

**HIZ VE YAVAŞ KAVRAMLARI BAĞLAMINDA
YAVAŞ ŞEHİR HAREKETİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Almira Tilbe ÖZSARAÇ

Kütahya-2019

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**HIZ VE YAVAŞ KAVRAMLARI BAĞLAMINDA
YAVAŞ ŞEHİR HAREKETİ**

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Işıl GÖKTÜRK

Hazırlayan:
Almira Tilbe ÖZSARAÇ

Kütahya- 2019

Kabul ve Onay

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğüne,

Bu Çalışma Jürimiz Tarafından Sosyoloji Anabilim/Anasanat Dalında YÜKSEKLİSANS ÇALIŞMA RAPORU olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Dr. Öğr. Üyesi Işıl GÖKTÜRK

(İmza)

.....
Dr. Öğr. Üyesi Enes Battal KESKİN

(İmza)

.....
Dr. Öğr. Üyesi Esra IŞIK

(İmza)

Onay

Yukarıda İmzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN

Enstitü Müdürü

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Hız ve Yavaş Kavramları Bağlamında Yavaş Şehir Hareketi” adlı çalışmamın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

...../...../2019

Almira Tilbe ÖZSARAÇ

Özgeçmiş

Almira Tilbe ÖZSARAÇ 10 Kasım 1994 yılında Çorum'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Çorum'da tamamladı. 2012 yılında Çorum Atatürk Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. Aynı yıl lisans eğitimine başladı. Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden 2016 yılında mezun oldu. 2016 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyoloji Anabilim dalında yüksek lisansına başladı.

ÖZET

HIZ VE YAVAŞ KAVRAMLARI BAĞLAMINDA YAVAŞ ŞEHİR HAREKETİ

ÖZSARAÇ, Almira Tilbe
Yüksek Lisans Tezi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Işlay GÖKTÜRK
Haziran, 2019, 151 sayfa

Bu çalışma Yavaş Şehirleri yavaş ve hızlı kavramları üzerinden haritalandırmayı amaçlamaktadır. Endüstri devriminden sonra gelişen teknik sebebiyle üretim faaliyetlerinin artan hızının gündelik yaşama olan etkisi postmodern döneme kadar katlanarak devam etmiştir. Doğa üzerinde söz sahibi olunabileceğinin farkına varan insan, toplumsal değişimin yönünü zaman-mekân kırılmasına doğru çevirmesine neden olmuştur. Doğa üzerinde hâkimiyet kuran insan, toplumsal yapılar arası etkileşim nedeniyle gündelik yaşam pratiklerinde de bu hızlanma yoluna gitmiştir. Endüstri sonrası hızlanan gündelik yaşam pratikleri kendini ilk olarak kentlerde göstermiştir. Bir organize olma, pratikleri sunma ve etkileşimler eylemsel olarak gerçekleştirebilme olanağı sunan kentler, hızın gelişmesine katkıda bulunacak şekilde dizayn edilmiş ve hız'ın sürdürülebilirliğinin sağlanması için mega yapılar oluşturulmuştur. Bireyin kimlik sunumunun bu kentsel kaos içinde gerçekleşmesi ve hazzın daha parlak bir geleceğe sahip olacağı inancı paralel olarak ilerlemiştir. Hız kazanan tüm eylem biçimleri hazza ulaşma adına gerek kitlesel tüketim faaliyetleri gerekse hızlı tüketilen eylemler olarak ele alınabilir. “Yavaş Şehir” hareketi tüm bu görünümlere karşı çıkarak, kentsel yapılanmanın tam da özünü parçalayacak bir dinamit ateşler. İtalya’da başlayan Yavaş Şehir hareketi, öncülü olarak “Slowfood” hareketiyle gündeme gelir ve ardından tüm dünyada geniş yankı bulur. Yavaş Şehirler bir sonuç olarak değil süreç içerisindeki bir yapı olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Endüstri, Haz, Hız, Yavaş, Yavaş Şehir

ABSTRACT**SLOW CITY MOVEMENT IN THE CONTEXT OF SPEED AND SLOW
CONCEPTS**

ÖZSARAÇ, Almira Tilbe
M. Sc. Thesis, Department of Sociology
Supervisor: Asst. Prof. Işıl GÖKTÜRK
June, 2019, 151 pages

This work aims to map Slow Cities over slow and fast concepts. After the industrial revolution, the effect of the speed of production activities on daily life has continued by increasing until the postmodern period. Realizing that people can have a say on nature, it has led to the transformation of the direction of social change towards time-space break. Because of the interaction between the social structures, people who have dominated nature have also started this acceleration in their daily life practices. The post-industrial accelerated everyday life practices first appeared in cities. The cities, which offer an opportunity to organize, to present practices and to realize interactions interactively, have been designed to contribute to the development of speed and mega structures have been created to ensure the sustainability of speed. It has progressed in parallel with the belief that the identity presentation of the individual takes place within this urban chaos and that pleasure will have a brighter future. All speeding forms of action can be considered as mass consumption activities and fast-consuming actions in order to reach pleasure. The Slow City movement opposes all these appearances, firing a dynamite to break up the very essence of urban structuring. The Slow City movement, which started in Italy, came to the forefront with its slowfood movement and then found a wide echo in the world. Slow Cities can be considered as a process, not as a result.

Keywords: Industry, Pleasure, Speed, Slow, Slow City

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans Tez Çalışma Raporuma, “Yavaş ve Hız Kavramları Bağlamında Yavaş Şehir Hareketi” konusunda elde ettiğim verileri dikkatinize sunmaktayım.

Hem akademik anlamda hem de hayat yolunda desteğini her zaman hissettiğim ve çalışma süresince beni her zaman yüreklendiren, yol gösteren danışmanım sayın Dr. Öğretim Üyesi Işıl GÖKTÜRK’e; Ufuk açıcı perspektifleriyle her zaman farklı bakış açıları kazandıran, sayın Dr. Öğretim Üyesi Gökhan GÖKTÜRK’e;

Bu çalışmamın gerçekleşmesinde, emeklerini esirgemeyen, bana her zaman inanan, annem Filiz ÖZSARAÇ, babam Hüseyin ÖZSARAÇ, babannem Fikriye ÖZSARAÇ ve her zaman yanımda olan kardeşim Alara ÖZSARAÇ’a, beni her zaman cesaretlendiren dostum Gülşah YİĞİTER’e;

Hayattaki tüm zorluklarla başa çıkabilmek ve hayatı güzelleştirebilmek için herkesin bir şansa ihtiyacı vardır. Bu zorlu süreçte ve hayatın her anında şansım olan, desteğini ve kalbini her an hissettiğim yol arkadaşım Emre SÜRER’e;

Teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	x
RESİMLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HIZ VE YAVAŞ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL SERÜVEN

1.1. HIZ VE YAVAŞ'A İLİŞKİN KAVRAMSAL VE FELSEFİ TARTIŞMA BİÇİMLERİ.....	8
1.2. TARIM VE ENDÜSTRİ TOPLUMLARI ARASINDA HIZ'IN DÖNÜŞÜMÜ	21
1.3. KIRILMANIN TEMEL DİNAMİĞİ: MODERNİZM	28

İKİNCİ BÖLÜM

HIZ VE YAVAŞ'IN TOPLUMSAL YAPI İÇERİSİNDE GÖRÜNÜM ŞEKİLLERİ

2.1. ÜRETİMDEN YAYILAN HIZ FURYASI	39
2.2. MODERN BİREYİN GÜNDELİK HAYATTA KONUMLANMASI: HIZ VE YAVAŞ.....	54
2.3. MODERN KENTLERİN VE KENTLİLİĞİN YENİ BİÇİMLERİ: HIZ VE YAVAŞ	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HIZ'A KARŞI YAVAŞ HAREKETİ: YAVAŞ ŞEHİRLER

3.1. SLOW FOOD HAREKETİ VE YAVAŞ HAREKETİNİN DOĞUŞU.....	75
3.2. YAVAŞ ŞEHİR İLKE VE POLİTİKALARI	92
3.3. YAVAŞ ŞEHİR HAREKETİ: TÜRKİYE'DEKİ GÖRÜNÜMLER	99
3.4. YAVAŞ ŞEHİRLER İLE İLGİLİ LİTERATÜR.....	110

SONUÇ	126
KAYNAKÇA	131
DİZİN	151

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1: Toplum Bilimlerinde Yer Alan Örüntüler	33
Tablo 1.2: Hawthorne Araştırma Süreci	36
Tablo 2.1: Kentlerde Hızlı ve Yavaş Temellendirmeler	70
Tablo 3.1: Türkiye'deki Conviviumlar	100
Tablo 3.2: Türkiye'deki Yavaş Şehirler.....	101

RESİMLER LİSTESİ**Sayfa**

Resim 3.1: Slow Food Logosu	78
Resim 3.2: Yavaş Şehir Logosu	91

TEZ METNİ

GİRİŞ

Zaman ve mekân ilk çağ filozoflarından itibaren sorgulanan ve açıklanmaya çalışılan iki unsurdur. Zaman ve mekân'ın özellikleri, toplumsal olana tamamen sirayet etmiştir. Hiçbir toplumsal olgu yoktur ki bu zaman-mekân unsurları içerisinde ele alınmasın. Buradan hareketle toplumsal değişimler de bu zaman-mekân unsurlarıyla etkileşim halindedir. Makineleşmeye dayalı tekniğin gelişimiyle ortaya çıkan ve üretim sistemlerini baştan sona değiştiren endüstri devrimi, modern toplum tanımlamasının temel şartı olması dolayısıyla toplumsal değişimin en önemli sabitlerinden biridir. Endüstri devriminin etkilediği üretim sisteminin değişmesi, üretim hızının değişmesine neden olmuştur. Böylece üretmeye bağlı olarak çalışma, taşıma, tüketme de hızlanmıştır.

Endüstri devrimi aynı zamanda aydınlanma ve rasyonel aklın zaferi temelinde ele alındığında insan öznesinin fail olarak dönüştürücü gücünün farkına varmasının temsili olduğu görülür. Üretim süreçleri bu farkına varma durumundan önce doğaya bağlı olan ve kuralların doğa tarafından belirlendiği bir evrende gerçekleşmektedir. Doğanın sözünün geçmesi, yaşam pratiklerinin hızını yine doğanın belirlemesi demektir. Bu evren zaman olarak hız, mekân olarak doğa tarafından şekillenmektedir. Ancak değişim çanları zaman için çaldığı gibi mekân için de çalmaktadır. Kanunların doğa tarafından belirlendiği ve doğanın yaşam pratiklerini etkilediği, kendine yeteni üretme evreninden, sistematikleştirilen yaşam pratikleri ve daha fazla üretim arzusu evrenine bırakmıştır. Bu evrende mekân hızlı değişimlerin merkezi olan kentlerdir. Bireyler artık bu pratikleri kentsel düzlemde gerçekleştirir hale gelmiştir. Ancak hızlanma, başlı başına insan eylemlerinin sınırlayıcılığı kontrolünde değildir. Doğanın kontrol altına alınıp, kentlerin kontrolü altına girme durumu bunun en açık örneğidir.

Bu hızlanmalar ile modernleşme, küreselleşme ve postmodern bireyselleşme karşılıklı bağımlılık içindedir. Hız, bu unsurlarla birbirlerini besler süreçler kurmuştur. Bu süreçler tarım toplumları ile karşılaştırıldığında gündelik yaşam pratiklerinin büyük değişimler geçirdiği açıktır. Bu değişimler insanı doğa faktöründen giderek uzaklaştıran süreçleri de beraberinde getirmiştir. Doğal olanın yıkılması ve doğayı kontrol altına alma arzusu toplumsal alanda kendine endüstri, modernleşme, kentleşme ve postmodern bireyselleşme unsurlarıyla kaynak sağlamıştır. Tarım toplumlarının kol gücüne dayalı

üretim biçiminin kaldırabileceği hızdaki tüketim ve diğer yaşam pratikleri, yerini endüstri devriminden kalan bir eylem modeli olarak modernizm'deki hızlı yaşama bırakmıştır. Hızlı olma öte yandan kaynakları tüketme ve doğal süreçleri yıkıma uğratma ile devam etmiştir. Postmodern yaşam biçimleri ise modernizm'deki hız'a yüksek formda işlerlik kazandırmıştır. Kol gücüne dayalı üretim biçimlerinin toplumsal düzeyde etkileşim içinde olduğu kişiye özgülük, heterojenlik, haz gibi unsurların artık kavramsal olarak anlam kaybına uğraması, hazdan uzaklaşıp hız'ın işlerlik kazandığının göstergesidir. Gündelik yaşam pratikleri artık çok daha yoğun eylemler bütünü olarak açıklanmak durumundadır.

Hızlanmanın izleri yemek yeme biçimlerinin değişmesiyle daha da görünür hale gelmiştir. Yemek yeme ritüellerinin terk edilmesi ve yerini hızlı, ayaküstü yenen yemeklere bırakmasıyla, daha hızlı, daha fazla kar güdülü yaşam pratiklerinin ortaya çıkması doğru orantılıdır. Öyle ki bu yeme stili kendine has “fast-food” ismiyle de taçlanmıştır. Gelenekselden tamamen kopuş olarak adlandırılabilir bu durum, küreselleşme tartışmasıyla paralel olarak ilerlemektedir. Yerelin küresel olma hikâyesi, kendine geniş çerçevede yavaş ile hızlının tarihsel gelişimi içinde yer bulur. Tam da bu noktada Yavaş Şehirlerin doğuşu için bir ön şart olan Slow Food hareketi doğar. Mc Donalds'ın Roma'da meşhur İspanyol merdivenlerinin yanında şube açması hareketin ortaya çıkmasına neden olur. Bu nedenle Slow Food hareketi 1980'lerde Carlo Petrini ve bir grup aktivist tarafından Mc donalds'a tepki olarak doğar. Slow Food hareketinin temel amacı; demokratik, ortak kültür etrafında birleşen, hayatın geleneksel yönlerini içine alan ve hızlanmaya alternatif yavaş yaşam sunmaktır.

Slow Food hareketinin doğması beraberinde yerel'in korunması gibi kültürel değer programlarını getirir. Hareketin projeleri oldukça kurumsal bir yapının projeleri halini almaya başlar. Ancak bu durum bir mekân gerektirmektedir. Bu nedenle endüstri devriminin mekânı olan kent silahını, hızlanmaya karşı olma amacıyla kullanmak ister. Yavaş Şehirler, işte bu evrenin zamansal boyutu olan yavaşlamaya, mekânsal boyut katmak amacıyla ortaya çıkar. Esas adı Cittaslow'dur. Tam çeviri karşılığı olan kavram “Yavaş Şehir”dir. Ancak bu ifadenin olumsuz bir anlam kattığı inancını taşıyan bir kesim tarafından “Sakin Şehir” olarak ele alınsa da, bu çalışma literatürde yer etmiş ve “hızlı olmama” mantığını içeren “Yavaş Şehir” kavramını tercih etmektedir. Yavaş Şehirler, yavaşlığın gündelik yaşam pratiklerini bireyler üzerinde eyleme dökebilme

kabiliyeti ve ülkeler arası genişleyebilmesi aracılığıyla, yavaş hareketinin en önemli unsurlarından biri haline gelir. Yavaş Şehirlerin böylesi gelişmeye açık olması nedeniyle kendi ilkeleri ve politikaları oldukça genişletilir ve sürekli yenilenir haldedir. Tüm dünyada büyük bir ilgiyle karşılanan Yavaş Şehirlerin sayıları Türkiye’de de giderek artmaktadır. Yavaş Şehir kavramı bu ifade biçimleriyle hem bir hareket hem bir kurumsallaşma hem de bir oluşum yönüyle ele alınmalıdır. Bu sebeple kavramın olgusal bağlamda çalışılması gerekli görülmüştür.

Bu çalışma Yavaş Şehirlerin işleyiş dinamiklerini yavaş ve hızlı kavramları çerçevesinde ele almayı amaçlamaktadır. Öte yandan bu çalışma Postmodernizm’in hız ve hız odak noktalarını hangi dinamikler üzerinden birleştirmeye çalıştığını, bu dinamiklerin başarılı unsurlar olarak sonuç verip vermediğini cevaplamayı amaçlamaktadır. Ayrıca Yavaş Şehir hareketinin Postmodernizm’in hız ve hız odak noktaları ile olan bağlantısını ve ortaya çıkışının bu odak noktalarıyla bir sebep sonuç ilişkisi kurulup kurulamayacağını açıklamayı hedeflemektedir. Diğer taraftan Yavaş Şehirlerin bir alternatif olarak ele alınıp alınamayacağı sorusuna cevap aramaktadır.

Literatür taraması Yavaş Şehirler ile ilgili önemli çalışmaların olduğunu göstermiştir. Lisansüstü çalışmalardan biri Enes Battal Keskin’in 2010 yılında yüksek lisans tezi olarak kabul edilen “*Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış Olarak Yavaş Şehirler (Cittaslow): Seferihisar Örneği*”dir. Keskin çalışmasında sürdürülebilirlik kavramını esas alarak Yavaş Şehir yaklaşımının bu bağlamda ele alınabilirliğini konu edinmiştir. Bu tartışma ışığında belirli veriler ele alınmış ve Yavaş Şehirlerin alternatif bir “sürdürülebilir kent modeli” olduğu sonucuna varılmıştır. Öte yandan fast-food restoranlarının olmayışı ve alternatif olarak geleneksel restoranların ortaya çıkması nedeniyle “sürdürülebilir ekonomik kalkınma modeli” olarak da ele alınabileceği ortaya konmuştur. Seferihisar özelinde yapılan analizde ise kalite kavramının kazandığı önem dikkat çekmektedir.

Bir diğer lisansüstü çalışma ise Can Barkın’ın 2012 tarihinde kabul edilen doktora tezi “*Neoliberalizmin Gözetiminde Pragmatizm ve Ütopya: Seferihisar’dan Bir Cittaslow Çıkarmak*”tır. Barkın’ın çalışması Yavaş Şehirleri Türkiye’nin AB uyum süreci çerçevesinde değerlendirmiştir. Bu süreçte belediye öncülüğünde Seferihisar’ın kendi kendini yönetme biçimi sunmasında iki unsur olduğu iddiasındadır. Bunlardan

ilki, toplumsal ve çevresel ilişkilere yeniden yerleştirilme sürecinde küresel neoliberal düzenin bazı kurumları içerdiği'dir. İkincisi ise, neoliberal devlet, yeniden yapılandırma ve yeniden ölçeklendirme politikalarının çelişkileri yönetebilir hale getirmesidir. Barkın'ın çalışması bir bakıma Seferihisar'ın Yavaş Şehir olduktan sonraki durumunu neoliberal süreçlerle birleştirerek, bölgesel politikaları ele almıştır. Bu alanda yapılmış bir diğer çalışma Nazlı Beril Özer tarafından sosyoloji alanında hazırlanan ve 2018 yılında Doktora tezi olarak kabul edilen "*Türkiye'de Kapitalizmin İşleyişi Sürecinde Sakin Şehir Hareketi ve Sürdürülebilirlik: Seferihisar Örneği*"dir. Özer'in çalışmasında eleştirel bir bakış açısı hâkim olmakla beraber sürdürülebilirliğe de vurgu yapılır. Çalışma Seferihisar üzerinden gerçekleştirilerek mevcut kapitalist ekonomik işleyişe eklemlenme ve üretim-tüketim ilişkileri içinde sürdürülebilirliği araştırmayı amaçlar. Özer kuruluş temsilcileri ve yerel yönetim ile derinlemesine mülakat gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucunda belediye hizmetlerinin Yavaş Şehir olmadan öncesine göre arttığı görülür. Öte yandan özellikle yaz aylarında nüfusun artmasıyla hizmetlerde sorun olabileceğine değinilir. Özer'in çalışmasında Seferihisar ele alındığında sosyal tabakalaşmada artma, yabancılaşma ve soylulaşmanın ortaya çıkması ve kent-çevre sorunlarının artması sonucuna varılır.

Yavaş Şehirler üzerine yapılan lisansüstü çalışmaları bu şekilde örneklendirmek mümkündür. Örneklendirilen bu çalışmaların bir kısmının temel noktası ampirik olmalarıdır. Yavaş Şehirler lisansüstü çalışmalarda genel itibariyle mimarlık, turizm ve gastronomi, kamu yönetimi alanlarında da ele alınmıştır. Bu alanlardaki tartışmalar sürdürülebilirlik, kent dizaynı, kentsel görünüm, geleneksel yemekler ve yeme biçimleri üzerinedir. Yavaş şehir ile ilgili lisansüstü tezlerden farklı olarak yakın zamanda ivme kazanan bir literatür gündeminden söz etmek mümkündür. Oluşan bu literatürün genel kapsamı ve haritasını sunmak bu çalışmanın amaçlarından biridir. Giderek ilgi odağı haline gelen ve kendine ait bir literatür oluşturan bu tartışmanın ana hatları Yavaş Şehir'in kurumsallaşması ve örgütlenmesi üzerine kuruludur. Bu tartışma biçimleri içinde Yavaş Şehir'in sosyoloji alanında olgusal bağlamda tartışılması gerekli görülmüştür.

Bu çalışma da ise; Yavaş Şehirler, endüstri devrimi kaynaklı toplumsal değişim unsurları olan hız ve hız temel alınarak, alternatif bir zaman-mekân pratiği şeklinde konumlandırılacaktır. Dolayısıyla bu çalışma yavaş şehirlerin kurumsallaşma, örgütlenme

serüvenine ilişkin hız ve haz kavramları odaklı, endüstrileşme ve modernleşme bağlamı temel bir harita çıkarmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın literatüre dâhil edilmesiyle, Yavaş Şehirler bir sonuç olarak değil, toplumsal değişim süreçleri içerisinde değerlendirilen bir olgu olarak tanınacaktır.

Postmodernizm bireye daha fazla haz almayı ve daha hızlı olmayı vaat etmiştir. Ancak Yavaş Şehirlerin hangi dinamiklere bağlı olarak yavaşlığa dayandığı önemli bir konudur. Bu çalışma Yavaş Şehir'in inşa dinamiklerini kent, gündelik yaşam ve temel toplumsal değişim dinamikleri üzerinden aramaya çalışacaktır. Çünkü yerleşiklik ve yaşam düzeni üzerine kurgulanmış bir hareket olarak Yavaş Şehirler'in ortaya çıkış kanalları kent ve gündelik yaşamdır. Gündelik yaşam kurgusu, bireye gündelik veya kişisel yaşamına ilişkin belirli vaatlerde bulunmuştur. Bu durum bir kent yapılanması içinde konumlanmaktadır. Kent yapılanması ise endüstri devriminden itibaren yapısal değişimleri içinde barındırmaktadır. Endüstri devriminin önemli bir değişim unsuru olarak ele alınmasını da insan ve doğa ilişkisinin insan lehine, doğa aleyhine olarak değişmesi oluşturmaktadır. Bu ilişkinin değişmesiyle, toplumsal değişim yasaları lokal etkileşimlerle işlemediğinden, toplumsal yapının diğer elemanlarının değişmesi paralel olarak gelişmiştir. Çalışma bu paralellik doğrultusunda oluşan yapısal değişimdeki, hız ve hazın gelişimini anlamaya ve bu rotadaki izlerini sürmeye çalışılacaktır. Yavaş Şehir kavramını bir örgütlenme, kurumsallaşma, yapı ve bir hareket olarak ele almak mümkündür. Bu çalışma çok boyutlu bir oluşum olan Yavaş Şehir'in temel haritasını çıkarma vasıtasıyla alana ilişkin yeni ve güçlü başlayan bu tartışmaya katkı sunma hedefindedir. Bu çalışmanın bir başka hedefi de Yavaş Şehir kavramının endüstrileşme sonrası gündelik kent yaşamının ve toplumsal yapının diğer kademelerindeki görünür değişimini içeren mevcut serüveniyle birlikte, Yavaş Şehir oluşumuna hız ve haz kavramlarının değişimini de ele alarak eleştirel bir bakış açısı geliştirmektir.

Bu çerçevede dâhilinde çalışmanın birinci bölümünde hız ve yavaş'ın kavramsal ve felsefi olarak tartışma şekillerine yer verilerek epistemolojik zemin oluşturulacaktır. Ayrıca hız ve yavaş'ın değişimi mümkün kılıcı etkisine değinilecektir. Birinci bölümde hız'ın tarım ve endüstri toplumları arasındaki hızsal dönüşümü ve bir kırılma dinamiği olarak modernizm ele alınacaktır. İkinci bölümde zemini hazırlanan hız dönüşümünün toplumsal yapı içerisinde eylem odaklı olduğunda gündelik yaşam pratiklerine yansımaları ele alınacaktır. Bu yansımaların ele alınabilmesi için modern kent

kavramına değinilecektir. Üçüncü bölümde ise hız'ın geldiği noktada toplumsal açmazlardan biri olarak görülen hız faktörüne alternatif oluşturan Yavaş Şehirlerin ortaya çıkışı, ilke, politika ve değişim imkânları ele alınacaktır. Ayrıca Türkiye'deki görünümleri ve literatür yansımaları ele alınarak Yavaş Şehir'e ilişkin geniş kapsamlı bir tarama olacaktır. Çalışmanın bölümlerinin konumlanması epistemolojik hataya düşmeme kaygısı nedeniyle ontolojik hassasiyetten ileri gelmektedir. Çalışma Yavaş Şehirlerin epistemolojisinden ziyade ontolojik koşullarını belirginleştirme amacındadır.

Yavaş Şehirler ile ilgili lisansüstü çalışmaların belirli periyotlarla yenilenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü Yavaş Şehirler sadece alternatif bir kent modeli sunmaz, aynı zamanda bunu pratikte uygulama yoluna gidildiğinden, özellikle Türkiye'de her geçen gün bir yenisini eklenen Yavaş Şehirlerin belirli periyotlarla incelenmesi önemlidir. Ayrıca yavaş hareketinin "yavaşlama" nosyonunun hangi düzeyde gerçekleşebildiği sorusuna cevap aranmalıdır. Yavaş Şehirler ile ilgili yapılacak olan lisansüstü çalışmaların, belirlenecek Yavaş Şehirleri dönemsel olarak ele alabilir ve bu şehirlerin turizm merkezi olarak tanımlanıp tanımlanamayacağını, diğer turizm bölgelerinden farklarını ortaya koyabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

HIZ VE YAVAŞ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL SERÜVEN

1.1. HIZ VE YAVAŞ'A İLİŞKİN KAVRAMSAL VE FELSEFİ TARTIŞMA BİÇİMLERİ

Hız olgusunun tanımına dair bir açıklamaya gidilecek olursa, bir devingenin geçtiği yol uzunluğunun bu belirlenen yolu geçmesi için gereken zamana oranı veya bir eylemin gerçekleştirilmesi için harcanan zamanla beraber belirlenen büyüklük olarak tanımlanır. Bunun yanı sıra bir olayın vuku bulma sürati, bir şeyin gelişmesi, değişmesi, ortaya çıkması için geçen zaman olarak da tanımlanabilir.¹ Hız bir davranış biçimi olarak ele alındığında hızlı kelimesi; meşgul, kontrol eden, saldırgan, aceleci, analitik, stresli, yüzeysel, sabırsız, aktif, miktarı kalitenin üzerinde gözeten anlamında kullanılır.² Hız olgusunun bu temel tanımları toplumların var oluşundan itibaren sürekli olarak geliştiğini ve eşiğinin azaldığını söylemek mümkündür. Hızı aceleci ve sabırsız nitelikleriyle tanımlamak şüphesiz modern toplumların bir unsuru olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra hızın toplumlar açısından önemi onun bir eylem gerçekleştiğinde kazanılan zaman olarak ifade edilebilmesinden de kaynaklanır. Epistemolojik olarak hız, zaman aralıkları için değil, bu zaman aralıklarını kat eden hareket için kullanılır. Yine de hız bir bakıma zaman ile ilişkilidir. Çünkü belirli bir hareketin hızı, zamansal olarak kısalığı ifade etmektedir. Böylece hız bir bakıma zamana vurgu yapmaktadır.³ Buradaki temel bağlam hızın kazanımı olan zamandır. Hançerlioğlu, zamanı “*en yalın haliyle sonsuzdan gelip sonsuza giderken tüm var olanların birbirlerinin yerini alarak zincirledikleri sonsuz süre*” olarak tanımlamaktadır.⁴ Buradan hareketle hız da zamanın birbirinin yerini alan süre içerisinde oluşan rekabetin sonucu olarak değerlendirilebilir.

Hem toplumsal bir olgu olması hem de toplumun değişim süreçlerinden doğrudan etkilenmesi, hızın felsefi kökenlerinden kaynaklanmaktadır. Hızın toplumsal alanda böylesine önemli hale gelmesi, felsefe ile yakından ilişkilidir. Burada önemli olan toplumun öznesi olan insanın hızı algılama ve uygulama biçimidir. Hızın ilk biçimi olan algısını incelemek, zorunlu olarak onun felsefesine göz atmayı gerektirmektedir. Bir düşünme biçimi olarak felsefe, insan doğası üzerine yapılan sorgulamalar sonucu

¹ *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, 7- Cilt. Milliyet Yayınları, 1992.

² Carl Honore, *Yavaş*, (İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2008), 15.

³ Paul Ricoeur, *Zaman Ve Anlatı: Bir Zaman-Olayörgüsü-Üçlü Mimesis*, çev. Mehmet Rifat, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007), 30.

⁴ Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1989), 44.

ortaya çıkmıştır.⁵ Bu durumda hız ve zaman unsurlarının insan doğası için ne ifade ettiğini onun felsefesi ile anlaşılabilir. Tarım toplumunda hızın hangi biçimde sergilendiği ve endüstri devriminin büyük sonucu olarak nasıl değişime uğradığını ifade etmeden önce, hızın insan doğasındaki yerini incelemek oldukça önemlidir.

Toplumun nesnesi olan insan, doğası gereği bir grup güdüsü, grup duygusuna sahiptir.⁶ İnsanın bu grup duygusuna olan bağlılığı ise ilk olarak doğayı tanımlama çabasından gelir. İnsanın doğayı ve kendini tanımlayamaması, grup halinde güvende kalma hissiyatından gelir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde ilk olarak fizyolojik ve bedensel gereksinimin olduğu görülmektedir.⁷ İhtiyaçlar hiyerarşisinin bu tabakası yaşamın sürdürülmesi için gerekli koşullardan ibarettir. Bu nedenle yiyecek, içecek ve uyku gibi temel ihtiyaçları kapsar. Fizyolojik gereksinimlerin giderilmemesi durumu, insan üzerinde bir baskı kurarak yaşamsal bağlardan uzaklaştırır. Fizyolojik gereksinimlerin giderilmesi ve güvenlik koşullarının sağlanması beraberinde aidiyet duygusunun oluşmasıyla sonuçlanır.⁸ Toplumun temelini oluşturanda bu aidiyet duygusunun belirgin hale gelmesidir. Aidiyet duygusu toplumsal ilişkilerin temelini temsil eder. Aidiyet duygusunu oluşturan insan artık merakını giderme ve bilme ihtiyacı hisseder.⁹ Temel ihtiyaçlarını giderebilen insanın bilme arzusu felsefeye açılan kapıyı temsil etmektedir. Henüz bilimsel bilginin oluşmadığı dönemde insan merakı felsefeyi oluşturmuştur. Hızın insan doğasındaki ilk unsuru zaman-mekân felsefesi ile açıklanabilir. Çünkü hız, zamanın ölçümün de kullanılmak üzere her zaman mekân ve zaman ile kullanılmaktadır.¹⁰

İlkçağ filozofları insan doğasının tanımlanmasındaki temel soru, zaman ve mekândan bağımsız bir arkenin varlığı ile ilgilidir. Çünkü arke, ezeli ve ebedi olarak hem zamanı kapsar, hem de ondan hariç durumdadır. İlkçağ'da hız kavramının

⁵ Emine Göçer, "Biyetik Açısından İnsan Doğası", (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011)

⁶ Bronislaw Malinowski, *İlkel Toplum*, çev. Hüseyin Portakal (Ankara: Öteki Yayınevi, 1998), 14.

⁷ Yıldırım Yıldırım, "Tüketici Davranışları Bağlamında Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisinin Yeniden İncelenmesi ve Gösterişçi Tüketim", *The Journal of Academic Social Science Studies*, C. 4, S. 40 (2015): 405.

⁸ Sedat, Kula, vd., "Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki", *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, C. 6, S. 12 (2015): 193.

⁹ Kazım Ertürk, vd., "Müşteri Memnuniyetini Artırma Aracı Olarak Halkla İlişkilere Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Penceresinden Bakmak", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, C. 4, S. 32 (2011): 139.

¹⁰ Paul Ricoeur, *Zaman ve Anlatı: Üç. Kurmaca Anlatıda Zamanın Biçimlenişi*, çev. Mehmet Rifat, (İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2012), 157.

karşılığını sonsuzluk oluşturmaktadır. Toplumlar hızlanmadan önce sonsuzluğu denemiştir. Thales'e göre *su*¹¹, Anaksimandros'a göre *aperion*¹², Anesimenes'e göre *hava*¹³, Herakleitos'a göre *ateştir*.¹⁴ İlkçağ filozoflarının izlediği yön esasen en hızlı, sonsuz olandır. Çünkü hız ne kadar artarsa bir noktada sonsuz olabilecektir. Arkenin temel mantığı tüm evrenin temelini oluşturması ve sonsuz olmasında yatar. Fakat Elealı Zenon durumu farklı bir şekilde ele alarak ilk yasanın hareketsizlik olduğundan bahseder. Zenon için dönemin en hızlı koşucusuyla bir kaplumbağa yarış yaparsa ve kaplumbağaya sadece biraz avans verilirse, koşucu ne kadar hızlı koşarsa koşsun kaplumbağaya hiçbir zaman yetişemeyecektir.¹⁵ Burada hız mekândan bağımsız olarak ele alınmıştır. Bir başka örneğinde ise Elealı Zenon, hızla atılan bir okun hiçbir zaman hedefini bulmayacağından bahseder.¹⁶ Buradaki hız hareket kavramı ile mekânın iç içeliğini tasvir etmektedir.

Yeniçağ filozofu olan Descartes ise arke temelli düşünceden sıyrılarak zamanın toplumsal yönüne vurgu yapar. Descartes toplumsal zamanı incelerken tarih ve coğrafyanın olduğu gibi mekân ve zaman arasındaki uyumsuz ilişkilere dikkat çeker.¹⁷ Descartes'e göre toplumun yaşadığı zaman dilimi, onun hareket etme hızıyla uyumlu değildir. Kant'a göre ise, mekân ile zamanın beraber olma biçimleri ve kavramları kendiliğinden değil, dışarıdan müdahale ile değişir. Zamanı düşünmek, düşüncenin mekânla dışarıdan sınırlandırılmasına dayanan klasik şemanın yerine, düşüncüyü içeriden işleyip duran bir iç sınır koymaktır.¹⁸ Kant için zaman, içsel duyuların, kendi kendini seyretmenin ve içindeki durumların da saf biçimidir “*tüm fenomenler, zamanın içindedir ve zorunlu olarak zamanın ilişkilerinin içindedir*”.¹⁹

¹¹ Zeynep Zafer Esenyel, “Presokratik Filozoflarda Arkhe Sorununun Kozmolojik ve Ontolojik Bağlamda İncelenmesi”, *Kayı Uludağ Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, C.6, S. 22 (2014): 5.

¹² Naciye Atış, “Erken Grek Felsefesinde Birlik Arayışı”, *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, C. 3, S. 1 (2013): 162.

¹³ Alper Bilgehan Yardımcı, “Milet Okulu Doğa Filozofları Bağlamında Tanrının İmkânı”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 43 (2016): 1332.

¹⁴ Gülay Yılmaz İnal, “Herakleitos’un Doğa Anlayışı”, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2010)

¹⁵ Kamuran Birand, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, 3 bs. (Ankara: A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1987), 21.

¹⁶ A.g.e., 22.

¹⁷ Taner Timur, *Felsefe, Toplum Bilimleri ve Tarihi*, (İstanbul: Yordam Kitap, 2011), 56.

¹⁸ Gilles Deleuze, *Kant Üzerine Dört Ders*, çev. Ulus Baker (Ankara, Öteki Yayınevi, 2000), 56.

¹⁹ Hans Störing Joachim, *Vedalaradan Tractatus'a Dünya Felsefe Tarihi*, çev. Nilüfer Epeçeli (İstanbul, Say Yayınları, 2011), 376.

Zaman ile ilgili en önemli felsefi görüşlerin sahibi ise Heidegger'dir. XX. Yüzyıl Filozofu olan Heidegger zamanı toplumsal olaylarla bağlantılı olarak inceler.²⁰ Buna bağlı olarak önemli olan gündelik hayatta zamanın yeridir. Ayrıca zamanın gündelik hayatta kazanılacak veya kaybedilecek bir durum olarak tarif edilmesidir. Herhangi bir iş için zamanın gerekmesi veya bir işi olabildiği en hızlı şekilde yaparak zaman kazanılması bunların örneğidir. Bu ifade ediş şekilleri zamanı nesne olarak kavramak anlamına gelmektedir. Zamana ilişkin gündelik anlayışlar, fenomenleri zamansal terimlerle ifade edişte yatar.²¹ Örnek olarak şimdi kelimesi, bir kibritin tam olarak alev aldığı an anlamına gelebileceği gibi, tiyatrodaki sahneyi izlerken geçen saati de ifade edebilir. Bu nedenle zamanın tarihlenebilmesi ve kapsayıcı özelliği toplumsaldır. Gerçekleşen olayın şimdi olduğunu ifade ederken seçilen zaman ifadesi toplumsal olaya dayanır. İkinci Dünya savaşının başlangıcı veya yemeklerin masaya konma anı, evin çatısını tamir için gereken zaman hiçbir şekilde öznel değildir. Tamamen toplumsal bir olayın zamansal ifadesidir. Bu nedenle gündelik zaman ona toplumsal olarak hareketlendirme sonucu hıza bağlı olarak verilen referansta gizlidir.²² Heidegger'e göre zamanın temeli hıza bağlı olarak toplumsal olayların anlamlandırmasıdır. Bunun yanı sıra insanın kendisine ait olan doğal zaman ile gündelik zaman arasında da farklar vardır. Bu durum gündelik zamanın doğal olarak toplumsal doğasını kuvvetlendirir.²³

Zaman, bir diğer şekliyle daha sınırlı algılama biçimi ve pratikte işleyişe sahiptir. Bu bakımdan evrensel olarak somut ölçüm biçiminden ziyade daha toplumsal yansıması mevcuttur. Zamanı kavrama biçimi çeşitli toplum ve kültürler arasındaki farkları oluşturur. Bununla da kalmayıp aynı toplumdaki farklı tarihsel aşamalarda farklılıklar da bunun en büyük kanıtıdır.²⁴ Tarihsel anlamda belirli kırılmalar bu zaman ifadesinin algılanış ve yaşanış biçimlerindeki değişimlere neden olmuştur. Şüphesiz bu değişimlerin en önemlilerinden biri, toplumsal yapının birçok unsurunun değişime uğramasına neden olan endüstri devrimidir. Endüstri devriminin gerek işleyiş biçimi

²⁰ Çiğdem Yıldızdöken, "Heidegger'de Dasein'in Varlığı ve Zaman Felsefesi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 53, (2017): 176.

²¹ Emin Çelebi, "Heidegger'in Hiçlik Çözümlemesine Varlık ve Zaman Çerçevesinde Bir Bakış", *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, C. 6, S. 1 (2016) : 53.

²² Stephen Mulhall, *Heidegger ve 'Varlık ve Zaman'*, çev. Kaan Öktem (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1998), 249.

²³ A.g.e., 251.

²⁴ Celaleddin Çelik "Toplumsal Değişme ve Sosyal Zaman İlişkisi", *Değişim Sosyolojisi, Dünyada ve Türkiye'de Toplumsal Değişme*, Der. Ufuk Özcan (İstanbul: Kitabevi, 2011), 468.

gerekse etkisi oldukça sarsıntılı toplum tasavvurlarına neden olmuştur. Sosyolojik olarak makro teorilerin ortaya çıkması tam da bu dönemle neden sonuç ilişkisi içindedir. Endüstri devriminin görünür biçimde bir değişimi simgelemesi bu anlamda kuramların değişim unsuru üzerine kurulmasına neden olmuştur. Zaman kavramı da çeşitliliğini endüstri devrimi ile kazanmıştır. Zaman, dolayısıyla hız kavramının dönüşümünü incelemek bu nedenlerden dolayı değişim kuramlarını incelemeyi gerektirmektedir. Değişim kuramlarının içinde hız kavramının kazandığı çeşitliliği bulmak, endüstri devrimi öncesi ve sonrası hızı yaşayış ve algılayış biçimini ortaya koymak anlamında daha belirgin olacaktır.

Hız, toplumların ilk biçimlerinden son döneme kadar, önem dereceleri farklı olsa da, değerini her zaman korumuştur.²⁵ Sosyal hayatın her alanında hız olgusu varlığını hissettirmektedir. Nasıl ki toplum her yeni toplumsal olayda farklılaşmaya, değişmeye ve gelişmeye açıksa, hız olgusu da toplumun değişimine paralel olarak ilerlemektedir. Hız olgusunun değişen toplumdaki seyrini incelemek, toplumun hangi temelde değişim sergilediğini ve hız ilkesinin hangi temeller üzerinde durduğunu belirtmekle mümkün olabilir. Hız olgusunun seyrini incelemeyi önce toplumsal değişim üzerinde durmak büyük önem arz etmektedir. Bunun en büyük sebebi endüstri devriminin, toplumda hangi düzeyde değişimi tetiklediğini anlamaktır. Toplumsal değişimin kavramsal düzeyde işlenmesi, sonrasında tarım toplumu ve Modern toplumda ki hız unsurunu işleme de kavramsal düzlem sağlayacaktır. Ziya Gökalp'e göre, toplumun değişimi, uyarlıktan ve kültürden başlar.²⁶ Kültür olgusu coğrafi temelli olarak toplumdan topluma farklılık gösterdiği gibi zamansal olarak da farklılık göstermektedir. Burada esas olan zamansal değişimdir. Çünkü zamansal değişim aynı toplumdaki olgunun zaman içerisindeki değişimini gözler önüne serer. Bu nedenle hız olgusunun da zamansal değişimini toplumsal temelde ele almak önemlidir. Böylece nüfus, teknoloji, ekonomi gibi faktörlerin hızın değişimine olan katkısı daha açık hale gelir. Hızın algılanış biçimindeki değişimin boyutu ise makro düzeyde olmalıdır. Temel olarak hız gündelik hayatın pratiği olarak mikro ölçüde izlenebilir. Ancak değişimin

²⁵ Aykut Aykutaalp, "Hız Siyaseti: Paul Virilio'nun Dromoloji Kuramı", *International Journal of Social Science*, C. 1, S. 61 (2017): 429.

²⁶ Ayşe Yıldırım, "Ziya Gökalp'te Toplumsal Değişme: "Kültür-Uygurluk Tezi"", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, S. 9 (2013): 12.

temel sebebi mikro yapılarda değil endüstri devrimi gibi uzun süreçli ve makro yapılarda aranmalıdır.

Hız, toplumsal bir olgu olarak, değişimini toplumsal gelişmeden almaktadır. Toplumsal gelişme süreçleri ise özellikle evrimci değişim teorileri ile açıklanmıştır.²⁷ Evrimci perspektif, toplumsal gelişmenin değişim unsurlarına açıklama getirmektedir. Pozitivizmin hakim paradigma olduğu dönem, Sosyal Darwinizmin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sosyal Darwinizm, evrim ilkesinin toplumsal alana uyarlamasını içermektedir.²⁸ Böylece toplum tıpkı doğa bilimleri gibi ele alınmıştır. Toplumu doğa'nın kanunlarıyla ele alan isimlerden biri de Saint Simon'dur. Simon, toplumu oldukça hacimli bir atölye olarak görür. Toplumsal gerçekliğin üretime denk düştüğünü belirtir. Simon'a göre tüm toplumsal değişimler üretimin değişmesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple toplumdaki değişimler üretimin değişmesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu sebeple toplumdaki pratik üretim temelini inceler.²⁹ Simon'un üretime verdiği değer, onun gözünde endüstri devrimini oldukça önemli hale getirir. Öyle ki toplumun evrimine ekonomi, mülkiyet ve siyasal düzlemde toplumsal sınıflar etki etmektedir.³⁰ Böylece değişim unsuru toplumsal sınıflar olmaktadır. Simon'a göre toplumsal değişme sonucu artık kurtarıcılar endüstri şefleridir. Çünkü ona göre işçiler ve patronlar arasında ayırım yoktur. Temel nokta işçi ve patronların bir olup doğayı sömürmeleridir.³¹ Simon'a göre, endüstri devriminin temel noktası makineleşme ile doğanın tüm unsurlarıyla sömürüye açık hale gelmesidir.³²

Simon, makineleşme ve doğa arasında kurduğu ilişkinin hangi temellere dayandığını açıklamasa da, bu ilişkiye temel olabilecek tek unsurun hız olduğu açıktır.³³ Doğanın savunmasız kaldığı nokta fiziki olarak onu tahrip etmenin ötesinde, doğanın en büyük silahı olan üretimin “ana” kaynağı durumunun elinden alınmasıdır. Doğa, sistematik işleyişi olan girdi ve çıktılar arasındaki süreçlerde yok sayılabilecek

²⁷ Lütfi Sunar, *Değişim Sosyolojisi: Kavramlar, Kuramlar, Yaklaşımlar*, (Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2018), 72.

²⁸ Tuğba Torun, “İktisat Etik İlişisine Sosyal Darwinist Bir Yaklaşım”, *İş Ahlakı Dergisi*, C. 6, S. 2 (2013): 137.

²⁹ Cemil Meriç, *Saint Simon: İlk Sosyalist- İlk Sosyolog*, (İstanbul: Çan yayınları, 1967), 103.

³⁰ Lütfi Sunar, *Değişim Sosyolojisi, Kavramlar, Kuramlar ve Yaklaşımlar*, 74.

³¹ Recep Yıldız, *Sosyolojinin Doğuşu Kurucuları*, (İstanbul, Beka Yayıncılık, 2013), 92-93.

³² Gözde Canlıoğlu, “Değişen Toplum Yapılarında Bilginin Değişen Konumu”, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Bilgi ve Bilge Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 59.

³³ Metin Erol, “Üretim Kapasitesini Artıran Toplumsal Mekanizma Olarak Modernleşme”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 25, S. 1 (2001): 27.

vaziyettedir. Endüstriyel girdiler artık toprağa değil, sürekli yağlanan makine dişlilerinin ortasına bırakıldığı gibi, çıktılar topraktan değil hızı kadere bırakılmamış üretim bantlarından sağlanır. Böyle bir ortam, önceleri toprak üzerinde söz sahibi olmanın önemini, toprağın üzerindeki endüstriyel üretime sahip olma durumuna bırakmasını sağlar. Simon'un kendi dönemi açısından işçi ve endüstri şeflerini ortak bir kategoride görüyor oluşu, insan öznesini tamamen doğanın karşısına koymasından kaynaklanır. Çünkü üretim hızı artık doğanın keyfiyeti ile değil, işçi ve endüstri şeflerin iradeye dayallığı ile sağlanır. Comte ise zamansal boyutu ele alır.

Toplumsal değişim zamanla gerçekleşir. Ancak toplumsal değişimin tek ihtiyacı zamandır demek de yanlış olacaktır. Farklı toplumsal olayların belli bir çizgide gerçekleşmesi toplumsal değişime neden olmaktadır. Bu nedenle toplumsal değişim aynı zamanda toplumsal gelişimi ifade eder. Toplumsal gelişimin temel prensiplerini aramaya koyulan Comte, toplumsal gelişimin iki unsura bağlı olduğunu ifade eder. Bunlardan ilki sosyal statik, ikincisi ise sosyal dinamiktir.³⁴ Sosyal statik; yapıyı, düzeni, toplumdaki bireyler arasındaki ilişkinin uyumunu ifade eder.³⁵ Özü itibariyle sosyal dayanışma ve iş bölümünün etkin olarak var olması söz konusudur. Sosyal dinamik ise, toplumdaki değişme, gelişme ve ilerlemeyi ifade eder. Dinamik, toplumun değişen koşullarını ve bu koşullar altında düşünce evrelerinin yansımalarıdır.³⁶ Toplumların üç hali olduğunu söyleyen Comte, ilk aşamanın teolojik aşama, ikincisinin metafizik, sonuncusunun ise pozitivism olduğunu bahseder. Son evre artık bilim ve deneyin hâkim olduğu evredir.³⁷ Böylece Comte toplumsal değişimi çatışmadan ziyade yapıyı temel alan evrimci bir perspektiften açıklar. Toplumsal gelişimin bu iki esas üzerine inşa edilmesi bir bakıma kümülatif yapıda olduğunu göstermektedir. Bu koşulu yapı içerisindeki değişim toplumsal kodlarından kopmadan ve birikerek ilerlemesi

³⁴Ahmet Zeki Ünal, "Klasik Fransız Sosyoloji Geleneğinde Toplumsal Düzenin Yeniden İnşası Sorunu ve "İkame Din"", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C. 18, S. 30 (2016), 28-34.

³⁵Kadir Aslan, "Eğitimin Toplumsal Temelleri", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 5 (2001), 20.

³⁶Recep Yıldız, *Sosyolojinin Doğuşu Kurucuları*, 96.

³⁷Berrin Eyce, "Genel Olarak Din Sosyolojisi Üzerinde Yapılan Çalışmalar ve Fransa'da Din Sosyolojisinin Gelişimi", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, C. 2, S. 5 (1990): 32.

sağlar.³⁸ Toplumun geldiği her yeni evre, kendisinden önceki tüm unsurları kapsayacak biçimdedir.

Zaman içerisinde ilerlemenin iki şartına vurgu yapan Comte'un önemi, onun dinamik ve statik kavramlarını kullanım biçimleridir. Bu kavramlar arasındaki ilişki tek düze seyreden değil, kümülatif olarak yenilenen fakat kendi dayanaklarını hiçbir zaman terk etmeyen/edemeyen yapısındadır. Üretim hızları ele alındığında her yeni teknik ile değişimin gerçekleşmesini tek başına ele almak yanlış olacaktır. Aksine her yeni teknolojinin gerçekleştirdiği değişim bir öncekinden daha hızlı olma çabasıdır. Ateşleyici unsur olan endüstrileşme, maddi kaynaklarını yenileyerek bir sonraki aşama için kendini yeniden sorgular halde bulur. Böylece üretim hızına etki eden şey, sadece onun yeniden ele alınması değil, bir önceki hızını geçmesidir. Daha da ileri gidilecek olursa, üretim hızını her yenilemiş, bir öncekinden daha da hızlı olacaktır. Bu durumda hızın artan hızı söz konusu haline gelir. Endüstrileşme, bu ateşleyici etkisiyle ve birbiri ardına dizilen bilimsel tekniklerin gelişimiyle bir bakıma kendinin dahi engel olamayacağı üretim hızı çılgınlığını doğurur. Hız'ın değişim tablosu bu etkenlerle ilişkilidir.

Toplumsal değişimdeki evreler konusunda Eisenstadt, toplumsal evrenin doğasındaki değişim unsuruna yönelik genel eğilimlerden bahseder.³⁹ Buna göre toplumsal süreci kurumsallaştırma, toplumsal değişimin temelini oluşturur. Moore ise toplumsal değişimin karmaşıklığa geçişini konu edinir. Sistemler kapsayıcı, ayrıntılı ve sürekli çözümleri olmayan sorunlara yol açarlar ve bu durum da değişmeye neden olur. Örnek vermek gerekirse, yeni üyelerin sosyalizasyonu daima belirsizliğe ve kuşkuya açık bir topluma götürür. Buna bağlı olarak istekler, tatmin edici kaynakların üstüne çıkarak çelişki oluşmasına ve zıt toplumsal yönelim oluşmasına neden olur.⁴⁰ Bu tatmin edici kaynaklar kimi zaman üretim olurken, tüketim faktörü de etkili hale gelir.

Bir diğer evrimci perspektife sahip düşünür ise Spencer'dır. Spencer sosyal Darwinizm'in esasları ile hareket eder. Toplumu canlı bir organizma olarak

³⁸ İbrahim Yücedağ, "Ütopya ve Toplum Sınıflamaları İlişkisi Üzerine", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, C. 8, S. 1 (2011): 206.

³⁹ S. N. Eisenstadt, *Modernleşme: başkaldırı ve değişim*, 1 bs. çev. Ufuk Coşkun (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2007)

⁴⁰ Smith Antony, *Toplumsal Değişim Anlayışı*, çev. Ülgen Oskay (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996), 193-194.

tanımlayarak onun değişim serüvenini o canlının gelişmesi ve büyümesi olarak görür.⁴¹ Elbette Spencer'a göre, toplumun evrimi karmaşık bir hal almasıyla belirginleşir. Toplumun önceki evresi ile arasında temel bir farklılık göze çarpar. Bu hem toplumsal yapılarda bir değişime hem de uzmanlaşmaya neden olmaktadır.⁴² Bunun yanı sıra Spencer toplumsal değişimi büyüme kavramı yaklaşır. Spencer'a göre büyüme bir araya gelme ve yeniden bir araya gelme gibi tarihsel süreçler sonucunda oluşur. Toplamlar yoğunluğu giderek artan bir birleşme sürecine girer. Toplum büyüdükçe, farklılaştıkça yeni bütünleşme kalıpları oluşur. Kısaca toplum büyüdükçe uzmanlaşma gerçekleşir. Uzmanlaşma artıkça, her biri bir diğerinin işini yapamaz hale gelir. Böylece bağımlılık artmış olur.⁴³ Spencer endüstrileşmenin toplumsal değişim üzerindeki etkisinden oldukça önemli olarak bahseder. Ona göre endüstrileşme öncesi toplumlar daha homojen ve az karmaşıkken, endüstri sonrası toplum daha heterojen ve daha karmaşıktır. Bunu ortaya koymanın en kolay yolu ise mesleki uzmanlaşmadır. Eğer mesleklerin alt dallarında uzmanlaşma fazla ise o toplum farklılaşma düzeyini daha ileriye taşımış demektir. Böylece farklılaşma ve farklılaşmaya bağlı olarak uzmanlaşma gelişmişliği, böylece değişimi gösterir.⁴⁴ Spencer bu iki ayrımın olduğu toplumu askeri ve endüstri toplumları olarak ikiye ayırır. Askeri toplumlar sosyal düzen bakımından belirsizliğe sahiptir. Endüstri toplumunda yetki ve sorumluluk daha belirgindir.⁴⁵

Spencer'ın analizi başlı başına değişim durumundaki homojenlik ve heterojenlik ile ilgilidir. Spencer'ın bu kavramları kullanma biçimi sosyalizasyon süreçleri ile anlam kazanır. Endüstrileşme homojenlik üzerinden farklı bağlamlarda ele alındığında farklı sonuçlar doğurur.⁴⁶ Spencer uzmanlaşma bağlamında ele alması nedeniyle endüstrileşmenin heterojen yapıya yöneldiğini belirtir. Öte yandan modern topluma tam anlamıyla bir geçişin olması, bu heterojen yapıyı gündelik yaşam pratiklerinde sorgulamaya açar.

⁴¹ İsa Kuyucuoğlu, "Sosyolojinin Kuruluşunu Etkileyen Düşünce Akımları ve Klasik Sosyolojide Yöntem Araştırmaları" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 36 (2015): 679.

⁴² Martin Slattery, *Sosyolojide Temel Fikirler*, çev. Ümit Tatlıcan (İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2014), 94.

⁴³ Malcolm Waters, *Modern Sosyoloji Kuramları*, çev. Zafer Cirhinlioğlu (Ankara: Gündoğan Yayınları, 2008), 441.

⁴⁴ Lütfi Sunar, *Değişim Sosyolojisi, Kavramlar, Kuramlar ve Yaklaşımlar*, 83.

⁴⁵ A.g.e.,85.

⁴⁶ Herbert Spencer, *İlk Prensipler*, çev. Selmin Evrim (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1947)

Tüm bu evrimci perspektifte görüldüğü gibi toplumsal değişme bir bakıma ilerleme ve gelişmedir.⁴⁷ Gelişen toplumlar bir önceki toplum biçimine göre daha fazla keskinliğe sahiptir. Evrimci perspektife göre, değişen toplumsal yapıdır. Toplumsal yapının değişimi, bir bakıma uygarlığa varma sürecidir. İster pozitivizm olarak ister endüstri toplumu olarak nitelensin, evrimci perspektife göre tüm ilerlemeler olumlu yöndedir. Bir bakıma gelişmedir. Evrimci perspektif değişim unsuru olarak çatışmadan ziyade yapıyı temel alır. Bir başka bakış açısı olan Çatışmacı perspektif ise toplumların ilerletici unsurunun çatışma olduğundan bahseder. Evrimci perspektif bireyi ne kadar edilgen kılıyorsa, çatışmacı yaklaşım da o kadar etken kılar. Hız'ın başat unsur haline geldiği modern toplum yapısı çatışmacılığa göre bireyin etken oluşu ile gelmiştir. Bu bakımdan çatışmacı yaklaşımın incelenmesi zaruridir.

Çatışmacı perspektifi yansıtan düşünürlerden biri Marx'tır. Marx toplumsal değişimi, onun belli evrelerden geçtiğini ifade ederek açıklar. Marx için toplumun bu evrelerden geçişini sağlayan temel olgu çatışmadır. Marx toplumların tarihini sınıf savaşmaları tarihi olarak yorumlar. Tüm toplumların tarihi evreleri geçmişten bu yana özgür yurttaş ile köle, patrisyen ile pleb, toprak beyi ile serf, lonca ustası ile kalfa arasındaki savaşı içerir.⁴⁸ Toplumsal değişimin temelindeki çatışma ise Marx'ın belirttiği üzere her zaman farklı sınıflar arasındaki çatışmadır.⁴⁹ Marx'ın bu toplum analizi tarihin ilk aşamalarından beri sürmektedir. Marx toplumsal değişimin evrelerini anlamak için Comte'un üçlü tipolojisinden farklı olarak beş aşamalı tipolojiyi kullanır. Burada yer alan evreler ilkel komünal toplum, köleci toplum, feodalizm, kapitalizm ve komünizmdir. Marx bu aşamalara geçişlerin üretim ilişkilerinin ve üretim araçlarının üzerindeki hâkimiyetin farklılaşmasıyla açıklar. Köleci toplumdaki feodal topluma geçiş üretim ilişkilerindeki değişimle olduğu gibi, feodal toplumdaki kapitalist topluma geçiş de üretim ilişkilerindeki değişim ile olmuştur. Bu nedenle endüstri kilit nokta olarak rol oynar. Makineleşmenin toplum üzerindeki büyük etkisi ile üretimde olduğu gibi yaşam biçimlerinin de değişmesine yol açmıştır.⁵⁰ Bu değişimlerin temel sebebi ise antitezdir. Her tez kendisine karşıt bir antitez üretir. Endüstri ile birlikte burjuva sınıfı ile

⁴⁷ Lütfi Sunar, *Türkiye'de Toplumsal Değişim*, 1 bs. (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2014), 9.

⁴⁸ Karl Marx, Friedrich Engels, *Komünist Parti Manifestosu*, 30 bs. çev. Celal Üster, Nur Deriş (İstanbul: Can Yayınları, 2018)

⁴⁹ Adem Palabıyık, "Marx'ın Sosyolojisinde Gözden Uzak Kalmış Bir Kavram"İşbölümü", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 1 (2012): 269.

⁵⁰ Zafer Demir, "Karl Marx'ın Bakış Açısında Kapitalist Toplumda Yabancılaşma ve Sonuçları", *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 5 (2018): 66.

proleteryanın karşı karşıya gelmesi başlamıştır. Böylece sentez oluşumu gerçekleşecek ve toplumsal değişim yeniden dizayn edilecektir. Marx'a göre toplumsal değişim bu temeller üzerine kuruludur. Burjuva sınıfının oluşumu ve kapitalist düzenin ortaya çıkışı endüstriye bağımlı olarak gelişmiştir. Marx'a göre her toplumsal değişim koşulu bir önceki dönemin içerisinde filizlenmeye başlar.⁵¹ Marx'ın bu çatışmacı perspektifi, evrimci perspektiften farklı olarak bireyi edilgenlikten çıkarıp ona etken bir rol vermesidir. Marx'ın ifadelerine göre çatışma komünizm ile birlikte gerçek sentez'e ulaşacaktır.⁵² Böylesi bir ifadeyle çatışmanın toplumsal değişim için geçici bir etken olduğu sonucuna varılır. Komünizm aşaması bir *son*'u ifade etmesi gerekçesiyle de toplumsal değişim yeni bir yol kat etmeyecektir.

Çatışmacı kuramlar genel itibariyle oldukça katı sınırlara sahiptir. Bu durum bir sınırlılık ifade ettiği gibi yeni bir ufuk da açar. Marx'ın çözümlmelerine bakıldığında toprağa olan bağımlılığın değiştiği görülür. Bu değişim ondan kopuş ile ilgilidir. Marx'ın bunu üretim süreçleri üzerinden ele alması, hız'ın büyük öneme sahip olmasıyla sonuçlanır. Marx değişim tipolojisi ortaya koyarken, üretim ilişkileri ve bundan kaynaklı sınıflardan yararlanır. Burjuva ve proleterya arasındaki ilişki, üretim şeklindeki hız'ın değişiminden etkilenir. Burjuvazinin devrimci sınıf olarak görülmesi, hem aristokrasiden devraldığı statü-*ticari burjuvazi*, hem de üretimde kullandığı teknikler-*sanayi burjuvazisi* ile sağlanır.⁵³ Bu iki şey, birbiri ile her zaman ilişkilidir. Böylece üretimdeki hızın artması, bir bakıma sınıfların yapısının ve içine aldığı kitlenin değişmesine neden olmuştur.

Bir başka çatışma kuramcısı Simmel ise çatışmanın sürekliliğine vurgu yapar. Simmel'e göre çatışma toplumun bir özelliğidir. Bunun yanı sıra çatışma sadece toplumda bir bölünmüşlüğü ifade etmez aynı zamanda birleştirici bir etkiye sahiptir.⁵⁴ Tüm bu çift yönlü etki toplumun dinamik yönüne doğrudur. Aynı zamanda değişimin sürekliliğine etki eder. Öte yandan Marx gibi çatışmanın toplumda her yerde ve sürekli varolduğunu düşünür.⁵⁵ Toplumsal değişim kavramını Durkheim ise başka şekilde ele

⁵¹ Marx, Engels, *Komünist Parti Manifestosu*.

⁵² Birsan Banu Okutan, “‘Felsefi Meseleler’ Çerçevesinde Marx'ı Yeniden Okuma Girişimi”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C. 4, S. 2 (2016): 58.

⁵³ Marx, Engels, *Komünist Parti Manifestosu*.

⁵⁴ Fatih Kahraman, “Kesitlerden Toplum Bakabilmek: Georg Simmel Sosyolojisi Üzerine Bir İnceleme Denemesi”, *Sosyoloji Dergisi*, S. 37 (2018): 92.

⁵⁵ Ümit Tatlıcan, *Sosyoloji ve Sosyal Teori Yazıları*, (İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2011): 92.

alır. Nasıl ki ahlak kavramı her toplumun kendi kodlamalarından hareketle farklılık gösteriyorsa, hız olgusu da farklı toplumlarda farklı biçimlerde algılanır. Ancak tüm toplumlarda ortak olan bir şey varsa o da algının, Durkheim'ın ifadesiyle kolektif bilincin değişmesi zorunluluğudur. Durkheim'a göre kolektif bilinç, yeni toplumsal normların ve yeni ahlaki biçimlerin sonucu olarak değişir.⁵⁶ Ahlaki değişimler ise nüfusa bağlı olarak değişir. Nüfusun sürekli artması yeni ahlaki değişimleri meydana getirecektir. Bu dönüşümde kaçınılmaz olarak toplumsal yapının tüm unsurlarına yansiyacaktır.⁵⁷ Durkheim'a göre toplumsal bilincin tümü böyle dışsallaşmaz da maddeselleşmez de. Ulusal estetiğin tümü, toplumsal bilincin esinlediği yapıtlarda bulunmaz. Ahlakın tümü belirli karar ve yasalarla birer formüle bağlanmaz. Çoğunluk yaygın ve dağınık kalır. Boşlukta, bağlantısız kalmış bütün bir ortak yaşam vardır. Her çeşit akım gider, gelir, çeşitli yönlerde dolanır, çaprazlanır, apayrı yönlerden birbirleriyle karışır. Böyle sürekli bir devinim içinde olduklarından dolayı nesnel bir biçim altında yakalanamazlar. Toplum kolektif bilincin ikiliğiyle bireyciliğe sürüklenir; başka bir dönem gelir, öne çıkanlar toplumcu hevesler, yardımseverlik olur. Dün kozmopolitlik zirvedeyken, bugün yurtseverlik ön planda tutulabilir. Bütün bu gelgitler, yargıçlar, hukuk ve ahlakın eskiden kalma biçimler içinde, kılı kıpırdamadan duran temel kuralları değişmeksizin gerçekleşir.⁵⁸ Bu nedenden Durkheim açıklamalarında sosyal gerçek kavramına oldukça büyük önem verir. Durkheim'a göre birey üzerinde gerçekleşen baskıcı ve bağlayıcı her güç sahibi olgu sosyal gerçekliktir.⁵⁹ Bu sosyal gerçekler arasında inançlar ve yasal yaptırımlar vardır. Bu durumda ifade edilebilir ki sosyal gerçeklik, toplum olgusunun meydana getirdiği ortak inanç ve fikirler kümesi oluşturur. Bu kümeyi oluşturan ise sosyal ilişkiler bütünüdür. Sosyal ilişkilerin varlığı ve sıklığı sosyal gerçekliği etkiler. Bu durumda sosyal ilişki ve sosyal gerçeklik birbirleri ile karşılıklı bağımlılık içindedir. Durkheim buradan dönüştürücü güç olan dayanışma kavramına varır. İşbölümünün gelişmişlik derecesinin düşük olduğu dönemlerde, aynı ve benzer işlerin güçlü değer sistemi, ilişkilerini mekanik dayanışma ile sürdürür. Oysa kullanılan araç-gereçlerin ve nüfusun artmasıyla işbölümünün yoğunlaşması ve organik dayanışmanın hâkimiyeti, farklı bir toplum tipinin ortaya

⁵⁶ Fatih Becer, "Durkheim Sosyolojisinde Ahlak ve Yansımaları", *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 12 (2004): 822.

⁵⁷ Waters, *Modern Sosyoloji Kuramları*, 446.

⁵⁸ Emile Durkheim, *İntihar*, çev. Zühre İlkelen (İstanbul: Pozitif Yayıncılık, 2013), 327-328.

⁵⁹ Aydın Yaka, *Sosyal Değişme*. (İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2011), 16.

çıkmasına neden olur.⁶⁰ Böylece Durkheim toplumsal değişme teorisini sosyal ilişkilerin etkisi sonucu değişen toplumsal dayanışma çeşitlerine göre tasarlamaktadır.⁶¹

Durkheim'ın bakış açısı bir bakıma ihmal edilen, sosyal ilişkiler sonucu şekillenen dayanışma biçimlerini ortaya koyar. Nüfusun artması bu dayanışma biçimlerini şekillendiren bir faktör olurken, nüfusun artışı etkileyen üretim biçimleri ve bu artışın üretim hızı ile paralelliği önem taşır. Bu hız sadece üretimde değil, gündelik hayat pratiklerinde de yaygınlaştıkça, nüfusun artması daha kolay hal alır.⁶² Dayanışma biçimleri birey üzerinde bu nedenle etkilidir.

Toplumsal değişme teorilerinin inceleme biçimlerinden sonra hız unsurunun esas kırılmasını yaşadığı ve modern dönemde kendi yerini bulduğunu modern öncesi ve modern toplumlar arasındaki kırılmayla açıklamak mümkün olacaktır. Bu nedenle büyük değişimlerin yaşandığı ve kırılmanın sonuçlarını hızlı bir şekilde ortaya çıkardığı endüstri devrimi öncesi toplumun üretim ve tüketim ilişkisine odaklanmak, modern dönemdeki üretim ve tüketim ilişkileri ile arasındaki farklılığı bulmak adına mecburidir. Üstelik makineleşme ve kol gücünün üretim süreçlerine etkilerinin daha net görülmesi amacıyla da iki durumu birlikte işlemek yerinde olacaktır.

Tüm bu değişim teorilerinin dayanağı, bir güç olarak makineleşmenin sosyalizasyon süreçlerinde toplumsal olarak değişime olan etkisi üzerinedir. Bu değişim ise önceleri kol gücü ile gerçekleşen ve bu yönüyle üretim nesnesinin üretilme hızının tek bir nedene bağlı olmadığıdır. Makineleşme tüm süreçleri aktör olarak insana makineler aracılığıyla bağlayabildiği için sosyalizasyon süreçlerinde değişime etki eder. Değişimi etkileyen yine başka bir değişimdir. Bu bakımdan değişen *hız*'ı odak noktası haline getirmek, hem üretim ve tüketim hem de gündelik yaşam pratikleri üzerindeki değişimleri ortaya koyabilme açısından önemlidir.

⁶⁰ Nihat Erdoğan (Der.), *Türkiye'de Toplumsal Değişme* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2011), 60.

⁶¹ Emile Durkheim, *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*, çev. Fuat Aydın (Ankara: Eskiye Yayınları, 2000)

⁶² Ayşe Mermutlu, "Hız Semptomları: Geç-Modern Zaman Rejiminde Belirsizlik, Dolaylılık, Eşzamansızlık", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 28, S. 1 (2018): 246.

1.2. TARIM VE ENDÜSTRİ TOPLUMLARI ARASINDA HIZ'IN DÖNÜŞÜMÜ

Tüm toplumsal değişim teorileri, değişimin farklı özelliklerini ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra değişime neden olan motor dinamiğin anlaşılmasını amaçlamıştır. Bu dinamik kimi zaman biyolojik evrim kanunlarının topluma uyarlanması, kimi zamansa diyalektiğin tarihsel formlarına atıfta bulunularak çatışmanın ilerletici rolünü kapsamaktadır. Farklı açıdan bakıldığında ise kolektivizmin oluşturduğu normlar kümesinin değişim faktörü üzerindeki etkisi incelenmiştir. Hangi değişim teorisi ile hareket edilirse edilsin, görüldüğü gibi ele alınan olgu bir önceki olgunun yadsınmasıyla mümkündür. Öyle ki, değişim toplumsal yapının tüm unsurlarına tesir etmektedir. Burada ele alınan olgu hız olduğunda şüphesiz değişim dinamiklerinin başında teknoloji, teknolojinin artış denkleminin ise başında tüketim gelmektedir. Bu durumda üretim araçlarının uğradığı sayısal ve tanımsal değişimi, gerek tüketim alışkanlıklarını gerekse tüketim hızını dolayısıyla yaşam hızını doğrudan etkilemektedir.

Tüketim ve üretimin değişimi ise “hâkimiyet” temellidir. Bu nedenle hız konusundaki temel tartışma nesnesi insan ve doğa arasındaki mücadeleden kaynaklanmaktadır. İnsan yaşamı süresince doğayla sürekli olarak iç içe olmuştur. Tarım toplumları insanın doğayla birlik olması ve doğaya ayak uydurma olarak tanımlanabilirken, modern toplumlar doğayı yönetme ve ona karşı çıkma, ona rağmen var olma biçiminde kimlik kazanmıştır. Böylece doğayla bir savaş verme süreci başlamıştır. Bu süreç makineleşme ve buna bağlı olarak hız ile gerçekleşmiştir. İnsanın doğayla olan savaşını zorunlu kılan en önemli koşul ise kol gücü ve makineleşme arasındaki bir başka savaştır. Birey, insanlığın ilk tarihinden bu yana belli koşullarda ve süreçlerde belli savaşlar vermektedir. Bu savaşın boyut değiştirmesine sebep olan ise *endüstri devrimidir*. Çünkü “hızlılık zamana zaman içinde egemen olmanın tek yoludur”. Zamana egemen olma beraberinde doğaya ve doğal yasaların işleyişine hâkim olmak anlamına gelmektedir.

Tarım toplumlarında hız büyük oranda dikkat çekmemektedir. Toplumsal olarak hız'a zemin hazırlayacak veriler henüz yoktur. Modern dönemde bunun fark edilmesi ise hız'ın görünür biçimde artmasıdır. Modern dönemde öne çıkan “hız” olgusu üzerine incelemeler yapan Fransız sosyal bilimci Paul Virilio, alana yapmış

olduğu katkılarıyla “*hız felsefecisi*” olarak nitelendirilmektedir.⁶³ Hızın bir felsefe olarak doğması Batı felsefesinin unsurlarının yanı sıra, doğu felsefesinin simgesellik, geleneksellik ve yavaş unsurlarıyla ilişkilidir. Doğu felsefesi, batı felsefesinde yer alan hakikate akıl yoluyla ulaşılabileceği anlayışından ziyade sezgiyi ön plana almasıyla bilinir. Bu nedenle hız felsefesi batı felsefesinin toplumsal dinamikler sonucu ve doğu felsefesine karşı olarak ortaya çıkmış hız üzerine kuruludur demek mümkündür. Virilio, hız üzerine yapmış olduğu çalışmalarını, Yunancada “yarış” anlamına gelen “dromos” kelimesinden türeyen “dromoloji” olarak sınıflandırmaktadır. Bu kavram ekseninde modern döneme egemen olan hız olgusunu anlamlandırmaya çalışmaktadır.⁶⁴

Hız’ın çalışma alanı olarak benimsenmesi modern dönemde zaman kavramının oldukça önemli olduğunun işaretidir. Bu konuda Virilio modern öncesi ve modern dönemdeki farkları açığa çıkarır. Virilio’ya göre, Savaşçılar birbirlerine mızrak attıkları zaman bu silahın ilk hızı, yörüngesine bakılarak görülebilecek ve etkisi kalkan yardımıyla önlenebilecek kadardır; ama mızrağın yerini kurşun aldığı anda hız o kadar yüksektir ki vuruşu savuşturmak olanaksız hale gelir.⁶⁵ Buradan hareketle hız olgusu bir kırılmaya maruz kalmış ve değişime uğramıştır. Bu değişim şüphesiz modern toplumun dinamikleriyle paralellik göstermektedir. Bir başka bakış açısıyla modern dönem ve modern öncesi dönem kıyaslamasını teknoloji üzerine kurar. Bu bakış açısına göre internet, mağara insanına ne kadar uzaksa şimdiki toplum da beşinci veya onuncu bin yıl insanının içinde yaşayacağı ortama o kadar uzaktır. Bu düşünce zaman kavramının belli bir standardı olmadığını belirtmiştir.

Öyleyse akrep ve yelkovanın takip edilmediği, zamanın öneminin farkına varılmadığı dönemlerden günümüze kadar ne değişti de zaman kavramının anlamı değişti konusu önemlidir. Virilio’ya göre değişim, ülkelerin üstün olma ve gücü sahiplenme isteklerinden ileri gelir. Savaş stratejileri, yeni teknolojik sistemlerin gelişmesini etkin kılmıştır. Kitlelerin başarıya ulaşması ve dünyada söz sahibi olma dürtüsü, arayışlara ve yeni çözümlere neden olmuştur. Virilio’ya göre, içinde yaşanılan toplumun bütün yapıları, hareket yeteneğinin, hücumun, çarpışma ve caydırmanın, hızla ilerleme ve sızmanın egemenliği altındadır. Ortaçağ kalesi, toprak,

⁶³ Paul Virilio, “Theorist for an Accelerated Culture”, *Toronto: University of Toronto Press*, (2004), 60.

⁶⁴ Ian James, *Paul Virilio*, (London & New York: Routledge, 2007): 42.

⁶⁵ Paul Virilio, *Hız ve Politika*, çev. Meltem Canseven (İstanbul: Metis Yayınları, 1998), 130.

zırhlı savaş araçları, proletaryanın hem kent içinde hem asker olarak hareketlendirilmesi, banliyöler, gecekondu, yollar ve trafik, derken atom bombası, sonra füzeler, nükleer başlıklar. Hep hızlı, daha hızlı, en hızlı. Sürekli gelişen hız aynı zamanda kendi kendisini yok etmeye doğru hızlanır. Üstelik bu değişim sadece geçmiş ve şimdiye ait değildir. Aynı zamanda geleceğe aittir. Kanadalı gazeteci Carl Honore'a göre, insanoğlu tarihi bir dönüm noktasına yaklaşmaktadır. En az 150 yıldır her şey gittikçe hızlanmakta ve bu durum insanlara yarar getirmekten çok zarar vermektedir. Honore, hiçbir zaman ulaşılamayacak bir bitiş çizgisine doğru büyük bir hızla koşma halini “*roadrunner kültürü*” olarak tanımlamakta ve bu durumun sürekli olarak insanoğlunun sağlığından, ilişkilerinden ve yaşadığı çevreden alıp götürdüğünü belirtmektedir. Bu yönüyle hız tüm unsurlarıyla birlikte toplumsalın içerisinde kökleşmiş bir yapı olarak değerlendirilir.⁶⁶

Tarım toplumlarında hız'ın henüz kimlik kazanmamış olması hızın bir yapı olarak değerlendirilmesi hususunda önemlidir. Bu durum feodalizme bir vurgu ile açıklanabilir. Burada Feodalizm ifadesinin kullanılmamasının temel sebebi, kelimenin özündeki yerelliği ortadan kaldırmaktır. Feodalizm her ne kadar Avrupa'ya özgü ise, tarım toplumu o kadar evrenseldir. Ortaçağın V. yüzyıldan IX. yüzyıla kadar uzanan ilk döneminde, kendine ait bir toplum tipi ve değerler ölçeği olan bir üretim tarzına bağlı, yeni bir tarihsel sistem ortaya çıkmıştır. Bu da feodal sistemdir.

Tarımın gelişmesi ve gerekli olan barış ve güvenlik ortamı feodalizm adı verilen bu kurumların gelişip güçlenmesiyle sağlanmıştır. Feodalizmin özü aslında örgütlenmiş devletin olmadığı yerel düzeyde bir çeşit hükümet görevini yürütmekte olmasıydı. Böylece feodal lord, vassal ve serf yani toprağa bağlı köylülerle feodalizm ortaya çıkmıştır. Feodalitenin Avrupa'yı inşa ettiğini söylersek yanlış olmaz. Batı Avrupa, XI. ve XII. yüzyıllar arasında ilk gençliğine ve ilk gücüne kavuşmuştur. Bu canlı bir feodalitenin yani kendine özgü tamamen orijinal siyasal, toplumsal ve ekonomik düzeni çoktan ikinci veya üçüncü gelişme döneminde olan bir uygarlığın damgası altında gerçekleşmiştir.⁶⁷

⁶⁶ Pınar Ülgen, “Ortaçağ Avrupası'nda Feodal Sisteme Genel Bir Bakış”, *Mukaddime Dergisi*, S. 1 (2010): 3.

⁶⁷ Ülgen, *Ortaçağ Avrupası'nda Feodal Sisteme Genel Bir Bakış*, 3.

İkinci olarak feodalizm tamamıyla tarım toplumunu kapsamamaktadır. Fülberth'e göre feodalizm kuzey batı orta ve güney Avrupa'daki toplumların V. Yüzyıldan XV. Yüzyıla kadarki dönemi kısaca topraksız köylülerin ürettiklerinin bir kısmına kullanmadıkları fazlalığa ekonomi dışı tedbirlerle arazi ve topraklara sahip olanlar tarafından el konulması dönemidir. Fülberth bu nedenle feodalizmin maddi zeminin sadece tarım olmadığını ve bu şekilde ifade edilemeyeceğini söyler.⁶⁸ Avrupa, kapitalizmin feodal toplum düzenini çözerek yükselişiyle birlikte doğmuştur. Bir üretim biçimi olarak feodalizmin çözülüşü, toplumda genç, yaşlı, engelli, yoksul kesimlerin bakımını üstlenmiş geniş aile yapısı, yerel topluluklar, kilise örgütlenmeleri gibi kurumların da dağılması demektir. Ama daha önemlisi, kapitalizmin serflik sistemini çözmesi ve kentsel yerleşmelere kitlesel göçlere yol açması, söz konusu kesimin her zaman olduğundan daha geniş ve yeni niteliklere sahip bir sorun olarak ortaya çıkması anlamına gelmiştir. Bu durum, kurumlaşma sürecini yaşayan kapitalist devlet örgütlenmesinin çözüm için harekete geçmesine ve yeni araçlar yaratmasına neden olmuştur.⁶⁹ Yine de endüstri öncesi bir toplum yapısını belirtmesi nedeniyle feodalizmin üretim ilişkilerinden yararlanmak doğru olacaktır. Bu sadece feodalizmin tarım toplumuna denk düştüğü dönemleri kapsamaktadır. Klasik biçimi Avrupa'ya özgü olan feodal üretim ilişkisi içinde dolaysız üretici olan köylü üretim araçları üzerinde kısmi bir hâkimiyet sağlamıştır. Ailesinin tüketimi için işlediği, ekip biçtiği toprak üzerinde zilyetlik; iş aletleri üzerinde mülkiyet hakları vardır. Köy topluluğunun köy arazisi üzerindeki ortak tasarruf hakkı, *serf*'e zilyetlik hakkı olarak taşınmış; sonraki kuşaklara aktarabilme özelliği kazanmıştır. Buna karşılık, köylü işletmesi dâhil tüm toprak üzerindeki mülkiyet hakkı feodal senyöre (veya krala) aittir. Feodal senyör, ayrıca, malikâne arazisinin (demesne'nin) hem zilyedi hem malikidir. Senyör, serfin emeği ve toprağı üzerinde piyasa dışı siyasi, hukuki ve cebir olanakları taşıyan haklara sahiptir. Bu haklar sayesinde temel sömürü kategorisi, köylü işletmesi üzerinde artı ürün (bazen para-rant olarak) ve artı emek (serfin malikane arazisinde 'angarya' yükümlülüğü) biçimini alır. Bu bölüşüm karşıtlığında türeyen temel sınıflaşma serf/ senyör ikiliğidir.⁷⁰ Tarım toplumlarının genel olarak özellikleri arasında üretim hızındaki yavaşlık, kas

⁶⁸ Georg Fülberth, *Kapitalizmin Kısa Tarihi*, çev. Sadık Usta (İstanbul: Yordam Kitap, 2011): 86.

⁶⁹ Birgül Ayman Güler, "Sosyal Devlet ve Yerelleşme", *Memleket Siyaset ve Yönetim Dergisi*, C. 1, S. 2 (2006)

⁷⁰ Gökhan Atılğan, Atilla AYTEKİN, *Siyaset Bilimi, Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler* (İstanbul: Yordam Kitap, 2015), 32.

gücüne dayalı üretim söz konusudur. Tarım toplumunu endüstri toplumundan ayıran temel nitelik de budur. İlk olarak tarımsal üretimin temel mantığı kendi kendine yeten üretim biçimidir. Endüstri devrimi ile birlikte ise hayvan ve insan gücüne dayalı üretim biçiminden, makine gücünün egemen olduğu üretim biçimine geçilmektedir. Makineye dayalı üretim öncelikli olarak XVIII. Yüzyılda İngiltere’de, dokuma alanında ortaya çıkmış, daha sonra da diğer alanlara yayılmıştır. Bu üretim biçimi beraberinde üretimin tarzını ve miktarını da artmıştır. Gideon Sjoberg, *Endüstri Öncesi Kent (Pre-Industrial City)* adlı yapıtında kentleri endüstri öncesi, endüstrileşmekte olan ve endüstri sonrası kentler olarak sınıflandırırken, teknolojiyi belirleyici etmen, bir başka deyişle, bağımsız değişken olarak kullanmıştır. Feodalitede dinsel ve yönetsel işlevler, ekonomik işlevlerin ağırlık kazanmasına olanak bırakmamıştır.⁷¹

Endüstri tipi üretim, üretimin pazar alanı ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Üretim daha endüstri öncesinde olduğu gibi kendi kendine yeten değil aynı zamanda tüketilebilen bir hal almıştır. Bunun sonucunda üretim hızının, üretilen ürün miktarının artması ve bu ürünlerin tüketim alanına sunulması gerçekleşmiştir. Karşılaşılan bu artış, daha fazla makine gücü, hammadde, üretilmiş mal ve ulaştırma bakımından da etkili olmaktadır.⁷² Üretilen ürünleri satın alacak daha fazla tüketici, satacak daha çok satıcı ve öngörülecek şekilde büyük bir sermayesi olan, daha fazla insan çalıştıran daha büyük şirket ve fabrikalar, hızlı bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ve bu hızlı değişimle birlikte mevcut olan daha basit yapım biçimlerinin yerini, daha ucuz ve bazen aynı zamanda daha kaliteli mallarıyla fabrika üretimi alır. Bu artışın nedeni ise insan gücünün yerini makinelerin alması hususundan kaynaklanmaktadır.⁷³

Endüstri devriminin karakteristik özelliğini oluşturan bu değişim makinelerin, kas gücüne tercih edilmesiyle birlikte ciddi kırılmalara sebebiyet vermektedir. Makinelerin bu çağa hâkim olmaya başlaması emeğe verilen değerini minimize edilmesine neden olmaktadır. Endüstri devriminin bir diğer belirgin özelliği ise, makinelerin insan gücünün yerine geçmesiyle ortaya çıkan, makine ve bireyin ilişkisidir. Birey, endüstri devrimi ile birlikte iş yaşamında artık farklı bir boyut kazanmıştır. Endüstri devrimine kadarki sürecinde birey, doğayla daha yakından ilişki

⁷¹ Ruşen Keleş, “Kent ve Kültür Üzerine”, *Mülkiye Dergisi*, C. 29, S. 246 (2005): 9.

⁷² William McNeil, *Dünya Tarihi*, çev. Alaaddin Şenel (Ankara: İmge Kitabevi, 1994), 465.

⁷³ Davut Alper Altunay, “Mekanik Sanattan Elektronik Sanata Geçiş Ve Video Sanatı”, *Anadolu Üniversitesi Dergisi*, C. 5, S. 54 (2004)

kurmasına rağmen, endüstri devrimi bunu değiştirmiştir ve kas gücünün yerini makineler almıştır. Tüm bu makineleşme ve teknolojik gelişmelerin sonucunda modern toplum kavramı doğmuştur.

Tarım toplumlarında toplumsallaşma için en önemli unsur aileyken, endüstri devriminden karakterini alan kitlelilikte kültürü üreten ve buradan hareketle o kültürü yayarak endüstri haline gelen kitle iletişim araçları olmuştur. Kitle toplumunda bireyler artık kendi ürettikleri ve yeniden ürettikleri kültürde değil, doğrudan müdahale ile üretilen ve tüketilen kitlelilikle karşı karşıyadır. Mc Luhan bu nedenlerden dolayı dünyanın “*evrensel bir köy*”e dönüştüğünü ifade eder. Bu nedenle tekniğin attığı ilk adım ve daha da gelişmesiyle kitle iletişim teknolojisi değişimde yerini alır. Kitle iletişim araçları bir bakıma toplumu enformasyon bombardımanına tutarak pasifize eder. Ayrıca bireyin yaşamı pasifize edilerek, kendinden uzaklaştırılması sağlanır.⁷⁴

Mc Luhan’a göre insanları kaosa ve bunalım düşüncelerine yönelten kitle iletişim araçlarıdır. Teknolojinin yazı formu, kalp ve beyni birbirinden ayırması ve onları yeniden birleştirme gayesindeki teknoloji bireyselleşmeye daha sıkı yönlendirir. Bu nedenle yapısal olarak sadece gelişen *teknik*’i sorumlu tutmak oldukça zordur.⁷⁵ Kitle toplumunda kitle iletişim araçlarının etkisiyle kültürün aşırı tüketme arzusuyla birleşmesi doğar. Bireycilik, hayatın anlamsızlığını düşünme gibi sorunlar da bununla beraber gelir. Bu nedenle kitleleşmiş kültür, kitleleri uyuşturarak boş zamanlarını işgal etmeye başlar ve onları toplumsal ve siyasal yaşamdan uzaklaştırır.⁷⁶ Kitle kültürü kendi bağlamları göz ardı edilmeksizin Williams’a göre “İnsanlar izleyicileri inceler; kurumları, onların tarihini ve teknolojileri inceler. Öte yandan insanlar her zaman sonuçların önem verir”. Bu nedenler bazı geleneklerin ve iletişim biçimlerinin anlaşılması gerekmektedir.⁷⁷ Merkezi anlamda kitle kültürü gerçek kurumları modern medyadan önceki bir tarihte vardır. Kitle kültürü kurumları, büyük kalabalıklar halinde yer alan insanların bir araya getirdiği (bayrak taşıma, slogan oluşturma) ve belli iletişim

⁷⁴ Ümit Sarı, “Kitle Kültürü ve Popüler Kültür Bağlamında, Kitle İletişim Araçlarının Kitle Kültürüne Etkileri: Örnek Olarak Popstar Türkiye Yarışması”, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 2.

⁷⁵ Füsün Ataseven, “Teknolojik Gelişme, Kitle İletişim Araçları ve Okul”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 6 (1991): 89.

⁷⁶ Sarı, *Kitle Kültürü ve Popüler Kültür Bağlamında, Kitle İletişim Araçlarının Kitle Kültürüne Etkileri: Örnek Olarak Popstar Türkiye Yarışması*, 3.

⁷⁷ Tania Modleski, *Eğlence İncelemeleri*, çev. Nurdan Gürbilek (İstanbul: Metis Yayınları, 1998), 13.

tarzları geliştirmesi gibi kitle mitingleri önceden vardır. Bir bakıma yığın olarak adlandırılabilir olan insanlar dağınık biçimde bir izleyici kitlesi oluştururlar. Bu da daha kişisel bir dönüş sağlar.⁷⁸ Kitle kültürü endüstri devrimiyle birlikte oluşan üretim çeşitliliğinin kitle iletişim araçlarıyla sağlayan kültürel bir olgu olarak görülür. Bunun içinde en önemlisi seri üretim ve standartlaşmadır.⁷⁹

Değişimi sağlayan kırılma şüphesiz endüstri devrimidir. Endüstri devrimi insanlığın tarihsel yaşam sürecinde yeni bir dönemi ifade etmektedir. A. Gehlen bu durumu, devrimin yaratacağı koşullar ele alındığında, insanlığın öncelikle toprağı işleme ve daha sonra bağlandığı topraktan kopması aşamaları ile beraber yeni bir düzen yaratmasıyla ifade etmektedir. Belirginleştirilen bu aşamaların hepsi doğrudan devrimle ilgilidir. Gehlen'e göre insanın toprakla olan ilişkisinin hiç bitmeyeceğine olan inanç XVIII. Yüzyılda sarsılmaya başlamıştır. Buhar ve elektriğin yanı sıra teknik çağ atom ve uzay denemeleriyle birlikte bu sarsılan inanç gitgide topraktan kopuşa dönüşür.⁸⁰ İnsanlığın tarih çağları boyunca geçirdiği serüvenler esasında belli kırılmaların sonucunda kendini gösterebilme imkânı bulmaktadır. Toprağı işlemeye başlayan bu serüven uzun soluklu gibi görünüyorsa da karşılaştığı devrimin gücüyle birlikte hızı kesilmiştir. Söz konusu inanca sebep olan temel argüman hızdır. Endüstri devrimiyle beraber ivme kazanan hız teknolojik anlamda tarımın yerini makinelere bırakması ve bununla birlikte buharlı makinelerin bulunması ve uzayla ilgili olan çalışmalar insanlığın tarımla olan ilişkisini derinden sarsmaktadır.

Endüstri devrimi Marshall'a göre, Britanya'da XVIII. Yüzyılın ikinci yarısından XIX. Yüzyılın ilk yarısına kadar olan dönemde gerçekleşen hızlı toplumsal, iktisadi, demografik ve teknolojik değişiklikleri açıklamak üzere kullanılan bir terimdir. Endüstri devrimini belirleyen nitelikler konusunda farklı tartışmalar yapılmış olsa da çok değişik, birbirine zıt görüşler ortaya atılmıştır. Fakat bir üst perdede bu devrim Britanya'nın ağırlıklı kırsal ve tarımcı bir toplumdandır, giderek imalata ve endüstriye dayalı kentsel bir toplum haline dönüşmesini ifade etmektedir.⁸¹ Bununla birlikte Marshall'ın da belirttiği üzere endüstri devrimi büyük toplumsal değişimleri

⁷⁸ Mondleski, *Eğence İncelemeleri*, 24.

⁷⁹ Serpil Yayman Ataseven, "Kitle Kültürünün Oluşumu ve Günümüz Sanatına Etkisi", *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 67 (2018): 183.

⁸⁰ Davut Alper Altunay, "Mekanik Sanattan Elektronik Sanata Geçiş Ve Video Sanatı"

⁸¹ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999), 632.

beraberinde getirmiştir. Endüstri devrimi sonucunda ortaya çıkan toplum biçimi endüstri toplumu olarak adlandırılmakta ve endüstri toplumu ise genel bir ifadeyle endüstrinin en karakteristik üretim biçimi olduğu toplumdur. Endüstri devrimi toplum biçimlerinde ve toplumsal yapılarda değişimlere neden olmuştur. Bununla beraber yarattığı yeni icatlar, toplum yapılarında değişimler meydana getirmektedir.⁸² Toplumsal yapılarda oluşan değişimlerin yanı sıra endüstri devriminin meydana getirdiği yenilikler ve icatlarla üretim biçimlerinde yarattığı dönüşüm kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle hiçbiri de tek başına etkili değildir.

Endüstri devrimi bireyin emeğine, kas gücüne karşı verilen savaşı kazanarak makineleşme sürecini başlatmıştır. Savaş karşısında yenilgiye uğrayan bireyin artık makineleşmeyle yeni bir zorunlu ilişkisi doğmaktadır. Kas gücüne tercih edilen pamuk eğirme makineleri ile bir işçi aynı anda birden fazla ipliği eğirebiliyordu. İnsan ve doğa arasındaki güç ilişkilerinin farklı sonuçları, hızın farklı şekilde yansımaya neden olmaktadır. Öte yandan insanlık makineleşmeyle doğanın tekeline kırmıştır. İnsanın artık enerji üretmek için doğaya ihtiyacı ortadan kalkacaktır. Öncesinde akarsu, rüzgâr gibi doğaya bağımlı ve dolaylı enerji üretim biçimlerinden uzaklaşılacaktır.⁸³ Ancak endüstri devriminin gerçekleşmesi ve insanın doğayı bir rakip olarak görmesi ve onunla ebedi bir savaş içerisine girmesi zaman konusunda endüstri öncesi ve modern toplumlar arasındaki kıyaslamayı zorunlu kılmaktadır.

1.3. KIRILMANIN TEMEL DİNAMIĞI: MODERNİZM

Endüstri devrimini takip eden dönem modern dönemdir. Modern sözcüğü çok geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Modern sözcüğü “dinamik, halkın sorunlarıyla ilgili, demokratik, eşitlik taraftarı, bilimsel, ekonomik olarak ileri” gibi anlamları da bünyesinde barındırmaktadır.⁸⁴ Latince “hemen şimdi” anlamına gelen “modo” sözcüğünden türetilmiştir. Modern sözcüğü; “çağdaş”, “çağa uygun”, “çağcıl”, “asri”, “yeni”, “eskiden farklı olan”⁸⁵ anlamlarında da kullanılmaktadır. Her ne kadar ilk kez

⁸² Norbert Lynton, *Modern Sanatın Öyküsü*, 3 bs. çev. Cevat Çapan, Sadi Öziş (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004).

⁸³ Gökçen Göksal, *İngiliz Sanayi Devrimi*, (İstanbul: Kora Yayın, 2003), 38-40.

⁸⁴ Emre Kongar, *Toplumsal Değişim Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993), 236.

⁸⁵ Vehbi Bayhan, *Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma*, (Ankara: T.c.Kültü Bakanlığı Yayınları, 1997), 128.

beşinci yüzyılda Hıristiyanlığı, Roma ve Pagan geçmişinden ayırmak için modern sözcüğü⁸⁶ kullanılsa da gerçek anlamının köklerini XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Batı Avrupa’da bulmak mümkündür. Modernlik kavramı olarak Batı-Avrupa’da ortaya çıkan ve buradan Batı-dışı dünyaya yayılan sosyal bir olgu⁸⁷ olarak tanımlanabilir. Buradan hareketle modernizmi Avrupa’da rönesans ve reformasyona kadar olan süreci kapitalizmin doğuşu olarak nitelediğinde, Fransız devrimi ve Endüstri devriminden sonraki süreci de modernizmin belirleyici unsuru olarak nitelenebilir. Görüldüğü gibi modern kavramı çoklu boyuta sahiptir. Çok boyuta sahip olması onu insanlığın hayati bir deneyim tarzı olarak nitelemeye itmektedir.⁸⁸

Marshall Berman modernliği günümüzde dünyanın her köşesindeki insanlarca paylaşılan deneyimler yığını⁸⁹ olarak tanımlarken, Alain Touraine ise, modernliği tanımlarken akılcılığı ön plana çıkartmaktadır. Touraine’e göre modernlik; modern öncesi toplumlarda, yapının merkezinde yer alan dinin yerine akli koymuş ve modernlik kavramını din ve akıl arasındaki araçsallığa göre açıklamıştır.⁹⁰ Modern toplumlar, endüstriyel ve kapitalist ekonomilere, demokratik bir siyasi anlayışa ve sosyal sınıflara bölünmüş bir yapıya sahip toplumlardır. Modern toplum bireylerin yeni sosyalleşme ve davranış yapılarına ulaşabildiği bir toplum olarak, geleneksel hayattan moderne geçiş bir sosyal hareketlilik süreci gibi ifade edilmektedir. Modernleşmenin tarih boyunca gelişmiş kuramlar insanın bilgisinde meydana gelen artışı ve hızla değişen modern işlevlere uyarlama sürecidir.⁹¹ XX. yüzyılın son çeyreğinde yaşanan bilgi devrimi gibi gelişmelerin sonuçlarıyla dönüşen toplumsal, ekonomik ve politik ilişkiler, hız olgusunun oldukça kritik öneme sahip bir kavram olarak gündeme gelmesine zemin hazırlamıştır. Nasıl ki endüstrileşme ile birlikte büyük değişim ve gelişmelerin her alana yayılması, hız paradigmasından hem beslenerek hem de ona bir ivme kazandırarak ilerlediyse aynı şekilde kendisini takip eden modern dönemde de hızın önemi katlanarak artırmaya devam etmektedir. Bu durum özellikle toplumsal olaylar ekseninde

⁸⁶ Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, 598.

⁸⁷ Adnan Çetin, “Şerif Mardin’in Modernlik Anlayışı”, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2010)

⁸⁸ Antony Smith, *Toplumsal Değişme Anlayışı*, 2 bs. çev. Ülgen Oskay (Ankara: Gündoğan Yayınları, 2011), 96.

⁸⁹ Marshall Berman, *Katı Olan Herşey Buharlaşıyor*, çev. Ümit Altuğ ve Bülent Peker (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2009), 27.

⁹⁰ Alain Touraine, *Modernliğin Eleştirisi*, çev. Hülya Tufan (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007), 24.

⁹¹ Seid Mohammed, “Toplum, Devlet ve Modernleşme: Türkiye ve Etiyopya’nın Karşılaştırmalı Tarihi”, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018)

gerçekleşmektedir. Nihayetinde endüstri devriminin yaratmış olduğu koşullar ve beraberinde getirdiği yeni üretim biçimleri hızın meydana gelmesindeki başat unsur olmaktadır. Bununla birlikte hız en parlak dönemini endüstri devrimiyle birlikte yaşamış ve diğer önemli kırılmaların da başat unsuru haline gelmiştir. Elbette tüm bu süreçler ekonomik dönüşüm süreçlerinden kaynaklanmaktadır. Özellikle ekonomik ufukların gerek zaman gerekse hacim olarak genişlemesi-böylece kalan tarımcılar da ev ve bölge içi tüketimden çok milli ve uluslararası pazarlar için üretim yapmakla ilgilenmeye başladılar ve onların büyük bir kısmı hemen gelecek ürün mevsiminde değil daha ileri tarihler için bile bütün verimlerini gerçekleştirecek planlar hazırladı. Buna ek olarak toplumun önceki yapısından farklı olarak, topluluğun ortaklaşa kararları ve tecrübeye dayanılarak yürütülen faaliyetlerin yerini artık bilimin ve tecrübe metotların uygulanmasıdır.⁹²

Üretimdeki dönüşümlerin kaçınılmazlığının yanı sıra tarım toplumları ile arasındaki farka da değinilmesi gerekmektedir. Uygarlıklar kendi varlıklarını tarım toplumuyla beraber bulmuşlardır. Tarım toplumundaki gelişmelerin ve değişimin hızı oldukça yavaştır. Oysa modern toplumdaki hız unsuru kendi değişimini de açıklamakla birlikte oldukça hızlı gerçekleşmiştir. Burada bahsedilen bir bakıma hızın değişme hızıdır. Bu anlamda Giddens bir analogiyle açıklar durumu. Giddens'a göre İnsanlar yaklaşık yarım milyon yıldan beri dünya üzerinde vardılar. Sabit yerleşimlerin gerekli temeli olan tarım, yalnızca on iki bin yaşındadır. Uygarlıklar yaklaşık altı bin yıl öncesinden daha fazlasına gitmez. Eğer insan varoluşunun bütününe 24 saatlik bir gün diye bakılsaydı, tarımın ortaya çıktığı zaman öğleden önce 11:56, uygarlıkların ortaya çıktığı zaman da 11:57 olurdu. Modern toplumların gelişimi ancak 11'i 59 dakika 30 saniye geçerken başlayacaktı. Yine de bu insan gününün son 30 saniyesinde, belki de o ana kadar geçen bütün zaman içerisinde gerçekleşen kadar değişme gerçekleşmiştir.⁹³ Hız'ın değişim hızında da büyük bir değişim olduğu açıktır. Modern döneme geçmeden, bir başka ifadeyle endüstri devrimi gerçekleşmeden önceki dönemde, değişimin hızı oldukça yavaşken, modern dönemin gelişimi çok daha hızlıdır. Buradaki temel unsur tekniktir. Örnek vermek gerekirse tarım toplumunda üretilen bir aletin yapımı oldukça uzun ve zahmetlidir. Bir bakıma gelenekselliğin usta-çırak ilişkisinin de etkisiyle aletin

⁹² Phyllis Deane, *İlk Sanayi İnkılabı*, çev. Tevfik Güran (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988), 41.

⁹³ Antony Giddens, *Sosyoloji*, çev. Cemal Güzel (İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2012), 66

bir kimliği vardır. O alete kimliğini veren ise her aşamasında onu işleyen ustayla birlikte o aletin benzersizliğidir. Bir zanaatkâr ürettiği ürünü her zaman aynı duygu durum ile yapamaz. Üretilen her ürün doğal bir ritme sahiptir⁹⁴; o anki düşüncenin, hislerin ürünüdür. Dün ürettiği ile bugün ürettiği arasında büyük farklılıklar vardır. Her ne kadar ürünü tüketen kişi çoğunlukla farkında olmasa da zanaatkâr o ürünün hangi *an*'a ait olduğunu bilir. Bununla beraber makineleşmenin olanca üretimde kendine yer bulması, bu aidiyet duygusunun⁹⁵ yanı sıra ürün kimliğini de ortadan kaldırmıştır. Üretici güç olarak makineler ile zanaatkârlar arasındaki kaygının boyut farklılığı bu kimliği silmiştir denilebilir. Bir zanaatkâr genel olarak daha fazlasını üretme gibi amaç gütmmez. Zanaatkârın kaygısı içsel bir kaygıdır. Ancak üretici güç olarak makineleşmenin temel kaygısı karı'n maksimizasyonunun gerçekleştirilmesidir. *Karı* maksimizasyonunu sağlayacak olan ise hızlı üretimdir. Üretimin seri olarak işlemesi özellikle hareketli montaj hattında bağımsızlığa kavuşmuştur. Elbette Marx'ın bahsettiği yabancılaşma kavramı, montaj hattındaki işçilerin üretimin her hattına hâkim olmamasından kaynaklanır. Buradaki esas konu Marx'ın da ötesine giderek üretimin salt makineler tarafından yapılmasıdır.

Landes'e göre modern teknoloji, endüstri öncesi dönemde düşünülmesi çok zor olan şeyleri yaratmıştır: kamera, motorlu araba, uçak, radyodan yüksek hızlı bilgisayara kadar bütün bir elektronik aletler dizisi, nükleer enerji santrali ve neredeyse sonsuza kadar giden başkaları. Sonuç, üretim düzeyinde devasa bir artıştır; tek başına bu bile insanın yaşam biçimini, ateşin keşfinden bu yana, her şeyden çok değiştirmiştir. 1750'de İngiltere'de yaşayan birisi, maddi nesnel bakımından Sezar'ın lejyonerlerine, kendi torunlarından daha yakındı.⁹⁶ Karşılaştırmanın temel mantığı çerçevesinde bakılacak olursa, kesin ifadeler ile bir olumlu veya olumsuz yargılamalardan ziyade, durumu nesnel olarak tümüyle ortaya koymak önemlidir. Bu nedenle endüstri devrimi sonrasında ortaya çıkan gerek teknoloji gerekse üretilen ürünün oldukça kullanışa ve inovasyona sahip olması su götürmez bir gerçektir. Endüstri ürünlerinin kullanım alanlarının daha geniş olması, tarım toplumunda üretilen üründen de oldukça fazladır. Tarım toplumunda ihtiyaç olan araçların büyük çoğunluğu hali hazırda var olan ve

⁹⁴ Jean Baechler, *Kapitalizmin Kökenleri*, 2 bs. çev. Mehmet Ali Kılıçbay (Ankara: İmge Kitabevi, 1994), 147.

⁹⁵ Thomas Geisen, "Yozlaşma- Toplumsalın Biçim Değiştirmesi ve Aidiyet ve Dayanışma Talebi- (Post)-Modern Koşullar Altında Yozlaşmanın Farklı Yönleri", *FelsefeLogos Dergisi*, C. 2, S. 3 (2007)

⁹⁶ Giddens, *Sosyoloji*, 68.

değişim veya inovasyon gerektirmeyen araçlardır. Bu araçların çoğunluğu kendi kendine yeten bir üretim ortamında sürekli üretim mantığına uygun değildir. Oysa makineleşme, üretim için araç üretme eyleminde de tarım toplumundan ayrılır.

Tarım toplumlarında temel kaynağın toprak olması bir bakıma üretimin sadece insanın elinde olmadığı ile ilişkilidir. Bu dönemde elde edilen ürün ve dolaylı olarak insan, büyük oranda doğaya bağımlıdır. Üretilecek olan ürünün miktarı ve hızı doğaya bağlıdır. Yine de bu miktar ve hız belirli sınırlar içindedir. Toprağın işlenmesi ve verimli olarak beslenmesi her ne kadar ürünün hız ve miktarı üzerinde etkisi olsa da çok büyük farklar ortaya çıkmaz. Bu nedenle üretim girdileri ne ise çıktıları da belli oranda değişir. Tam da bu sebeple üretim sürecinin küçük bir kısmı üreticinin elindedir. Makineleşme önce doğaya hâkim olma çabaları bilimsel anlamda gelişmelere yol açmıştır. Toprağın işlenme biçimleri üzerinde etki sağlayabilecek kimyasallar üzerinde bir araştırma elbette söz konusudur. Ancak hiçbiri makineleşmenin üretim düzeyine ulaşamamıştır. Üreticinin toprak ile olan ilişkisi tamamıyla kas gücüne dayalıdır. Üretim süreci tamamen kas gücü ile sağlanmaktadır. Aynı zamanda bu döneme üretim ve tüketim bağlamında bakacak olursak işbölümünden söz edemeyiz.⁹⁷ Bunun beraberinde tarım toplumları ve modern toplumlar arasındaki üretim ilişkilerinden kaynaklanan pazar söz konusudur. Tarım toplumlarında üretim genel olarak sadece aile içindir. Artı üründen genel itibariyle söz edilemez. Ancak bazı durumlarda fazla olmamakla beraber artı ürünün olması muhtemeldir. Buradaki temel tartışma noktası, artı ürünün bir pazar oluşturmamasıdır. Modern toplumlarda üretim, şekil itibariyle pazar'ı doyurmakla yükümlüdür. Pazar'ın doyması ise daha fazla üretim veya kısa zamanda daha hızlı üretim ile gerçekleşebilir.

Endüstri, değişimin hem unsuru hem de ateşleyicisi olarak toplumun belirli durumları üzerinde önemli etkilere sahiptir. Özellikle üzerinde sıklıkla durulan, gücü kullanma biçimi, dayandığı sınıflar, kaynaklar ve bu kaynakları elde etme biçimleri bağlamında farklılıklar gösterir. Toplumsal yapıyı uğrattığı bu değişim bağlamları her ne kadar birbirinde keskin çizgiler ile ayrılmassa da, tabloda görüldüğü üzere belli bir sınır bilgisi verir. Bu sınırlar özellikle endüstrileşmenin hız'a bağımlılığından kaynaklanır.

⁹⁷ Ahmet Fidan, "Tarım, Sanayi ve Bilgi Toplumunda Üretim ve Tüketim İlişkilerinin İşletme ve Yönetimleri Üzerindeki Etkileri", *Mevzuat Dergisi*, S. 62 (2003): 44.

Tablo 1.1: Toplum Bilimlerinde Yer Alan Örüntüler

	Endüstri Öncesi Toplum	Endüstri Toplumu	Endüstri Sonrası Toplum
Kaynaklar	Toprak	Makine	Bilgi
Sosyal Mevki	Çiftçilik	Büyük Çiftçilik	Ticarethane
Başat Tipleri	Arazi Sahipleri, Ordu	İş Adamları	Bilim Adamları, Araştırmacılar
Gücü Kullanma Yolları	Doğrudan kas gücüne dayalı Kontrol	Politika Üzerine Dolaylı etki	Teknik ve politik gücün dengesi, imtiyazlar ve haklar
Dayandığı Sınıf	Mülkiyet, Askeri güç	Mülkiyet, Politik Organizasyon, teknik beceri	Teknik beceri, Politik Organizasyon
Elde Etme	Miras, Ordular tarafından el koyma	Miras, Himaye, Eğitim	Eğitim, sosyal hareketlilik Atama ve Seçim

Kaynak: Lütfi Sunar, *Türkiye’de Toplumsal Değişim*.

Tablodan da anlaşılacağı üzere, endüstri öncesi toplumlarda üretimin kaynağı topraktır. Endüstri toplumunda ise kaynak makinedir. Burada İnsan-doğa ilişkisinin temel dinamiği görülmektedir. Toprağa bağlı bir üretim kaynağı insanın elinde olan bir üretim hızından bağımsızlığın simgesidir. İnsan toprağı bölebilir, mülk edinebilir. Ancak onun üretim hızı üzerinde söz sahibi olamaz. Sadece doğanın izin verdiği ölçüde üretim sağlanır. Endüstri toplumunda ise söz konusu üretim kaynağı makine olunca insanın üretim hızına doğrudan etkisi olmuştur. Bell, endüstri sonrası toplumlarının bilgi kaynağını ise bilgi olarak yorumlamaktadır.⁹⁸ Değişimin ani şekilde olmadığı düşünüldüğünde, endüstri üretim kaynağı olan makine ve endüstri sonrası üretim kaynağı olan bilgiyi ortak bir dönemde düşünülebilir. Özellikle makineleşmenin ardından gerçekleşen hareketli montaj hattı, bilimin ve tekniğin üretim üzerine yoğunlaşmasını ifade etmektedir.⁹⁹ Üretimin geliştirilmeye çalışılması ise öte yandan hızın artırılmasına olan yönelimin göstergesidir.

XX. Yüzyılın başında ortaya çıkan montaj hattı bilimsel yöntemlerin üretim alanına uygulama çalışmalarının bir sonucudur.¹⁰⁰ Her ne kadar başka sanayilerde öncülleri varsa da Henry Ford montaj hattının mucidi sayılır. Otomotiv alanındaki bu

⁹⁸ Mukadder Çakır, *Bilgi Toplumu Tartışmaları*, (İstanbul: Pales Yayınları, 2018)

⁹⁹ Orhan Kamil. “Modern Zamanlar Filmi ve Dönemsel Bir Çalışma İlişkileri Yorumlaması”, *Çalışma ve Toplum*, C. 4, S. 2 (2010): 137.

¹⁰⁰ Nurhan Yentürk, *Post-Fordist Gelişmeler ve Dünya İktisadi İşbölümünün Geleceği*, (İstanbul: Birikim Yayınları, 1993), 44.

makineleşme ve hız, üretimin akılcılaşması anlamında büyük önem taşır.¹⁰¹ Fordizm bir birikim sistemi olarak ele alındığında sadece ekonomik anlamda değil, siyasal, toplumsal ve kültürel alanlarda da büyük dönüşümleri beraberinde getirir. Günlük çalışma saatlerinin düşmesi ve günlük ücretlerin beş dolara yükseltilmesi de kitle kültürünün doğmasına neden olur. Ücretlerin yükselmesi tüketim olanaklarının artmasını sağlamış ve artan serbest zamanın yarattığı endişe kitle kültürünü doğurmuştur. Ayrıca fordist üretim mantığı ile kitle kültürü ürünlerin genel karakteristiği arasında da benzerlikler bulunur.¹⁰²

Üretimin akılcılaşması üretime önemli ölçüde verim sunar. Hareketli montaj, bant üzerindeki ana parçaya ek parçalar ekleyen uzmanlaşmış ve sadece kendi alanında bilirkişi olan işçilerden oluşur. Böylece üretilecek ürünü yeni baştan/sıfırdan yapan ve tüm alanlarda uzmanlaşması beklenen işten oldukça verimlidir. Her işçi bant üzerinde bir göreve sahiptir. İşçilerin görevlerini yaparken kullandıkları beceri oldukça öngörülebilir haldedir. Bu durumda herhangi bir sorun olması halinde, sorunun hangi bölümden kaynaklandığı daha hızlı biçimde bulunabilir. İşçinin verilen işi yapıp yapmadığı hızla tespit edilebilir. Böylece işçiler üzerindeki denetimlenebilirlik adına da büyük bir değişim söz konusudur. Bir iş için ayrılan zaman da sınırlıdır. Bu sınırlı zamanda hiçbir işçiden yaratıcı olması, ürüne kendinden bir parça katması beklenmez. Yaratıcılık, zanaat beklenmediği için de vasıflı işçi değil, o tek işi yapmakta uzmanlaşmış işçi arayışı başlar.¹⁰³ Yine de temel amaç üretim hızını arttırmaktır. Bir bakıma doğanın yasalarından uzaklaşarak kendi yasalarını ortaya koyma şeklindedir. Öte yandan üretim hızının artmasıyla sağlanacak olan kazancın katlanmasıdır. Bu bakımdan fordizm hem bir endüstri hem de sermaye birikimi sunar. Taylorcu rasyonalizasyonun sunduğu işçiler üzerinde hâkimiyet kurma çabasından daha fazlasını temsil eder. Taylorcu rasyonalizasyona göre bilimsel yöntemleri kullanmak esastır.¹⁰⁴ Bir işi yapmanın tek bir doğru yolu vardır. Bu yolu bulmak ve onu doğru ilkelerle uygulamak esastır. Fordizm ise tıpkı bir dünya görüşünün sunduğu epistemolojik bir alanı olarak gündelik hayat deneyiminin gölgesi altındaydı. Özellikle insanların dünyayı kavrayış

¹⁰¹ Veysel Bozkurt, *Endüstriyel & Post- Endüstriyel Dönüşüm*, (Bursa: Ekin Kitabevi, 2006), 120.

¹⁰² Güven Selçuk, "Fordist Birikim Rejimi ve Kitle Kültürü", *Journal of Yaşar Universty*, C. 6, S. 24 (2011): 4130.

¹⁰³ George Ritzer, *Toplumun McDonaldlaştırılması*, 2 bs. çev. Şen Süer Kaya (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016), 57-58.

¹⁰⁴ Veli Köroğlu, Murat Koç, "Stratejik Yöntem Açısından Taylorizm Prensiplerinin Zamanımıza Yansımaları", *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 14, S. 1 (2017): 2.

biçimlerinin değişmesine neden olmuştur denilebilir. Düzeni hedefleyen toplum mühendisliğinin o güne kadar ulaştığı en ileri seviyeyi temsil eder. Bauman'a göre bu modelin toplumun en ücra köşesine kadar yayılmaması olanaksızdı.¹⁰⁵

Toplumun her köşesine yayılan yalnızca düzen anlayışı değildir. Düzen anlayışıyla birlikte verim sağlama mantığıdır. Toplumsal alanda ise verimlilik kendini üretim süreçlerinden bağımsız olarak ifade eder. Ancak kullandığı yöntem aynıdır. Bu yöntem hızlıdır. Zaman ve mekân arasındaki sıkışmayı sağlayarak, kısa zamanda, böylece fazla üretme yerini kısa zamanda yer değiştirmeye bırakmıştır. Bu yer değiştirme ne kadar hızlı olursa o kadar kazanç elde edilir. Bu kazanç yeni dönemde bir ürün üretmek değil zamandır. Tarım toplumlarında zaman kullanılması gerek bir durumu ifade ederken, modern toplumda saklanması, biriktirilmesi gereken bir – *olguyu* ifade eder. Oysa zamanın biriktirilmesinin saklanması mümkün olmayışı aşikârdır. Her ne kadar bir olayda zaman kazanılan bir olgu olarak ifade edilse de, uzun vadede zamanın akışkanlığı onun olduğu gibi ele alınmasını, biriktirilmesini, üretilmesini ve yeniden-üretilmesini imkânsız hale getirir. Bu durumun kaynağı ise vardiyalı sistemdir. Vardiyalı sistemde kazanılan zaman kendini verimlilik ile birleştirdiğinde üretim süreçlerinde büyük bir kazanç elde etmektedir. Vardiyalı sistemin oluşturulması ise Fordizmde olduğu gibi bilimsel süreçler ile paralel olarak ilerlemektedir.

Bilimsel bir üretim hızını arttırarak artı ürün oluşturmak amacıyla gerçekleşen birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan biri de “İnsancıl yaklaşım”dır. İnsancıl yaklaşım olarak adlandırılan yaklaşım esasen bir deneyler bütünüdür. Bu yaklaşım olarak adlandırılan yaklaşım esasen bir deneyler bütünüdür. Bu yaklaşımda çalışanlar bir örgüt olarak geniş bir alanla serbest bırakılmış ve düzensiz iş yapma biçiminden kaçış olarak nitelendirilebilir. Buna göre örgütün en büyük varlık sebebi onun iş-görenliğine yapılan vurgudur. Her örgüt üyesinin ayrı ayrı verimliliği toplam verimliliği ifade eder. Bu bakımdan her işçinin duygu-durumundaki değişim örgütün genel olarak verimliliğine etki etmektedir. Her işçi sadece kendi üretim sürecini düşünmez, bunun yanında çevresel koşullar ve içinde bulunduğu herhangi bir ödül sistemi de bu durumda etkilidir.¹⁰⁶ Buradan yola çıkan yeni bilimsel anlayış ile özellikle Hawthorne araştırmaları adına birçok deney yapılmıştır. Işıklılandırma, röle montaj odası, seri bağlama odası gibi deneyler, işçilerin hangi koşullarda daha iyi verim elde

¹⁰⁵ Zygmunt Bauman, *Akışkan Modernite*, çev. Sinan Okan Çavuş (İstanbul: Can Yayınları, 2017), 96.

¹⁰⁶ İbrahim Ethem Başaran, *Yönetim*, (Ankara: Gül Yayınevi, 1989), 78-79.

edebileceği ve daha hızlı olacağı temelindeki deneylerdir. Bu deneylerden en ilginç ise ışıklandırma deneyidir. İşçiler iki gruba ayrılarak biri kontrol grubu olarak seçilmiştir. Diğer gruba 3 farklı kademedeki ışık uygulanarak şiddeti uygulanmış ve üretim hızına olan etkisi araştırılmıştır. Beklenmedik bir şekilde on derece ışık şiddetinden 3 dereceye düşürüldüğünde üretim hızı ve doğrudan verimlilik artmıştır. Rölö montaj deneyinde ise tecrübeleri birbirlerine yakın işçiler seçilmiştir. Tekrarlanan montaj sırasında çalışma koşulları, psikolojik değerler ve ücretler dikkate alınmıştır. Tüm bu deneyler sonucunda bir tablo oluşturulmuştur.

Tablo 1.2: Hawthorne Araştırma Süreci

PERİYOT	UYGULAMA SÜRESİ	ÇALIŞMA KOŞULLARI
I. Periyot	2 Hafta	İşçiler çalışmalarına normal departmanda devam ettiler, test odasına geçilmedi.
II. Periyot	5 Hafta	Test odasına geçildi. Başka bir değişiklik uygulanmadı.
III. Periyot	8 Hafta	Özel Grup ücreti uygulanmasına başlandı.
IV. Periyot	5 Hafta	5'er dakikalık iki mola
V. Periyot	4 Hafta	10'ar dakikalık iki mola
VI. Periyot	4 Hafta	5'er dakikalık altı mola
VII. Periyot	11 Hafta	Öğle yemeği servisi ve 15 dakika öğlen molası, öğleden sonra 10 dakikalık ikinci mola
VIII. Periyot	7 Hafta	VII. periyoda ek olarak 16.30'da paydos
IX. Periyot	4 Hafta	VII. periyoda ek olarak 16.00'da paydos
X. Periyot	12 Hafta	VII. periyodun aynı
XI. Periyot	9 Hafta	VII. periyodun aynı/ek olarak Cumartesi tatil
XII. Periyot	12 Hafta	III. periyodun aynı (öğle yemeği servisi yok, mola yok)
XIII. Periyot	31 Hafta	VII. periyodun aynı, ancak işçiler kendi yemeklerini kendileri getirdiler.

Kaynak: Atilla Baransel, *Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi*, (İstanbul Avcıol Basım Yayım, 1993), 244.

Tablodan da anlaşılacağı üzere üretimin rasyonelleşmesi öyle bir dereceye gelmiştir ki makineyi kullanacak olan işçilerin etkilenebileceği birçok değişkeni göz önünde tutmaktadır. Bu da üretim hızına etki edebilecek tüm faktörlerin hızlı olarak değiştirme düşüncesi oluşturmuştur. Bu dönem işçi sendikalarının, çalışan işçilerin durumu adına itirazlarının gerçekleştirildiği döneme denk gelmektedir. Ortaya çıkan sonuç hem sendikaları hem de işçileri çalışma koşulları gereğiyle memnun etmiştir. Oysa üst perdede üretim hızını arttıracak olan çalışma stiline tek gayesi artı ürünü çok daha kısa sürede elde etmektir. Hızın bu etkisi işçilerin kendi zaman yönetimlerini

yapamamasına neden olmaktadır. Gerek tarım toplumunun topraktan üretimi gerekse zanaat olarak üretilen ürünlerin temelinde üreten kişi/kişilerin kendi zaman yönetimlerini uygulaması gerekmektedir. Zaman yönetimini böylesine önemli kılan, sadece üretim ile olan ilişkisi değildir. Bunun yanı sıra toplumun diğer tüm alanlarında zamanı yönetilen/zaman tarafından yönetilen kitlenin ortaya çıkmasına neden olması da oldukça önemlidir. Böylece kitle, zaman yönetimi konusunda kendi iradesi ile değil, perde arkasındaki haz güdüsünün doyurulma arzusu ile yapılmaktadır. Haz, kitlenin zamansal olarak hangi düzeyde ilerleyeceğini, nasıl tüketeceğini, nerede ve hangi koşullarda var olabileceğini söyleyen temel kavram halini almıştır. Hazzın böylesi bir konuma gelmesi ise, üretim hattından çıkan hız unsurunun küreselleşme ile yaygınlaşarak, kitlesel tüketimi yaratmasıyla olmuştur.

Kitle tüm farklılaşmayı yok eder. Tüm toplumu aynılaştırma sürecine dahil eder. Bireyselleşmenin önemini arttıran faktörler de giderek artar. Bireysel farklılık iddiası, tüketim ile kendini var ederek bireysel özgürlükler ve tercihi bolluğu varmış gibi görünür. Mc Donald's ve Burger King veya Coca-Cola ve Pepsi arasında özgür bir seçim olduğu açıktır. Ancak seçimin kendisini ne kadar özgür olduğu ise sorgulanması gereken bir olgudur.¹⁰⁷

Hazzın bu süreçlerde şekillenmesi beraberinde toplum pratiklerini de etkilemiştir. Bu pratiklerin gelişim evrelerinde üç temel unsurdan söz edilebilir. Bunlar; zaman, mekân ve eylemdir. Hız ve yavaş bireyin yaşam pratiklerini bu üç unsur çerçevesinde oluşturur. Eylem başlı başlına bir dayanaktan yoksun oluşturulmaz. Onu tetikleyecek (*haz gibi*) unsurlara ihtiyacı vardır. Bu unsurların sadece üretim aşaması ile sınırlı olmadığı düşüncesine yönelmek için bu eylemleri şekillendirici diğer faktörler incelenmelidir.

¹⁰⁷ Güven Selçuk. "Fordist Birikim Rejimi ve Kitle Kültürü", *Journal of Yaşar Universty*, C.24, S.6 (2011): 4137.

İKİNCİ BÖLÜM

HIZ VE YAVAŞ'IN TOPLUMSAL YAPI İÇERİSİNDE GÖRÜNÜM ŞEKİLLERİ

2.1. ÜRETİMDEN YAYILAN HIZ FURYASI

Hız ve yavaş kavramlarını sadece konu edinildiği üretim süreçlerinde yakalamak geniş perspektiften bakıldığında eksiklikler barındırabilir. Her ne kadar üretim, toplumsal yapı içerisinde değişimlerin dışlisi rolünde olsa da (birçok teoriye de kaynaklık ettiği gibi) toplumsal yapıyı ve dinamik unsurları üretimle sınırlamak gerçeklikten uzak bir perspektif sunar. Hız ve yavaş kavramları, toplumsal yapı içerisinde ekonomik süreçlerde neden-sonuç ikiliğini sunmakla beraber, modern yaşayış biçimleri içinde güvende olma arzusu, riskleri belirleyebilecek gerçekçi ortamları kodlama, kaçınma, benliğin sunumu, aidiyet isteği, yeme-içme hatta sevme ve nefret etme gibi gündelik hayat pratiklerine olan etkisi yadsınamaz derecede ilişkilidir. Elbette hareket noktası, deterministik bir bakış açısıyla, gündelik yaşam pratiklerinin salt ekonomik kaynaklarına dikkat çekmek değildir. Özellikle modernizm ve postmodernizm ayrımı tartışmalarında, değişimin ekonomik kökenlerinden ziyade aile, din gibi kurumlar üzerinden hareket noktası oluşturması önemlidir. Bununla birlikte ekonomik ilişkilerin göz ardı edilmesi de söz konusu değildir. Zira aile, din gibi kurumlara toplumsal alanda ekonomi ile ilişkili olduğu ve birbirleriyle karşılıklı bağımlılık içerisinde işlerlik kazandırdığı düşünüldüğünde küreselleşme gibi bir adım ön plana çıkar.¹⁰⁸

Endüstri devrimiyle birlikte hızın kazandığı önem geniş çerçevede küreselleşme ile yayılmıştır. Hızın yayılmasında iki önemli etken olan üretim ve tüketim süreçlerinden bahsetmek mümkündür.¹⁰⁹ Üretim süreçlerinde zamanı kontrol edebilmenin bir anlamda artı ürünü kontrol edebilme olduğu görülmektedir. Zamanın üzerinde kurulan hâkimiyet, dolaylı olarak onu mekândan bağımsız şekilde düşünmeye yol açmıştır. Teknolojinin gelişme hızının artmasıyla toplumsal değişimin sınırları da daha hızlı zorlanma süreçlerine girmiştir. Bu anlamda üretim süreçlerinde başvuru hız, banliyö kentlerinin oluşmasına, vardiyalı çalışma sistemlerine, fordist montaj hattına, Taylor'un çalışma prensiplerine kısacası endüstrinin yönünü bulmasına temel

¹⁰⁸ Mehmet Korkmaz, Cemil Osmanoğlu, “Küreselleşmenin Birey ve Toplum Hayatına Etkileri ve Din Eğitimi”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 1 (2019)

¹⁰⁹ Yıldırım Söylemez, vd., “Sürdürülebilir Üretim ve Tüketimin Benimsenmesinde Karşılaşılan Engellerin Değerlendirilmesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Afro-Asya Özel Sayısı, (2016): 193.

olmuştur.¹¹⁰ İnsan zamanın kontrol edilebilirliğini keşfettikçe, her şeyi daha hızlı yapmaya başladı. Böyle bir ortamda zamanı kontrol, doğayı kontrol anlamına gelerek, bir bakıma zamana hâkim olma, doğanın kurallarına hâkim olmayla eşdeğerlik taşıyordu. Toplum olarak doğaya hâkim olma arzusu, değişme dinamiklerinin dayanağı gibi hızlı olmuştur.

Üretim süreçlerinin yayılması yerel sınırların zorlanmasını beraberinde getirmiştir. Bu anlamda üretimin yayılması, küreselleşme unsuruna çok şey borçludur. Ancak küreselleşmeye borçlu olan tek unsur üretim değildir. Üretim süreçlerinde artan hız, daha fazla emek daha fazla artı ürün demektir. Ancak artı ürünün kâr olarak nitelendirilmesi için o ürünün tüketilmesi gerekmektedir. Tam olarak bu noktada tüketim küreselleşmeye borçlu ikinci unsur olarak ortaya çıkar.¹¹¹ Temel olarak tüketim bu anda doğmamıştır. Tüketim, toplumdaki yerini her zaman korumuştur. Ancak artan üretim hızına bağlı olarak daha önemli hale gelmiştir. Tüketimin yavaş olması üretimin hızlanmasını gölgede bırakarak, onu gereksiz kılabilirdi. Oysa tüketim de hızlanarak, görevini yerine getirmiştir. Böylesi bir durumda insanlar daha hızlı düşünmek, karar vermek, yürümek, okumak durumunda olduğu gibi aynı zamanda hızlı da tüketmek durumunda kalmışlardır.

Hız önceleri başlı başına bir araçken artık amaç olması, bir bakıma hızın nesneleştirilmesi, şeyleştirilmesi ve nihayetinde fetiş halini alması toplumsal ilişkiler anlamında da etkin olmasını beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla hız iki anlamlı hal almıştır. İlki önde olma arzusu, ikincisi ise kısa zamanda daha verimli olma arzusu. Hızın içerdiği bu anlamlardan verimli olma durumu, toplumdaki temel hızın karşılığıdır. Ortak olan *arzu/haz*dır.

Haz, tüm çeşitlerden yararlanma adına elindekini çabuk tüketme halini almıştır. İnsan her istediğine hızlı bir şekilde sahip olma arzusunu, diğerlerine sahip olabilecek vakit bulabilmek için ister. Her şeyin haz odaklı işlemesi bu anlamda toplumsal ilişkilerin de hızlı tüketilmesi ile bağlantılıdır. Hatta bu fetişleşmenin içindeki boşluk,¹¹² insanın bir yere yetişmeyecek olsa dahi hızlı yürümesine, okumasına, ilişkilerini ve

¹¹⁰Nurhan Yentürk, "Post – Fordist Gelişmeler ve Dünya İktisadi İşbölümünün Geleceği, *Toplum ve Bilim Dergisi*, S. 56 (1993): 42.

¹¹¹Mehmet Şükrü Nar, "Küreselleşmenin Tüketim Kültürü Üzerindeki Etkisi: Teknoloji Tüketimi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, S. 35 (Güz 2015): 942

¹¹² Ahmet Oktay, *Metropol ve İmgelem*, 1 bs. (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002), 14.

nesneleri tüketmesine yansımıştır. Bu anlamda tüm hız unsurlarının tetikleyicisinin teknoloji olduğu düşünülürken Bookchin'in teknoloji insanın uzantısı olmalıyken insanın teknolojinin uzantısı haline gelmesi¹¹³ düşüncesi oldukça haklı görünmektedir. Teknolojinin kazandırdığı hız, tüketimin sahasında 'vakit nakittir' mottosunun oluşmasına neden olmuştur.

Hız tüm bu unsurlarıyla gerçek anlamından oldukça uzaklaşmış görünmektedir. Hız toplumun değişim aktörlerinden biri olarak, tarihin ilk sorgulama şekillerinde bile kendine yer bulmuştur. Bu anlamda hızın gelişim süreçlerine ve sorgulamalarda kendine bulduğu yeri açıklamak gerekmektedir.

Genel itibarıyla toplumsal yapıyı oluşturan kurumların ve bunlar arasındaki ilişkilerin hız ve yavaş üzerinden şekillendiği iddiasının radikal bir iddia olmadığı açıktır. Bu iddiayı destekleyen en büyük yardımcı veriler, modernizmin gelişim süreçleri ve bu süreçler sonucundaki krizleri ile değişim zorunluluklarıdır. Öte yandan özellikle gündelik yaşam pratiklerinin küreselleşme ile kimlik kazanma ve aidiyet gibi unsurlarla olan ilişkisinin¹¹⁴ kendisi bile bu hız ile açıklanabilir. Çünkü değişimin kendisi de zaman-mekân birlikteliği yıkılmadığı sürece, bu hız ve zaman kavramlarına muhtaç durumdadır.

Bu gündelik yaşam pratikleri ve onun sunulduğu mekân olarak kentlerin bütünleşmesi üretimden yayılmayla başlar. David Landes'e göre, modern teknoloji yalnızca daha çok ve daha çabuk üretmez; önceki zanaat yöntemleriyle hiçbir şekilde üretilmeyecek olan nesnelere de ortaya çıkarır. Yerlilerin kullandığı en iyi el çırığı hiçbir zaman, eğirme katırının ürettiği iplik kadar güzel ve pürüzsüz olamaz; XVIII. yüzyıl Hıristiyanlığının bütün dökümhaneleri, modern bir çelik fabrikasının ürettiği gibi büyük, düzgün ve bir örnek çelik levhalar üretmez. Böylelikle fark olumlu anlamda da ortaya çıkmış olur.¹¹⁵

Gerek toprağa gerekse makineye dayalı üretim şekli olsun, tüketim ana yapıyı ifade eder. Her iki biçimde de tüketim önemlidir. Farklı olan tüketim biçimleridir. Bu nedenle hızın ortaya çıkış serüveni salt bir üretim süreci ile ilgili değildir. Bununla

¹¹³ Murray Bookchin, *Ekolojik Bir Topluma Doğru*, çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları 1986).

¹¹⁴ İbrahim Akkaş, "Küreselleşme ve Kimlik", *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2, S.1 (2013)

¹¹⁵ Giddens, *Sosyoloji*.

bağlantılı olarak tüketim süreçlerinde de hızlanmanın izlerini sürmek mümkündür. Tüketim, üretim süreçlerini etkileyen temel etkidir. Tarım toplumlarında tüketimin çapı büyük değildir. Üretim sahası, konumu itibariyle oldukça yayılmış haldedir. Üretim çapının, hızının ve miktarının azlığına karşın, üretim sahasının sayısındaki artış, tüketimin bölgesel olduğunun kanıtıdır. Tüketim bölgeseldir. Modern toplumdan daha az kişiyi kapsamaktadır. Bunun yanı sıra üretim çeşitliliği yüksek değildir. Daha çok aile ve/veya birkaç haneden oluşan tüketim, yeri geldiğinde bir bakıma takasla birlikte çeşitlenme sağlanmıştır. Özellikle her bölgenin toprak cinsi ve verimi düşünüldüğünde, beslenme kaynakları olarak bakıldığında çeşitliliğin fazla olması düşünülemez. Bunun yanında araç-gereçlerin üretimi olarak bakıldığında “farklılık” söz konusudur. Üreten kişi tektir. Neyi, nasıl ürettiğinin bilincindedir. Her ürettiğine kendinden olan bir “an” verir. Bu nedenle her ürettiği ürün farklılık gösterir. Böylece uzun soluklu hıza ve artı ürüne gerek duyulmamaktadır. Modern topluma geldiğindeyse tüketim, hıza başlı başına etki eden olgu olmaktadır.

Bir başka açıdan ele alındığında ise modern dönemin bir sonuç olarak doğması önemlidir. Özellikle nüfusun artmasıyla üretilen ürün arasındaki doğrudan ilişki bunu açıklamaktadır. Burada akla gelebilecek bir soru ise; eski tip üretim, toprağa bağlılık veya tarım toplumlarının dinamikleriyle, modern dönemdeki nüfusun ihtiyaçlarının giderilmesinin imkânıdır. Burada değişkenler oldukça fazladır. Örneğin, ihtiyaç kavramı ve nüfusun artışı bunlardan ikisidir. İki değişken de birbiri ile ilişkilidir. Şüphesiz modern toplumun ihtiyaçları toprağa bağlı üretim ile gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Gerçekten de nüfusun artmasıyla farklı ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Çeşitlilik üretim ve tüketim sahasının temel kavramı haline gelmiştir. Öte yandan toprağa bağlı üretimin devam etmesi hâlihazırda bir modern toplumun doğuşuna izin vermeyeceğinden, yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasını olanaklar dâhilinde ele almayı zorlaştırmaktadır. Nüfus için de aynı şemayı izlemek mümkündür.

Hız unsurunun üretim süreçlerinde kazandığı anlam, kendi niteliği gibi hızlı bir şekilde yayılmasını sürdürmüştür. Geniş ölçekli üretim kapasitesine sahip fabrikalar, modernitenin bir unsuru olarak ulus-devlet anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte gelişimini sürdürmüştür. Bu gelişim, sınırlandırılmış (ulus-devlet ile birlikte) olarak düşünülmeye rağmen, yayılma politikası izleyebilmiştir. İlk bakışta Ulus-devlet inşasının sınırların keskinleşmesi ve ticari dolaşım ağının kan kaybetmesi gibi

sonuçlarının doğacağı düşünülse de, küreselleşme hamlesi oyunun seyrinin değişmesine hatta kartların yeniden dağıtılmasına neden olmuştur. Küreselleşmenin hız olgusuna olan etkisi doğrudan iki unsur üzerinden olmuştur. Birincisi, üretimin genişlemesi ve hızlı üretim süreçlerinin oluşması, ikincisi ise tüketim faktörünün kazandığı yeni anlam örgüsüyle birlikte hızlı üretim-tüketim döngüsünün inşa edilmesidir. Bu anlamda geniş çaplı bir tanım yapılacaksa Ritzer'e göre küreselleşme, genel itibariyle ekonomik, teknolojik, siyasal, kültürel ve sosyal pratiklerin, ilişkilerin, bilincin ve toplumsal yaşamın örgütlenerek dünya çapında yayılmasıdır.¹¹⁶ Touraine'e göre ise küreselleşme, insanoğlunun ürettiği her şeyin yayılmasının önündeki tüm engellerin kalktığı bir durum olarak nitelendirilebilir.¹¹⁷ Bir tanımlamaya bağlı kalmayacak şekilde küreselleşme bir bakıma sınırların ortadan kalkarak hem kültürel hem de ekonomik gelişmeler geniş ülke ağlarını büyük ölçüde kullanmasıyla gerçekleşir. Küreselleşmenin başlangıç tarihi her ne kadar bilinmese de Robertson'a göre hem kapitalizm ve modernizmin öncesine dayanmaktadır. Robertson'a göre modernizm sadece küreselleşmenin hızını arttırmıştır. Robertson'a göre Küreselleşmenin birinci aşamasını 1400-1750 tarihleri arasındaki Avrupa'nın ortaçağ dini birliğinin çöküşü birey tanımlamalarının değiştiği dönem oluşturur. Bu dönem filizlenme dönemidir. Açılma dönemi ise 1750-1875 arası Avrupa'da Ulus-devlet inşasının başlangıcı ve devletlerarasındaki diplomatik ilişkilerin biçimi oluşturur. Yurttaşlık kavramının kazandığı önem ile birlikte resmi diplomasinin ortaya çıkmasıdır. Kalkış dönemi ise 1875-1925 arasında bireylerin dünya yurttaşı ilkesinin ilk kavramlarından “*insanlık*”ın yükselişidir. Ortak takvimlerin kullanımı ve kültürel ilişkiler de bu tutumlar ile birlikte ilerler. Hegemonya için mücadele aşaması ise 1925-1969 arasındaki milletler cemiyeti ve birleşmiş milletlerin varoluşu ve ortak değerler içermesidir. Belirsizlik dönemi ise 1969-1992 arasındaki uzayın keşfi, post-materyalist değerlerin oluşumu ve etnisite tartışmaları ile birlikte küresel/çevresel sorunların konu edinilmesini içerir.¹¹⁸ Küreselleşme, modernitenin sosyal, kültürel ve

¹¹⁶ George Ritzer, *Modern Sosyoloji Kuramları*, çev. Himmet Hülür (Ankara: De Ki Basım Yayın, 2011), 441.

¹¹⁷ Alain Touraine, *Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma*, çev. Olcay Kunal (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007)

¹¹⁸ Roland Robertson, *Globalization: Social Theory and Global Culture*, (London: Sage Publications, 1992)

ekonomik boyutta kendini dünya çapında yeniden kurması anlamına gelmektedir.¹¹⁹ Bunun neticesinde küreselleşme bir süreç olarak ifade edilir.

Küreselleşme temel olarak bir esneme sürecini ifade eder. Farklı şekillerdeki toplumsal bağlamlar ya da bölgeler arasındaki bağlantı biçimleri bütün olarak dünya üzerinde şebeke halini alır. Bunun sonucu olarak da küreselleşme, birbirinden kilometrelerce uzaktaki yerleşim yerlerini birbirine bağlayan, birbirinden zaman olarak bağımsız gelişen olaylardan etkilenen olay örgülerini oluşturan bir unsurdur. Bu yönüyle toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak ifade edilebilir. Giddens'a göre bu durum diyalektik bir süreci ifade eder. Çünkü yerel oluşumlar ve onları biçimlendiren çok uzak ilişkilerin tersi doğrultusunda yönelebilir. Bu bakımdan küreselleşme toplumsal bağlantıların zaman-mekân üzerinde enlemesine genişlemesinin parçası olan yerel dönüşümü de içerir. Böylece bir olay incelenirken, o olayın nedenini çok uzaktaki bir başka olayla bulunabilir.¹²⁰

Giddens'a göre ise bu süreç modernleşmenin sonucunda ortaya çıkmıştır. Küreselleşme Giddens'a göre toplumların farklılaşma süreci olarak ifade edilemeyeceği gibi bir homojenleşme amacındadır.¹²¹ Giddens'ın homojenleşme görüşüne karşı olarak Robertson küreselleşmeyi farklı olarak kendini tanımlama eğilimleri üzerinden açıklar. Ulusal bir toplum, üyeleri tarafından tamamen bireysel yurttaşlardan oluşmuş olarak görülmez, aynı zamanda ulusal topluluğun bir üyesi olduğu ve bir yükümlülüğü olduğu düşünülür.¹²² Bu durumda Küreselleşme bir farksızlaşma veya homojenleşme sürecinden çok içinde farklılaşmanın sürekli olarak arttığı bir süreçtir.

Küreselleşme, coğrafi olarak kültür etkileşimi oldukça zor görünen ülkelerin bile kültürü paylaşma olanağı içerir. Bu olanak doğrultusunda yerel kültürler genişleyerek küresel alanda sergilenir. Kültürü paylaşma konusu esasen bir tartışma konusunu oluşturur. Tartışma konusunun temel içeriği ise yerli kavramının içinin boşaldığının ifadesidir. Küreselleşme sürecinde, kültürler zorunlu değişime uğramış ve

¹¹⁹ Mustafa Talas, S.Salih Bildinci, *Farklı Yönleriyle Küreselleşme* (İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2008), 12.

¹²⁰ Anthony Giddens, *The Consequences of Modernity*, (Cambridge: Polity Press, 1990): 68-69.

¹²¹ A.g.e., 70.

¹²² Robertson, *Globalization: Social Theory and Global Culture*, 58-60.

eski kültürler yeni biçimler alır.¹²³ Wallerstein'e göre dünya için bütünleşme sistemleri temelde hem kültürel hem de ekonomiktir. Bu sistemler bir bakıma özerk devletlerle bir bakıma bağımsız kültürler arasındaki tamamen ticari ve sömürücü ilişkiler şeklindedir. Bu sömürü hem ekonomik hem de kültürel.¹²⁴ Kültürel küreselleşme, McLuhan'ın "Evrensel Köy" benzetmesinden hareketle, kitlesel tüketime dayalı, tektipleştirici ve değer yitimine yol açan bir kültürel yapıyı temsil etmektedir.¹²⁵

Kent, heterojen bir yapıya sahip olan, sınırları belirli olan bir toplumu ifade eder.¹²⁶ Küreselleşme öncelikli olarak kentleri hızlı çalışılan ve yaşanan, üretmekten çok tüketen, kendi kendine yetmeyen yaşam alanları haline getirmektedir. Kentler, kuruluş amaçları olan insanların bir arada güven içinde yaşadıkları yerler olmaktan çıkıp, insanların daha hızlı hareket etmeleri ve çalışmaları için tasarlanan mekânlara dönüşmektedir. İnsanların el emeklerini birbirlerine sundukları, bununla beraber sosyalleştikleri, sosyal korunaklar olmaktan gittikçe uzaklaşan kentler, insanların tüketim için yaşadıkları mekânlar haline almıştır. Hızın yaşama nüfuz etmesi; insanların daha hızlı yemek yemek ve alışveriş yapmak, gidecekleri yere daha hızlı varmak için belli bir tempo içinde yaşamalarına sebep olmaktadır.¹²⁷

Küreselleşmenin vurgu yaptığı tüketim esas itibariyle kentsel mekânlardan başlayarak bireylerin tüm yaşam çerçevesinde keskin değişimlere sebep olmaktadır. Kentlerin işlevsel olarak yapılarında meydana gelen bu evrilmeler hem sosyal yapıda hem de ekonomik anlamda etkili olmaktadır. Hızla küreselleşme arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Küreselleşmenin hükmü hızla beraber daha da etkili hale gelmektedir. Bu şekilde hızlanan yaşam koşulları bireyleri sürekli bir şeylere yetişme telaşına sürüklemektedir.

Küreselleşmenin doğrudan etkilediği bir diğer dikkat çekici nokta ise kentlerde vuku bulan tek tipleşme hususudur. Nitekim küresel sermayeden daha çok kâr sağlama yarışına giren kentlerde, kentsel mekânın şekillenmesi ve kentsel gündelik yaşamın

¹²³ Beyzade Nadir Çetin, "Küreselleşme Olgusunun Farklı Boyutlarıyla Toplumsal Yansıması: Küreselleşme Karşıtı Hareketler (Türkiye Örneği)", (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2008)

¹²⁴ Immanuel Wallerstein, *The Modern World-System 1*, (New York: Academic Press, 1974), 347-349.

¹²⁵ Marshall McLuhan & Bruce Powers, *The Global Village: Transformations in World Life and Media in the 21st Century*, (New York: Oxford University Press, 1989), 76.

¹²⁶ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 1999), 23.

¹²⁷ Volkan Altıntaş, "Yavaş Şehir Seferihisar", <https://www.turizmaktuel.com/haber/yavas-sehir-seferihisar> [21.09.2018].

oluşumunda bir aynılaşıma süreci bağlantısal olarak yaşanmaktadır. Küreselleşme sürecinin etkisiyle yaşanan ekonomik yapıdaki değişimler beraberinde kentsel kamusal mekânların birbirlerine benzemesi hususunda değişime sebep olmaktadır: alışveriş merkezleri, temalı parklar, fast - food restoranlar, yüksek katlı binalar vb. Özellikle tüketim temelinde meydana gelen yapılanmalar yaygın halde gelişmiştir. Kentsel mekânda oluşan yeni tüketim mekânları, zaman ve mekân kavramlarının bilinen yapısında ve anlamında devrimsel anlamda bir dönüşüm yaratmaktadır. Bu mekânlar, coğrafi sınırları yok etmektedir. Bu durum aidiyet duygusu yerine, bir yere ait olmama / her yere ait olma duygusu veren, bağlamından kopuk küresel ortamları zorunlu olarak meydana getirmektedir.¹²⁸ Meydana gelen bu farklılıklarla var olan yapılarda meydana gelen değişimler toplumsal temellidir. Bununla birlikte süreci oluşturan paradigmlar birey – toplum ilişkisini de etkilemektedir. Kentlerde görülen tek tipleşme olgusu bireyin ve toplumun da yapısını etkilemektedir.

Küreselleşmeyle birlikte gelişmiş bir ülkedeki nesnelleşmiş emeğin makine biçimini alması bu makinenin bir ürün ya da emek aracı olarak, tam anlamıyla üretici gücün kendisi olarak kullanılma durumu ve bunun yarattığı üretim sürecindeki tarz değişikliği etkisi altına aldığı ülkelere de yansır.¹²⁹ Bu süreçler sonucunda teknolojinin giderek sanayiye entegre olması emek aracının eski maddi niteliğini kaybederek makine haline gelmesi kaçınılmazdır. Çünkü daha hızlı bir üretim sürecini gerçekleştirecektir. Böylece hız tek bir bölgeyle sınırlı kalmayarak oldukça geniş bir ağı içinde süreçlerine devam edebilecektir. Bu süreçler sonucunda üretimin hızı tüketime yansımıştır.

Tüketim faktörü gösterge, simgeleşme, küreselleşme, yerelin yok oluşuyla bağlantılıdır. Tüketimin küreselleşmesi, tüketim ürünlerinin veya göstergelerinin standardize edilmesi ve o ürünün dünyanın herhangi bir yerinde el edilebilir oluşunu ifade eder.¹³⁰ Tüketimin küreselleşmesi bir anlamda kitle kültürüne yapılan bir vurgu olarak görülür. Geniş kitleler tarafından tüketilen ürünlerin, daha da genişlemiş bir tüketim ağına olma adına esnemesi süreci, birçok şirketlerin gelişim hedefleriyle açıklanabilir. Bu anlamda gelişme tüketim kültürünün küreselleşmesiyle mümkün

¹²⁸ Esra Akbalık, “Tüketim Kültürünün Etkisinde Değişen Kentsel Yaşam Biçimleri ve Küresel Kentler: İstanbul Örneği”, (İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2004)

¹²⁹ Teslim Töre, *Birey, toplum, sistem ve globalizm*, (İstanbul: Alan yayınları, 2002), 36.

¹³⁰ Cevat Özyurt, *Küreselleşme sürecinde kimlik ve farklılaşma*, (İstanbul: Açılım Kitap, 2005), 88.

olmuştur. Küreselleşmiş tüketim iki önemli sonuç doğurur. İlki bireysel kimliğin kültüre alternatif olarak ortaya çıkması ve kapitalizmin bireylerin öz-imaajlarını arzu yapılarına dönüştürerek onları tüketici durumuna getirmesidir. İkincisi ise, tüketimin bireyin kendini ifade ediş biçimi olarak görülmesiyle, dünya üzerinde birbirini hiç görmemiş ve belki de hiç görmeyecek olan kişilerin aynı yaşam tarzlarına sahip olmasıdır.¹³¹ Bu sonuçlar özellikle tüketimin iki unsuru ile meydana gelmiştir: verimlilik ve hesaplanabilirlik. Küreselleşmiş tüketimi McDonald's üzerinden ele alan Ritzer bu unsurlar üzerinde durmuştur.

Verimlilik, tüketimde ihtiyaç duyulan şeyleri daha az çabayla, daha çabuk elde etme ile ilişkilidir. Bu durumda verimlilik için işçiler daha hızlı çalışmalı ve yönetim kadrosu kazançlarını daha hızlı alabilmeli. Tüm işler zamanında yapılmalı ve müşteriye hizmet daha etkili verilmelidir.¹³² Verimlilik her ne kadar sanayi alanlarında başlamış olmasına rağmen, fast-food restoranları bunun evrensel bir arzuya dönüşmesine yardımcı olmuştur. 1950'lerde fast-food restoranlarının ortaya çıkma sürecinde en verimli olan yemek tüketme stili evde yemek hazırlamaktı. Daha önceden olduğu gibi avcılık toplayıcılıktan daha verimliydi. Malzemeler marketten veya yerel dükkânlardan satın alınarak evde pişirilirdi. Ev tipi buzdolabı ve tüplü/elektrikli ocakların geliştirilmesi ve yaygınlaşması evde yemek yeme sürecini daha da verimli kılmıştır. Dönemin restoranlarıyla kıyaslandığında ev yemekleri verimliliğini koruyordu. Çünkü restorana gitmek, sipariş ve servis için beklemek büyük bir zaman kaybı olarak değerlendiriliyordu.¹³³ Ancak fast-food kendi içinde tüm süreçlerinde verimliliğe öylesine değer verir ki, kaybedilecek tek bir an bile yoktur. Her şey; köftelerin ızgarada pişmesi, ekmeklerin hazırlanması ve sunulacak seçeneklerin olmayışından dolayı standardize edilmiştir. Karmaşık tarifler olmadan belirli ölçüler verimliliğin sırrıdır. Ayrıca hızlı bir şekilde yemek yedikten sonra işlerini halletme arzusu ağır basmaktadır. Bu nedenle çoğu kişi bu restoranları kendi zaman verimliliği için kullanmaktadır. Öte yandan bu verimlilik müşteriler için midir, yoksa fast-food restoranları için mi olduğudur. Ritzer'e göre bu restoranlar için verimli olan tüm unsurlar, müşteriler için verimsizdir. Sipariş sırası beklemek, kendi yemeğini kendin almak, yedikten sonra

¹³¹ Özyurt, *Küreselleşme sürecinde kimlik ve farklılaşma*, 90.

¹³² George Ritzer, *Toplumun McDonaldlaştırılması*, 70.

¹³³ A.g.e., 71.

tepsini kaldırmak restoran için verimliyken, müşteri için verimsizdir.¹³⁴ Optimumu amaçlayan tüm kurumlar bu bakımdan verimliliği en yüksek araçları, verimliliği en yüksek şekilde kullanma arzusu içindedirler.

Tüketimin küreselleşmesinde bir diğer unsur hesaplanabilirliktir. Hesaplanabilirlik sayılabilen tüm şeylere yapılan bir vurgu olarak nitelendirilebilir. Bu durumda verimliliğin tespitinde kullanılır olması olağandır. En az zamanı alan şeyin en verimli olduğu düşünüldüğünde hesaplanabilirlik ile akıl-dışılıkla arasındaki bağ anlaşılabilir. Burada niceliğe yapılan aşırı vurgu, niteliğin gözden kaçmasına veya önemsenmemesine yol açmaktadır.¹³⁵ Her pakette aynı sayıda patates kızartması olması, meşrubat makinelerinin aynı miktarda meşrubat doldurması kadar detaya önem verip yiyeceklerin tadına önem verilmemesi bunun göstergesidir.¹³⁶ Tüm süreçlerde kullanılan yöntemler sadece hız adına gerçekleştirilmektedir.

Modern toplumda bireyler, kitlesel olarak endüstriyel alanların üretim süreçlerinde değerlendirilirken artık bireyler kitlesel olarak tüketim süreçlerinde değerlendirilir. Toplumun üyeleri tüketici rolünü oynama görevini üstlenmiştir. İki toplum tipinde de tüketim başattır. İki tip arasındaki farkı oluşturan tüketimin vurgulanması/önceliğidir.¹³⁷ Toplum üyeleri tüketimi var olma ve kimliğini oluşturma şeklinde gerçekleştirdiğinde, modern toplum ile arasındaki fark açığa çıkmaktadır. Bunun da ötesinde tarım toplumlarıyla olan farkı daha da açıktır. Eski zamanlarda filozoflar ve şairler insanlar hakkında; “*çalışmak için mi yaşıyoruz yoksa yaşamak için mi çalışıyoruz?*” sorusunun cevabını arıyorlardı. Artık bu soruyu “*tüketmek için mi yaşıyoruz yoksa yaşamak için mi tüketiyoruz?*” şeklinde sormak daha doğru olacaktır.¹³⁸ Tüketimin böylesine büyük bir organizasyon olarak ele alınması, üretim süreçlerinde başlayıp tüketime kadar yol alan hız tutkusunun eseridir. Bir bakıma belli bir saate kadar üreten birey mesai bitimi tüketime başlar. Bu anlamda zaman üzerinde herhangi bir kontrole sahip değildir. Çünkü zaman üreten ve tüketen konumundaki kişi için oldukça hızlı akmaktadır.

¹³⁴George Ritzer, *Toplumun McDonalddlaştırılması*, 77.

¹³⁵ A.g.e., 101.

¹³⁶ A.g.e., 106.

¹³⁷ Zygmunt Bauman, *Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları*, 5 bs. çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014), 92.

¹³⁸ A.g.e., 93.

Tüketim, üretimden yola çıkan hızın tek uğrak noktası değildir. Tüketim alanının yanında Toffler bireyin kurduğu ilişki süreçlerine bakarak, değişimin toplumsal ilişkilerle meydana geldiğini söyler. Toffler'a göre bireyin bir başkasıyla kurduğu ilişki bu çağda kısa süreli olmaktadır. Bireyler birbirleriyle toplumsal gerçeklik temelinde ilişki kursalar veya yanlış bir davranışın meydana gelmemesi durumunda bile ilişkiler artık hızlı bir şekilde tüketilir hale gelmiştir. Hız, çağın ruhuna uygun olarak insan ilişkilerine sızmıştır. Çağın sosyal taşıyıcı gücü olarak hız olmuştur. Bunun yanında çabuk tüketilen ilişki sadece bireyin bir diğer bireyle olan ilişki değildir, aynı zamanda doğayla, evrenle kurduğu ilişkidir. Bu bakımdan hız, çabuk tüketime, ilişki kopukluğuna ve en önemlisi geçiciliğe yol açmıştır.¹³⁹ Geçicilik düşünce ve bilinç düzeylerini etkileyen bir olgu halini almıştır. Hız toplumsal süreçlerde çağın tüm toplumsal kurumlarında gözle görülür hale gelmiştir. Toffler'a göre hızın tüm toplumsal süreçlere sirayet etmesine neden olan etken üretimdeki ilk mekanizasyondur. Çünkü üretilen ürün sayısı arttıkça birey, emek süreci ve yaratım gücü bağlarını yitirdi. Dolayısıyla bireyin üretimde olduğu gibi geri kalan birçok görüntüye de ilgisi azalmıştır. Bir bakıma davranışları mekanik bir hal almıştır. Ayrıca ürünlerin azalan maliyeti dolayısıyla birey ürünle bağ kuramaz. Herhangi bir arıza söz konusu olduğunda ise onu onarmak yerine elinden çıkarmayı tercih eder.¹⁴⁰

Küreselleşmenin etkisi de işte bu süreçte geçiciliğe ortam hazırlamasında görülür. Kalıcılığın etkisi yitirilmiştir. El ile yapılan bir ürünün değerindeki kalıcılık ona verilen değer ile orantılıdır. Üretim süreçlerindeki yavaşlık, ürüne verilen değer ile bağlantılıdır. Tarım toplumlarındaki üretilen ürünlerin temel amacı dayanıklı, uzun süre kullanmaya açık ve onarımı yapılabilecek kadar kaliteli olmasıdır. Çağımızda ise bir ürün sadece tüketilmek için üretilmektedir. Ne üretim sürecinde katılan bir değer varlığından ne de tüketim esnasındaki hazzın kalıcılığından söz etmek pek mümkün görünmemektedir. Kalıcılık sadece ürünün uzun süre dayanıklı kalması veya onarıma açık olması değildir. Aynı zamanda birey üzerinde iz bırakabilmesidir. Haz bir bakıma iz'in karşısında konumlanmış görünmektedir. Bireyin yaşamından öylece geçip giden bir ürün artık sadece tüketilmiş ve bir daha bahsi söz konusu olmayan, yerini yenisine

¹³⁹Sevra Fırıncıoğulları, *Alvin Toffler Bilişim Toplumu Hız ve Geçiciliğin Çağı*, (Ankara: Gece Kitaplığı, 2017), 9-10.

¹⁴⁰A.g.e., 17.

bırakan geçici bir şeydir. Tarım toplumlarındaki *iz*'in haz olduğu dönemler işte bu kalıcılık unsurunun önemli bir olgu olduğu zamanlara denk düşmektedir.

Toffler hızın bireyler üzerindeki etkisini bir bakıma patolojik bozukluk ile ilişkilendirir. Çünkü hız birey üzerinde yozlaştırıcı bir güce sahiptir. En belirgin şekliyle duygusal bağlardan ve bu bağlar ile kurulan ilişkilerden uzaklaşmak buna bir örnektir. Kısa süreliğine bile kurulan her ilişkinin belli bir zihinsel yaptırıma ve gerçek zemine duyduğu ihtiyaç söz konusudur. Dolayısıyla bireyin temel aldığı belli doğrular ve kabuller vardır. Bu kabuller ilişkilerin zeminini oluşturur. Ancak artan hız, bu temel kabuller ve ilişkilerin zeminini sağlıklı ve sağlam olmaktan uzaklaştırır. Çünkü bireyin bilincinde kurduğu dayanaklarla ilişkideki değişim ve hız birbiriyle örtüşmeyecek duruma gelir. Bu örtüşmemenin sonucu olarak birey tepkisiz kalmayı tercih eder. Değişimler ve hız ile baş etmelerinin tek yolu bu gibi görünür. Böylece duyular ve dış dünya hız etrafında birbirleriyle uyumsuz hale gelir.¹⁴¹

Bu süreçler zaman-mekân algısındaki kırılma ile alakalıdır. Toplumsal üretim ve ilişkiler gibi tüketim de gerçekleştirildiği ortamda zaman- mekândan söz etmek mümkündür.¹⁴² Söz konusu tüketim hazın doğruya eyleme dönüşmesidir. Hazın doyurulması son derece hızlı olmalıdır. Çünkü tüketim arzusu kendini bir an önce doyurmak ister. Tüketim kapasitesinin arttırılması için de tüketicinin soluklanmasına fırsat vermeme felsefesi kullanılır. Doyurulmuş haz bir sonraki tüketim arzusuna hızlıca hazırlanmalı.¹⁴³ Bu anlamda herkes bir zaman darlığı içindedir. Her bireyin daha da fazla zamana ihtiyacı vardır. Zaman öyle bir hal almıştır ki çağımızda herkesin ortak ihtiyacı haline gelmiş durumdadır. Çünkü zaman da tüketim alanına dâhil edilmiştir. Bir bakıma hızlı üretim, tüketim ve bireylerarası ilişkilerden kazandığı zamanı, başka şekilde harcayabileceği kanısındadır.

Hız, küreselleşmenin de etkisiyle sadece üretim alanından çıkarak tüketim alanına oradan da toplumsal bir gerçekliğe dönüşümünü tamamlamıştır. Bunu açıklamak için ise ancak zaman ile mekân arasındaki mesafe ortaya koyularak yapılabilir. David Harvey'e göre zaman-mekân arasındaki mesafe daralmıştır. Zaman-mekân arasındaki mesafenin daralması toplumsal alanda bazı şeylerin diğerlerinden

¹⁴¹ Toffler, *Bilişim Toplumu Hız ve Geçiciliğin Çağı*, 26.

¹⁴² K. Özlem Alp, "Postmodern Resimde Zaman- Mekân Temsili", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 20 (Güz 2015): 319.

¹⁴³ Bauman, *Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları*, 96.

daha hızlı hareket etmesine neden olmaktadır.¹⁴⁴ Bauman'a göre zaman-mekân arasındaki mesafeye bakılacak olursa, küresel ve evrenselin oldukça farklı iki kavram olduğu görülebilir. Temeldeki fark belirsizlik ile alakalıdır. Küreselleşme ve sunduğu fırsat ve verimlilik gibi kavramlarla toplumsalın gideceği yönün belirsizleşmesine neden olmaktadır. Bunu da zaman ve mekân ile yapmaktadır.¹⁴⁵ Tarım toplumları ve Modern toplumlara bakıldığında hız kavramının bu zaman-mekân olguları içinde aldığı şekil oldukça farklı iki anlamı içermektedir.

Zaman ve mekân arasındaki ilişki oldukça esnektir. Özellikle zaman kullanım alanlarına göre farklı şekillerde tezahür edebilir. Gündüz-gece, geçmiş-şimdi-gelecek hatta mevsimler dahi herhangi bir araç olarak kullanılabilir. Bu üretim de olabilir tüketim de. Mekân ise tanım gereği onu bükmeye çalışanlara fiziksel bir engel çıkarır. Engellerin büyük kısmı ortadan kaldırılamayacak düzeyde değildir.¹⁴⁶ Yine de zaman kadar eğilip bükülme sınırlı biçimde gerçekleşir. Mekânın tarih boyunca gelişimi için bir örnek vermek istenirse şüphesiz tüketim eksenli olmalıdır. Tarih boyunca bireyler ihtiyaç duyduğu şeylerin büyük bölümünü ve hatta hepsini evin içinde veya evden fazla uzak olmayan yerlerde gerçekleştirdi. Avcılık ve toplayıcılık bilinen ve tanınan mekânlarda meydana geldi. Bu mekânı kullanma şekli sanayi devriminin tüm unsurlarıyla toplumu adapte ettiği ana kadar de geçerliydi. Üretim ve tüketimin aynı bölgede gerçekleşmesi bir an değişti. Bireylerin yaşama alanları, üretim ve tüketim alanları farklılaşmaya başladı. Artık bireyim üretmek ve ya tüketmek için evden çıkması ve yer değiştirmesi gerekli hale geldi.¹⁴⁷ Oysa hız unsuru mekân değiştirmeden üretme ve tüketme işini aynı yerden görmeye yarar hale geldi. Böylece bir mekânda değilken birçok mekânda olabilme özelliği ortaya çıktı.

Bauman modernliğin hız olgusunu zamanın tarihselliği üzerinden ele alır. “Çocukken (yani başka bir zamanda ve başka bir mekândaiken) şu soruyu sıklıkla duyardınız: ‘Buradan oraya gitmek ne kadar sürer?’ Cevap ise, ‘eğer hızlı yürürsen, aşağı yukarı bir saat,’ olurdu. Çocukluğumdan çok daha eski zamanlarda bu cevap, kanımca, şöyle olurdu: ‘Eğer şimdi yola çıkarsan, öğlene orada olursun,’ ya da ‘Gün

¹⁴⁴ Bauman, *Küreselleşme-Toplumsalın Sonuçları*, 65.

¹⁴⁵ A.g.e., 69.

¹⁴⁶ George Ritzer, *Büyüdü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*, 2 bs. çev. Şen Süer Kaya (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011), 184.

¹⁴⁷ A.g.e., 184.

batmadan orada olmak istiyorsan, hemen yola çıksan iyi olur.’ Günümüzde de benzer cevaplar bulabilirsiniz. Fakat öncesinde, ‘Araban var mı, yoksa yürüyerek mi gideceksin?’ gibi daha ayrıntılı bilgi isteyen bir soru olacaktır.”¹⁴⁸ Tüm bu durumlar zaman ve mekân ile ilgilidir.

Bauman, İngilizcedeki uzak-*far* ile zaman olarak kullanılan uzak-*long* kavramlarının, tıpkı mesafe olarak yakın-*near* ile zaman olarak yakın-*soon* kavramlarının modernlik öncesinde aynı anlama karşılık geldiğinden bahseder.¹⁴⁹ Tarım toplumlarına bakıldığında zaman ve mekân birbirinden ayrılmaz bir bütünü ifade eder. Belli bir zaman içerisinde mekândaki dönüşümsellikten çok, zaman ve mekân’ın ortak oluşu içindeki ‘*sarf edilen güç*’ söz konusudur. Üretici niteliğindeki bireyin temel derdi, mekânın içindeki zamanın hızını keşfetmek değil, biyolojik donanımların gücünün (daha güçlü insan veya öküz gibi) arttırılmasıdır. İnsan ile öküz arasındaki toprağı belleme farkı zamansal değil, güçsel bir farktan kaynaklanmaktadır. Bauman bu durumu açıklamak için antik Yunan olimpiyat oyunlarının işleyiş biçimlerinden yararlanır. Olimpiyat oyunlarının dayandığı temel, üretim süreçlerinde olduğu gibi güç unsuruydu. Bu nedenle oyunların kayıtları tutulmaz ve bunlar diğerleriyle karşılaştırılmazdı. Dolayısıyla rekor kırma fikri ortada yoktu. Zamanın tarihselliği ihtiyaç duyduğu hızı modern dönemde bulmuştur.¹⁵⁰ Olimpiyat oyunlardaki bireysel farklılıklar olma durumu, artık sona ermiştir.

Tarım toplumu ve modern toplum düşünüldüğünde, tarım toplumlarının hıza ihtiyaçlarının olmayışı, Olimpiyatlardaki bireysel farklılığın dayanak olarak ele alınması yerini modern döneme gelindiğinde tek belirleyici olan hıza bırakmıştır. Hızın belirleyici etken oluşu onun toplumsal ağları içinde gerçekleşen toplumsal ilişkiler ile de iletilmesine neden olmuştur. Hızın bu değişimi (zamansal boyutta yer alması), zaman-mekân arasındaki bağlantının giderek gerilmesi, bir bakıma kopma noktasına gelmesiyle ilişkilidir. Zaman-mekân arasındaki kopmaz görülen bağ oldukça gergin bir haldedir. Hızın felsefi temellerinde değinilen filozofların temel görüşleri açısından Kant, tüm bu düzenden uzak, zaman ile mekânı birbirinden bağımsız ve insan deneyiminin ötesinde iki farklı bilişsel kategori olarak sunduğu gerçeğidir. Modern

¹⁴⁸ Bauman, *Akışkan Modernite*, 167.

¹⁴⁹ A.g.e., 167.

¹⁵⁰ A.g.e., 168.

toplum ise zaman ile mekânın insan deneyiminin ötesinde olmadığını, birebir olmasa da yakın ilişkiler içinde olduğunu, zamanın tarihselliğinin modern dönemde başlamasıyla göstermiştir.

Tarım toplumlarından modern toplumlara gelindiğinde değişimin zaman unsuru üzerinden olması önemlidir. Zaman kullanım açısından mekândan farklı olarak manipüle edilebilir bir faktör olarak kullanılabilir. Mekânın dönüştürülemez, durağan ve sabitliğine karşı; modernlik zamanın dinamik, dönüştürülebilir ve hareket ettirilebilir özelliğini keşfetmiştir. Bunu da kontrol edilebilen donanımlar ile gerçekleştirmiştir.¹⁵¹ Tam da bu nokta doğaya özdeş olarak ilerleyen zaman-mekân algısının erimesidir. Modern toplumda gerçekleştirilen eylemler, doğanın yasalarını hala geçerliliğini yitirmediği dönemlerden kalan küçük ev mirasını reddederek evi yıkmış ve yerine asansörlü bir gökdelen dikmiştir. Donanımların temeli artık insan ya da hayvanların kas gücüne değil, makinelere dayanmaktadır. Makineler kas gücünün ulaştığı hızın üstüne çıkarak biyolojik donanımı bir vasıf olmaktan çıkarmıştır. Böylece uzak mesafelerin daha kısa sürede kat edilmesi mümkün olmuştur. Bu durum insanların ürettiği ve kendi kontrolü altına aldığı makineler ile mümkün olmuştur. Böylece kontrol biçimi olarak zaman kullanılabilir olmuştur. Bauman bu durumu şöyle açıklar;

“Benjamin Franklin vaktin nakit olduğunu söyledi; insanı zaten “alet yapan hayvan” olarak tanımladığı için bu yargıya varabilirdi. Ondan sonraki iki yüz yıl boyunca edinilen deneyimi özetleyen John Fitzgerald Kennedy, 1961’de, yurttaşlarına şu tavsiyede bulunuyordu: “Zamanı bir araç olarak kullanmalıyız, (üzerinde tembellik edecek bir) yatak olarak değil.” Zaman, mekânın direncini kırmak için verilmekte olan mücadelede – mesafeleri kısaltan, insanın başarıma arzusu önündeki engellerin anlamları içinden uzaklığı çıkarak bir araç (yoksa silah mı?) olarak kullanılmaya başlandığı andan itibaren, nakde dönüştü. Bu silahı kuşanan biri, hedefine mekânın fethini koyabilir ve bütün içtenliğiyle bu görevi yerine getirme işine girişebilir”.¹⁵²

Modern toplumda biyolojik donanım ile fiziksel donanım arasındaki farkı anlama deneyimine sahiptir. Biyolojik donanım insanları birbirine yaklaştırdığı ölçüde fiziksel donanım insanları birbirlerinden uzaklaştırmayı kendine yön tayin etmiştir. Buhar makinelerini ve içten yanmalı motorların yücelttiği hız, biyolojik donanım olarak kasların, güçlerin farklılıklarında daha sert ivmeli hareket etmektedir. Biyolojik

¹⁵¹ Bauman, *Akışkan Modernite*, 169.

¹⁵² A.g.e., 180.

donanımına dayalı eşitlik(oldukça az fark ile) yanını fiziksel donanımının eşitsizliğine bırakmıştır.¹⁵³Mekânın işgali ile doğru orantılı olarak genişleyen/yükselen makineler ile toprak üzerinde hak iddia etme olasılığı ve bunu koruma pratikleri çok daha iyi koşulları yaratmıştır. Bir çıkış noktası olarak zamanı mekândan ayırmak, zamanı doğanın sınırlı güçteki insanın elinde kurtararak, mekânı fethetme aracı olarak kullanımı sunulabilir.

Modern birey eylemlerini bu zaman-mekân birlikteliği içinde gerçekleştirir. Modern birey bu birliktelik içinde kendine eylemlerini sunabileceği bir boyut bulur. Bu boyut gündelik yaşam pratikleri boyutudur. Bireyin gündelik yaşam pratikleri daha önce konu edinilen ekonomik kaynaklı değişim halkalarının sonuncusudur. Elbette buradan gündelik yaşam pratikleri başlı başına bir sonuçtur demek yanlış olur. Bu pratiklerin etkisi ile de toplumsal değişimler gerçekleşebilir. Yine de genel olarak bu pratikler yeniden üretim süreçleri de söz konusu hale getirildiğinde edilgen bir yapıya sahiptir. Onun bu edilgen yapısı, hız ve yavaşın pratikler üzerindeki etkisini daha da önemli kılar.

2.2. MODERN BİREYİN GÜNDELİK HAYATTA KONUMLANMASI: HIZ VE YAVAŞ

Bireyin yaşantısı insanlık tarihi boyunca en büyük dönüşümünü modern dönemde yaşamıştır. Kavram olarak en büyük ilgiyi gördüğü XIX. Yüzyılın sonları ve XX. Yüzyılın başları bunun kanıtıdır. Gündelik hayat büyük dönüşümlerin sahnesi olarak sosyal gerçekliğin bir parçası olma özelliğine sahiptir. Yine de modern bireyin hayatı tek başına bir mekân veya zaman unsuru değildir. Nasıl gündelik hayatın kendisi karmaşık bir yapıyı barındırıyorsa, modern bireyin gündelik hayatı da karmaşıktır. Küreselleşme, modernite, teknoloji gibi gelişmeler farklı kollarıyla bir karmaşa yaratsa da bu etkilerle meydana gelen değişim ve dönüşümlere rağmen yine de kendi içinde uyumu sürdürmüştür.¹⁵⁴ Bu anlamda XX. Yüzyılda gündelik hayat daha dinamik ve çekişmeli bir alan olarak kavramsallaştırılır. Gündelik hayatın homojen bir bütün olarak ele alınma zorluğu, beraberinde çoğul ve çekişmeli bir alan olarak tanımlanması gereğini getirir. Bu çoğul ve çekişmeli tanımlar sınıf, toplumsal cinsiyet, ırk ve meslek

¹⁵³ Bauman, *Akışkan Modernite*, 170.

¹⁵⁴ Ensar Çetin, *Gündelik Hayat Sosyolojisi*, (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013), 28.

tabanlı kimlik kavrayışlarıdır. Öte yandan medya ve kimlik endüstrisi kavram olarak gündelik hayatın kendisine sirayet etmiştir.¹⁵⁵

Gündelik hayat tek başına zaman ve mekân değişkenine bağlı olmasa da bunları da bünyesinde barındıran iktisadi, kültürel ve dinsel pratiklerin birbirleriyle örtüşerek belli bir tarih kesitinde somutlaşmasıdır.¹⁵⁶ Kültür gibi gündelik hayat da bireyin etrafındaki dünyayı deneyimleme biçimi hakkında özsel bir hakikat sunan homojen bir terim olarak görülemez hale gelmiştir. Gündelik hayat kültürel olarak inşa edilen çok çekişmeli bir hal alır. Çünkü “modern birey eylemi” olarak her bir deneyim bir parçalanma gerçekleşir. Küresel hareketlilik ile de parçalanmanın uzam ve mekan mefhumlarındaki etkisine yoğunlaşma olmaktadır. Modern öncesi toplumlardaki görece durağan ve etnik olarak homojen topluluklarla birlikte görünür sınırlara ayrılan gündelik hayatın uzam ve mekânların artık çoğul ve çekişmeli hali ortadadır. Bu anlamda hareket ve kültürel melezleşme ile de devamlı olarak tanımlanıp yeniden tanımlanmaktadır.¹⁵⁷

Gündelik hayatın zamansal boyutuna bakıldığında endüstri makinelerinin deneyiminden gelen hız kadar, boş vakit kavramı da önem kazanır. Ancak gündelik hayat ile boş vakit sıradan bir ilişkiye sahip değildir. İki kavram arasında hem bir birlik hem de çelişki vardır. Dolayısıyla diyalektik bir ele alış söz konusudur. Çünkü boş vakit sadece sermaye piyasasının tekrarını sağlayacak ateşleyici bir unsur olmadığı gibi, gündelik hayat da “her gün” olarak kavramsallaştırılamaz. Çünkü boş zaman sadece tüketim süreçlerine değil, üretim süreçlerine de yapılan bir atıftır. Birey çalışma eylemini gerçekleştirdikten sonra dinlenir, gevşer ya da kendisi için meşgale bulur. Her gün aynı saatte bir işçi fabrikasından, memur bürosundan çıkar. Her hafta içi mesai saatleri üretim saatleridir. Boş zaman olarak gösterilebilecek hafta sonları anlamını hafta içinin üretkenliğinden alır. Böylece çalışma ve zaman birbirinden ayrılmaz. Bir birlik söz konusudur. Boş zaman modernizmin sunduğu imkanlar/olanaksızlıklar dâhilinde programlanmış olarak sunulur. Lefebvre’ye göre “*çalışma ve boş zaman ilişkisi, tarihsel gelişimi içinde gerçek bireysellik ile çelişik olarak sunulur*”.¹⁵⁸

¹⁵⁵ Andy Bennett, *Kültür ve Gündelik Hayat*. çev. Nagehan Tokdoğan, Burcu Şenel, Umut Yener Kara (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2013), 15.

¹⁵⁶ Çetin, *Gündelik Hayat Sosyolojisi*, 168.

¹⁵⁷ Bennett, *Kültür ve Gündelik Hayat*, 16.

¹⁵⁸ Henri Lefebvre, *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*. 4 bs. çev. Işık Ergüden (İstanbul: Sel Yayınları, 2017), 35.

Modern öncesi toplumlarda boş zaman kavramının ne ifade ettiği oldukça önemlidir. Gelişen teknolojik imkânlar dâhilinde bireyin her şeyi daha hızlı yapmaya ihtiyaç duymasının sebebi *yetişme* çabasına dayanmaktadır. Oysa modern insan zaten büyük iş yükünün sorumluluğundan uzaklaşmak için bireyselliği yüceltmış olup olmadığı sorusudur. Demek oluyor ki her dönem kendi dinamikleri içinde büyük dönüşümlerin ateşleyici unsuruna sahiptir. Bununla birlikte boş zaman toplumsal tarihi, evreleri birine karışabilen ya da birbirleriyle çelişebilen bir gelişim boyunca yeni ihtiyaçların doğuşunu ve hem olgunun hem de kavramın dönüşümünü gösterir.¹⁵⁹ Gündelik hayat öğelerinin birbirine olan bağ yoksunluğu bir çeşit yabancılaşma olabilir.

Goffman bu gelişimi kimlik üzerinden okur. Her birey dünya olarak adlandırılan sahnede kendine biçilen rolleri oynamaktadır. Gündelik hayat tüm bu rollerin sahnelenmesinden başka bir şey değildir. Henüz parçalanmamış özne her ne kadar sahnede kendisi için uygun görülen maskeleri sunsa da, sahne önü performanstan oluşur. Modern birey çalıştığı işteki rolü ile evde kazandığı baba rolünün birbirleriyle olan uyumsuzluğu söz konusu olduğunda maskelerin kolayca çıkarılıp takılmadığı gözlemlenmektedir. Goffman sahne önü olarak adlandırdığı performans alanının arkasındaki gerçek kimliğin çok sık ortaya çıkarılmadığını ifade eder.¹⁶⁰ Giddens'ın ifade ettiği kimliğin sorun oluşu da işte bu modern bireyin kimlik sunumu haline getirdiği gündelik hayata ile ilişkilidir. Giddens nükleer savaşın veya ekolojik felaketlerin yaratacağı küresel risklerden bahseder. Modern kurumların etkili olan yanı, küçük ölçekte işlerlikte olanlarla birlikte, dünyanın daha fazla gelişmiş kesimleri dışındaki geleneksel ortamlarda yaşayan insanları etkiler. Yine de dünyanın bu gelişmiş kesimlerinde yerel ve küresel bağlantılı gündelik hayatın doğasındaki kapsamlı şekilde gerçekleşen köklü dönüşümlerle ilişki içindedir.¹⁶¹ Bu durum modernizmi risk ve güven içinde ele alan Giddens için oldukça önemlidir.

Gündelik hayat her ne kadar rutin süreçler olarak algılsa da modern bireyin gündelik hayat deneyimi, modern öncesi gündelik hayat kadar rutin değildir. Özellikle teknolojinin gelişmesi bireyin deneyimlemediği olaylarda dahi rol almasına neden

¹⁵⁹ Ali İskender, "Neulinger Boş Zaman Paradigması ve Boş Zaman Katılım Motivasyonları Üzerine Nitel Bir Araştırma", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C. 21, S. 3 (2017)

¹⁶⁰ Erving Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, 3 bs. çev. Barış Ceza (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014)

¹⁶¹ Anthony Giddens, *Modernite ve Bireysel-Kimlik*, çev. Ümit Tathcan (İstanbul: Say Yayınları, 2010)

olabilir. Birey doğrudan deneyimlediği süreçlerde gündelik hayat içinde kendi rolünü rahat bir şekilde benimseyebilir ve bir bakıma karmaşık hayattan, kimlik karmaşasından uzaklaşabilir. Ancak dolaylı deneyim buna izin vermez. Modern bireyin zihni modern öncesi birey gibi düşünce tarzına sahip olmayışının en büyük etkisi kitle iletişim araçlarıdır. Bu, bireyin dolaylı deneyimi için Giddens iki temel özellik atfeder. İlki kolaj etkisidir. Bireyin kendi gündelik hayat deneyiminden bağımsız şekilde gerçekleşen olaylar, belirli bir yerde belirli ölçüde başat hale geldiğinde medyadaki sunumu da etkilenir.

Medyadaki sunumu “güncelliklerini” ve “sonuçlarından” başka ortak özellikten yoksun hikâyeler ve haberlerin bir araya getirilmesi biçimini alır. İkincisi ise uzaktaki olayların büyük bölümü bireyler tarafından dışsal ve uzak bir şey olarak algılansa da çoğu kez benzer şekilde gündelik alana rutin biçiminde dâhil olurlar. Böylece dolaylı deneyimin ortaya çıkardığı aşinalık sıklaşarak “gerçekliğin tersine dönmesi” duygusu yaratır. Böyle gerçek nesne ve olaylar kitle iletişim araçları aracılığıyla sunulandan daha az görülür. Özellikle ölüm gibi deneyimle artan gündelik hayattan ziyade medya sunumlarıyla rutin olarak karşılaşır.¹⁶² Modern birey modern öncesi toplum yapısında karşılaşmadığı bu değişimlerle karşılaşmak zorundadır.

Endüstrinin modern birey üzerinde bıraktığı iz, kendi ağlarıyla bir boş zaman kavramının doğmasına neden olmuştur. Öte yandan bu boş zaman çerçevesinde farklılaşmış olan somut ihtiyaçlar doğurur. Giddens’in ifade ettiği dolaylı deneyim, Lefebvre’nin “*boş zaman makineleriyle*” gerçekleşir. Toplumsal örgütlenmenin değiştirdiği kendiliğinden karaktere sahip yeni toplumsal ihtiyacın önemli bir örneğidir.¹⁶³ Buna rağmen boş zaman faaliyetleri gündelik hayatın temel faaliyetini barındırır. Modern birey spor, sanat, hobi ve bunların yanında sosyalizasyon için fırsat sunar. Oturmak, gezmek hatta sosyal medya hesapların yönetilmesi bile boş zaman faaliyetleri olarak ele alınır.¹⁶⁴ Bu boş zaman ile birlikte gündelik hayat birçok ayrıntı barındırır. Bu ayrıntılar toplumsal yapının kendi değişimlerini ve çözümleyişlerini

¹⁶² Giddens, *Modernite ve Bireysel-Kimlik*.

¹⁶³ Lefebvre, *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*, 38.

¹⁶⁴ Köksal Alver (Der.), *Kent Sosyolojisi*. 1 bs. (Konya: Çizgi Kitabevi, 2017), 243.

açıklayabilecek bilginin kaynağıdır. Çünkü gündelik hayat yaşandığı dönemin zihniyet kalıplarının neye benzediği üzerine net bilgiyi verir.¹⁶⁵

Gündelik hayat içindeki akışlar birey bazında küçük fakat toplumsal ölçüde büyük izler taşır. Gündelik hayattaki büyük dönüşümlerden bireyin kendi halinde farkına varamaması, büyük ölçüde kendisinin de bir kimlik edindiği ortam oluşur. Lefebvre'ye göre gündelik hayat somut olarak ötekiyle hem doğrudan hem de dolaylı olarak kurulan ilişki ve bireyin kendi içinde tutarlı bir kimlik ve benlik edindiği yerdir.¹⁶⁶ Modern bireyin gündelik hayat ilişkisi içinde şekillenen yapısı itibariyle özne olmayı bırakmış ve nesne olmaya başlamıştır. Yinede düşüncenin nesnesi olarak yitip gitmenin yanında güçlenip sağlamlaşmıştır.¹⁶⁷

Modern birey sektörel bazda ele alındığında kendisi için oluşturduğu boş zamanını hem tüketmek için harcar hem de yeniden üretim süreçlerine katkı sağlayacak yenilenmeyi gerçekleştirir. Endüstrileşmeyle birlikte ortaya çıkan boş zaman, tamamen birey üzerinde yansımaları olan “bir olgudur. Endüstri öncesinde bireyin yönettiği zaman olgusu artık sınırlandırılmış ve paketlenmiş hatta gasp edilmiştir. Birey boş zamana sahip olduğunda kendini özgürleşmiş hisseder.¹⁶⁸ Bunu kullanan sektör bireyi içine çekmiş ve hızını ona yansıtmıştır. Bunun da ötesinde kalan boş zamanı birey kaliteli biçimde kullanmak zorunda kalmıştır. Zaman yönetimi, meşgul bireyin gününü verimli bir şekilde planlaması anlamına gelir.¹⁶⁹ Kaliteli zaman ve zaman yönetimi, bir amaca, duruma, yapıya, hedefe ve ideale yetiştirme arzusuyla sürekli olarak telaşlı hale bürünmüştür. Hayatı karmaşa içerisine giren birey zamanı yönetme arzusu içerisine girmiştir.¹⁷⁰ Bu anlamda modern dönemin her yapının temel meselesi zamanı yönetmek üzerine kuruludur. Çünkü modernizm endüstriden verimlilik esaslılığı devralmıştır. Verimli ve daha çok kazanmak için organize ve planlı birey var olmuştur.

¹⁶⁵ Çetin, *Gündelik Hayat Sosyolojisi*, 30.

¹⁶⁶ Michael Gardiner, *Gündelik Hayat Eleştirileri*, çev. Deniz Özçetin, Babacan Taşdemir, Burak Özçetin (Ankara: Heretik Yayınları, 2016), 113.

¹⁶⁷ Henri Lefebvre, *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. 4 bs. çev. Işın Gürbüz (İstanbul: Metis Yayınları, 2016), 72.

¹⁶⁸ Ömer Aytaç, “Tüketimcilik ve Metalaşma Kıskaçında Boş Zaman”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. 1 (2006): 28.

¹⁶⁹ Nezahat Güçlü, “Zaman Yönetimi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi Dergisi*, S.25 (Güz 2001): 87.

¹⁷⁰ Güray Tefik Keresteci, “Zaman Yönetimi: Literatür Taraması”, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Dönem Projesi, 2011)

Modernizm böylece zaman bilincinde bir dönüşümün işaretidir. Bireyin fragmanlara ayrılmış hayatlarından dolayı bir bakıma hız da nesnel kültür içinde yaygınlaşmıştır. Böylece hem üretim de hem de tüketimde söz sahibidir. Çünkü bireyler arasındaki etkileşim, bütün toplumsal oluşumların başlangıç noktasıdır.¹⁷¹ Elbette bir başlangıç noktası olarak modernite, aynı zamanda bir sonu ifade etmez. Modernizm ve postmodernizm arasında köklü bir yapısal farklılık bulunur.¹⁷² Postmodernizm hız'ın zirve yaptığı ve mekânsal faktörlere yansıdığı dönemi ifade eder. Postmodernizmin zamansal çözülmesi yalnızca yaşamın üretim süreçlerinin hızlanmasının şiddetlenmesiyle açıklanamayacak bir paradigma sunar. Hızlanma kesin olarak modern bir olgudur. Doğrusal teleojik bir gelişmenin de temel şartıdır. Hızlanma toplumsal yapılardaki tüm değişimlerin arkasındaki ateşleyici unsur olarak görev alır. Böylece postmodernizmdeki yapısal dönüşümleri hızlanma temelinde ele alma modernizmin bir katkısıdır.¹⁷³

Postmodernizmde tüketim süreçleri daha büyük anlatılara sahiptir. Modernizmde birey ve toplum özellikle bilim, akılcılık ve teknoloji üzerinden hareket eder. Bu anlamda hızın yüceltilmesi de bu unsurlar üzerinden gerçekleşmiştir. Postmodernizmde ise çevrede görünen her nesne ve hızın artması sadece bilimin değil kültüründe parçası olduğu açıktır. Modernizmde itici unsurun teknoloji oluşu, postmodernizmde daha özgür bir hareket alanı sunar. Buradan hareketle ideal olan modernizmin birey üzerinde kalıplaştırdığı bir olgudur. Modernizm tüketici hakkında üç temel görüşe sahiptir. Birincisi tüketiciyi üreticinin zıt konumunda ele alması, ikincisi tüketiciyi meta halinde görmesi ve sonuncusu tüketiciyi egemen olarak görmesidir. Postmodernizm ister zamansal bağlamda olsun ister, tüketim bağlamında, bu çelişkilere girmez. Postmodernizm tüketimi üretimle birlikte değer olarak yaratan bir olgu olarak ele alır.¹⁷⁴ Modernizm zamana uygun olma yönünde kültürel bir eğilime sahipken¹⁷⁵ postmodernizm bu zaman algısından ziyade mekânsal düzlemde hız algısını yansıtır.

¹⁷¹ Georg Simmel, *Modern Kültürde Çatışma*, 4 bs. çev. Tanıl Bora, Nazila Kalaycı ve Elçin Gen (İstanbul: İletişim Yayınları, 2006), 35.

¹⁷² Fredric Jameson, *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantiği*, çev. Nuri Plümer, Abdülkadir Gölcü (Ankara: Nirengi Kitap Birleşik Dağıtım Kitabevi, 2011), 101.

¹⁷³ Byung-Chul Han, *Zamanın Kokusu*, 2 bs. çev. Şeyda Öztürk (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2019), 43.

¹⁷⁴ Yavuz Odabaşı, *Tüketim Kültürü: Yetinen Toplumun Tüketen Topluma Dönüşümü*, (İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1999), 124.

¹⁷⁵ Fred Davis, *Moda, Kültür ve Kimlik*, çev. Özden Arıkan (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997), 132.

Modernizm hız'ın ele alındığı üretim süreçlerindeki zamansallığı nedeniyle büyük bir önem kazanmıştır. Postmodernizm bir anlamda geleneksel olanın, kıyıda köşede olanın güncelliğini, güncelleşmesini içerir. Postmodernizm retro kavramı ile bilinir hale gelir.¹⁷⁶ Dolayısıyla zaman fikri burada tarihi fikir olarak kalır. Postmodernizm böylece bir tarih sonrası veya tarihsizlik olarak ifade edilebilir. Postmodernizm, modernizmin zamanından mekâna dönüş olarak ifade edilebilir.¹⁷⁷ Bilim ve teknolojinin gelişmesi, o zamana kadar doğal olan olguların manipülasyon alanını ve böylelikle kültür alemini genişletir.¹⁷⁸ Modernliğin temel kültürel varsayımı hızlanmaya imkân verirken, postmodernizm mekânsal anlamda bu hızlanmanın zoraki sonuçlarını yaşamaktadır. Modernizm, kitlesel tüketimin hazcı kültürüyle bütünleşerek geleneksel burjuva değerlerini ve Püriten etiği altüst eden bir kültürü zincirlerinden koparan çürütücü bir güçtür. Postmodernizm, modernizmin arzu, içgüdü, zevk alma yönelimlerinin çatışıklı eğilimlerinin toplumun yapısal gerilimlerini ve alanların birbirlerinden kopmasını kızıştırarak modernizmin mantığını en uca taşımak üzere zincirlerinden kopmasından daha da ağırlaşması olarak kavranır.¹⁷⁹

Hız ve yavaş böylece modern ve postmodern toplumlarda farklılıklar gösterir. Postmodern dönemde hız öylesine artmıştır ki haz ilkesi gitgide ortadan kalkmıştır. Ancak ortadan kalkan sadece hazın görünen kısmıdır. Haz, ideal olmaya devam etmektedir. Ancak bu idealden hızı dolayısıyla oldukça uzak görünmektedir. Bu nedenle zaman yönetimi tüm toplumun hayatını kaplamıştır. Zaman yönetimi bilim olarak ders içeriklerine dahi yansımıştır. Çünkü zaman yönetimi bir çözüm arayışıdır. Birey artık zamanını etkili ve verimli şekilde kullanma zorunluluğunu hisseder.¹⁸⁰ Modern birey her şeye ve her yere yetişmek zorundadır. Modern birey hangi statü ve rol görünümünde bulunursa bulunsun zamanını organize etmek, planlamak, standardize etmek, formülize etmek zorundadır. Bu formülizasyonun dışına çıkamaz çünkü

¹⁷⁶ Nigel Watson, *Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü*, çev. Mukadder Erkan, Ali Utku (Ankara: Ebabil Yayınları, 2006)

¹⁷⁷ Ali Akay, *Postmodern Görüntü*, (İstanbul, Bağlam Yayıncılık, 1997), 51.

¹⁷⁸ Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, 14 bs. çev. Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2017)

¹⁷⁹ Mike Featherstone, *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, çev. Mehmet Küçük (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996), 29.

¹⁸⁰ Abdullah Yılmaz, Seyfettin Aslan, "Örgütsel zaman yönetimi", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.3, S.1 (Güz 2002): 27.

endüstriyel sektör veya modern zamanlar bireyin bu çarkın içerisinde çıkmasına izin vermez.

Modern bireyin çok kısıtlı zamanı vardır çünkü zamanının çoğu endüstriyel sektörün ve modern zamanların getirileri dolayısıyla gasp edilmiş durumdadır. Bu durumda birey artık hız arzu eder. Daha hızlı evimden işime nasıl gidebilirim; eşimle, çocuğumla daha hızlı nasıl irtibat kurabilirim, daha çok zaman kazanabilmek için en hızlı yemeği nerde yiyebilirim, hep birilerini geçmek bir yere bir şeye ulaşabilmek için neler yapabilirim sorularını kendine sorar. Postmodern birey ise kendi parçalanmışlığı içinde sorar bu soruları. Tüm bunlar toplumsal yaşam stratejilerine varan yaşam biçimlerini ifade eder. Bu yaşamlar hesapta olmayan sonuçlardan çok, tüm sonuçların tasarısı ya da ihmalin sonucunda doğduğu, aslında ahlaki sahnenin ifadesidir. Bauman bu durumu postmodern ahlaki sorunların kökenleri, toplumsal bağlamın parçalanmışlığına ve yaşam kovalamacılarının epizodikliğine uzanır olarak ifade eder.¹⁸¹ Bu durum da tüketime kapı açar. Ancak tüketim başarılı bir yaşamın, mutluluğun ve hatta insan edebinin ölçütü ise o zaman insan arzularıyla da ilişkisi kopar.¹⁸²

Gündelik hayat düşüncesi, modern insanın zihninde kent kavramının metropol aracılığıyla ve bir boğuntunun ortaya çıkmasıyla meydana gelir. Toplumda artık öylesine kaygan bir oluşum doğuyor ki, Simmel'in dediği gibi üretim ilişkileri karmaşıklaşır. Temsiliyet bireyde değil, “*Geist*” ya da “*intellect*” olarak adlandırılabilir varlıkta gerçekleşir. Bu da belirsiz bir durum ortaya çıkarır. Bu nedenle gündelik hayatı, yeniden düşünce hayatına, düşünselin kaynağı haline geldiğinde, zihnin ancak bu kayganlıkta “*intellectte*” yeniden üretebilmesinden kaynaklanır. Bu akışkan yapı her şeyi bir sistem haline getirmeye çalışır. Bu nedenle metropol kendi içinde anlam kazanır. Anlaşılır, sezilir fakat açıklanamaz.¹⁸³ Gündelik yaşam esasen her şeyle birlikte vardır. Ele alınmasındaki zenginlik de buradan gelir. Satın alınan eşyayla, vitrinle burun buruna olan bir düşünce olması nedeniyle vitrinin

¹⁸¹Zygmunt Bauman, *Parçalanmış Hayat*, 3 bs. çev. İsmail Türkmen (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018), 19.

¹⁸² Zygmunt Bauman, *Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları*, 2 bs. çev. İsmail Türkmen (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013), 63.

¹⁸³ Ulus Baker, *Dolaylı Eylem*, (İstanbul: Birikim Yayınları, 2012), 422.

gerisindeki ekonomi-politik görülemeyebilir. Bu yüzden gündelik yaşamdan uzaklaşarak gündelik yaşam üzerine konuşmak gerekir.¹⁸⁴

Tüketim önceleri kültürün bir unsuru iken, postmodern dönemde ise tüketimin kendisi bir kültür olur. Ürünlerin ve hizmetlerin kullanılması bakımından farklı şekillerde postmodern dönemde, toplumun yeniden inşasında tüketim merkezi yer alır. Kültür olarak tüketim, gündelik hayatta bir yaşam biçimi halini alır.¹⁸⁵ Merkezinde insan ve kültürün olması, sosyal ve kültürel antropolojinin araştırma alanına giren bir kısım konular, modern, küresel ve endüstriyel alanlarla donanan ve yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle çok boyuta sahip olan anlık ve geçici tüm etkileşimler gündelik hayatta konumlanır. Birey'in ben ve öteki arasındaki iletişim hassas ve belirsiz olması, bireyin kimliğinin inşa edilmesi ve doğrusal olarak ilerleyen bir yapı olmasından ziyade uzamsal ve mekansal bir yapıya dönüştüğü modern çağ içinde gündelik yaşam her an içinde yer alır. Bu anlamda sahne ve gösteri sanatları başta olmak üzere gündelik hayata derinlemesine etki eden kültürel üretimlerin değerlendirilmesini içerir gündelik hayat.¹⁸⁶

Toplumun gelişmesinin genel zamanı belirli üretim temelinde kurulu olan toplumun gündelik yaşantısına *sahte-döngüsel* bir zaman olarak tüketilebilir zamanın tamamlayıcı biçimi olarak görülür. Debord'a göre bu sahte döngüsel zaman esasen meta-zamanının tüketilebilir kılığa girmesinden başka bir şey ifade etmez. Sahte döngüsel zamanın birincil özelliği değişim değeri olan homojen birimlerin yok edilmesini kapsar. Ancak somut gündelik yaşamın geri kalmasını ve bu geriliği sürdürmeyi hedefleyen zamanın sahte olarak görünmesini kapsar.¹⁸⁷ Debord, böyle bir zaman döngüsünün ancak gösteri alanında anlam bulabileceğini ifade eder. Sahte döngüsel zaman, modern iktisadın ayakta kalmasının, giderek şiddetlenen ayakta kalma mücadelesinin tüketim zamanıdır ve bu mücadelede gündelik yaşam hala karar vermekten mahrumdur. Artık doğanın düzenine değil, yabancılaşmış emekle gelişen sahte doğa alanına boyun eğer. Bu anlamda sahte-döngüsel zaman döngüsel zamanın

¹⁸⁴ Baker, *Dolaylı Eylem*, 426.

¹⁸⁵ Abdullah Özbolat, "Postmodern Perspektifte Tüketimin Toplumsal Anlamına Sosyolojik Bir Yaklaşım", *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 1 (2012): 117.

¹⁸⁶ Uğur Zeynep Güven, "Kültür, Gündelik Hayat ve Teatrallik İlişkisi Açısından Performans Antropolojisi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, C. 36, S. 36 (Güz 2018): 105.

¹⁸⁷ Guy Debord, *Gösteri Toplumu*, 8 bs. çev. Ayşen Ekmekçi (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2018)

doğal kalıntılarına dayanır ve öte yandan yeni türdeş bileşimler için kullanılır. Gündüz ve gece, çalışma ve hafta sonu tatili, tatil dönemlerin tekrarı bunların içindedir.

Zaman kavramı modern toplumda eğilip bükülmesiyle zaman algısı bireyin zihninde oldukça farklılaşmıştır. Zamanın endüstri olarak zamanı dönüştürmesinin temelinde üretime dayanan zamanın kendisi bir tüketim metası halini almıştır. Bu bağlamda modern birey boş zamanını tüketici hazlar tatmak ve metalara sahip olmak için kullanır.¹⁸⁸ Tüketim metası modern önceki toplumun çözülmesi durumunda özel yaşam, ekonomik yaşam, politik yaşam olarak ayrılmış tüm yaşam biçimlerini bir araya getirmiştir. Modern toplumda tüketilen zaman kendini toplumsal olarak örgütlenmiş olarak pazar alanında dayatılmış olarak yeni ürünlerin hammaddesi olarak kullanılmasını barındırır.¹⁸⁹

Modern birey içinde bulunduğu karmaşayı anlamlandırabilmek adına yeni çözümler üretmeye çalışan bireydir. Ancak bu karmaşa içinde kendini özne olarak görebilmesi oldukça zordur. Postmodern toplum içindeki birey artık daha da parçalanmıştır. Bunun sebebi tüketim toplumunda insanın bulunmayı unutmasıdır. Tüketim, bireyin anlık ve hızlı yaşamasını sağlar. Tüketim bireyin derin, uzun ve yavaş düşünmesine izin vermeden sadece hızlı kararlar vermesi yönünde dizayn edilmiştir. Yeni üretimlerin gerçekleşmesi ve yeni ihtiyaçlara yer açmak için olabildiğince hızlı kullanıp tüketilen ürünler sunar. Birey bu etkilere maruz kalma durumundadır. Modern öncesi toplumda birey derin düşünmeyi gerçekleştirebilir. Yavaş ve derin düşünmesi kalıcı şeyleri şart koşar. Oysa tüketim baskısı süreyi ortadan kaldırır. Yine de hızdaki azalma veya artma kendi başına varlığın kendisini dönüştürmüştür.¹⁹⁰

Baudrillard'ın ifadesiyle birey artık simülasyonda yaşamaktadır ve görünen anlamdan yoksunlaşmıştır.¹⁹¹ Gerçeklik kendi algısı etrafında yeniden şekillenmiştir. Birey anlamdan uzak bir simülasyonda yaşamaktadır.¹⁹² Gelişen teknoloji ve tüketim toplumunun göstergeleri bilgi gibi aktarmaların hızlanmasıyla farklı bir dünyaya

¹⁸⁸ Aytaç, *Tüketimcilik ve Metalaşma Kısacasında Boş Zaman*, 35.

¹⁸⁹ Debord, *Gösteri Toplumu*, 120.

¹⁹⁰ Han, *Zamanın Kokusu*, 101.

¹⁹¹ Alperen Karapınar, "Gerçeklik ve Hiper Gerçeklik; Baudrillard ve G.Debord Anlatılarından Hareketle 'Hakikatin Yeniden İnşası'", *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 53 (2017), 517.

¹⁹² Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, 6 bs. çev. Oğuz Adanır (Ankara: Doğubatı Yayınları, 2011)

kapılarını açmıştır.¹⁹³ Bu simülasyon düzeyi, Platon'un mağara metaforunda olduğu gibi bireyi bir mahkuma dönüştürür. Bu mahkûmluğun sloganları sıfır risk ve yüksek güvenlik, sağlıklı yaşama, mutlu olma mahkûmluğudur. Birey yalnızlıktan, savunmasızlıktan ve siyasi iktidarı hayatın her alanında iktidar olarak görme duygusu ve sorgusuz itaat alanı oluşmuştur.¹⁹⁴ Bu alanların en önemlisi de kentlerdir. Kentler hem bir baskının hem de özgürlüğün sunulduğu mekân olarak oldukça önemlidir. Kentlerin ortaya çıkışı ve gelişimi, ilerleyen teknikle birlikte olması dikkat çekicidir. Kentlerin dizaynı bir bakıma Baudrillard'ın ifade ettiği gibi anlamdan uzaklaşması ile bağlantılıdır. Hızın artmasıyla bu dizayn da değişir ve bireyin gündelik hayatını sunduğu ortak olarak önemli rol oynar.

2.3. MODERN KENTLERİN VE KENTLİLİĞİN YENİ BİÇİMLERİ: HIZ VE YAVAŞ

Kentleri gündelik yaşam pratiklerinin merkezi yapan unsur *Endüstri Devrimi*'dir. Endüstri devriminin sunduğu çalışma sistemleri banliyö kentlerinin oluşmasına kaynaklık etmiştir. Banliyö kentlerinin mekân olarak yoğun yapısı, sosyalizasyonun büyük bir unsur olarak ele alınmasını sağlar. Yine de bu haliyle kentler postmodern anlamıyla anılabilecek durumda değildir. Kentlerin sosyalizasyonu, yaşama biçimlerini ve gündelik hayatın mekânı olarak ele alabilmek ancak modern dönemde mümkün olmuştur. Bunun en görünür sebeplerinden biri de kentin, kırdan göç eden yığınların modernite deneyimi yaşadıkları mekân olmasıdır. Bu nedenle kentler başlı başına modernizmin üst anlatısı konumundadır. Endüstrileşmenin sonucu olarak modern toplumun en büyük yatırımı olan kentler, şehirleşme ve kent sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Bu da kentsel kaygıların artması demektir. Gündelik hayat içinde doğan bir gerçeklik olarak kent toplumu tüm bunları içinde barındırır.¹⁹⁵ Kentleşme ve kentli olma farklı uluslarda farklı şekilde yaşansa ve yansısı da olgu olarak ortak bir üründür. Kent kavramı bireyin içinde bulunduğu bir durum ifadesi olma sebebiyle son iki yüzyılın ortak tartışma olgusudur. Teknolojideki gelişmeler, üretim şekilleri ve ilişkilerinde gerçekleşen değişimler, büyük oranda nüfusun tüm ülkelerde topraktan kopma

¹⁹³ Mehmet Güzel, "Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisinin Temel Kavramları", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 19 (Bahar 2015): 66.

¹⁹⁴ Metin Bal, "Baudrillard'a Göre Postmodern Sanat ve Simülakr ya da Gerçeğin Yerini Alan Gölge" *Felsefelogos Dergisi*. S. 66 (2017): 171.

¹⁹⁵ Henri Lefebvre, *Şehir Hakkı*, çev. Işık Ergüden (İstanbul: Sel Yayınları, 2016), 21.

durumunu ortaya çıkarmış ve nüfus hareketlilikleri doğmuştur. Kentler de bu faaliyetlerden beslenmiştir.¹⁹⁶

Gelişen teknolojinin ve sosyalizasyonun merkez ihtiyacı oluşması, bu ihtiyacın kent ile doldurulmasıyla sonuçlanır. Mekân olarak kentler, gündelik yaşam alanıdır. Bu anlamda sadece işlevsel olarak değil, simgesel, göstergesel ve kodlar, kent yaşamının önemli öğeleridir. Endüstrinin üretim sloganına oranla kentler daha çok yeniden üretim ve dönüşüm merkezleri olarak görev alır. Modernizmle beraber kentler, mekânların önem ve temsil derecelerini gösterir. Kentlerin gerek bir güç gösteri merkezi gerekse düzen göstergesi haline gelmesi temsillerden birkaçıdır. Kentler bu nedenle gündelik yaşamda, sosyalizasyon sürecindeki birey üzerinde büyük güce sahiptir. Kentler dizayn edilme biçimleriyle kültürel faaliyetleriyle birlikte bireyin yaşayış tarzını doğrudan etkileme gücüne sahiptir. Kentler bu etkiyi şüphesiz kent kurumlarıyla gerçekleştirir. Bu kurumlar, genel itibarıyla sinemalar, müzeler, alışveriş merkezleri, kütüphaneler, kafeler ve parklar gibi gündelik yaşamın tüm alanlarıdır.¹⁹⁷

Gündelik yaşamdaki bu kent kurumlarının şekillendiği modernizmin hareket noktası, bir mekân kurgularken zamandan bağımsız hareket etmez. Zamanın meta haline gelmesi alınır ve satılır özelliğiyle mekân olarak kentleri kullanır. Çünkü sokakta geçen zamanı çalışma zamanının ötesinde düzenler. Kar'ın maksimizasyonu ve verimlilik sistemine bağımlı hale getirir. Bu kamından gündelik yaşamın alanı olarak kent, zorunlu çalışma ve programlarını boş zaman faaliyetleri ve yeniden üretim yeri olan ev arasında zorunlu bir geçiş noktasından başka bir şey değildir.¹⁹⁸ Postmodern toplumdaki kent olgusu ile modern kent olgusu arasındaki fark üretim ve tüketim alanlarının arasındaki farktan doğar. Postmodern toplumun kentli yapısı ve kent dizaynı, modern kente oranla daha hızlı bir ortama sahiptir. Bunun nedeni tüketim hızının artması ve bu hız etrafında şekillenen mekân kültürüdür.

Postmodern kent daha çok göstergeler üzerinden hareket eder. Baudrillard'a göre kent belli gruba hitap eden ayrılmayıcı göstergeler alanına dönüşen bir olgudur. Bu anlamda gündelik yaşama ait her eylem her an farklı kodlar üzerinden belli bir zamana/mekâna indirgenmektedir. Kentler modern toplumda olduğu gibi sadece iktisadi

¹⁹⁶ Kemal Kartal, *Kentleşme ve İnsan*, (Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1948): 4.

¹⁹⁷ Alver, *Kent Sosyolojisi*, 251.

¹⁹⁸ Henri Lefebvre, *Kentsel Devrim*, 4 bs. çev. Selim Sezer (İstanbul: Sel Yayınları, 2015), 24.

düzlemde kendini ortaya koymaz. Bunun da ötesinde oldukça geniş ağa sahip göstergeler ve kodlarla toplumsal ilişkilerin simgesel düzeyde yok edildiği yeniden üretim alanı, büyük bir ayıklama ve sınırlama merkezi halini alır.¹⁹⁹ Modern dönemde kesin sınırlarla ayrılmış gettolar ve fabrika mahalleleri işlevini kaybetmiş, kent mekânı sınıflar arası bir mücadelenin tarihsel boyutunu aşmıştır. Kent artık oldukça saydam bir yapının ifadesidir.

Modern toplumlarda üretimle özdeş kentin bireyi hızlı davranmaya başlamış henüz eylemleri anlamını yitirmemiştir. Postmodern kentli birey ise hızını tüketim toplumu yapısından alır. Kentin bir vitrin olduğu gerçeği bunun ötesine geçmeye izin vermez.²⁰⁰ Postmodern kentli birey kendini bir gösteri merkezinin içinde bulur. Bu nedenle bu gösteri mekânı olarak kentte ne kadar görünür olursa o kadar iyidir. Ancak bunun için önce hızlı olmalıdır. Modern kentli birey için aynı şey söylemek mümkün değildir. Yine de modern kentli birey bu tüketim göstergelerine postmodern birey kadar maruz kalmasa da o da büyük toplumsal güçler tarafından bastırılan bireyselliğini koruma altına almaya çalışır. Simmel'e göre ilkel insanın maddi varoluşunu sürdürebilmek için doğayla giriştiği savaş, modern form altında es son şeklini almıştır.²⁰¹

Simmel, kent yaşamını metropol içindeki birey etrafında şekillendirir.²⁰² Modern kentli birey onun için metropol tipi bireydir. Kent, metropol tipi bireyin ruhsal ve sinirsel tüm unsurlarına etki eden bir yaşam unsurudur. Modern kentli birey bu yaşam biçiminde sokaktan geçtiği an iktisadi, mesleki ve toplumsal hayatın hızında ve çeşitliliğinde derin bir zıtlık yaşar. Geleneksel toplumla modern toplum arasındaki hız unsurunun temel dinamiğini bu nedenle kentler oluşturur. Bu zıtlığın temeli kasaba ve taşra hayatıyla kent hayatı arasındaki farklılıktır. Kasabalarda hayatın duygusal-ruhsal imgeleminin ritmi kente oranla daha yavaş, alışıldık ve düzenlidir. Kent ise farklılıkları kaydeden bir varlık olarak insandan daha bilinçli olmasını talep eder. Taşra dünyasında kendine özgü ilişkiler bireye içkindir. Özellikle alışkanlıklar yavaş tempolarıyla bireyin

¹⁹⁹ Jean Baudrillard, *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, 4 bs. çev. Oğuz Adanır (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2016), 138.

²⁰⁰ Gürbilek Nurdan, *Vitrinde Yaşamak*, 7 bs. (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014), 29.

²⁰¹ Georg Simmel, *Modern Kültürde Çatışma* 4 bs. çev. Tanıl Bora, Nazila Kalaycı ve Elçin Gen (İstanbul: İletişim Yayınları, 2006), 85.

²⁰² Metin Gültekin, "Georg Simmel'in Düşüncesinde Modern Toplum ve Tüketim Kültürü", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 20 (2007): 234.

davranışına işlemiştir. Oysa modern kentli birey oldukça başka bir tempoyla karşılaşır. Birey kentin kendine özgü ritmine ancak belirli sarsıntılardan geçtikten sonra ayak uydurabilir.²⁰³

Kır hayatına kıyasla modern kent hayatı, yaşamın yüceltilmesi ile ilgilidir. Modern kent içinde eğlenmek, riske girmek, öfkelenmek ve hissetmek insan yaşamının önem kazanmasını sağlamıştır. Elbette bunun sebebi endüstrileşmenin kentleşmeye ihtiyaç duymasından gelir. Kentleşme olmadan endüstrileşmenin ayakları yere basan bir üretim biçimi olduğunu söylemek yanlış olur. Bu nedenle endüstrileşmeye anlam veren kentleşmedir.²⁰⁴ Bunun da ötesinde organikliğe anlam veren de modern toplumlardır. Tarım toplumlarında üretilen bir değer organik olarak anılması o dönem için bir anlam ifade etmez. Çünkü bu “organiklik” bir pratik olarak sürekli oradadır. Ancak organiklik adını modern dönemde alır. Modern toplumun tüm risk ve güven üzerinden şekillenen pratikleri, bir anda tarım toplumlarının veya aynı zaman diliminde yer aldığı kır hayatının pratiklerine özlem duyar. Ancak bu özlem, organikliğin gerçek anlamda modern pratikler dizisi haline getirilmesini sağlamaz.

Organiklik üretim açısından toprak ve su kaynaklarını kirletmeden bitki, çevre ve insan sağlığını azami dereceye korumakla eşdeğerdir.²⁰⁵ Ayrıca Organik tarım, doğadaki dengeyi koruyan, toprak verimliliğinde devamlılığı sağlayan, hastalık ve zararlıları kontrol altına alarak, doğadaki canlıların sürekliliğini sağlayan, doğal kaynakların ve enerjinin optimum kullanımı ile optimum verim alma sistemidir.²⁰⁶ Oysa modernizmin böyle bir stratejisi yoktur. Küreselleşme ile organiklik ise daha ilişkili hale gelmiştir. Organikliğin kendisinin pazarlanma stratejisi olarak kullanılması da organikliğin gerçek anlamından kopuşunu gösterir. Kent ortamındaki kaos bu kopuşun temsilidir.

Kentler tam anlamıyla bireye sunulan gündelik hayat mekânlarıdır. Gündelik hayat da modernizmin bu etkilerinden beslenmektedir.²⁰⁷ Endüstrileşme de tüm bunların

²⁰³ Georg Simmel, *Modern Kültürde Çatışma*, 87.

²⁰⁴ Henri Lefebvre, *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, 60.

²⁰⁵ Zahide Kurt, “Organik Tarım Ürünleri Pazarlaması ve Uygulamalar”, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006)

²⁰⁶ Bahri Bayram, Halil Yolcu ve Vecihi Aksakal, “Türkiye’de Organik Tarım ve Sorunları”, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, C. 38, S. 2 (2007), 204.

²⁰⁷ Tülin Vural, Atilla Yücel, “Çağımızın Yeni Kamusal Mekânları Olan Alışveriş Merkezlerine Eleştirel Bir Bakış”, *İTÜ Dergisi*, C. 5, S. 2 (2006), 100.

ateşleyici unsurudur. Endüstrileşme, kentleşme, kapitalizm, bireycilik, rasyonelleşme vs. kentli yurttaşları daha fazla kamusal deneyim içine girmeye zorladığından bireyler, ev'in dışında yeni "ev"ler, kamusal barınaklar bulmaya çalışır. Kent mekânları, kamusal mekânların ticarileşmesi sayesinde, kitlesel olarak gösterilen mekânlar haline gelir.²⁰⁸ Artık yemek, içmek, eğlenmek, vakit geçirmek, alışveriş yapmak, yürümek vs. için kitleler ev'den çıkar ve böylelikle, gündelik yaşamın kamusal, ticari, örgütlü ve de yeniden üretilebilirliği ile tanıştılar.²⁰⁹

Modern ve postmodern kentlerin yapısındaki özelliklerin farklılığı bireylerin kimlik algısındaki değişimlerle de alakalıdır. Modernizmin sunduğu kent ortamı şüphesiz geleneksel toplum tiplerinden büyük farklılıklara sahiptir. Bu farklılıkların başında gündelik yaşam pratiği mekânı olan kentlerin temposu gelmektedir. Yavaş ve hız kavramları başta kentin bir özelliği olarak görülür. Çünkü kentin dizaynı, kurumları hatta yollarının biçimi bile kente özgülük ile ilgilidir. Bu kente özgülük, geleneksel dönemde değişime açık değil veya küçük değişiklikler uzun bir dönemi kapsar. Modern kentler değişime geleneksel toplumlardan çok daha açıktır. Bu değişimi yine kendi kurumlarıyla gerçekleştirir. Kentin kurumlarındaki değişimler kültürü yansıtıcı görevi üstlenen yapılarıyla da işleve koyulur. Kente özgülüğün birey üzerindeki 'ben' algısı üzerinde büyük önemi vardır.

Giddens, bu konu hakkında toplumun farklı kesimleri için farklı şeyleri ifade ettiği düşüncesindedir. Kentin bölücü bir mekanizması olduğunu ifade eder. Giddens için siyah bir kadının konumunu ele alırken, birkaç çocuklu ve tek ebeveynli bir aile reisini ve kent merkezindeki köhne semtlere egemen olan yoksulluk şartlarına da bakılmalı. Böyle bir kişinin Giddens'a göre daha ayrıcalıklara imrenerek bakmaktan başka çaresi yoktur. Çünkü bu kişi için büyük sınırlarla çevrelenmiş olarak devam ettirilen ağır ve sıkıcı bir gündelik hayat döngüsünden başka bir şey yoktur. Farklı bir hayat tarzı sürececek fırsata sahip değildir. Birey bu hâkimiyet altında gündelik yaşamını sürdürür.²¹⁰

Bu anlamda modern kent bireyin gündelik yaşam deneyiminde kimliğini belirlemede büyük role sahiptir. Bu rol insan ilişkilerinden güvenlik ve risk ortamlarına

²⁰⁸ Richard Sennet, *Kamusal Alanın Çöküşü*, 4 bs. çev. Serpil Durak, Abdullah Yılmaz (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013)

²⁰⁹ Alver, *Kent Sosyolojisi*, 265.

²¹⁰ Giddens, *Modernite ve Bireysel Kimlik*, 116.

kadar geniş ölçeklidir. Giddens modernizmin unsuru olarak ele aldığı tedirginliğin ve güvensizliklerin modern öncesi dönemde de olduğunu düşünür. Ancak modernizmin dinamizmi bu risk ve güvensizlik koşullarını arttırmıştır. Bir bakıma kişisel hayatın mahrem algısındaki değişimler de bu koşulların artmasına neden olmuştur.²¹¹ Postmodernizmde ise bu durum daha da yoğundur. Modern kentli bireyin postmodern kentte var olma çabası, şüphesiz geleneksel toplumdaki bireyin modern kentli olma sürecinden daha sancısızdır. Yine de tüm unsurlarıyla bir gösterge olan gündelik yaşam alanındaki değişim büyük değişimleri de beraberinde getirir. Özellikle Modernizmde kent mekânları, homojen mekânlar değildir. Kentlerin her biri işlev, iç mekân kurguları, mekânsal iklim, sosyo-ekonomik düzey ve iletişim anlamında çeşitlilik sergilerler. Örnek olarak yüksek sayıdaki restoranlar oldukça farklı renklere ve tatlara ve göstergelere sahiptir. Vitrinler, menüler ve hizmetleri farklılıklar sergiler.²¹² Postmodern kent ise çoğunluğu aynı göstergelere sahiptir.

Tüm bu göstergeler günümüz kentleri için büyük bir karmaşa oluşturur. Birey bu metropolik kaos içerisinde sıkışmış haldedir. Kent tüm unsurlarıyla birey üzerinde bir hâkimiyet kurmakta ve ona kendi sunduğu yoldan başka bir imkân tanımamaktadır. Yeme-içme, eğlenme, alışveriş yapma, boş zaman değerlendirme gibi gündelik hayat deneyimleri kentin sunduğu imkânlarla gerçekleştiğinden, kentin temposuna uyma zorunluluğu doğar. Kentin temposunun değişmesi bir bakıma bireyin yaşam algısı ve temposunun değişmesi demektir. Birey bir alternatif olarak kentin sunduğu deneyimlerden başka deneyimler sunamaz. Bu nedenle değişimin temel odak noktası kenttir.

Kentler, zamansal olarak biçimlenen mekânlar olarak ele alındığında, onun mekânsal özelliklerini oluşturanın zamana dayalılığı söz konusu hale gelir. Kentlerin özellikleri de bu *hızlı - yavaş* gibi zamansal kavramlar ile kategorize edilebilir. Bu kategorileştirilmiş kentler; homojenlik, eşitlik, üretim biçimleri, yenilenebilme ve tarih anlayışı gibi özellikleriyle şekillenir. Kentleri şekillendiren bu unsurlar toplumsal yansımada farklı süreçlerde bulunabileceği gibi aynı anda da yer alabilir. Özellikle endüstrileşmenin yarı gelişken yapısıyla dikkat çeken ülkelerde iki tip kentin aynı anda var olma olasılığı yüksektir. Bu durum toplumun kendi yapısıyla alakalıdır. Hiçbir

²¹¹ Aslanoğlu, *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, 75-76.

²¹² Aytaç, *Kent Sosyolojisi*, 252.

değişim, süreçten bağımsız olmadığı için aynı toplumda bu iki kategoriye rastlamak mümkündür. Böylece kentlerin bir sonuç olarak değil, zamansal değişimler için birer süreç mekânları olarak ele alınması daha doyurucu olabilir. Kentlerin hızlı ve yavaş ilişkine kavramsal süreçleri aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2.1: Kentlerde Hızlı ve Yavaş Temellendirmeler

Yaklaşım	Hızlı	Yavaş
Özellikler	Homojen	Bireye Özgü
	Tek Yön	Alternatif/Çoklu Yönler
	Eşit Olmayan	Eşit
	Endüstriyel	Zanaatkârlık
	Standart	Kişisel
	Kurumsal	Yerel/Geleneksel
	Sürdürülemez	Sürdürülebilir
	Kopyalanmış	Özgün
	Düşük Kalite	Yüksek Kalite
	Yinelenebilir	Kişiyeye Özgü
	Tarih ve Kültür Dışı	Tarih ve Kültür Merkezli
	Örnekler	Mega Kent Projeleri
Hava Kirliliği Faktörü		Temiz/Doğal/Organik Şehir

Kaynak: 'Davies Imbrescia, Overcoming the neglect of economics in urban regime theory', *Journal of Urban Affairs*, C. 25, S. 3 (2003)

Kentlerin bu hızlı temposu görüldüğü gibi birçok faktörle iç içedir. Homojenlik bu faktörler arasında büyük öneme sahiptir. Bu kavram kentin sınıfsal yapısının veya statünün homojenize edilmesi değildir. Özellikle tüketim faaliyetlerinin aynışmasıdır. Kent içerisinde bir tüketim unsuru olarak fast-food gibi yeme şekilleri tek bir kaynağı ifade eder.²¹³ Tek tip sipariş şekli de kalitede büyük oranda düşmeyle sonuçlanır. Ancak kalitenin düşmesi tüketen özne için önemli değildir. Çünkü tüketim faaliyetinin nedeni tat almak veya geleneksel lezzetler tatmak değil, doymaktır. Böylece bireyin benzin alan bir araçtan farkı kalmaz. Çünkü standartlaştırma endüstrileşmenin bir unsudur. Bireylerin doyumunun önemsizleşmesi bir bakıma kitle kavramıyla eşdeğerdir.

Hızlı kentlerdeki homojenliğin dayanağı, gündelik yaşam pratiklerinin tek bir kaynaktan beslenmesidir. Bu kaynak dönemsel olarak popülerlik kazanan herhangi bir pratiğin kent toplumunun büyük bir bölümünün paylaşmasıdır. Oysa yavaş kavramının kendi dinamiği buna izin vermez. Tek bir kaynak, çabuk tüketilebilir yapısıyla yavaş

²¹³ Durlu Fügen Özkaya, Serdar Sünnetçioğlu ve Ayşe Can, "Sürdürülebilir Gastronomi Turizmi Hareketliliğinde Coğrafi İşaretlemenin Rolü", *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, C. 1, S. 1 (2013): 13.

kentlerin seçeneği olmaktan çıkar. Bu nedenle sadece bireye özgünlük kabul edilebilir. Bireye özgünlüğün geniş ağa sahip olması ve mevcut toplum üyelerinin her birinin kendi pratikleri üzerinden hareket etmesi nedeniyle, büyük yapı ve çok sayıdaki üyesiyle hızlı kentleri etkisi altına alamaz.

Hızlı kent bireylerin pratiklerinin gerçekleştiği ortamda homojenlik kaynaklı olarak, tek yönlü bir perspektif sunmak zorundadır. Bir alternatifler evreni oluşturmak, hızlı kentin çabuk tüketebilme arzusuyla başa çıkamaz. Oysa yavaş kentlerin mantığı ile alternatif sunum birbirleriyle bağlantılıdır. Bu nedenle büyük bir sorun teşkil etmez. Yeme biçimleri söz konusu olduğunda, verimlilik ve kar odaklı olma durumu bir alternatif sunulduğunda alçak seviyelerde seyretmesi, işlerlik açısından sorundur. Yavaş kavramının bireye özgünlüğü ile birlikte hâlihazırda alternatif yön kendiliğinden oluşur.

Eşitlik durumu ise birey sayılarıyla yakından ilişkilidir. Hızlı kentlerin fazla sayıdaki bireylere ortak bir mekân sunması mümkün görünmemektedir. Bu nedenle bireyler arası düzlemler oluşturmaya daha uygundur. Her düzlem bireylerin kendi statü, sınıf, gelir gibi faktörlerine yakın bireylerle oluşturduğu evrendir. Teorik açıdan yavaş kentlerin birey sayısındaki azlık ve gündelik yaşam pratiklerinin kişiye özgünlüğü, böyle bir düzlemin oluşmasına izin vermez. Bu düzlemler evreninin olmayışı bireylerin tam bir eşitlik içinde olduğu anlamına gelmez. Bu eşitlik, pratiklerin sunuş biçimindeki eşitliktir.

Hızlı kentlerin üretim ve tüketim süreçlerindeki dinamik, alternatif yönler sunmadığı gibi endüstriyel olmak zorundadır. Birey sayısının fazlalığı ve tüketme biçimlerinin teklifi açısından standartlığın üretilmesi, endüstriyeldir. Yavaş kentler ve alternatiflikle olan ilişkisi ise onun zanaatkârlık türüne dâhil olmasıyla sonuçlanır. Zanaatkârın ürettiği hiçbir şey birbiri ile aynı olmayacak derecede sanat içerir. Onu sanat yapan da bu özgülüktür. Her ürün zanaatkârın gözünde farklı bir anlama farklı bir yapıya sahiptir. Çünkü zanaatkâr üretim aşamasında hiçbir zaman birebir aynı düşünceye sahip olamaz. Makineler ise hiçbir ürüne anlam yüklemeyiz. Bu ayırım tarım toplumundaki üretim şekilleri ile de ilişkilidir. Tarım toplumlarında esasen organiklik bir yaşam biçimi olan ekolojik yaşamın temel ve vazgeçilmez bir parçasıdır.²¹⁴ Bu durumda üretimin değişmesi de, organik olanı endüstriyel bir üretim içinde eritmesi

²¹⁴ Ertan Sait Kurtar, Ali Kemal Ayan, "Organik Tarım ve Türkiye'deki Durumu", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, C. 19, S. 1 (2004): 63.

arasında büyük fark vardır. Ekolojik dengenin bozulması giderek artan bir sorun haline gelmesiyle birlikte bu süreçler elbette sorgulanır bir duruma gelmiştir. Endüstriyel üretimin artan hızı yanında, kaliteli ürünler elde etme amacı taşıyan kullanım biçimleri de öne plana çıkar. Bu kullanımlar yavaş kentler de kendine az da olsa yer bulabilir. Bunun bir sorun olarak görülmesi, çözümün yine doğadan geleceği savına sıkı sıkı tutunduğu söylenebilir.²¹⁵ Öte yandan üretim süreçlerinden sonra pazarlama stratejisi olarak organikliğin sunulması önemli etkiye sahiptir. Organik tarım öte yandan sürdürülebilir tarımın üretiminden pazarlanmasına kadar olan süreci içerir. Bir başka durum ise organikliğin bir süre sonra tüketici talebiyle birlikte uluslararası bir ticari sahne olmaya yol açmasıdır. Bir ülkedeki organik ürünler için iç pazar ve talepler doğrultusunda organikliğin endüstri gibi yayılması ve o hale bürünmesi de söz konusu olabilir.²¹⁶ Yine de sürdürülebilir tarım kendi prensiplerine sahiptir. “Organiklik başlı başına bir kimliğe sahiptir” denilebilir.²¹⁷

Endüstri üretimleri hızlı gerçekleştirdiği gibi kaynakları da hızlı tüketir. Bu nedenle sürdürülebilirlik anlamında büyük bir kaygısı yoktur. Yavaş kentler ise sürdürülebilirliği temel alır. Özellikle üretim aşamalarında kullanılan kaynakların her zaman canlı tutulması, ona daima ihtiyaç duyulabileceği anlamını taşır. Bu nedenle özellikle hava şartlarının daha sağlıklı olması gereği doğar. Kişiyi özgülüğün ihtiyaç halinde bulunduğu organiklik de sürdürülebilirlik ile ilişkilidir. Yavaş kentlerin yüzölçümü olarak hızlı kentlere göre daha küçük olması büyük projeler, yapılar ve inşalardan ziyade, ekonomik temelli bölgesel/yerel kalkınmaya yönelir. Hızlı kentler ise süreklilik sağlamak adına büyük yüzölçümlerini her an doldurmak için bir uğraşı içine girer. Bu uğraşı, mega kent projelerinin doğmasına neden olur. Tüm bu biçimler kitle ile toplum arasında bir ayrıma yönelmeyi gerektirir.

Hızlı kentler kimliğini teknik sayesinde kazanmıştır. Teknik, tüm olanaklarıyla kitlelere sunulmaya hazır bir maddi bütün sunmuştur. Bir sanat yapıtı söz konusu olduğunda örneğin bir fotoğraf teknik olarak üretildiğinde gerçek yapıtın insan gözüyle

²¹⁵ Kurtar, Ayan, *Organik Tarım ve Türkiye’deki Durumu*, 56.

²¹⁶ Kürşat Demiryürek, “Organik Tarım Kavramı ve Organik Tarımın Dünya ve Türkiye’deki Durumu” *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, C. 28, S. 1 (2011): 29.

²¹⁷ A.g.m., 27.

değil, sadece ayarlanabilen bakış açısının seçilebildiği görülür.²¹⁸ Bu durum üretim ve tüketim süreçlerinin kitlesel mantığa bürünmesiyle sonuçlanır. Kitle kendi dinamiğini, teknik üzerinden kimlik kazanan hızlı kent ortamında sunar. Baudrillard toplumsalın sonu ifadesini kullanırken bu kitleleşmeden bahseder.²¹⁹

Postmodern kentler bireyleri bir bütün olarak algılar. Bu bütün düşünerek hareket eden ve haz duyma arzusu içerisindeki toplumdan ziyade bir kitledir. Postmodern kentin hız unsuru hazzı ortadan kaldırır. Birey hazzı sadece tüketerek elde etmez. Bunun yanında tüketim nesnesinin anlamlı bir bütün oluşturduğu kültürü içerisinde veya farklı bir kültür tanıma içerisinde gerçekleşir. Oysa bu hız yerel kültürlerin göz ardı edilmesi, kişiye özgülüğün olmaması ve standartlaşmayla hazzı da ortadan kaldırır.

Haz arayışının zirveye çıkmasının postmodern döneme denk düşmesinin nedeni de budur. Toplumsal ilişkiler içerisinde de bu hızın rasyonel kimliğe tutunması haz arayışının boşa çıkmasıyla sonuçlanır. Metropolik kaos esasen bu hız ve haz arasındaki ilişkinin bir sonucudur. Hızın artması sürekli olarak kent içinde yenilenen mekânların arasında tanıdık bir sembol bulma arzusu içindeki bireyin ifadesidir. Kentin yenilenebilirliğe sahip olmayışı dolayısıyla yerel kalkınmaya dayalı projeler yerine mega kent projelerini önemser. Çünkü gösterge, hızlı tempolu kent için olmazsa olmazdır.

Kentlerde hıza yönelen bireylerin rağbet gösterdiği mekânlardan biri de alışveriş merkezleridir. Alışveriş merkezleri zamanı yöneten bireyin, yönetim organı olmaktan çıktığını gösterir. Birer tüketim katedralleri olan alışveriş merkezlerinde birey zamanın nasıl geçtiği konusunda fikir sahibi değildir. Bu da zaman algısındaki değişimin göstergesidir.²²⁰ Modern öncesinde kır ve kasaba hayatı yaşayan birey modern hayatla birlikte kentle karşılaştığında gündelik yaşam pratiklerinde değişime gitmek zorunda kalmıştır. Bu değişimler görüldüğü gibi zaman üzerinde söz sahibi olmaktan, zaman karşısında edilgen olmaya giden yol ile ifade edilir.

²¹⁸ Benjamin Walter, *Teknik Olarak Yeniden - Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı*, 1 bs. çev. Gökhan Sarı (İstanbul: Zeplin Kitap, 2015), 23.

²¹⁹ Jean Baudrillard, *Sessiz Yığınların Gölgesinde: Toplumsalın Sonu*, 7 bs. çev. Oğuz Adanır (Ankara DoğuBatı Yayınları, 2017)

²¹⁹Ritzer, *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*.

²²⁰Baker, *Dolaylı Eylem*, 408.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HIZ'A KARŞI YAVAŞ HAREKETİ: YAVAŞ ŞEHİRLER

3.1. SLOW FOOD HAREKETİ VE YAVAŞ HAREKETİNİN DOĞUŞU

Kentlerin gündelik yaşam pratiklerinin sergilendiği mekân olarak gösterdiği değişim, bireylerin tek tek gündelik yaşam pratikleriyle ve genel olarak toplumun gündelik yaşam pratikleriyle etkileşim içindedir. Bu etkileşim modernleşme ve postmodernleşme ekseninde ele alındığında “hız”a yönelim sergilemektedir. Toplum üyelerinin yaşayışını biçimlendirir hale gelen hız’ın modern dönemde kutsanması, postmodern toplum biçiminde etkilerini gösterir durumdadır. Kentli olmakla yeni bir yaşam pratiği benimseyen modern kentli birey, artan nüfus ile yeni nesillere hız’ın arttırılabilir özelliğini devreder. Postmodern kentli birey kendini sadece hızın değil aynı zamanda bir kaos ortamının içinde bulur.

Kaos ve hız tahlillerinin verdiği sonuçta toplum üyelerinin hem bireysel eylemlerinde hem de bireyler arası etkileşimlerinde pratiklerinin bu denli değişmesine mekânsal olarak elverişli olan tek yerin kent ortamı olduğu açıktır. Orijinal adıyla “Cittaslow”^{*} bu postmodern kentli imgesine ve yaşam pratiklerine karşı olarak geliştirilmiştir. Kentin mimari düzeni, ulaşım yolları ve araçları, kaynaklara erişilebilirlik anlamında hız’dan doğan olumsuz etkileri yok etme amacı içinde filizlenir. Esas kaynağı İtalya olan ve birçok projeye birlikte hareket eden Cittaslow, tüm dünyada yankı bulan ve protest kimliğiyle mevcut sistemin eleştirisini yapan ekolojik anlamda da eleştirel yaklaşan kurumlar tarafından da büyük kabul görmüştür.

Yavaş Şehir hareketi 1999 yılında Greve in Chianti’nin eski belediye başkanı Paolo Saturnini’nin fikri doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Temel olarak, yaşam kalitesini yükseltmek, kentlerin kendi kendilerini değerlendirme becerilerinin gelişmesi ve farklı kalkınma modeli ortaya koymasını amaçlamış ve bunu ulusal boyuta taşımıştır. Saturnini’nin hedefleri kısa zaman sonra Bra, Orvieto ve Positano belediye başkanları tarafından da benimsenmiş ve genişletilmiştir. Carlo Petrininin de bu fikre sıcak bakmasıyla Yavaş Şehir daha da genişlemiştir. Tüm Yavaş Şehir felsefesinin değişmeden korunması için bu ülkelerdeki kentler büyük bir organizasyonun parçası halindedir. Ancak genel olarak birliğin yapısında 3 ana organ yer alır. Ulusal ağ

* Cittaslow İtalyanca kökenli citta-*şehir* ve İngilizce slow-*yavaş* kelimelerinden birleşerek Yavaş Şehir anlamına gelir. Ancak Türkiye’de cittaslow kelimesinin anlamı tam karşılayamaması ve olumsuz olarak nitelendirilmesi nedeniyle “Sakin Şehir” olarak da adlandırılmaktadır. Bu çalışmada hem genel kabul gören, hem de hız’a karşı olma durumunu daha iyi yansıtan “Yavaş Şehir” ifadesi tercih edilmiştir.

temsilcilerinden oluşan ve kararların verilme yetkisinin bulunduğu Koodinasyon Komitesi, hareketin bilimsel altyapısını oluşturan Bilim komitesi ve birliğin operasyonel bakımından sorumlu Sekreteryadır.²²¹

Şehirlerin *hıza* doymuş olduğu artık yavaşlanması gerektiği düşüncesi içinde olan Yavaş şehrin hedefi hız ile görmezden gelinen, unutulan geleneksellik ile de oldukça ilişkilidir. Buna neden olansa daha çok kentin yaşam pratiklerinin belki de en önemlileri arasında olan yemek anlayışlarının değişmesi ve hız ile olan bağlantısıdır. Yavaş Şehir'in öncülü olan hareket ise "Slow Food"* , yavaş yemektir.²²² Artık insan çok daha önemli işleri için uzun süren yemek ritüellerine vakit ayıramayacak kadar yoğundur. Aynı zamanda yemek sektörü de hızlı bir şekilde tüketirilecek kadar kar güdülüdür. Bu iki unsur birleştiğinde tüketimin evrenselleşmemesi ve hız kazanmaması olanaksızdır. Fast-food bunun en belirgin örneğidir.

Yavaş Şehir tam da hızın zirveye ulaştığı dönemde yemek kültürlerinin karşı karşıya gelmesiyle Slow food ile ortaya çıkar. Toplumsal yapıdaki değişimin bir yansıması olarak fast-food, hızla yaygınlaşan hızlı yemek perspektifi ortaya çıkarmış ve kültürel olarak yerele bağlı kalmaktan çok, ortak bir yemek kültürü yaratmıştır. Yavaş hareketinin temeli *fast-food*'a karşı *slow-food*'a dayanır. Mc Donalds'ın Roma'da meşhur İspanyol merdivenlerinin yanında şube açmasıyla bir kaos ortamı oluşur. Yerel halkın çoğu bu restoranın abartı olduğu ve barbarların orayı işgal ettiğini söylemesi bu kaos ortamını açıklamaktadır.²²³ Bunun üzerine Slow Food hareketi 1980'lerde Carlo Petrini ve bir grup aktivist tarafından Mc donalds'a tepki olarak doğdu. Slow Food hareketin temel amacı; demokratik, ortak kültür etrafında birleşen, hayatın geleneksel yönlerini içine alan bir anlayış kurmaktır.²²⁴

Slow Food hareketi fast-food'a karşı kalite kavramını öne sürer. Kalite kavramı üç ana eksensidir. Bunlar iyi, temiz ve adildir. İyi; gıdaların sahip olduğu aroma ve görünüşün niteliğini içerir. Temiz; sürdürülebilirlik anlamını taşır. Ekolojik anlamda

*Slow Food hareketi 1989 yılında İtalya'da Carlo Petrini ve bir grup aktivist tarafından bölgesel gelenekler, geleneksel yemekler ve yavaş yaşam temposunu savunmak amacıyla başlatıldı. Günümüzde Slow Food 160'dan fazla ülkede binlerce projeyi ve milyonlarca insanı içeren küresel bir hareketi temsil etmektedir.

²²¹"Cittaslow Uluslararası Organizasyonu", <https://cittaslowturkiye.org/#turkiye> [11.03.2019].

²²²"Hareketin Başlangıcı", <https://cittaslowturkiye.org/#cittaslow> [11.03.2019].

²²³Honore, *Hız Çılgınlığına Baş Kaldıran Yavaşlık Hareketi: Yavaş*.

²²⁴"Slow Food: The History of an Idea", <https://www.slowfood.com/about-us/our-history/> [15.03.2019].

üretimin çevresel bir zararı olmadığını ifade eder. Gıdaların insan sağlığı için statüsünün yüksek tutulması ile ilgilidir. Adalet; sosyal sürdürülebilirlik ifadesidir. Gıdaların etik çerçevesinde sürdürülebilir olmasını, çalışanları sömürmeden (ve robotlaştırmadan) üretim yöntemlerini kullanarak adillik sağlanmasıdır.²²⁵ Slow Food bu yönleriyle aslında fast-food'un sağlıksız koşullarda üretim yaptığına, çalışanlarını sömürerek ve robotlaştırarak değersizleştirdiğine ve kullandıkları gıda kaynaklarının gerek sürdürülebilirlik gerekse kalite bakımından yeterli şartları karşılayamadığını ve bir alt sınır olduğunu ifade eder. Bu bakımdan sunduğu argümanlar ilk olarak bu ölçütler üzerinden hareket eder. Bir başka karşı çıkış ifadesi de geleneksellik ve evrensellik üzerindedir. Slow Food hareketi yaptığı vurgularla fast-food'un evrenselliğine dikkat çeker. Ancak bu olumlu bir evrensel değer olma kriterinden ziyade yersiz yurtsuz olma ve kaynağının bilinmezliği bakımından ele alınır. Oysa yavaş hareketin hem gıda malzemelerin bakımından kullandığı kaynakların yerel oluşu hem de sunulan yemeklerin kendilerinin geleneksel değerlere sahip oluşu bakımından fast-food'a karşı atak geliştirmiştir.²²⁶

Hareketin temel noktası olan geleneksellik yavaş, profesyonellik ise hızı temsil etmektedir.²²⁷ Bu bağlamda Slow Food hareketinin bir başka ve en önemli karşı çıkışı da hız'dır. Fast-food restoranlarındaki hız, yemeğe önem verilmemesi, çabucak hazırlanılması, tüketilmesi ve restoranlardan uzaklaşılması anlamını taşır. Ancak bu harekete göre hız sadece bu süreçlerle ilgili değildir. Aynı zamanda tüm zamana ve mekâna yayılmış bir olgudur. Slow Food hareketi bu bakımdan güçlü bir nosyonu ve hali hazırda güçlü bir alternatifi var gibi görünmektedir;

“Her birimiz hız içinde esir olmuş ve bu virüse yenik düşmüş durumdayız. Hızlı yaşam; alışkanlıklarımı mahvediyor, özel yaşamımızı işgal ediyor ve fast-food yemeye itiyor. Hızlı yaşamın evrensel saçmalığına karşı koymanın tek yolu, sakin bedeninin keyfini sonuna kadar savunmaktır. Uygun dozlarda garantisi verilmiş zevk, uzun yavaş soluklu bir eğlence anlayışı, çılgınlığı verimli olmakla karıştıran kitlenin bulaşıcılığından bizi korur. Buna karşı savunma ilk olarak yavaş yeme stili ile sofrada başlamalı. Hep beraber geleneksel yemeklerin tadını ve zevkini keşfedelim. Çünkü hızlı yemek, verimlilik adına

²²⁵ “Our philosophy”, <https://www.slowfood.com/about-us/our-philosophy/> [15.03.2019].

²²⁶ Çiğdem Ünal, “Turizm Coğrafyasında Yeni Kavramlar ‘‘Yavaş Şehirler ve Yavaş Turizm’’”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, C.21 , S. 36 (2016): 16-17.

²²⁷ Mehmet Küçük (Der.), *Modernite Vercus Postmodernite*, 1.bs. (Ankara: Vadi Yayınları, 1993),112

varoluş tarzımızı değiştirdi ve şimdi de çevreyi tehdit ediyor. Oysa yavaş yemek tek çözüm yoludur. Gerçek kültür tam olarak budur.”²²⁸

Bu noktada Slow Food’un hız’a karşı yaptığı vurgunun logosuna da yansıdığını söylemek doğru olacaktır. Slow food hareketi logo olarak kendisine salyangoz’u uygun görmüştür. Hızın gözden kaçırdığı zevk almayı yavaşlıkla sağlanabileceği söz konusudur. Petrini, zevk alma hakkının öbür dünyaya havale edilecek bir olgu olmadığını aksine hem bu dünyada olması hem de herkese tanınması gerektiğine vurgu yapar. Bu nedenle zevk almayı abartı unsurundan bağımsız bir şekilde değerlendirmeyi tıpkı bir salyangoz gibi yapılması gerektiğini ifade eder.²²⁹ Hareket logo için, 1607 yılında İtalya’da yazılan salyangozlar ile ilgili bir kitaptan etkilenmiştir. Kitap salyangoz türleri ve bu türlerin insanlar için yaşamdan neler öğrenmesi gerektiğini içermektedir. Bu yaşam öğretileri iki şekildedir. İlki salyangoz yavaş hareket eder. İnsan da hızlı hareket ederek düşüncesizce davranır. İkincisi salyangozun evini sırtında taşımalarıdır. Bu anlamda yavaşlığın birer erdem sayılması, uygarlık yerine doğanın kurallarının yerine geldiği ve onun hızında hareket edildiği bir anlamı vardır.²³⁰ Burada bahsedilen temel konu doğanın kurallarıyla çelişmemek ve erdem olarak onun sunduğu mekânda onun sunduğu hız ile hareket etmektir.

Resim 3.1: Slow Food’un Logosu

Kaynak: <https://www.slowfood.com/> [15.03.2019].

Logonun salyangoz olması, yapılacak olan her şeyin salyangoz gibi yavaş yapılması anlamına gelmez. Salyangoz’un seçilmesinin nedeni iz bırakarak hareket ediyor oluşudur. Bu özellik Slow food’un sürdürülebilirlik amacını yansıtır durumdadır.

²²⁸ Peter Jones, vd., ‘Return to traditional values? A case study of Slow Food’, *British Food Journal*, C. 4, S. 5 (2003): 301.

²²⁹ Luis Sepulveda, Carlo Petrini, *Mutluluğa Dair Bir Düşünce*, 1 bs. çev. Şemsa Gezgin (İstanbul: Can yayınları, 2018), 15.

²³⁰ Rıdvan Yurtseven, Ozan Kaya ve Serhat Harman, *Yavaş Hareketi*, (Ankara: Detay Yayıncılık, 2010), 24.

Bu anlamda Slow Food bir yerel kültür manifestosuna sahip gibidir. Bunun temelinde ekolojik olan görüşleri ve sağlıklı olan yeme biçimine yönelme söz konusudur. Bunun yanı sıra yukarıda da görüldüğü gibi bir keyif alma söz konusudur. Fast-food'un benzin almaya benzer şekilde hızlı ve sadece doymak için yemekten ziyade tadını çıkararak, tüm lezzetleri tadararak yeme stiline vurgu vardır. Slow Food böylece insanının bir makine gibi hareket etmesinin ve yakıt ikmalini gerçekleştirmesinin de önüne geçecektir. Petrini bu durumu “*dinamik yaşama karşı rahat yaşamı savunuyoruz. Üretkenliği aşırılıkla karıştıran çok sayıdaki insana, yavaşça, keyif alma süresini uzatacak şekilde uygulanması gereken, uygun dozda bir duyumsal haz aşısı öneriyoruz*”²³¹ şeklinde açıklar. Slow Food hareketine göre zevk alma, bir lüks olarak ele alınmamalı. İnsan yaşadığı şehirde gezinmek, yaşadığı alanı incelemek, çevresine bakarak mutluluk unsurlarını keşfetmek gibi özgürlüğün tadına varması için yavaşlamalıdır. Zevk almak ve mutlu olmak bu esaslarla ölçülüdür.²³²

Temel nosyonu zevk almak üzerine olan Slow Food hareketi buradan yavaşlığa bir vurgu yapar. Bunun yanı sıra iktisadi açıdan unutulmaya yüz tutmuş, hızlıca yapılamayacak ve belli bir ustalık isteyen yemek çeşitlerini bularak küresel piyasada yer almasını da amaç edinmiş durumda. Başka ülkelerdeki küçük üreticilerin birbirlerini bulmalarını sağlayarak, bürokratik engellerin aşılması için çaba harcama arzusu taşımaktadır. Buradan bakıldığında küreselleşmenin kendisi değil, küreselleşmenin hangi amaçlarla kullanıldığı önemli bir ayrıntıdır. Buradan bakıldığında küreselleşme üzerinde ileride daha da durulması söz konusudur. Slow Food hareketi bu yönleriyle ekoloji savunuculuğunu da başlarda dolaylı olarak yapmaktadır. Ancak sonraları bu doğrudan bir savunu halini almış görünmektedir. Besin maddelerinin modifikasyona uğramasına karşı çıkışı ve organik çiftlikleri desteklemeleri bunu göstermektedir. Buradan hareketle Slow Food biyo-çeşitliliğe karşı olanlara da bir savaş halinde. Yiyecek endüstrisindeki aceleciliğin sebep olduğu homojenleşme sırasında, üreticilerin sebze, meyve veya et ürünlerini hızlıca aynı ürünmüş gibi işleme tabi tutması söz konusu hale gelir. Böylece üretici üzerinde belli bir tür üzerine uzmanlaşması adına baskı ortaya çıkar. Bu konuda verilen örnek İtalya'daki iki yüz enginar türünden sadece on iki tane kalmasıdır. Üretilen neredeyse tek bir tür kaldığı zaman sadece o türü

²³¹Sepulveda, Petrini, *Mutluluğa Dair bir Düşünce*, 14.

²³²A.g.e., 14-15.

etkileyen virüs olduğunda çaresiz kalınacaktır görüşü Slow Food hareketine aittir. Türlerin yok olması üzerine tartışma başlatan Slow Food hareketi, bölgesellikten çıkarak bir bakıma yerel olanı dünyanın tanınmasını sağlama amacı güder. Slow Food, genleriyle oynanmış organizmaların atmosfere bırakılmasının orta ve uzun vadede farklı etkilerin belirlenmesinin zorluğunu kabul eder. Ancak biyo-çeşitliliğinin sürekli olarak kayıp vermesini hızlandırma riskinin bulunduğu ve türü yok olan bitkilerin varlığından rahatsızdır. Slow Food, yerel ürünlerin yüzyıllar boyunca var olan zengin yiyecek ve içeceklerin geleneksel olarak tatlarının dikkate alınması gereği üzerine durur. Yeme modelinin tadımsal bir çerçeveyi oluşturduğu perspektifini de psikolojik ve sosyal sonuçlar üzerinden tartışmaya açar.²³³

Tam da bu nokta, hareketin kapitalizm'e karşı olduğunu beyan etmesinin temel sebeplerini barındırır. Öte yandan küreselleşmeye ilişkin olumsuz açıklamalar sadece onun kapitalizmle birleştiği noktalarda gerçekleşmektedir. Hatta küreselleşmenin birçok nimetinden de yararlanmaktadır. Petrini bu durumu küreselleşmeyi algılayış biçimi olarak “*erdemli küreselleşme*” ifadesini kullanır.²³⁴ Bu bakımdan Slow Food küreselleşmeye karşı değildir. Hatta dünyadaki tüm insanların sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal anlamda birbirleriyle yoğun bir iletişim ve etkileşim süreçlerine sahip olmasının kaçınılmaz olduğunun farkındadır.²³⁵ Ancak küreselleşmenin oluşturduğu kültürel değerlerin erezyona uğramasına karşı çıkmaktadır. Slow Food dünyaca katılım halini almış tarımın ve yiyeceklerin tedarik koşullarının küreselleşme eksenli büyümesinin doğayı tehdit edeceği konusunda endişelidir. Bu anlamda temel tarımsal faaliyetlerin yerel uygulama biçimleri, ekolojik denge kavramı etrafında toplanması gerekliliği üzerine misyon belirtirler.

Yerel tarım uygulamalarının fast-food'ta rastlanılan, hızlı özensiz ve salt kar amaçlı dürtülerinden kendilerini çıkartır. Bunun yerine özgün lezzetleri, özgün tarımsal faaliyetlerle destekleme süreçlerini barındırırlar. Bu amaç temelini küresel şirketlerin tüm baskıcılığıyla yerel şirketleri kendi ülkelerine hapsedmesinden alır. Slow Food buna çözüm olarak yerel ekonomiyi ve kültür yapılarını dikkate alma şartını kendine koyar. Yerel ürünlerin tarihine ve doğal süreçlerine tesir eden teknoloji bu anlamda yerel olana

²³³ Yurtseven, Kaya ve Harman, *Yavaş Hareketi*, 22.

²³⁴ Honore, *Hız Çılgınlığına Baş Kaldıran Yavaşlık Hareketi: Yavaş*, 63-64.

²³⁵ Yurtseven, Kaya ve Harman, *Yavaş Hareketi*, 7-8

ve dolayısıyla eko-sisteme zarar vermektedir. Teknolojiler hava, su toprak gibi temel besin kaynakları genetik kirlilik içine sürüklemiştir.²³⁶ Böylece teknolojinin bu yönde kullanım biçimleri, ekolojik tarıma ve yerel olana bir anlamda zararı getirmiştir. Slow Food bunlara karşı geleneksel tarım topluluklarıyla çeşitlilik önermektedir.²³⁷ Slow Food hareketi bu görüşleriyle kendini kısa zamanda kanıtlamış görünmektedir. Hızla yayılmasının ve diğer ülkelerden temsilci bulmasının arkasındaki neden olarak hız'ın zirveyi temsil ettiği beklenmeyen bir anda şok etkisiyle ortaya çıkması gösterilebilir.

Slow Food hareketi belirli projelerle kendini küresel alanda tanıtma fırsatı bulmuştur. Bunlardan en önemlileri; Terra Madre (Toprak Ana), Ark of Taste (Lezzet Sandığı), Presidia, The Earth Market (Yeryüzü Sofrası)'dir. Terra Madre, “*üretim tarımsal, yemek gastronomik bir süreçtir*” felsefesiyle hazırlanmış bir Slow Food projesidir. Slow Food kurulduğundan beri küçük ölçekli üreticilerin korunması ve desteklenmesi yönündeki adımların daha belirgin ve somutlaştırılması amacını taşımaktadır. Küçük ölçekli üreticilerin sesini duyurmak ve bu konuda farkındalık yaratmak için gereken araçları sağlama amacıyla oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra bu küçük ölçekli üreticilerin homojenleşme tehlikesi altından kaldırmak farkındalığın son aşamasını oluşturur. Kırsal bölgedeki gıda üreticilerinin sesini duyurarak iş şartlarını değiştirmek de ikincil bir amaç olarak sunulabilir. Esas dayanağı 2004 yılıdır. Torino'daki açılış toplantısına Afrika, Latin Amerika ve Asya ülkeleri dâhil birçok yerden temsilci ağı oluşturma fırsatı bulmuştur.²³⁸ Öte yandan Petrini'ye göre, çok büyük tutarsızlıkların yıprattığı ve hala kötü beslenme, hatta açlık sorunlarının yaşandığı kıtalarda biyolojik çeşitliliğe ve üretici çiftçilere duyarlı yaklaşan bir aşçı sınıfının ortaya çıkması, insanların şu anda somut olarak yaşamlarını değiştirmek için çalışan bir projedir.²³⁹ Böyle proje gastronominin profesyonelleştiği fakat homojenleştiği bir çağda, farklılıkların yok olmasını engelleme amacı taşıyan, uzmanlaşmanın yerel olana odaklandığı bir süreç olarak ele almak mümkündür. Gastronominin uzun süre önce sadece hazla ilgili ve toplumun seçkin sınıfına ait bir olgu olarak ele alınmış olması önem taşır. Oysa bu algının yıkılması gerektiğini düşünen Petrini, gastronomi bilim ve sanatının televizyonlarda bir gösteriye

²³⁶“About us”, <https://www.slowfood.com/about-us/> [16.03.2019].

²³⁷“What we do”, <https://www.slowfood.com/what-we-do/> [16.03.2019].

²³⁸“Terra Madre Indigenous”, <https://www.terramadre.info/rete-terra-madre/terra-madre-indigenous/> [17.03.2019].

²³⁹Sepulveda, Petrini, *Mutluluğa Dair Bir Düşünce*, 82-83.

dönüştürülerek içinin boşaltılmasına da karşı görünmektedir. Televizyonda birçok yemek tarifini sunulması ve şov haline dönüştürülmesi durumunda hiçbir zaman malzemelerin kalitesinden ve onları üreten üreticiden, hangi toprakta nasıl yetiştiğinden bahsetmemektedir. Petrini, bilim olarak ele alındığında bunları dikkate alması gereken bir unsur olarak ele alınmak gerekmektedir.²⁴⁰

Slow Food hareketinin bir diğer projesi Ark of Taste projesidir. Projenin temeli, tüm gezegenin kültürlerine, tarihlerine ve geleneklerine ait kaliteli ürünler toplayarak dünyanın dört bir yanına tanıtmaya dayanıyor. Bu ürünleri birer miras olarak ele alıp çeşitliliğini koruma amacı güdüyor. Şuan için 4930 ürün koruma altındadır.²⁴¹ Bu ürünlerin varlığına dikkat çekerek, birkaç kuşak içinde neslinin tükenme tehlikesini göz ardı etmeden, onları korumaya yardımcı olmak için hazırlanmış bir proje. Bu anlamda Slow Food hareketinin bundan sonraki diğer projelerinin temelini bu proje oluşturmaktadır.²⁴² Elbette çoğunluklu olarak endüstrileşmenin getirdiği tek-tipleşmeye karşı bir savaş içinde olduğu görünmektedir. Hareketin önemli üçüncü projesi Presidia'dır. Presidia esasen Ark of Taste'nin aracılığıyla oluşturulmuş bir projedir.²⁴³ Genel itibarıyla yok olma tehlikesi altındaki gıda ürünlerini, yerli hayvanların irki çeşitliliğini, geleneksel balıkçılık etkinliklerini, kırsal coğrafyanın miraslarını ve üretim grupları içerisinde ürün pazarlama biçimlerini belirleyecek olan üreticileri kapsar.

*“Bunun yanında çevresel olarak biyo-çeşitliliği koruyarak gıda üretiminde sürdürülebilirlik ifadelerini yeniden canlandırmak; ekonomik bakımdan üreticilerin sayıca artmasına olanak sağlamak ve yerel olana odaklı hareketler içinde bulunabilecek aktivist bireylerin artışı sağlamak; sosyal açıdan üreticilerin sosyal konumlarını geliştirerek ve genişleterek, organizasyon kapsamıyla özgüven aşılacak; kültürel açıdan, üreticilerin kimlik algılarını ve doğrudan kimliklerini kuvvetlendirerek üretim alanlarının tanıtımının bir şekilde yapılmasını sağlamak”.*²⁴⁴

Bu kadar farklı amacı güden projenin uygulanmada zor olduğu düşünülebilir. Fakat bununla ilgili test projelere de sahiptir. İlk test projeleri İtalya'nın kuzeydoğusunda Piedmont bölgesinde gerçekleştirilmiştir. İlk test projesi Morozzo ırkına ait horoz türünü kurtarma ikincisi ise Toksana'daki Zolfino fasulyelerinin tanıtımı

²⁴⁰Sepulveda, Petrini, *Mutluluğa Dair Bir Düşünce*, 86.

²⁴¹“Our history”, <https://www.slowfood.com/about-us/our-history/> [19.03.2019].

²⁴²“Presedi Slow Food”, <https://www.fondazione-slowfood.com/it/cosa-facciamo/i-presidi/> [17.03.2019].

²⁴³“Our history”, <https://www.slowfood.com/about-us/our-history/> [16.03.2019].

²⁴⁴“What Is Biodiversity?”, <https://www.essedra.com/biodiversity/biodiversity/> [17.03.2019].

çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bunun yanın da Proje 2000 yılında ilk 90 İtalyan Presidiası'nın tatılması ve yiyecek, şarap festivali ile ününü tüm dünyaya duyurmayı başarmıştır. Bu projeler, tarihi ekosistemlerin korunmasına kırsal alanların ekonomik yönden canlandırılmasına, bölgesel kalkınma ve turizme katkı sağlamaktadırlar.²⁴⁵

Slow Food hareketinin diğer önemli projesi The Earth Markets'tir. Slow Food, İtalya Ulusal Kongresinde ülkenin 100 bölgesinde çiftçi pazarları kurulması kararını aldı. Slow Food durumu somut hale getirmek amacıyla çeşitli örgütlerle buluşarak birçok pazar gezildi ve küçük çiftçilerle görüşülerek uzmanlardan görüş alındı. The Earth Markets Projesi, Slow Food felsefesiyle birleşerek, üreticilerin ürünlerini doğrudan tüketiciyle buluşturulması gerçekleştirildi. Projenin odak noktası tüketici rolünün fark edilmesiyle onun da üretim de yeri olduğunu göstermek oldu. Böylece “yer ve sofrâ” birleştirildi. Tüm pazarlar belirli kriterlerle kurulması zorunluydu. Bunlardan biri de sadece yerel tezgâh sahibinin ve sadece kendi ürettiklerinin yerel kültüre ait olanları satabileceklerdi. Bu kriterler katı olmasa da pazarların küçük üretici odaklı oluşunun unutulmaması anlamına gelmektedir.

Satılacak olan ürünlerin Slow Food'un kendi kriteri olan iyi, temiz ve adil olmaları gerekmektedir. Üreticiye emeğinin tam karşılığı verilerek, tüketiciye an az aracıyla ulaştığı için, tüketici de uygun fiyata ürünleri aldı. Bu bakımdan pazarlar tecrübeleri, yetenekleri ve kaynakları paylaşmak için ideal ağlar oluşturmaktadır. Bu kabuller projeyi yerel pazarları, küçük ölçekli yerel ürün ve gıda zinciriyle eski biçimiyle ticareti, yeniden şekillendirme yönünde geliştirdi. Bu yeniden şekillendirilen mekânlar aynı zamanda tarımı geliştirmeye yönelik sağlıklı fikirlerin ortaya çıkabileceği bir yerel canlanmayı da sağlayacaklardı. Slow Food bir pazarı doğrudan yönetmez ancak güçlü bir varlık gösterir, yönetme yetkisi üreticileri ve tanıtip finanse eden diğer organlara aittir. Her pazar aynı zamanda bir bilgilendirme tezgâhı, geleneksel mutfaktan esinlenen, yerel malzemelerin kullanıldığı Slow Food değerlerine sahip çıkan bir restorana da sahiptir. Slow Food'un projedeki rolü kurulumdan yasal düzenlemelere kadar tüm planlama aşamalarında yer almaktadır.²⁴⁶

²⁴⁵ Gözde Doğutürk, “Mimari Yaşam Kalitesi Bağlamında Yavaş Şehir Hareketi ve Seferihisar Örneği”, (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010) , 24.

²⁴⁶ A.g.t., 25.

Yavaş Akımları

Slow Food hareketi bu çok yönlülüğüyle birçok alana da yayılmış durumdadır. yavaş turizm, yavaş işletmecilik, yavaş ticaret, yavaş moda, yavaş seyahat, yavaş tasarım, yavaş ev ve Yavaş Şehir hareketin yayıldığı geniş ağ içerisinde yer almaktadır. Yavaş Turizm; yeni bir süreç olmakla beraber temel anlamıyla sürdürülebilirlik ilkesini içermektedir. Sürdürülebilirlik, sürekliliği sağlamak, önceden beri yer alan varlığını sürdürmek ya da korumak anlamına gelmektedir. Bu bakımdan yavaş turizm, genel turizm alanının sürdürülebilirliği anlamına gelmektedir. Burada vurgulanan tarım ve yemeğin üretim, satış ve tüketimini içeren tüm sosyal, psikolojik, kültürel ve politik öğelerle ilişkili bir süreç olmasıdır. Yavaş turizmin sürdürülebilirlik ile olan ilişkisi eko-gastronomi üzerinden gerçekleşir.

Eko-gastronomi, çevresel sürdürülebilirliğe karşı eko-beslenme sorumluluğu taşıdığı ve topluluk üyelerinin en uygun sağlık standartlarına bağlı kalarak süreçlere dâhil olduğunda, topluluğun sosyal ve ekonomik anlamda gelişebileceğini ortaya koymaktadır. Bir bakımdan turistlerin kendini o topluluğun üyesiymiş gibi hissetmesini sağlamak önemli hale gelir. Kısaca yerel yiyecek etrafında toplanmış bir turizm olarak yavaş çeşididir. Yerel yiyecekten anlaşılması gereken ise daha iyi tarım birlikteliğini sürdürmek amacıyla, yerel yiyeceklerin insanların, hayvanların ve çevrenin refahını güçlendirmeye, toplumu zenginleştirecek ve eşitliği arttırmaya ilişkili olarak birleştirici unsur olma açısından ele alınır.²⁴⁷ Yavaş turizm; Slow Food'un geliştirilmesi için dizayn edilen ve bir bakıma gastronomik süreçlerin ürettiği, öte yandan çevresel sürdürülebilirlikle ekolojiyi ve dolaylı olarak yeni gastronomiyi yeniden üreten bir yavaş akımıdır.

Değişim unsurlarının fazlalığı ile birlikte tüketime dair kalıpların büyük çoğunluğu da değişime uğramıştır. Yavaş turizm de bu değişimlerden etkilenmiştir. Mesleki değişimlerin yaşanması buna örnek teşkil etmektedir. Yavaş turizm ile kendi dinamikleri içindeki değişimlerle birlikte yerel halka iş olanağı sağlayarak değişime katkı sunmaktadır. Yavaş turizm kriterlerinden birisi de yerli üretimin korunmasıdır. Bu anlamda organik tarımın korunması ve geliştirilmesi yönündeki farkındalık da etkilidir. Yavaş turizm farkındalık ve misafirperverlik ilkeleriyle de, toplumu bizzat en baştan

²⁴⁷ Yurtseven, Kaya ve Harman, *Yavaş Hareketi*, 54.

faaliyetin içine katarak; mevcut toplumsal ve kültürel yapıyı daha kolay koruyabilmektedir. Bu şehirlerde yaşayan insanların sahip oldukları yaşam tarzlarıyla, değerleriyle, tüketim özellikleriyle bu turizm faaliyetini oluşturdukları konusunda bilinçlendirilmeleri ve bu alanda yapılan projelerine destek verilmesi; onların bizzat bu turizmin ortaya çıkmasındaki ana etken olduklarını gerçeğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu farkındalığı gören bu insanlar değişmek yerine, yaşam şekillerine de daha çok sahip çıkmaktadırlar.²⁴⁸

Yavaş işletmecilik ise diğer yavaş çeşitleri ile yakından ilişkilidir. Yavaş ve işletmecilik kavramları esasen birbiri ile negatif ilişki içinde olan kavramlar olarak görünmektedir. İşletmecilik, bir toplumu yönetme ve insanları bir sıkıntıdan kurtarabilecek yapı olan bir ekonomi unsurudur. Elbette öte yandan sıkıntıya da sokabilir. Var olan işletmelerin büyük çoğunluğu gelecek kuşaklara aktarılabilecek bir unsur bırakmadan yalnızca kendi toplumları ve ülkeleri için kendilerine kadar kar etme düşüncesi içindedirler. Tüm bu kar etme düşüncesinin sonucu olarak, çevre zarar görmüştür. Bu ortamda tekel gibi davranarak aslında piyasa, sınırsız arzuların giderildiği ve güçsüz olanın üzerinden hareketle elde edilen kar'ın arttırılması söz konusudur. Bu ortamda iki farklı şekil almak mümkündür. Güçlü bir avcı ikincisi ise güçsüz bir av. Böylece kimse güçsüz bir avcı olmak istemediği için rekabet oldukça önemli bir süreç halini almıştır. Hızlı işletme de bunların en önemlisi haline gelmiştir.

Yavaş turizm karşı koyuşunu doğrudan hız üzerinden ortaya koymaz. Buradaki esas mesele, “tekel” yerine “pay”a odaklanmaktır. Pay'ın artmasıyla birlikte hazzı hiçbir zaman doyurulamayacak toplumdaki, değerleri paylaşmaya doğru giden bir süreç işlemeye başlar.²⁴⁹ Temel olarak; ekolojik, sosyo-kültürel ve ekonomik sistemlerin iyi, temiz ve adil olarak yönetilmesi için gereken birikimi sağlayabileceği açısından önem kazanmıştır. Küreselleşen dünya sahip olduklarını sınırlar dışına taşıırken bolluğu verememektedir. Bu bolluğun geri alınabilmesi için dünyanın tekrar yorumlanması gerekmektedir. Bu yorumun temel dayanağı sürdürülebilirlik olmalıdır. Yavaş işletmecilik öte yandan herkesin yaşayabileceği, kadarına sahip olmasına vurgu yapar.²⁵⁰ Burada yapılan vurgu yeterli olanadır. Her türlü aşırıktan kaçınmak amacıyla

²⁴⁸ Ünal, *Turizm Coğrafyasında Yeni Kavramlar* “Yavaş Şehirler ve Yavaş Turizm”, 22.

²⁴⁹ “About”, <https://slowjapan.wordpress.com/about/>[19.02.2019].

²⁵⁰ Yurtseven, Kaya ve Harman, *Yavaş Hareketi*, 68.

bolluk kavramı, yığın halindeki bir servet anlamında değil, önceden yokluğu çekilen ve ihtiyacı karşılayan yeterli miktar olarak ele alınmıştır. Bu anlamda bolluk tek bir toplumdaki bölümden ziyade dayanışmacı bir tavır söz konusudur. Dayanışmacı bolluk, kar etmeyen alana bile değer verme açısından önemlidir. Bu alanda daha önceden iş yapmaya çekinen kişilere güven kazandırma açısından önemlidir.²⁵¹

Kısaca küreselleşme dinamikleriyle tanımlanan günümüz dünyasındaki pazar ekonomisi, sürdürülebilirlik ve yeterli olma anlamındaki bolluk kavramlarından yalıtılmıştır. Üretim süreçlerinin merkez olarak yer alması ve bunun doğurduğu olumsuzlukları değiştirilebilecek yeni ekonomik sistem, yerel ekonomi veya doğa odaklı ekonomik olarak tanımlanabilir. Bu ekonomi; ekolojik ve organiktir.²⁵² Önceki ekonomilerden bağımsız olarak rekabet içermez. Yavaşlık bir çıktı olarak yeniden üretilir. Bu yeniden üretim süreçleri, işletmeciliğin daha yavaş olması gerektiği ve kişilerin kendi hazları üzerinde hâkimiyet kurma çabaları yatmaktadır. Mevcut kuralların değişmez olmadığını daha çok göz önüne almaya çalışan bu akım, büyümeden ziyade sürdürülebilirliği ön plana koyma çabasıdadır. İnsan ve doğa arasındaki ilişkiyi kuvvetlendirme yönünde bir misyon görünmektedir. Toplumsal olarak daha iyiye ulaşmada bir araç olarak ele alınması da ayrıca bahsedilmesi gereken bir özelliktir.

Tüm bunlara rağmen yavaş turizm'in başlı başına bir akım olması her ne kadar hareketin kendi dinamikleri açısından mümkün görünse de, bağlı kaldığı ilkeler bakımından diğer akımlarla olan ilişkisiyle birlikte başlı başına bir akım olarak ele olmak zordur. Kendi içsel dinamiklere sahip olmaması ve oluşturduğu ağlarla bir döngü içine hapsolmesi da bu ilişkilerin açıklayıcısıdır. Ancak yavaş turizm, yavaş ticaret'in içinde ele alındığı zaman anlam kazanacaktır. Çünkü yavaş ticaret, Slow Food'in içinde büyük başlık olmayı hak edecek ağlara ve temellendirmelere sahiptir. Yavaş ticaret, serbest piyasa ekonomisine karşı adil bir ticaret biçimi sunar. Bunu yaratan da küresel ortamda dezavantaja sahip yerel üreticilerin konumlarının değişmesi gerektiği fikridir.²⁵³ Küreselleşmenin olumsuz kavrama biçimlerini ortadan kaldıracak şekilde bir adım olması dolayısıyla önemli bir akım olduğu açıktır. Üstelik amaçları arasında da

²⁵¹ Yurtseven, Kaya ve Harman, *Yavaş Hareketi*, 68.

²⁵² A.g.e., 73.

²⁵³ A.g.e.

yoksulluğun azaltılması yer almaktadır. Ayrıca kitlesel üretimlerle ortadan kaybolan ürünlerin ve piyasa değerinin, yukarıda bahsedilen dezavantajdan kaynaklanan yerellikten uzaklaşmaya da bir çözüm gibi görünmektedir.

Yavaş akımları iktisadi süreçlerle doğrudan ilişki içinde gibi görünmektedir. Yavaş moda, yavaş ev ve yavaş tasarım ise dolaylı olarak iktisadi süreçler ile ilgili olsa da yapısını hız'ın karşıtı olan yavaş ile oluşturmuştur. Bu akımların içinde yapılan vurgular genel itibariyle, toplumun hızlanan unsurları üzerinedir. Hızlanan kişiler birer fail olarak yeniden ürettiği şeyleri de hızlandırır. Örnek olarak tasarım verilebilir. Bir tasarımı ortaya koyarken hızlı yapmak zorunda olma durumu yaratıcılık ile çelişki içermektedir. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmak adına yavaşlamak, düşünmek ve bu şekilde üretmek daha iyi sonuçlar verecektir düşüncesinin hâkim olarak hissedildiği bir akımdır. Bu noktadan hareket eden yavaş ev akımı da tasarlanan evlerin doğayla iç içe olması gerektiği kanısına varır.

Yavaş moda ise sürdürülebilirlik ilkesinin en görünür olduğu (iktisadi temelli akımların yanı sıra) akımlardandır. Tüketim ile de doğrudan ilişkisi vardır. Bağ kurmak gerekirse kimlik konusuna da kısaca değinmek yerinde olabilir. Postmodernizmin farklılaşmanın kutsandığı öte yandan her farklılığın yeni bir kitlesellik yarattığı çelişkisinde en büyük sorunlardan biri kimlik halini almıştır. kimliğin bu yansıması, görüntü üzerinden kendini var eden kişilik biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Görüntünün birer temsil olarak nitelendirildiği; Rowbotham'ın aktardığı bir ifadeyle; “*Giysi toplumsal bir kumaşlandır; bir tür toplumsal deridir*”.²⁵⁴ Bu bakımdan hızlı tüketilen moda, hızlı tüketilen *kimlik*'i ifade eder. Daha somut açıdan bakılacak olunursa kıyafetlerin geri dönüşümünün zorluğu düşünülünce bunların yapıldığı maddelerin tüketildiği hızda üretiminin olmaması aşıkardır. Hızlı moda, kaliteli ürünlere olan ihtiyacı ortadan kaldırmıştır. Bunun yerine görüntü bakımından hazza hitap etmesi önemli hale gelmiştir. Yavaş moda tasarımcısı Kate Fletcher yavaş modayı “*yavaş moda, hızlı tüketilen moda gibi zaman odaklı değil, kalite odaklıdır ve hem tasarımcıların hem de tüketicilerin ortaya koyduğu eylemlerle işçileri, toplumu ve böylece tüm ekosistemi nasıl etkilediğini düşündüğü ve umursadığı bir bilinç*

²⁵⁴ Sheila Rowbotham, *Yeni Bir Çağ Hayali Yirminci Yüzyılı Yaratan Kadınlar*, çev. Suğra Öncü (İstanbul: Sel Yayınları, 2013), 58.

*düzevidir*²⁵⁵ şeklinde tanımlar. Görüldüğü gibi bu tanımın içine gizlenmiş bir sürdürülebilirlikten bahsetmek mümkündür. Modanın hızlı tüketilmesinin, kıyafetlerin oluşturulduğu kaynakların da tüketimi olarak karşımıza çıkar. Oysa yavaş moda daha çok “*vintage*” ürünleri ön plana çıkararak eskileri değerlendirme çabasına girişmeyi içerir. Öte yandan gerçek gereksinimlerin ortaya çıkarılarak onlara odaklanmayı hedefler görünmektedir.

Tüm unsurlarıyla yavaş yaşam olarak nitelendirilebilecek bu hareket, tüketiciyi esas alan toplumsal olguların ve çağdaş toplumların ekonomik, kültürel dinamikleri ile ilgili para kazanmak için çalış ve kazandığın parayı ihtiyacın olmayan bir ürün için harca yaşam stilinin olumsuz sonuçlarına bir tepkidir.²⁵⁶ Bir değişim olarak bakıldığında hızlıdan yavaşa, tüketimden üretime ve sürdürülebilirliğe doğru yol alan bir sistem olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Tüm bu akımlar oluştuğu yapı içinde düşünülecek olursa, yapının kendisi Yavaş hareketini temsil eder. Yavaş Hareketinin böylesine akımlarla çeşitlenmesi ve bölgesel olarak yeni sürdürülebilirlikler ortaya çıkarması, dağılımsızlığın ve eleştirilen küreselleşme gibi merkez dışına çıkmasına neden olabilmektedir. Merkezden uzak bir hareketin ne kadar tutarlı projeler gerçekleştireceği önemli bir soru işaretidir. Bunun yanı sıra yavaş paradan yoksun yavaş ticaret, yavaş ticaretten yoksun yavaş turizm, yavaş turizmden yoksun herhangi bir yavaş akımının olması oldukça güç görünmektedir. Çünkü tüm akımlar birbirleriyle görünür düzeyde; iyi, temiz ve adil ve diğer taraftan sürdürülebilirlik, kazançlı ve çekici ilkeleriyle bağlıdır. Birbirlerinden koparılması oldukça zor görünmektedir.

Bu süreç tıpkı her şeyin doğal olmasını isteyen bir kişinin bir süre sonra doğal bir arazisinin olmasını istemesine benzemektedir. Doğal süt için doğal inek, doğal inek için doğal ot ve doğal ot için kimyasallara bulanmamış bir doğa isteği. Bu örnekten yola çıkarak, akımın bir mekâna ihtiyacı olduğu açıktır. Zaman-uzam konusunda bir birlik sağlanabilmesi adına, yavaş olan akımların kendi amaçlarını gerçekleştirmesi tamamen zamansal süreçler ile ilgilidir. Yavaş olmak ve hıza karşı bu yavaşlığın da kazançlı

²⁵⁵“Kate Fletcher Biography”, <http://katefletcher.com/profile/> [19.03.2019].

²⁵⁶Mete Sezgin, Şafak Ünüvar, *Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlaması Ekseninde Yavaş Şehir*, (Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları: 2011), 110.

olduğu görüntüsünü arttırmak, böylece yavaşlığı ilgi çekici kılarak yavaşın toplumsal değişimin esas yönünü ifade edeceği bir geleceği amaçlamaktadır.

Öte yandan merkezden uzak bir projenin denetlenebilirliği ve böylece amaç dışına çıkılıp çıkılmadığı nasıl anlaşılmaktadır. Sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde, yerel ile girişilecek olası bir çatışma, o kaynakların sahibi olmaya aday olarak yavaş hareketini göstermesi söz konusu gibi durmaktadır. Görüldüğü gibi akımların çeşitlenmesi beraberinde birçok soru işaretini getirmektedir. Yavaş hareketi de bu soruları sormuş olacak ki tüm bu soru işaretlerini giderebilecek, içinde tüm yavaş akımlarını barındıracak ve böylece merkez halini alacak bir proje geliştirmişlerdir; Yavaş Şehir(Sakin şehir). Yavaş Şehir yavaş yaşamın tüm unsurları için bir mekân sunar.

Yavaş Şehir

Yavaş Şehir hareketin en önemli unsurudur. Çünkü öncesinde yemek için toplanan ve birkaç üyeden oluşan proje giderek genişlemiş ve ortaya bir yapı çıkmıştır. Üstelik bu yapı bir manifestoya da sahiptir. Bu manifesto da özellikle şunlar yer alır; gürültüyü ve trafiği azaltmak, yeşil alanları ve yayalara ayrılmış bölgeleri arttırmak, kendi mahsulünü satan yerel çiftçileri, dükkânları ve restoranları desteklemek, çevreyi koruyan teknolojiler geliştirmek, yerel estetiği ve yemek geleneklerini korumak, komşuluk ilişkilerini yaymak.²⁵⁷ Fakat Yavaş Şehir bunların gerçekleşmesi için temel aldığı faktörleri kesin sınırlar içinde ele almaktadır.

Hareket genel olarak mimariyi, zanaatı ve yemek geleneklerini korumak amaçlı oluşturulmuş gibi görünmektedir. Yavaş şehrin amaçlarına ek olarak, teknolojiyi kullanarak, yaşamın kaliteli ve çekilebilir olmasını sağlamak; bölgeye özgü değerlerle sürdürülebilir gelişmeyi sağlamak; yerel ekonomik yaşama katkı yaparak gelir adaletini sağlamak; doğal çevreyi ve tarihi değerleri korumak sunulabilir.²⁵⁸ Böylesi büyük amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen projeler için ulusal bir ağ gerekmektedir.

Bir ülkede Yavaş Şehir birliği ulusal ağlardan oluşmaktadır. Aynı ülkede 3 ve daha fazla kent Yavaş Şehir üyesi olduğu takdirde ulusal ağ kurma fırsatı sunulur. Ulusal ağlar kendi ülkelerindeki adaylık da dâhil tüm süreçleri kendileri yönetebilir.

²⁵⁷ Honore, *Hız Çılgınlığına Baş Kaldıran Yavaşlık Hareketi: Yavaş*, 88.

²⁵⁸ Yurtseven, Kaya ve Harman, *Yavaş Hareketi*, 40.

Genel merkez ile o şehir arasında bu ulusal ağlar iletişimi sağlar. Bunun yanı sıra ulusal ağlarla iletişimin kurulmasıyla, Yavaş Şehir hareketinin yaygınlaşması ve gelişmesi için üyelerle projeler gerçekleştirilebilir. Her kentin kendi tarihi, ruhu ve yerellik yani onu diğer kentlerden ayırıcı özelliğine vurgu yapılır. Ancak bunun için kentin ruhunun hâlihazırda birçok etmenle var olması. O topraklara özgü önceden var olmuş uygarlıkların, kendine özgü olarak üretilen ürünlerin, birlikte söylenen ve toplumsal hafızası silinmemiş şarkıların, birikimin tüm unsurlarıyla var olması gerekir.²⁵⁹ Bu, Yavaş Şehir tarafından kentin ruhunu yansıtan bir faktör olarak ele alınır.

Yavaş Şehir amblemi eski bir şato, yeni yapılmış betondan binalar ve Slow Food da olduğu gibi salyangozdan oluşmaktadır. Logo'yu oluşturan her bir unsur hem kendi içinde hem de bütünsel olarak bir anlama sahiptir. Eski şato bir bakıma tarihi kökleri ve geçmişi simgelerken, geçmiş kültürel değerlerin birer miras olarak ele alındığını ifade eder. Betondan binalar ise modern dönemin çağdaş toplumlarına işaret eder. Şehirlerin beton yığınlarıyla dolmasıyla zevksiz, ruhsuz, donuk ve yaşanılması zor mekânlar oluşmaktadır. Ancak bu birbirine zıt anlamlı binaların birbirinden farklı anlamlar çağrıştıran iki binanın hemen önündeki salyangoz ise belli bir hayat tarzına karşı oluşan tepkinin ifadesidir. Hızlı yaşamın kendi içindeki dinamiklerine karşın yemek kültürüyle süslenen ve tarihi mirasa saygı imgeleriyle oluşturulmuştur. Bu imgelerin altında da İtalyanca ve İngilizce birleşmiş olarak Yavaş Şehir ifadesi bulunmaktadır.²⁶⁰ Bunların yanı sıra binaların arasındaki saat kulesi dikkat çekmektedir. Bu saat kulesi, sanayi devrimi sonrasında birer meydan haline getirilmeye çalışılan hemen her alana dikilen saat kulelerini hatırlatmaktadır. Bu vurgu hızlı yaşamın içinde uzun saatler çalışan ve yaşamın zevkini çıkaramayan insanların bağlı kaldığı modern zamanı temsil ettiği açıktır. Ancak salyangoz bu saat kulesini de sırtına alarak zamanın hızlı olmaktan ziyade yavaş kalmakta diretiği temsil edilmiş olması muhtemeldir.

²⁵⁹ “Üyelik Süreci ve Kriterler”, Cittaslow Üyelik Kriterleri. <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/> [11.03.2019].

²⁶⁰ Özden Özgenç, “İdeal Toplum Düzeni Arayışında Kurgulanan Kentsel Planlamalar, Ütopyalar ve Yavaş Şehir Akımı”, (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi) 112-113

Resim 3.2: Yavaş Şehir Logosu

Kaynak: <https://cittaslowturkiye.org/> [17.02.2019].

Görüldüğü gibi Yavaş Şehir'in logosu Slow Food logosuna oldukça benzemektedir. İki proje de birbirinin desteklenmesini ve ortak amaçları içermektedir. Bunun yanı sıra Yavaş Şehir yavaş hareketine bir mekân sunduğu için uluslararası faaliyetleri daha geniş ölçüde gerçekleştirme fırsatı bulabilmiştir. Yavaş hareketinin arzuladığı yaşam biçiminin modern toplumların iç dinamikleriyle uyuşmadığı, sistemlerin örtüşmediği açıktır. Yavaş Şehir hareketinde kazanç başlı başına bir etmen değildir. Her şeyin insanlar için olduğu düşüncesi hâkim arabadan ziyade yayalar için ayrılan yollar ön plandadır. Bunun yanında bisiklet ve koşu bantlarının üzerinde özel olarak duruluyor. İnsanlar dinlenmelerini renkli bahçelerde ve parklarda gerçekleştirme imkânı sunmak potansiyeline sahip. Gürültü ve beton yapıların yıkılması gibi durum söz konusu olmasa da sağlığa yeşillikler kadar faydası olmaması dolayısıyla en aza indirilmesi söz konusu. Böylece gürültü ve kirlilikten uzak bir yapı arzulanıyor. Fast-food kültüründen uzak, yerel yiyecekler ve sürdürülebilir enerjiyle geliştirilmiş bir şehri tarzı. Alışverişlerin küresel düzeydeki marketlerden değil, yerel dükkânlardan yapıldığı, geleneksel yemeklerin yoğunluk kazandığı şehir olarak karşımıza çıkar.²⁶¹ XXI. Yüzyılın stres yüklü yaşam tarzına karşı bir meydan okuma olan Yavaş Şehir, modern hayatın sunduğu imkânların yanında dezavantajları olarak gösterilen gelenekselin ve sürdürülebilirliğin ortadan kaybolmasına verilen tepkilerin ve bunlara sunulan alternatifin bir anlamda ideal yaşam arzularının toplandığı bir proje olarak, ulus aşırı hale gelmesi denetlenebilirliği zorlaştırdığından dolayı kendi kriterlerini oluşturma yoluna gitmiştir. Bu kriterler Yavaş Şehir ile uyumlu program ve politikalarla gelişmiş

²⁶¹ Bülent Eker, "Sakin Şehir Sakin Hayat", <http://www.habitat.org.tr/sakin-sehirler/383-sakin-sehirler-citta-slow.html> [17.02.2019].

repertuarlara sahip olmalıdır. Yavaş Şehir olmak için tüm kriterlerini sağlayıp sağlamadığı, yavaşlık felsefesinin benimsenip benimsemediğini kontrol etmek amaçlı İtalya'dan Yavaş Şehir temsilcilerinden oluşan komite, seçilen şehirleri ziyaret etmektedir.²⁶²

Yavaş Şehir, yavaş akımının tüm projelerini barındırması ve bir anlamda ideal kent tasviriyle donatılması gerekçesiyle hız'a karşı konumlanmış tek yapıdır. Yavaş Şehir kontrol mekanizmalarını elinde bulundurma zorunluluğu nedeniyle yerel özellikler taşır. Yavaş Şehir idealliğini yitirme durumunda büyük bir kayıp yaşayacağından örgütsel ağlarını büyük titizlikle kurar. Yavaş Şehirlerin izlediği politika ve denetimlerin sıkı oluşu onun bölgesel olarak ayrılmışlığını tek bir merkezde, ideal olandan kopmadan yapmaya çalışmasından kaynaklanır. Bu nedenle Yavaş Şehirlerin uygulama biçimlerine sirayet eden politikalarına yönelmek yerinde olacaktır.

3.2.YAVAŞ ŞEHİR İLKE VE POLİTİKALARI

Yavaş Şehir kuruluş temsilcilerini uluslararası bir ağ olarak gerçekleştirmiştir. Bu konuda küreselleşme ile arasındaki diyalog 1999'daki Orvieto'da yapılan görüşmelere konu olmuştur. Bu görüşmelere göre, küreselleşme bir değişim ve dolaşım fırsatını temsil etmesine rağmen, farklılıkları ortadan kaldırmak, toplulukların tipik özelliklerini gizlemek, üretmemek ve sıradanlaşmak gibi bir eğilimi vardır. Yavaş Şehir farklılığı göz önüne alarak, mükemmel olanın yayılması, kültürel etkinliklerin geniş çerçevede ele alınmasını elit bir etkinliğe dönüşmeden sağlamanın evrensel bir yolun olduğunu göstermiştir. Yavaş Şehir olan şehirlerin belli maddeleri taahhüt etmesi gerekmektedir. Bu taahhüt maddeleri;²⁶³

1. Yavaş Şehir'in girişimlerini yaymak ve kamuoyunu hareketin amaçları doğrultusunda bilgilendirmek,
2. Yerel özelliklere saygı çerçevesinde Yavaş Şehir tarafından paylaşılan tercihleri uygulamak ve girişimlerin sonuçlarının değerlendirilmesi için parametreler

²⁶² Mayer Heike, Paul L. Knox, "Slow Cities: Sustainable Places In A Fast World", *Journal of Urban Design*, C. 28, S. 4 (2006): 327.

²⁶³ "Cittaslow International Charter", <https://www.politesi.polimi.it/bitstream/10589/126402/4/APPENDIX%20C%20-%20CITTASLOW%20INTERNATIONAL%20CHARTER%20%282014%29.pdf> [20.03.2019].

vasıtasıyla, hareketim belirlediği disiplinlerle sonuçların değerlendirilmesinin yapılması.

3. Hareketin koordinasyonu için üzerinde önceden kararlaştırılmış girişimlere gönüllü katkı sağlamak.

Şeklinde açıklanmıştır. Bunun yanında Yavaş Şehir olduktan sonra yeni yetkilerle donatılır. Bu yetkiler;²⁶⁴

1. Yavaş Şehir unvanını şehrin kendi imajıyla ve logosunu şehir ile ilişkilendirmek,
2. Hareketin amaçlarına ulaşması çerçevesinde, logonun kamuya açık ve özel girişimlerde ve etkinliklerde kullanılmasını sağlamak,
3. Kararlaştırılacak prosedürlere göre model ve yapılar kullanılarak, hareket tarafından gerçekleştirilecek girişimlere katılmak.

Şeklinde ifade edilmiştir. Bu maddeler çoğunluklu olarak birer denetleme aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Yavaş şehrin temel kaygısı daha geniş kitlelere hitap edebilme ve uygulamalarının daha fazla ses getirmesini göz önüne almalarıdır. Ancak bunu yaparken yerelin küreselleşme serüveni süreçlerinde yerelliğini kaybettiğinin bilince olunmasından dolayı, aynı hayata düşmekten kaçınma söz konusudur. Bu sebeple yerelin korunmasını bu taahhütlerle sağlamıştır. Bunun yanında kriterler Yavaş Şehir'in kongrelerle ve belli başlı buluşmalarla yeniden belirleyebileceği ve genel itibariyle sayısının giderek arttırabildiği bir ortam söz konusudur.

Yavaş Şehir'in uluslararası bağı temsil etmesi onun belli kriterlerini dizayn etmeyi beraberinde getirmiştir. İlk olarak 7 başlık ana altında toplanabilen bu kriterler şu an için toplamda 72 tanedir. Bu kriterler Yavaş hareketinin nasıl bir yaşam stili arzuladığı ve bunun hangi unsurlar üzerine inşa edildiğini anlama açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu kriterler;²⁶⁵

1. Çevre Politikaları: Şehrin özelliklerinin korunması ve geliştirilmesine yönelik çevre politikasının uygulanmasını içerir. Kentsel dokunun yeniden kazanılması için ilk eylemin geri dönüşümün yapılması.

²⁶⁴ A.g.k., [20.03.2019].

²⁶⁵ "Cittaslow International Charter", <https://www.politesi.polimi.it/bitstream/10589/126402/4/APPENDIX%20C%20-%20CITTASLOW%20INTERNATIONAL%20CHARTER%20%282014%29.pdf> [20.03.2019].

2. Altyapı Politikaları
3. Kentsel yaşam Politikaları: Teknolojinin kullanımının, çevrenin ve kentsel yapının kalitesini arttırmaya yönelik teşvik edilmesi.
4. Tarıma, turizme, esnaf ve sanatkârlara yönelik Politikalar: Çevreye uyumlu olmaları şartı vardır. Üreticiler ve tüketiciler arasında doğrudan temas sağlanması.
5. Misafirperverlik/Konukseverlik Politikaları: Topluluğun misafirperverliğinin artırılması ve şehrin yaygın kullanımı durumunda fiziksel ve kültürel zarar gelmesini engelleme.
6. Farkındalık Politikaları
7. Slow Food Faaliyet ve Projelerinin Desteklenmesi Politikaları

Olarak açıklanmıştır. Politikaların detaylı ölçütleri de kriterler olarak karşımıza çıkar. Burada önemli olan sadece bu kriterler değildir. Şehirler için ilk ve en önemli kriter 50.000 nüfusun altında olmalarıdır.²⁶⁶ Böylece en temel kriter olan 50.000 nüfusun altında olma, bir bakıma şehrin tüm unsurlarını insanların büyük ölçüde faydalanabilmeleri için önemlidir. Büyük nüfus oranları şehrin gelenekselliğini, temizliğini ve sürdürülebilirliği tam olarak sağlayabilmesi için olumsuz bir etken oluşturur. Bu anlamda temel kriter nüfustur. Bunun yanında kriterlerin özel alanlarını incelemek adına ilk olarak çevre politikaları şunlardır;²⁶⁷

1. Hava temizliğinin yetkili kurumlarca denetlenmesi ve belgelenmesi,
2. Su temizliğinin yetkili kurumlarca denetlenmesi ve belgelenmesi,
3. Kentin içme suyu tüketiminin ulusal ortalamayla karşılaştırılması,
4. Kentin içme suyu tüketiminin ulusal ortalamayla karşılaştırılması,
5. Kentsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması,
6. Endüstriyel ve evsel biyolojik ayrışma çalışmalarının desteklenmesi,
7. Toplu kanalizasyon atık su arıtma tesisinin bulunması,
8. Binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufunun sağlanması,
9. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretiminin sağlanması,
10. Görsel kirliliğin ve trafik kaynaklı gürültünün azalması,

²⁶⁶ “Üyelik Süreci Kriterler”. Cittaslow Üyelik Kriterleri. [https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/\[21.03.2019\]](https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/[21.03.2019]).

²⁶⁷ Aykut Pajo, Kaplan Uğurlu, “Cittaslow Kentleri İçin Slowfood Çalışmalarının Önemi”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, C. 5, S. 6 (2015)

11. Kamusal ışık kirliliğinin azaltılması,
12. Hane başına elektrik enerjisi kullanımının azaltılması,
13. Biyo çeşitliliğinin korunması

Çevresel politikalara genel hatlarıyla bakıldığında enerji bakımından sürdürülebilirliğin izleri görünmektedir. Bunun yanı sıra yenilenebilir enerji ile kaynakların kullanımının uzun vadede yaratacağı zararı minimuma indirme amacı olduğu açıktır. Gürültü ve görsel kirliliğin denetlenebilir süreçlerden geçirilmesi de önem arz etmektedir. Elbette çevre politikaların oturması için tarihi gözden kaçırmayacak bir altyapı politikalarına ihtiyaç vardır. Altyapı politikaları şöyledir;

1. Tarihi mekânların, merkezi kayıt altına alınmış binaların ve yüksek kültürel değeri olan nesnelere koruma planlarının yapılması,
2. Taşıt güvenliği ve trafik akışının sağlanması,
3. Okullara ulaşımın hızlandırılması ve kamu binalarıyla bağlantının sağlanması için bisiklet yollarının yapılması,
4. Özel ulaşımda alternatif yöntemlerin desteklenmesi, yaya alanlarının ve kamu taşımacılığının sağlanması(kent dışı otopark, yürüyen merdiven, bisiklet yollarının okulların ya da iş alanlarının yakınından geçmesi),
5. Engelliler için kamu alanlarının erişilebilir olması, mimari engellerin kaldırılması ve teknolojiye ulaşabilmelerini sağlayan yasal düzenlemelerin uygulanması,
6. Aile yaşamını ve genel aktiviteleri destekleyici programların oluşturulması (rekreasyon, spor, yaşlı ve kronik hastalara yönelik ev hizmetleri, sosyal merkezler, kamu tuvaletleri vb.),
7. Tıbbi yardım merkezlerinin bulunması,
8. Yeşil alanların kurulması ve hizmet alt yapılarının bulunması (oyun alanları, birbirleriyle birleşen yeşil alanlar vb.),
9. Doğal ürünlere yönelik ticaret alanlarının kurulması ve ticaretin genişlemesine yönelik planlar oluşturulması,
10. Özgün ve tarihi dükkânların korunması,
11. Bölge halkının alışverişte sorun yaşamaması için esnafla anlaşma yapılması, bölge halkının alışverişte sorun yaşaması halinde yardım sağlayacak dost dükkânların kurulması,

12. Geri kalmış kent alanlarının tekrar gelişimine ve kullanımına yönelik projeler geliştirilmesi,
13. Kentin yeniden tasarımına ve iyileşmesine yönelik programlar yapılması.²⁶⁸

Altyapı politikalarının odak noktası temel olarak tarihi alanların betonlardan korunması, yeşilliğin daha fazla vurgulanması ile ilgilidir. Bunun yanında aile yaşam alanlarının tasarlanması ideal bir toplum arzusu ile örtüşmekte, engellilerin rahat bir yaşam sürmesi için yapılan yasal düzenlemeler ile toplumun her üyesinin haklara eşit olarak ulaşabilmesi arzulanmaktadır. Trafik akışının eko-ulaşım planlaması ile gerçekleştirilmesi söz konusudur. Bu da elbette kentsel yaşam politikaları ile mümkün kılınabilir. Kentsel yaşam politikaları;

1. Kentsel esneklik planlaması,
2. İyileşme müdahaleleri ve sivil merkezlerin değerinin artırılması,
3. Yeşil alanların verimli bitkiler ve/veya meyve ağaçları aracılığıyla geri kazanılması/yaratılması,
4. Kentsel yaşanabilirliğin sağlanması,
5. Marjinal alanların yeniden belirlenmesi ve yeniden kullanımı,
6. Vatandaş ve turistler için etkileşimli hizmetlerin geliştirilmesinde bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımının sağlanması,
7. Sürdürülebilir mimari için biyo- mimari alanların kurulması,
8. Şehirde kablosuz ağın kurulumu(kablosuz fiber optik),
9. Gürültü ve elektrik sistemleri gibi kirlilik unsurlarının takibi ve azaltılması,
10. Telekomünasyonun geliştirilmesi,
11. Özel sürdürülebilir kent planlamasının teşvik edilmesi,
12. Sosyal altyapının teşviki (ücretsiz bisiklet projesi gibi)
13. Sürdürülebilir kamu şehir planlamasının teşviki,
14. Yerel ürünlerin ticarileştirilmesi için alanların yaratılması,
15. Atölyelerin korunması ve doğal alışveriş merkezlerinin yaratılması,
16. Yeşil kent alanlarında çimento kullanımının denetlenmesi²⁶⁹

Tarıma turizme, esnaf ve sanatkârlara yönelik politikalar ise şöyledir;²⁷⁰

²⁶⁸ Yurtseven, Kaya ve Harman, *Yavaş Hareketi*, 43.

²⁶⁹ ‘‘Cittaslow International Charter’’, <https://www.politesi.polimi.it/bitstream/10589/126402/4/APPENDIX%20C%20-%20CITTASLOW%20INTERNATIONAL%20CHARTER%20%282014%29.pdf> [20.03.2019].

1. Agro-ekolojinin geliştirilmesi amacıyla düzenlemeler yapılarak projeler oluşturulması ve projelerin hayata geçirilmesi,
2. Kent esnaflarına veya sanatkârlarına ait el yapımı, etiketli veya markalı ürünlerinin korunması, patentlerinin alınması,
3. Geleneksel iş tekniklerinin ve zanaatlarının değerinin artırılması,
4. Kırsal bölgede yaşayanların hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması, kırsal bölgelerin değerinin artırılması,
5. Kamuya ait okul kantini, restoran vb. yerel yiyecek ve içeceklerin hazırlanması veya satılması,
6. Kişisel kullanımda ve yemek sektöründe lezzet eğitimlerine ağırlık verilmesi,
7. Geleneksel ve kültürel etkinliklerin korunması ve değerlerinin artırılması,
8. Konaklama tesisleri kapasitelerinin artırılması,
9. Tarımda GDO kullanımının yasaklanması,
10. Tarım alanları için imar planlarının oluşturulması.²⁷¹

*Misafirperverlik/konukseverlik Politikaları*²⁷²;

1. Turistlerin bilgilendirilmesi ve kent halkına konukseverlik kalitesiyle ilgili eğitim verilmesi,
2. Tarihi merkezlerde uluslar arası turizm işaretleri ve turist seyahat rehberinin kullanılması,
3. Turistlerin kente ve belirli aktivitelere ulaşımını kolaylaştırıcı plan ve politikaların izlenmesi (otopark, kamu alanlarına çalışma saatlerinde esneklik kazandırılması vb.),
4. Kentin Yavaş Seyahat Rehberi'nin hazırlanması (broşürler, web siteleri vb.),
5. Turistik işletmelerinin, genel olarak esnafın, fiyatlarının saydam olmasını ve fiyatların kuruluşun önünde sergilenmesinin sağlanması.

*Farkındalık Politikaları*²⁷³;

1. Kent halkının, Yavaş Kent Hareketi'ne katılım motivasyonunun sağlanması için, Yavaş Kent sonuçları ve yöntemi konusunda bilgilendirilmesi,

²⁷⁰ Pajo, Kaplan Uğurlu, *Cittaslow Kentleri İçin Slowfood Çalışmalarının Önemi*

²⁷¹ Pajo, Kaplan Uğurlu, *Cittaslow Kentleri İçin Slowfood Çalışmalarının Önemi*

²⁷² Yurtseven, Kaya ve Harman, *Yavaş Hareketi*, 45.

²⁷³ A.g.e., 45.

2. Kent halkının Yavaş Yaşam Felsefesi'ni anlaması için programlar geliştirilmesi,
3. Yavaş yemek ve Yavaş Kent faaliyetlerinin yayılmasını sağlayacak programların geliştirilmesi.

Slow Food Faaliyet ve Projelerinin Desteklenmesi Politikaları²⁷⁴;

1. Yerel Slow Food birliğinin kurulması,
2. Slow Food işbirliğiyle, okullarda yiyecek ve tat eğitimi programlarının oluşturulması,
3. Slow Food işbirliğiyle, okullarda sebze bahçelerinin kurulması,
4. Yok olma tehlikesinde bulunan ürünlerin ve türlerin korunmasına yönelik bir ya da daha fazla Slow Food projesinin uygulanması,
5. Slow Food tarafından korunan yerel ürünlerin kullanılması ve okul kantininde beslenme geleneklerinin (yemek hizmetleri, korunan alanlar ve yemek eğitim programlarıyla beraber) sürekliliğin sağlanması,
6. Yerel ürünlerin Slow Food'un, "Mercati della Terra" Programı kapsamında desteklenmesi,
7. Yiyecek derneklerinin ve Terra Madre Projesi'nin desteklenmesi.

Tüm bu politikalar sürdürülebilirlik ve somut olmayan kültürel mirasların, geleneklerin, yerel olan ürünlerin korunması ve bununla birlikte gelecek kuşaklara aktarılması üzerine gerçekleştirilen çalışmalardır.²⁷⁵ Her yıl değiştirilen bir yenisi eklenen veya çıkarılan politikalar Slow Food'un ilkelerini barındırmaktadır. Her yıl kongrelerle üye kent sayısı artmaktadır. Nisan 2019 tarihi itibarıyla Yavaş Şehirler Dünya'da 30 ülkede, 252 kentte, Türkiye'de ise 17 kentte üyelikleri bulunmaktadır.²⁷⁶

Görüldüğü gibi Yavaş Şehir politikaları büyük oranda sürdürülebilirlik ile ilgilidir. Politikaların oldukça kesin sınırlar içerisine alınması, Yavaş Şehirlerin merkezileşmeden uzak yapısını göz önüne alarak onu kontrol edebilme fırsatı sağlar. Özellikle sürdürülebilirliğe yaptığı vurgunun kesinliği, Yavaş Şehir yetkililerinin doğayı baz aldıklarını ve kurtuluşun hala onda olduğunu düşündüğünü gösterir. Özellikle teknikle beraber tüm kent ortamının hızlı hale gelmesine karşı olarak, geleneksele olan

²⁷⁴ Yurtseven, Kaya ve Harman, *Yavaş Hareketi*, 46.

²⁷⁵ Emine Banu Burkut, "Yavaş Şehirlerin(Cittaslow) Kültürel Miras ve Turizme Etkilerinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği" *Uluslararası Kültürel Miras ve Turizm Kongresi*, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2017) 11.

²⁷⁶ "Cittaslow", <https://cittaslowturkiye.org/> [12.04.2019].

bağlılığın artmasını teşvik eden politikaların var olduğu görülmektedir. Tarıma yapılan vurgunun bu geleneksellik için başat unsur olduğu söylenebilir. Geleneksel olana bağlı kalma, standartlaşmaya karşı olmakla birlikte, kişiye özgülüğün önünü açar. Böylece endüstriyellemeye karşı olarak zanaatkârlık söz sahibi olur. Yavaş Şehir bu politikalarla hızlı ve mega kent algısını doğrudan hedef alır. Onun yerine idealize ettiği yavaş, geleneksel, sürdürülebilir kentin oluşmasıdır. Özellikle misafirperverlik politikaları bireyler arası iletişimin, hızlı kentlerdeki yıkılışına rağmen, Yavaş Şehirlerde toparlanma sürecine gireceği inancını barındırır.

Farkındalık politikalarıyla da bireylerarası kurulan iletişim ağının nesillerce aktarılmasının amaçlandığı açıktır. Yavaş Şehir'in, farkındalığı turist olarak görülen kişiler üzerinden atarak bir bakıma yerel halka yönelttiği söylenebilir. Ayrıca Yavaş Şehir'in kentsel tarihe olan ilgisi dikkat çekicidir. Hızlı kentlerde görmezden gelinen bu tarihi değerlerin Yavaş Şehirlerde sıklıkla dile getirilmesi ve politikaların vazgeçilmezi olarak sunmasının ardında ise ekonomik kaygıların olduğu da görünebilir. Bu ekonomik kaygılar yerel tarihin pazarlanması ve ilgi çekici yapısıyla, yerel pazarlara olan ilgiyle de açıklanabilir. Bunu daha iyi anlayabilmek için Türkiye'deki görünümünün ve yapılan çalışmaların incelenerek literatür oluşturularak sonucu varılabileceği açıktır.

3.3. YAVAŞ ŞEHİR HAREKETİ: TÜRKİYE'DEKİ GÖRÜNÜMLER

Dünya çapında yankı uyandıran Yavaş Şehir hareketi Türkiye'de de önemli bir noktaya gelmiştir. Yavaş Şehirlerin Türkiye'deki görünümüne bakacak olursak ilk olarak Seferihisar seçilmiştir ve kendinden sonraki üye olacak şehirlere öncülük etmiştir.²⁷⁷ Bununla birlikte Yavaş Şehirler Türkiye'de oldukça hızla yaygınlaşmış ve sayısı bugün 17 şehre çıkarak büyümeye devam etmektedir. Bu ilçeler genel olarak geri dönüşüm kampanyaları, güneş ve rüzgâr enerjisinden yararlanma, hava kirliliğini ortadan kaldırma, kanalizasyon sistemleri, organik tarım, arıtma tesisleri, bisiklet yolu uygulama gibi politikaları içermektedir. Yerli ürünlere verilen değer de onların üretim tarzlarında bir değişikliğe sebep olmuştur. Organik olarak üretilen ürünlerin pazarlanma biçimleri de genel itibarıyla pazarlar aracılığıyla yapılmaktadır.

²⁷⁷ Uysal Yenipınar, A. Celil Çakıcı, "Yavaş Şehir Hareketi: Seferihisar Halkının Tutum ve Alguları İle Yaşam Doyumları", *Seyhat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, C. 11, S. 3 (2014): 29.

Yavaş Şehir hareketinin oluşumuna zemin hazırlayan Slow Food hareketinin temelini “Convivia”*lar oluşturmaktadır. Convivia denilen yerel ürünlerin tanıtımını ve gelenekselliği teşvik etmek, geleneksel aşçılık faaliyetlerinin olduğu, eğlenme merkezli düzenlenen Slow Food üyeleri oluşturur.²⁷⁸ Dünya üzerinde 1500 tane Convivia bulunmaktadır. Bunlardan 24 tanesi Türkiye’de’dir. Conviviaların Türkiye’deki görünümü tablodaki gibidir;

Tablo 3.1: Türkiye’deki Conviviumlar

	CONVIVİUM	ŞEHİR
1-	Ankara	Ankara
2-	Antalya- Mavi Yengeç	Antalya
3-	Balkon Bahçeleri	İstanbul
4-	Bozcaada	Bozcaada/Çanakkale
5-	Delice	Balıkesir
6-	Fikir Sahibi Damaklar	İstanbul
7-	Fırtına Vadisi	Çamlıhemşin/ Rize
8-	Gaziantep	Gaziantep
9-	Göbeklitepe	İstanbul
10-	Gökçeada	Çanakkale
11-	Halfeti	Şanlıurfa
12-	Hasankeyf	Batman
13-	İda	Çanakkale
14-	İhsangazi	Kastamonu
15-	İzmir Bardacık	İzmir
16-	Kars	Kars
17-	Keçi –Karaburun	Mordoğan / İzmir
18-	Mahal	Seferihisar/İzmir
19-	Şile –Palamut	İstanbul
20-	Teos	İzmir
21-	Trakya	Kırklareli
22-	Yağmur Böreği	İstanbul
23-	Yavaş Gari Bodrum	Bodrum/Muğla
24-	Yenipazar	Aydın

Kaynak:“Convivia and communities in Turkey”, <https://www.slowfood.com/nazioni-condotte/turkey/> [19.03.2019].

Yavaş hareketinin işlerliği ve amaç edindiği koşulları sağlaması anlamında Convivia üyelikleri önem arz etmektedir. Türkiye’deki Yavaş Şehirler dışında da Convivia şehirlerinin olduğunu görülmektedir. Neticede farklı şehirlerde de olan convivilalarda geleneksel olan yemekleri ve yerel olan ürünlerin tanıtımı sağlanarak

*Convivia Slow Food şehir üyelerine verilen isimdir. Slow Food’un bel kemiği olan “Convivia” şehirlerde yerel üretici ve çiftliklere ziyaretler, film festivalleri, konferanslar, lezzet eğitim kursları düzenlenmektedir.

²⁷⁸ Carlo Petrini, Gigi Padovani, *Slow Food Devrimi*, çev: Çağrı Ekiz (Ankara: Simnek Sekiz Yayınevi, 2012)

yavaş hareketinin temel kriterleri buralarda da yankı uyandırmaktadır. Bununla birlikte Convivia üyelikleri bulunan şehirlerin, Türkiye’deki Yavaş Şehirlerin tümünde olmadığını görülmektedir. Yavaş hareketinin temelini oluşturan Slow Food hareketinin şehirlere yansıma biçimi olan conviviaların diğer Yavaş Şehirlerde de olması temelinde hareketin amaçlarının tam anlamıyla şehirlere nüfuz etmesine neden olabileceği kanısı taşımaktadır.

Yavaş Şehir’in hareket noktası ilçeler üzerinden olmuştur. Kıyı bölgelerindeki ilçeler ağırlıklı olmakla beraber, üretim konusunda GDO ile bozulmamış ürünler ön planda tutulmaktadır. Yerel kültürlerin sürdürülebilir enerji ile iç içe geçerek ekonomik ve kültürel anlamda bir destek alması söz konusudur. Bu Yavaş Şehirler aşağıdaki gibidir;*

Tablo 3.2: Türkiye’deki Yavaş Şehirler

	Yavaş Şehirler
1-	Akyaka/Muğla
2-	Eğirdir/Isparta
3-	Gökçeada/Çanakkale
4-	Gerze/Sinop
5-	Göynük/Bolu
6-	Ahlat/Bitlis
7-	Halfeti/Şanlıurfa
8-	Köyceğiz/Muğla
9-	Mudurnu/Bolu
10-	Perşembe/Ordu
11-	Seferihisar/İzmir
12-	Şavşat/Artvin
13-	Taraklı/Sakarya
14-	Uzundere/Erzurum
15-	Vize/Kırklareli
16-	Yalvaç/Isparta
17-	Yenipazar/Aydın

*Tablo <https://cittaslowturkiye.org/#slayt> internet adresindeki güncel Yavaş Şehirler baz alınarak alfabetik sıraya göre oluşturulmuştur.

Görüldüğü üzere Yavaş Şehirler Türkiye’nin birçok bölgesinde seçilme hakkı kazanmıştır. Her şehrin kendine özgü, yerel olan dokuları bulunmaktadır. Dolayısıyla şehirlerin Yavaş Şehir olma hakkı kazanmadaki sebeplerini daha iyi anlamak amacıyla Türkiye’deki görünümüne odaklanmak yerinde olacaktır.

Seferihisar: Türkiye'deki ilk Yavaş Şehir 2009 yılında seçilen İzmir'in ilçesi olan Seferihisar'dır. Seferihisar'ın o dönemki belediye başkanı Tunç Soyer'in girişimleri neticesinde dünyanın 121. Türkiye'nin ise ilk Yavaş Şehridir. Bahsedildiği gibi Yavaş Şehir olma süreci oldukça zor ve birçok kritere sahiptir. Normal şartlarda bu kriterlerin sağlanıp sağlanmadığına emin olabilmek için prosedüre göre bir komite ilçeyi incelemektedir. Fakat bir ilk gerçekleşerek Seferihisar adına sunum gerçekleştiren Tunç Soyer'in katıldığı komite toplantısında, ilçeye bir heyet gönderilmeme kararı çıkmıştır. Bunun en önemli sebebi Seferihisar'ın Yavaş Şehir olma kriterlerinin %70'i geçmiş olması ve Tunç Soyer'in yaptığı sunumdur.²⁷⁹ Böylece Seferihisar, komite tarafından incelenmeden Yavaş Şehir ilan edilen ilk ilçe olmuştur.²⁸⁰

Tarihi M.Ö VII. Yüzyıla dayanan Seferihisar, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır ve neticesinde tarihsel bir kimliği bulunmaktadır.²⁸¹ Hem tarihsel kimliğini hem de yerel ve kültürel değerleri korumak, gelecek nesillere aktarmak Yavaş Şehirlerin temel prensiplerinden biridir. Bu doğrultuda kültürel anlamda Seferihisar'da "Mandalina Şenliği" etkinlikleri düzenlenmektedir.²⁸² Yavaş Şehirler yerele özgü olan yemekleri, sebzeleri ve meyveleri bu gibi etkinliklerde ön plana çıkarmaktadır. Bununla birlikte "Tohum Takas Şenlikleri" de düzenlenerek Anadolu'nun yerli tohumları Can Yücel Tohum merkezinde saklanarak, fide haline getirilmektedir.²⁸³ Slow Food'un merkezleri olan convivia üyeliği de olan Seferihisar, gelenekseli korumak ve yerel ürünleri teşvik etmek konusunda görüldüğü üzere çalışmalar yapmaktadır. Belirtildiği şekliyle hem Yavaş Şehir hem de convivia üyesi olması dolayısıyla hedeflenen amaçları gerçekleştirilmeye çalışmaktadırlar. Bununla birlikte hedefleri doğrultusunda Seferihisar'da organik ürünlerin bulunduğu Sığacık Pazarı kurulmuştur.²⁸⁴ Şehir merkezlerinden ve yakın diğer şehirlerden bu pazar için Seferihisar'a gelenler vardır. Aynı zamanda Seferihisar Belediyesi, Slow Food işbirliğiyle okul bahçelerinde sebze

²⁷⁹ Enes Battal Keskin, *Yavaş Şehir*. 2 bs. (İstanbul: Uludağ Yayınları, 2015), 101.

²⁸⁰ Bülent Eker, "Sakin Şehir Sakin Hayat", <http://www.habitat.org.tr/sakin-sehirler/383-sakin-sehirler-citta-slow.html> [23.03.2019].

²⁸¹ Ertan Daş, "Sığacık'ta Türk Mimarisi (Seferihisar/İzmir)", *Sanat Tarihi Dergisi*. C. 16, S. 1 (2007): 26

²⁸² Keskin, *Yavaş Şehir*, 162.

²⁸³ Özgül Birsen, vd., *Salyangozun İzinde Türkiye'nin Sakin Şehirleri*, 1. bs. (Ankara: Anı Yayıncılık, 2017), 97.

²⁸⁴ Keskin, *Yavaş Şehir*, 162.

yetiştiriciliği, çapalama, fide dikimi öğretilmekte ve aynı zamanda öğrenciler kendi yetiştirdikleri ürünlerle yapılmış yemekleri yemektedirler.²⁸⁵

Tarım ile geçimini sağlayan Seferihisarlılar, Seferihisar'ın Yavaş Şehir olmasıyla birlikte geçim sektörlerine turizmi de katmaktadırlar. Türkiye'nin ilk yavaş şehri olması; televizyonlarda ve gazetelerde oldukça yer edinmesi dolayısıyla ülkede oldukça rağbet görmüştür. Bunun neticesinde turizm ilçenin kıyı kesimlerinde yoğunlaşmasıyla çevresel kirlilik, betonlaşma ve aşırı su tüketimi gibi sorunlar ortaya çıkaracağı öngörülmektedir.²⁸⁶

Akyaka: Türkiye'nin bir diğer Yavaş Şehri Akyaka 2011 yılında bu unvanı almıştır.²⁸⁷ Bahsedildiği üzere tarihsel dokuların korunması ve sürdürülmesi Yavaş Şehirlerin vazgeçilmez nitelikleri arasındadır. Akyaka'nın geçmişine bakıldığında tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmasının yanı sıra ahşap oymalı mimari yapısıyla da Yavaş Şehir olma imkânı kazanmıştır.²⁸⁸ Ege bölgesinde bulunması sebebiyle Akyaka'da Seferihisar gibi turizm sektörü içerisine girmiştir. Bunun sebebini Belediye Başkan Yardımcısı ve Doğa Koruma Derneği Başkanı olan Oruç Özkan, yapılmış olan bir röportajda Yavaş Şehirlerin artısının bazı müşteri kitlesinin Akyaka'nın Yavaş Şehir ve sakin olması özelliği itibariyle özellikle tercih ettiklerini belirtmiştir.²⁸⁹ Yavaş Şehir olmak için belirlenen kriterlerde belirtilen sayıda bir nüfus olması gerekliliği maddesi esasında bu şehirlerin sakin ve yavaş niteliklerinin vazgeçilmez olmasını belirtmektedir. Fakat görülmektedir ki bunun aksine Akyaka'da yaşanan bu yoğun ilgi olması gereken niteliklerine zarar vermektedir. Bunun yanı sıra Akyaka, Slow Food'un convivia merkezlerinden biri değildir ve buradaki yemek kültüründe hala fast food devam etmektedir. Slow Food akımının şehirlere yansımaları olan convivia merkezlerinin Yavaş Şehirlerde olması gerekliliği fikri tamda bu noktada kendini belli etmektedir.

Gökçeada: Çanakkale'nin ilçesi olan Gökçeada, 2011 yılında Yavaş Şehir hareketi akımına katılmıştır. Eski adıyla İmroz, şimdiki adıyla Gökçeada, Humeros'un

²⁸⁵ Keskin, *Yavaş Şehir*, 118.

²⁸⁶ A.g.e., 96.

²⁸⁷ Özgül Birsen, vd., *Salyangozun İzinde Türkiye'nin Sakin Şehirleri*, 27.

²⁸⁸ A.g.e., 28.

²⁸⁹ Özgül Birsen, vd., *Salyangozun İzinde Türkiye'nin Sakin Şehirleri*, 37.

İlyâ destanında deniz tanrısı Posedidon'un adası olarak geçer²⁹⁰ ve aynı zamanda Türkiye'nin en büyük adasıdır.²⁹¹ Dolayısıyla tarihi mekânları bulunan Gökçeada'nın bozulmamış bir dokusu vardır. Gökçeada'da bulunan Türk ve Rumların çift kültürlülüğü ve bunun beraberinde geleneksel yaşamın korunması ve sürdürülmesi amaçlanarak Yavaş Şehir olma sürecine girmişlerdir.²⁹² Dolayısıyla Gökçeada, kültürel değerlerin korunumuna öncelikli olarak önem vermektedir. Bunun yanı sıra Gökçeada, farklı etnik grupları birleştirmek amacıyla her yıl düzenlediği Meryem Ana Festivali'yle de sosyal uyum projeleriyle dikkat çekmektedir. Birçok alanda çalışmalar yapan Gökçeada Yavaş Şehir olmadan önce 2010 yılında Gastronomi Araştırmaları Derneği'ni kurmuştur. Yerel ürünlerin ve yemeklerin devamlılığı anlamında yapılan değişimler Yavaş Şehir olmasında da Gökçeada'ya ayrı bir imkân sağlamıştır. Bununla birlikte 2012 yılında Gökçeada Gastronomi Müzesi ve Gökçeada Halk Müzesi açılmıştır.²⁹³ Gökçeada hem kültürel anlamda hem de gastronomi alanında Yavaş Şehir olmasının çerçevesinde önemli çalışmalar düzenlemiştir.

Taraklı: Marmara Bölge'sinde bulunan Sakarya'nın ilçesi olan Taraklı, 2011 yılında Yavaş Şehir olmuştur. Taraklı'nın tarihi çok eski yıllara dayanmakta olup birçok medeniyete de ev sahipliği yapmış olması ilçenin bugünkü tarihsel dokusuna katkı sağlamıştır. Bu anlamda tarihi eserlerin onarılması için restorasyon çalışmaları yürütülmektedir.²⁹⁴ Bununla birlikte kendine özgü mimari yapısı bulunan Taraklı, bu özgünlüğüyle de Yavaş Şehir olma anlamında önemli bir özelliğe sahiptir.

Yenipazar: Aydın'ın ilçesi olan Yenipazar 2011 yılında Yavaş Şehir akımına katılmıştır.²⁹⁵ Ekonomik kalkınmasını hayvancılıkla sağlamanın yanı sıra tarım üretiminde yerel tohumlarıyla merkez konum haline gelmiştir.²⁹⁶ Yenipazar aynı zamanda convivia üyelerinden biridir ve bu bağlamda yerel ürünleri tanıtmaya ve gelenekselliği devam ettirmek adına yenilikler yapılmaktadır. Hedeflenen bu amaçlar

²⁹⁰ Özgül Birsen, vd., *Salyangozun İzinde Türkiye'nin Sakin Şehirleri*, 37.

²⁹¹ Tuğba Üstün Topal, Aslı Korkut ve Tuğba Kiper, "Yerel Kimliğin Kent ile Buluşması: Cittaslow-Yavaş Şehirler", *İdil Dergisi*, C. 5, S. 25 (2006): 1420.

²⁹² Özgül Birsen, vd., *Salyangozun İzinde Türkiye'nin Sakin Şehirleri*, 37.

²⁹³ Selma Aydoğan, "Sürdürülebilir Mimarlıkta Sakin Şehir (Cittaslow) Yaklaşımı", (İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 12.

²⁹⁴ "Cittaslow Taraklı", <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-tarakli/> [08.04.2019].

²⁹⁵ Üstün Topal, Korkut ve Kiper, *Yerel Kimliğin Kent ile Buluşması: Cittaslow-Yavaş Şehirler*, 1420.

²⁹⁶ "Cittaslow Yenipazar", Ekonomik Yapı, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-yenipazar/> [08.04.2019].

doğrultusunda üretici pazarı kurulmuş ve tohum takası yapılmaya başlanmıştır.²⁹⁷ Bunun yanı sıra Yenipazar, “Geleneksel Deve Güreşleri” ve “Yörük Şenliği”²⁹⁸ etkinlikleriyle geleneksel kimliğini ve kültürel değerlerini koruma kapsamında da çalışmalar yürütmektedir.

Perşembe: Karadeniz bölgesinde yer alan Ordu’nun ilçesi olan Perşembe, 2012 yılında Yavaş Şehir akımına katılmıştır. Perşembe ilçesinin kendi yöresine özgü örf ve adetleri, gelenekleri, göreneklere vardır ve Perşembe halkı, sahip oldukları bu nitelikleri bir avantaj olarak görmektedirler.²⁹⁹ Bunun yanı sıra tarihi bir kimliği de olması itibariyle hem kültürel olan hem de yerel olan değerlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması hususunda da çalışmalar yürütmektedirler. Bu amaç doğrultusunda hem organik ürünlerin satılacağı bir pazar kurulması hedeflenmekte hem de her yıl çilek festivalleri düzenlenmektedir.³⁰⁰

Vize: Kırklareli’nin ilçesi olan Vize 2012 yılında Yavaş Şehir akımına katılmıştır. Tarihi M.Ö 4000 yıllara dayanan Vizenin kendine özgü tarihi bir kimliği vardır.³⁰¹ Hem tarihsel bölgelerini hem de kültürel ve geleneksel mirasını korumak amacıyla alt yapı çalışmalarına önem verilmektedir. Bu amaç doğrultusunda Antik Dönem Trakya Köyü Projesi, Megalitik-Kültürel-Sembolik Arkeoloji Bilim Dalında Eğitim Projesi, Sokak Sağlıklaştırma Projesi yürütmektedir.³⁰² Bununla birlikte Slow Food kapsamında yerel olan yemeklerin korunması ve sürdürülmesi anlamında organik tarım yapılmakta ve Trakya Yemek Kültürü Proje faaliyetleri yürütülmektedir.³⁰³ Yapılan çalışmalar ve projeler kapsamında bakılacak olunursa Vize’nin Yavaş Şehir olması ilçenin ekonomik ve sosyal refah anlamında olumlu etkilendiğini göstermektedir.³⁰⁴

²⁹⁷ Ak, Yavaş Kent (Cittaslow) Hareketi ve Türkiye Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme, 900.d

²⁹⁸ Üstün Topal, Korkut ve Kiper, Yerel Kimliğin Kent ile Buluşması: Cittaslow-Yavaş Şehirler, 1420.

²⁹⁹ Özgül Birsen, vd., Salyangozun İzinde Türkiye’nin Sakin Şehirleri, 87.

³⁰⁰ “Perşembe’de Turizm”, <http://www.persembe.bel.tr/ilce.php?type=0&link=persembede-turizm&id=4> [08.04.2019].

³⁰¹ “Cittaslow Vize”, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-vize/Cittaslow> [08.04.2019].

³⁰² “Cittaslow Vize Projeler”, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-vize/> [13.04.2019].

³⁰³ “Cittaslow Vize”, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-vize/> [13.04.2019].

³⁰⁴ Aykut Pajo, “Türkiye’deki Cittaslow Kentleri Yerel Yönetimlerinin Destinasyon Pazarlaması Uygulamaları: Vize İlçesi Örneği”, (Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 70.

Yalvaç: Isparta'nın ilçesi olan Yalvaç, 2012 yılında Batı Akdeniz'de Yavaş Şehir ağına katılan ilk ilçe olmuştur. Antik dönemin merkezlerinden biri olan Yalvaç,³⁰⁵ önemli kültür ve tarihsel bir dokuya sahiptir. Tarihsel öğelerini, geleneksel değerlerini ve yapısını korumak için farklı çalışmalar yapılmaktadır. Bu bölgenin 19. Yüzyılına ait bir evin Yalvaç'ın kendi mimarisine uygun şekliyle inşa edilen “ Eski Yalvaç Evi” açılmıştır.³⁰⁶ Esasında mimariyi korumak, gelecek nesillere tarihi aktarabilmek amacıyla yapılan bu düzenlemelerin Yalvaç'ın Yavaş Şehir olmasında önemi büyüktür. Bununla birlikte Yalvaç'ta kurulan Pazar açılırken belediyenin hoparlöründen “Pazar Duası” okunması ilçenin çok eski tarihinden kalan bir gelenektir.³⁰⁷ Geçmiş döneme ait olan bu geleneği hala sürdürmektedirler.

Halfeti: Şanlıurfa'nın ilçesi olan Halfeti, 2013 yılında Yavaş Şehir akımına katılan Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki tek Yavaş Şehir'dir. Tarihi dokusuyla ve kültürel yapılarıyla Halfeti; Asurlular, Hititler ve daha birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış bir bölgedir.³⁰⁸ Dolayısıyla önemli tarihsel bir alt yapıya sahiptir. Halfeti'nin tarihiyle bağdaştırabileceğimiz taş mimarisini günümüzde koruyor olması, Yavaş Şehirlerin kriterleri olan, tarihi ve kültürel değerlerin korunumunun sürekliliğini sağlaması anlamında önemlidir. Halfeti, kültürel anlamda da etnik bir çeşitliliği içerisinde bulunmaktadır.³⁰⁹ Bunun yanı sıra Halfeti, bir convivia üyesidir. İlçenin kendine özgü, yerel olan yemekleri turist çekme niteliğine sahiptir.

Şavşat: Artvin'in ilçesi olan Şavşat, 2015 yılında Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ikinci yavaş şehri kabul edilmiştir.³¹⁰ Şavşat'ın tarihi bir kimliği ve kendine ait kültürel değerleri vardır. Bu değerleri korumak amacıyla Tepeköy Geleneksel Yaşam Müzesi açılmıştır.³¹¹ Aynı zamanda Şavşat kaybolan değerlerini gün yüzüne çıkararak ilçenin kendine özgü yapısını daha da anlamlandırmak istemektedir. Bu anlamda yapılacak olan çalışmalar kimliği olan şehirler bağlamında ele alınarak düzenlenecektir.³¹² Yavaş Şehir olma kriterlerini gerçekleştirirken Şavşat önceliğini çevre ve alt yapı politikalarına

³⁰⁵ “Cittaslow Yalvaç”, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-yalvac/> [09.04.2019].

³⁰⁶ Özgül Birsen, vd., *Salyangozun İzinde Türkiye'nin Sakin Şehirleri*, 140.

³⁰⁷ A.g.e., 137.

³⁰⁸ Aydoğan, *Sürdürülebilir Mimarlıkta Sakin Şehir (Cittaslow) Yaklaşımı*, 134.

³⁰⁹ Özgül Birsen, vd., *Salyangozun İzinde Türkiye'nin Sakin Şehirleri*, 37.

³¹⁰ Duygu Ak, “Yavaş Kent (Cittaslow) Hareketi ve Türkiye Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 10, S. 52 (2017): 897.

³¹¹ “Cittaslow Şavşat”, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-savsat/> [7.04.2019].

³¹² “Şavşat “Sakin Şehir” Oldu”, <http://cittaslowshavsat.com/savsat-sakin-sehir-oldu/> [07.04.2019].

vermiştir.³¹³ Bunun yanı sıra Şavşat Belediyesi tarafından, ilçede yaşayan çocuklara milli ve kültürel değerleri, örf ve adetleri öğrenmeleri ve aynı zamanda çocukların kendilerini ifade edebilmeleri, problem çözme yeteneklerinin gelişmesi için Şavşat Çocuk Belediyeciliği kurulmuştur.³¹⁴

Uzundere: Erzurum'un Uzundere ilçesi 2016 yılında Yavaş Şehir akımına katılmıştır. Uzundere Dünya'nın en çok biyoçeşitliliğine sahip yerlerden birisi³¹⁵ olmasının yanı sıra doğal güzellikleriyle de dikkat çekmektedir. İlçenin doğal ortamının ve tarihi dokusunun korunması Yavaş Şehir olmasında önemli bir kriterdir.³¹⁶ Bu kriterle ilgili olarak yerel ve geleneksel değerlerin ve tarihi bölgelerin korunması, amacıyla çalışmalar düzenlemektir. Uzundere, bu kriter bağlamında restore çalışmaları başlatmış aynı zamanda hem geleneklerini devam ettirecek hem de kültürel değerlerini tanıttak nitelikte her yıl festivaller düzenlemektedir.³¹⁷

Eğirdir: Isparta'nın ilçesi olan Eğirdir, 2017 yılında Yavaş Şehir akımına katılmıştır. Tarihi geçmişi, mimari yapısı ve doğal güzellikleri ile dikkat çeken Eğirdir, Yavaş Şehir olmasıyla beraber bu özelliklerini sürdürülebilir kılmak amacıyla çalışmalar yürütmektedir.³¹⁸ Bu anlamda Eğirdir'de Doğal Altınkum Plajı açılmış, parklarda düzenleme ve bakımlar yapılmıştır.³¹⁹ Bu çalışmalar Yavaş Şehir kriterlerini uygulamak anlamında önemlidir. Aynı zamanda turizm potansiyelini artırmaya yönelik çalışmalar olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun yanı sıra Eğirdir Belediyesi, Yavaş Şehir olma niteliklerini pekiştirmek anlamında kültürel ve sportif çalışmalara önem vererek her yıl Müzik Festivali, Motosiklet ve Bisiklet Festivalleri, Triatlon yarışları düzenlemektedir.³²⁰ Diğer önemli nitelikler arasında yerel yemekleri ve üretimi desteklemek vardır. Bu bağlamda convivia merkezi bulunmamasına rağmen Eğirdir'de

³¹³ Ak, *Yavaş Kent(Cittaslow) Hareketi ve Türkiye Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme*, 897.

³¹⁴“Şavşat Belediye Başkanlığı Çocuk Meclisi Yönetmeliği”, <http://www.savsatcocukbelediyesi.com/yazilar/yonetmeligimiz/161> [06.04.2019].

³¹⁵“Cittaslow Uzundere”,<https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-uzundere/> [08.04.2019].

³¹⁶ Adnan Küçükali, Uğur Şen, “Sakin Kent Hareketinin Çalışanlara Etkisi: Uzundere Örneği”, *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, C. 6, S. 15 (2017): 277.

³¹⁷“Cittaslow Uzundere”, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-uzundere/> [08.04.2019].

³¹⁸ Meryem Alagöz, “Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlçesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi”, *Asia Minor Studies Dergisi*, C. 6, AGP Özel Sayısı (2018): 143.

³¹⁹ “Cittaslow Eğirdir”, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-egirdir/> [07.04.2019].

³²⁰ “Cittaslow Eğirdir”, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-egirdir/> [07.04.2019].

Slow Food temel fikirleri benimsenerek tarımsal üretim bu yönde gelişim göstermektedir.³²¹

Gerze: Sinop'un ilçesi olan Gerze 2017 yılında Yavaş Şehir akımına katılmış aynı zamanda Türkiye'nin en mutlu ilçesi seçilmiştir.³²² Geleneksel ve kültürel değer yönden çeşitliliğe sahip olan Gerze³²³ değerlerini sürdürülebilirliği konusunda çalışmalar yürütmektedir. Bu anlamda Gerze'de 2010 yılından itibaren her yıl Uluslararası Çocuk Festivali düzenlenmektedir. Aynı zamanda ilçe için geleneksel nitelikte olan Kültür ve Sanat festivali de her yıl yapılmaktadır.³²⁴ Düzenlediği festivaller, doğal güzellikleri kültürel kimliğiyle Gerze turizm sektörü potansiyeline sahiptir.³²⁵ Gerze'nin iktisadi faaliyetlerinin turizm olmasının yanı sıra tarım da önemli bir yer tutar.³²⁶

Göynük: Bolu'nun ilçesi olan Göynük 2017 yılında Yavaş Şehir akımına katılmıştır. Göynük'ün kendine özgü mimari yapısı, kültürel ve geleneksel değerleri vardır. Yavaş Şehir olması anlamında bu değerleri koruması ve sürdürülebilir nitelik kazandırması önem arz etmektedir. Bu anlamda geleneksel niteliği olan camiler, hamamlar ve ilçenin kültürünü yansıtan bir değer olan Zafer Kale'sinde restore çalışmaları yapılmıştır.³²⁷ Aynı zamanda Göynük Osmanlı'nın şehir kültürünü yaşatmasıyla birlikte tarihsel kimliği ile de dikkat çeker.³²⁸ İlçe bu nitelikleri bağlamında sürdürülebilir turizm potansiyeline sahiptir.³²⁹ Bununla birlikte Yavaş Şehir olması da Göynük'ü turizm anlamında olumlu yönde etkilemiştir.³³⁰

³²¹ Meryem Alagöz, *Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlçesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi* Asia, 146.

³²² "Cittaslow Gerze", <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-gerze/> [08.04.2019].

³²³ Emel Bulmu, Yüksel Doğdu, "Sinop Gerze Geleneksel Göynek Örneklerinin Giyim Sanat Dalı Açısından İncelenmesi", *Kalemişi Dergisi*, C. 5, S. 9 (2017): 1.

³²⁴ "Cittaslow Gerze", <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-gerze/> [08.04.2019].

³²⁵ Ali Uzun, "Sinop İlinin Bazı Doğal Turistik Çekicilikleri" *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 11(1998): 1.

³²⁶ Hüseyin Gül, "Genel Hatlarıyla Gerze (Sinop) Jeoformolojisi", *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 1 (2019):67.

³²⁷ A.Nüket Benzer Kılıç, "Bolu-Göynük ve Çevresi Doğal ve Kültürel Kaynaklarının Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi", (Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi),163

³²⁸ Aysen Soysaldı, "Bolu-Göynük Tokalı Örtmeleri", *Uluslararası Giyim Kuşam ve Süslenme Sempozyumu*, 2006, (Tokat: Gaziosman Paşa Üniversitesi, 2006, *Halk Bilimi Dergisi*): 150.

³²⁹ Serkan Şengül, İsa Bayhan ve Rahmi Yücel, "Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Gelişim: Göynük Yerel Turizm Paydaşları Üzerine Bir Araştırma", *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, C. 15, S. 3 (2018): 493.

³³⁰ Burhanettin Zengin, Koray Genç, "Yavaş Şehirlerin (Cittaslow) Pazırlanması: Göynük Örneği", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 2 (2018). 590.

Mudurnu: Bolu'nun ilçesi olan Mudurnu 2018 yılında Yavaş Şehir akımına katılmıştır.³³¹ Tarihi geçmişiyle stratejik bir konuma sahip olan³³² Mudurnu ahşap oymacılığıyla, tarihi mimarisiyle geleneksel bir yapıya sahiptir.³³³ Osmanlı dönemine ait konaklar ve tarihi unsurları vardır.³³⁴ İlçenin geçmişinden bugüne kültürel farklılıkları ve etnik kimliğe sahip olması³³⁵ dolayısıyla kendine özgü kültürel ve geleneksel bir kimliğe sahiptir. Bu kimliğini koruması ve gelecek kuşaklara aktarabilmesi amacıyla “Birikme Geceleri” düzenlenmektedir.³³⁶ Geçmişine sahip çıkmasının yanı sıra ekolojik bir çevreye sahip olması Yavaş Şehir kriterleri konusunda önemlidir. Mudurnu bu anlamda sürdürülebilir bir çevre yaratma prensibi içerisindedir.³³⁷

Köyceğiz ve Ahlat: Muğla'nın ilçesi Köyceğiz ve Bitlis'in ilçesi Ahlat 23 Mart 2019 itibarıyla Yavaş Şehir ağına katılmışlardır. Her iki ilçe de tarihi kimliği, kültürel ve geleneksel değerlere sahiptir. Bu değerlerin sürdürülebilir bir model olabilmesinin yanı sıra yerel kalkınma modelini benimsemeleriyle Yavaş Şehir seçilme hakkına sahip olmuşlardır.³³⁸ Üyelikleri yeni tanımlanması dolayısıyla bu iki ilçe hakkındaki bilgiler sınırlıdır.

23 Mart 2019 tarihinde eklenen Köyceğiz ve Ahlat ile birlikte Türkiye'deki Yavaş Şehirlerin sayısı 17'ye çıkmıştır. Yavaş Şehirler öncelikle Seferihisar ve Akyaka ile Ege Bölgesi'nde yer almaktadır. Daha sonra Gökçeada ve Taraklı ile Marmara, Yalvaç ve Eğirdir ile Akdeniz, Perşembe, Sinop, Mudurnu, Göynük ve Şavşat ile Karadeniz, Vize ile Trakya, Halfeti ile Güney Doğu Anadolu, Uzundere ile Doğu Anadolu Bölgesinde Yavaş Şehir olan ilçeler Türkiye'nin geniş çaplı bir alanına yayılarak bölgesel çeşitliliğe sahip olmaktadır. Aynı zamanda Kültür Bakanlığı'na

³³¹“Mudurnu Artık Cittaslow (Sakin Şehir)”, <http://mudurnu.bel.tr/haberler/mudurnu-artik-cittaslow> [14.04.2019].

³³² Nurhan Koçan, “Tarihi Kent Koruma ve Mudurnu (Bolu) Örneği”, *Ordu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, C. 2, S. 2 (2012): 95.

³³³“Mudurnu'da Turizm”, <http://www.mudurnualanyonetimi.org/turizm/> [15.04.2019].

³³⁴ Şeyma Cengiz, “Cittaslow Kavramı, Türkiye’de Cittaslow Ünvanını Almış İlçelerin Tanıtımı ve Eskişehir Han İlçesinin Cittaslow Kapsamında İncelenmesi”, (Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gastronomi ve Mutfak Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans tezi, 2019), 32.

³³⁵ Nurhan Koçan, “Mudurnu (Bolu) Kentsel Sit Alanı Üzerine Bir Araştırma”, *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, C. 11, S. 1 (2011): 45.

³³⁶“Mudurnu Kültürü”, <https://mudurnu.bel.tr/mudurnu/mudurnu-kulturu> [15.4.2019].

³³⁷ Murat Erton, “Kent Kimliği: İznik ve Mudurnu Yerleşmeleri Örneği”, (İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995),128.

³³⁸“Yeni Üyelerimiz Köyceğiz (Muğla) ve Ahlat (Bitlis)”, <https://cittaslowturkiye.org/yeni-uyelerimiz-koycegiz-mugla-ve-ahlat-bitlis/> [10.04.2019].

birçok ilçe Yavaş Şehir olmak için başvuruda bulunmaktadır.³³⁹ Türkiye’deki başvurular öncelikle Türkiye’nin ilk Yavaş Şehri olan Seferihisar’a yapılmaktadır.³⁴⁰ Bu başvurular ilçelerin belediyeleri tarafından yapılır. İleriki dönemlerde Yavaş Şehirlerin sayısının artmaya devam edeceği öngörülmektedir. Türkiye’deki Yavaş Şehirlerin görünümleri Yavaş Şehir kriterlerine bağlı olarak yaptıkları çalışmalarla ve ilçelerin kendine özgü nitelikleri bağlamında ele alınmaya çalışılmıştır. Türkiye’deki Yavaş Şehir olan tüm ilçeler yerel bir kimliğe, geleneksel ve kültürel değerlere sahiplerdir. Yavaş Şehirlerin artması toplumsal olarak Türkiye’de Yavaş Şehir ile ilgili yapılan çalışmalara da etki etmiştir. Çalışmalar genellikle Yavaş Şehirlerin yapısı ile ilgilidir.

3.4. YAVAŞ ŞEHİRLER İLE İLGİLİ LİTERATÜR

Türkiye’deki Yavaş Şehir hareketi literatürü oluşturmak gerekirse, literatürün başlangıcının aktarma düzeyinde gündeme geldiğini belirtmek gerekir. Aktarma düzeyindeki ilk eserler doğrudan Yavaş Şehirler ile ilgili değildir. Bunun ilk örneği Honore’un “Hız çılgınlığına Başkaldıran Yavaşlık Hareketi” olmuştur. Honore özellikle hız saplantısına sahip bir çağ olarak betimlediği çağımızda her şeyin daha hızlı yapıldığı; her şeyin daha az zamanda daha çok şey sığdırmaya çalıştığı bir dünya olduğu görüşündedir. Bu nedenle Honore, ekonomi, sağlık, kent, cinsellik, eğitim, spor, yemek gibi hızın yaşamın her alanına girmesini örneklerle açıklamıştır. Daha sonra çeviri yoluyla başlayan literatüre Yavaş Şehirlerin doğrudan ele alındığı eserler dâhil olur.³⁴¹ “Slow Food” devrimi bunların en önemlileri arasındadır. Her ne kadar slow food olarak isimlendirilse de içerik olarak Yavaş Şehirlere vurgular vardır.³⁴² Yavaş hareketinin gündelik yaşam pratiğe yansımaları açısından literatürdeki yerini alır. Daha sonra Carlo Petrini’nin “Terra Madre” adlı kitabı ise doğaya ve toprağa dönüş temalarıyla donatılır.³⁴³ Yavaş Şehirlerin geleneksel lezzetleri koruyucu unsurları üzerine dizayn edilir. Yine Petrini’ye ait “Mutluluğa Dair Bir Düşünce” ise Yavaş Şehir

³³⁹ Enes Battal Keskin, “Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (cittaslow)”, *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, C. 8, S. 1 (2012): 95.

³⁴⁰ A.g.e., 95.

³⁴¹ Honore, *Yavaş: Hız Çılgınlığına Başkaldıran Yavaşlık Hareketi*.

³⁴² Petrini, Padovani, “*Slow Food Devrimi*”.

³⁴³ Carlo Petrini, *Terra Madre*, çev. Güliz Akyüz (İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 2017)

örgütlenmelerinin temel dinamiği olarak yavaş yemek hareketinden bahseder.³⁴⁴ Bu anlamda Yavaş Şehirlerin yemek olgusundan koparak siyaset alanına dâhil oluşunu bu eserle ortaya koyar.

Türkiye'nin bazı şehirlerinin de Yavaş Şehirler arasında yer almasıyla akademik anlamda da literatürde oluşumlar başlar. İlk olarak Lisansüstü düzeyde tezler itibariyle çalışılan konular ortaya çıkar. Mimarlık ve felsefe alanında 2012 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak kabul edilen "İdeal Toplum Düzeni Arayışında Kurgulanan Kentsel Planlamalar, Ütopyalar ve Yavaş Şehir Akımı" çalışma, toplumsal düzenin ve yaşam pratiklerinin gerçekleştiği kentlerin doğadan uzaklaşmasıyla kötü ütopyaya doğru giden bir toplumu irdeler. İdeal kent kavramı ise uzun zamandır tahayyülü kurulan ve tasvirlerle gerçeklikten uzaklaştırılan bir kavramdır. Çalışma Yavaş Şehir'in, şehirselleşme kurguları ele alınır. İdeal kent tasarımı olarak kentsel planlama, ulaşım gibi çağın sorunlarını ele alır.³⁴⁵ Bunlardan biri Yavaş Şehirleri mimarlık alanı altında inceleyen "Sürdürülebilir Mimarlıkta Sakin Şehir (cittaslow) Yaklaşımı"dır. 2015 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilen çalışma teorik çerçevesini küreselleşme, sanayi devrimi ve modernizm üçgeninde oluşturur. Sürdürülebilir mimarlık ve kavramını yeni düzen içerisinde ele alarak sunulan Yavaş Şehirlerin alternatiflik imkânını inceler. Kentlerdeki yaşam kalitesi bağlamında ele alınan politikaları mimarlık açısından ele alarak, olumlu mekanizmaların oluşumu konu edinilir. Yavaş Şehir olma kriterleri ele alınarak, şehir felsefesinin buna ne derece imkân tanıdığı üzerindeki tartışmalar sonucu her şehrin farklı niteliğe sahip olması dolayısıyla Dünya ve Türkiye'deki Yavaş Şehirlerin farklılık gösterebileceğine dikkat çeker.³⁴⁶ Bir diğer çalışma olarak mimarlık alanında 2011 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde yapılan ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilen "Bir Sürdürülebilir Kent Modeli: Yavaş Şehir Hareketi" çalışması Yavaş Şehirlerin kent duruşu üzerinde durmuştur. Küreselleşmenin etkisiyle standartlaşma ve aynılışmaya karşı olarak gelişen yavaş hareketinin yerele dayanması üzerine durulur. Kültürel çeşitliliğin artması ve korunması yönündeki projelerin de yavaş hareketin bir yansıması olduğu şekli önem kazanır. Teknoloji, tesis oluşturma gibi faktörlerin de

³⁴⁴ Petrini, Sepulveda, *Mutluluğa Dair Bir Düşünce*.

³⁴⁵ Özden Özgenç, *İdeal Toplum Düzeni Arayışında Kurgulanan Kentsel Planlamalar, Ütopyalar ve Yavaş Şehir Akımı*

³⁴⁶ Selma Aydoğan, *Sürdürülebilir Mimarlıkta Sakin Şehir (Cittaslow) Yaklaşımı*.

etkileri incelenmiş ve sonuç olarak mekânsal anlamda bir alternatif oluşturduğu ifade edilir.³⁴⁷ 2016 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi'nde mimarlık alanında yapılmış bir diğer yüksek lisans tezi “Kültürel Mirası Koruma Bağlamında ‘Yavaş Şehir’(Cittaslow) Hareketi: Türkiye Örneği”dir. Çalışma Türkiye’de Yavaş Şehirlerin üyeliklere kabul edilmeye başlandıktan sonraki durumları incelenmiştir. Bu anlamda çalışma üyelik süreçleri incelenmiş ve üyelik sonrasında planlanan kültürel mirasların korunma projeleri içerir. Ayrıca şehirlerin proje uygulama alanlarının ele alınmasıyla somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel mirasların korunması konusunda farklı başlıklar altında ele alınmıştır.³⁴⁸

Danışmanlığı Rıdvan Yurtseven’in yaptığı 2011 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nde doktora tezi olarak kabul edilen aynı zamanda bap projesi olan “Sürdürülebilir Rekabet Avantajı ve Yavaş İşletmecilik: Karşılaştırmalı Bir Araştırma” çalışması işletmeleri performans anlamında karşılaştırmaya tabi tutmuştur. Bu karşılaştırma sonucunda yavaş işletmelerin bölgesel personel çalıştırması, yöresel yiyecekler sunması bakımından diğer işletmelere göre daha yüksek performans sergilediği sonucuna varılır. Bu durum yerelliğin rekabet karşısında pozitif bir anlam taşıdığına ifadesidir.³⁴⁹ İşletme Anabilim Dalı’nda Yavaş Şehirlerle ilgili diğer lisansüstü çalışmalarda; Turistlerin memnuniyetleri, Yavaş Şehirlerin marka imajı, sürdürülebilir rekabet anlayışı üzerinde durulmaktadır.

Kamu yönetimi alanında yapılan 2013 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak kabul edilen “Değişen Kentleşme Yaklaşımları ve Yavaş Kent(cittaslow) Akımı” çalışması yavaş kentleri standartlaşma, tek-tipleşme ve küresel ekonomik ilişkilerin karşıtı olarak ele alınmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda da beş yavaş şehrin üye olduktan sonra büyük değişimler yaşadığına yer verilmiştir. Bu değişimler özellikle tarım, turizm ve yerel ürünlerin ön

³⁴⁷ Hakkı Can Özkan, “Bir Sürdürülebilir Kent Modeli: Yavaş Şehir Hareketi ‘’, (Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011)

³⁴⁸ Deniz Çakar, “Kültürel Mirası Koruma Bağlamında ‘Yavaş Şehir’(Cittaslow) Hareketi: Türkiye Örneği’’, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016)

³⁴⁹ Ozan Kaya, “Sürdürülebilir Rekabet Avantajı ve Yavaş İşletmecilik: Karşılaştırmalı Bir Araştırma’’, (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2011)

plana çıkarılmasıdır. Bununla beraber kadınların işgücüne katılması ve kent deneyimlerinde artış görülmesi, çalışmanın bir diğer sonucudur.³⁵⁰

“Türkiye’deki Cittaslow Kentleri Yerel Yönetimlerinin Destinasyon Pazarlaması Uygulamaları: Vize İlçesi Örneği” adlı yüksek lisans çalışması 2015 yılında Kırklareli Üniversitesi’nde işletme alanında yapılmıştır. Çalışma nitel içerikli olmakla birlikte ilk bölümde sürdürülebilirlik kavramı üzerinde durur. Sürdürülebilirliğin kalkınma ve kentleşme üzerindeki etkisine yer verilir. Sonrasında imaj, marka iletişim konuları etrafında birleştirilen Yavaş Şehir olgusu sunulur. Elde edilen sonuçta tüketimin sadece bölgesel değil, daha geniş çaplı şekilde yeniden dizayn edilmesi ve tasarrufun yaygınlaşması gerekliliğine varılmıştır. Yavaş Şehirlerin sosyal ve ekonomik politikalara uyması halinde olumlu, halkın desteğini almadığı sürece olumsuz yönde grafik sergileyebileceği ve sürdürülebilirlikten uzaklaşabileceği ifade edilir.³⁵¹

Yüksek lisans tezi olarak 2015 yılında kabul edilen bir diğer çalışma “Sürdürülebilir Turizm Çerçevesinde Engelsiz Turizm Potansiyelinin İncelenmesi: Taraklı Örneği”dir. Çalışmada turizm endüstrisinin bir pazar olarak engelli turizmini yatırım bağlamında gerekli ilgiyi göstermediği gerekçesiyle eleştirilir. Öte yandan anket uygulanan bireylerin bu engelli turizmi hakkında net bilgi ve algı düzeyine sahip olmadığı sonucuna varılır. Ayrıca Yavaş Şehirlerin halkı bilinçlendirme konusunda büyük çaba sarf etmesi gerekliliği ortaya çıkar.³⁵²

Bir diğer çalışma ise; “Sürdürülebilir Yerleşim Modellerinin Sürdürülebilirliğin Boyutları ve Yerel Yönetimler Açısından Karşılaştırılması”dır. Bu çalışma Yavaş Şehirleri sürdürülebilirlik bağlamında ve ekolojik perspektifte ele alır. Çalışma 2016 yılına ait olması gerekçesiyle o yılki Yavaş Şehirler karşılaştırılmıştır. Yerleşim modellerinin birbirlerine göre olumlu ve olumsuz yanlarına odaklanır. Elde edilen sonuçlara göre Yavaş Şehirlerin önem verdiği sürdürülebilirlik boyutu

³⁵⁰ Adviye İkbal Baydar, “Değişen Kentleşme Yaklaşımları ve Yavaş Kent(Cittaslow) Akımı”, (Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2013)

³⁵¹ Aykut Pajo, *Türkiye’deki Cittaslow Kentleri Yerel Yönetimlerinin Destinasyon Pazarlaması Uygulamaları: Vize İlçesi Örneği*.

³⁵² Arzu Kahveci, “Sürdürülebilir Turizm Çerçevesinde Engelsiz Turizm Potansiyelinin İncelenmesi: Taraklı Örneği”, (Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Sistemler ve Ulaştırma Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2015)

çevreselken sosyal ve iktisadi sürdürülebilirlik politikaları göz ardı edilmektedir.³⁵³ Yavaş Şehirler ile ilgili Mimarlık Anabilim Dalı'ndaki diğer lisansüstü çalışmalar; Sürdürülebilir mimari ve sürdürülebilir kent, kentsel mimari koruma ilkeleri, mimari ve yaşam kalitesi bağlamlarıyla Yavaş Şehir ele alınmıştır. Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'ndaki lisansüstü çalışmalarda ise; Yavaş Şehirler, Peyzaj Mimarlığı açısından değerlendirilmektedir.

“Bir Yerleşim Birimi Olarak Kent Anlayışında Yeni Politika: Yükselen Değer Olarak Yavaş Kent (Cittaslow)” 2012 yılında Ege Üniversitesi'nde Sosyoloji alanındaki Yüksek Lisans tezi, yerel sürdürülebilirliğin küresel olumsuzlukların hangi dayanaklarına saldırdığı üzerine yapılmış bir çalışmadır. Alternatif bir kent modeli olması dolayısıyla da mekânsal özelliklerin yeni anlamlar kazanmasına yol açtığı ifadelerine yer verilir. Özellikle Türkiye'deki ilk Yavaş Şehir Seferihisar olması dolayısıyla, bu kentin projeleri incelenir. Seferihisar'ın Yavaş Şehir olmadan önce ve sonra halk algısının beklenti ve tutumları ele alınır.³⁵⁴

2018 yılında Ankara Üniversitesi'nde doktora çalışması olarak kabul edilen “Türkiye’de Kapitalizmin İşleyişi Sürecinde Sakin Şehir Hareketi ve Sürdürülebilirlik: Seferihisar Örneği” adlı çalışma sosyoloji alanında yapılmıştır. Çalışmada eleştirel bir bakış açısı hâkim olmakla beraber sürdürülebilirliğe de vurgu yapılır. Çalışma Seferihisar üzerinden gerçekleştirilerek mevcut kapitalist ekonomik işleyişe eklemlenme ve üretim-tüketim ilişkileri içinde sürdürülebilirliği araştırmayı amaçlar. Çalışmada kuruluş temsilcileri ve yerel yönetim ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda belediye hizmetlerinin Yavaş Şehir olmadan öncesine göre arttığı görülür. Öte yandan özellikle yaz aylarında nüfusun artmasıyla hizmetlerde sorun olabileceğine değinilir. Çalışmada Seferihisar ele alındığında sosyal tabakalaşmada artma, yabancılaşma ve soylulaşmanın ortaya çıkması ve kent-çevre sorunlarının artması sonucuna varılır.³⁵⁵ Sosyoloji alanında yapılmış bir başka çalışma

³⁵³ Zehra Çetinkaya, “Sürdürülebilir Yerleşim Modellerinin Sürdürülebilirliğin Boyutları ve Yerel Yönetimler Açısından Karşılaştırılması”, (Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016)

³⁵⁴ Ayça Öztürk, “Bir Yerleşim Birimi Olarak Kent Anlayışında Yeni Politika: Yükselen Değer Olarak ‘Yavaş Kent’(Cittaslow)”, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2012)

³⁵⁵ Nazlı Beril Özer Tekin, “Türkiye’de Kapitalizmin İşleyişi Sürecinde Sakin Şehir Hareketi ve Sürdürülebilirlik: Seferihisar Örneği”, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2018)

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesinde Melek Toprak tarafından yazılmış Cittaslow ilanıyla birlikte sükûnetini kaybeden şehir: Taraklı'dır. Yüksek Lisans tezi olan çalışma eleştirel bir yaklaşım sunar. Çalışma kapsamında incelenen Taraklı'nın Yavaş şehir olmadan önce sahip olduğu doğallığın yitirildiği iddiasındadır. Öte yandan doğal çevrenin imar izni verilerek bozulduğunu, kimliğinin ve mekânın pazarlanması, yerelin küresel döngüye katılarak dâhil edilmesi söz konusudur. Bunun sonucunda yerel ile küresel olan arasında bir gerilim oluşmakta ve bu gerilimler beraberinde sakinliği bozacak durumları getirmektedir. Çalışma, ele aldığı ilçe olan Taraklı'nın Küresel hız'a karşı yavaşlığı ön plana aldığı ancak hızlıca kar sağlayacak ekonomik bir mantık temelinde kurulduğu fikrindedir.³⁵⁶

Buna benzer sonuçlar elde edilen bir diğer çalışma ise 2018 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde sanatta yeterlilik düzeyinde ele alınmıştır. “Yaşam Kalitesi Bağlamında Yavaş Şehirlerde Kamusal Mekân Üzerine Bir Analiz” çalışmasında Yavaş Şehirlerden olan Halfeti özelinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kentsel yaşam kalitesi, kamusal alan ve mekân, kamusal mekânın sosyo-kültürel gibi alt başlıkları içerir. Değerlendirme sonuçları Yavaş Şehirlerde kamusal mekânların kent kültürünü yansıtmaya düzeyi büyük oranda olumsuz olduğu tespitini içerir. Bunun yanında yaşam kalitesi ile mekân kalitesi arasındaki ilişki ele alınır. Bunun sonucu da Yavaş Şehirlerin tasarlanmış mekân olarak yaşam kalitesinin yükselme düzeyinin olumsuz olduğu sonucuna ulaşır. Bir diğer önemli konu olan yerel halkın Yavaş Şehir bilinci ve kent kimliğinin dokusunun korunması farkındalığı yarattığı ile ilgilidir. Yapılan görüşmelerde bu kent kimliğinin ve dokusunun korunması noktasında katılımcı değerlendirmeleri büyük oranla olumsuz tarafındadır. Genel sonuç olarak çalışma Halfeti özelinde Yavaş Şehir'in marka olmaktan uzak, sadece yüzeysel konumda olduğu belirtilir.³⁵⁷

Yavaş Şehirler ile ilgili eleştirel bir bakış açısına sahip “Cazibe Merkezleri Yaratma Stratejisi Olarak Yavaş Kentler” çalışması 2015 yılında İstanbul Üniversitesi'nde doktora düzeyinde Kamu Yönetimi Anabilim Dalında yapılmıştır. Çalışma dayanaklarını küreselleşmeyle gelişen yerellik anlayışıyla oluşturur. Turizm

³⁵⁶ Melek Toprak, “Cittaslow ilanıyla birlikte sükûnetini kaybeden şehir: Taraklı”, (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018)

³⁵⁷ Esin Fakıbaşa Dedeoğlu, , “Yaşam Kalitesi Bağlamında Yavaş Şehirlerde Kamusal Mekân Üzerine Bir Analiz”, (Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, Sanatta Yeterlilik Tezi, 2018)

endüstrisi içinde değişen turist talepleriyle de özgünlük arayışının yönünü Yavaş Şehirlere çevirmesi konu edinilir. Çalışmanın temel problematiği kent ve küreselleşme aynı paydada ele alındığında Yavaş Şehirlerin alternatif bir model olma iddiası mı yoksa pazarlama stratejisi olarak mı sunulduğudur. Küreselleşme söylemi ile uyumlu bir kent stratejisi olarak görülebilir mi sorunu üzerinde durur. Seferihisar üzerinde yapılan araştırmalar ve Tunç Soyer'in konuşmalarını inceleyen çalışma, Seferihisar Yavaş Şehrinin özellikle yerel kalkınma vurgusu nedeniyle, kent pazarlama stratejisi olarak ele alınabileceği sonucuna ulaşır.³⁵⁸

2010 yılında Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda kabul edilen, "Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış Olarak Yavaş Şehirler(Cittaslow): Seferihisar Örneği" çalışması ise Yavaş Şehirlerin ortaya çıkış serüveni incelenmiş ve dünya çapında yayılma olanakları ele alınmıştır. Aynı zamanda Yavaş Şehirleri "alternatif bir sürdürülebilir kent modeli" olarak incelemiştir. Bu bağlamda şehirlerin sosyo-kültürel olarak etkilenme şekilleri de ayrıca ele almıştır.³⁵⁹ Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda çok fazla lisansüstü çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda; Sürdürülebilir kent, kentsel yaşam kalitesi, sürdürülebilir yerel kalkınma, kentsel planlama üzerinde durulmaktadır.

"Yavaş Şehir Algısı ve Yavaş Şehirlerde İnovatif Yatırımlara İlişkin Bir Araştırma" çalışması 2018 yılında doktora tezi olarak kabul edilmiştir. Bu çalışma Yavaş Şehirleri turizm endüstrisi bağlamında ele alır. Çalışma inovasyonun turizm işletmeleri üzerindeki büyük önemine odaklanarak inovatif yatırımların değişen dünya trendlerini örnek aldığı üzerinde durur. Çalışmada Yavaş Şehir de bir inovatif yatırım aracı olarak görülerek analizler gerçekleştirir. Görüşme teknikleriyle Yavaş Şehir'lerin teknolojiyi kaliteli bir yaşam sunma aracı olarak ele aldığı doğal çevre ve tarihi değerleri korumaya yönelik yenilikçi yatırımların yapıldığı sonucuna ulaşılır.³⁶⁰ Danışmanlığını Cittaslow Uluslar arası Bilim Kurulu üyesi Rıdvan Yurtseven'in yaptığı "Yavaş Turizm ve Yavaş Turist: Cittaslow Seferihisar'da Karşılaştırmalı Bir Araştırma" adlı çalışma 2017 yılında kabul edilen yüksek lisans tezi sonucunda yavaş turist ve diğer

³⁵⁸ Suna Ersavaş Kavanoz, "Cazibe Merkezleri Yaratma Stratejisi Olarak Yavaş Kentler", (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2015)

³⁵⁹ Enes Battal Keskin, "Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış Olarak Yavaş Şehirler(Cittaslow): Seferihisar Örneği", (Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2010)

³⁶⁰ Erhan Coşkun, "Yavaş Şehir Algısı ve Yavaş Şehirlerde İnovatif Yatırımlara İlişkin Bir Araştırma", (Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2018)

turist olmak üzere iki turist tipi belirlenmiştir. Turizm alanındaki işletmelerin ulaşımında çevre dostu yöntemler kullanılması, bazı yörelerde geleneksel-yöresel ürün ve hizmetlerin sunulması daha olumlu sonuçlar doğurabileceği konusunda fikirler sunulur. Yavaş Şehirlerin sürdürülebilir mimari gibi hızlı kent anlayışına sahip olması öneriler arasındadır.³⁶¹

Türkiye’de ilk Seferihisar, daha sonra diğer ilçelerin de Yavaş Şehir seçilmesiyle haberlerde ve dergilerde tanıtımı yapılmıştır. Kısa sürede Yavaş Şehirler ülkede oldukça yankı uyandırmış ve turist çekmeye başlamıştır. Beraberinde Yavaş Şehirler turizm alanında yeni bir açıda konumlanmıştır. Bununla birlikte Yavaş Şehirler Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı’ndaki lisansüstü çalışmalara da konu olmuştur. Bu çalışmalar; Yavaş Şehir algısı, Yavaş Şehirlerde yapılan yatırımlar ve Yavaş turizm olguları durağında birleşmektedir.

Lisansüstü çalışmalarla birlikte Yavaş Şehirler hakkında makalelerin de sayısı oldukça fazladır. Bu uluslararası makaleler genel itibariyle Yavaş Şehir’lerin markalaşması, sürdürülebilirliği ve çevre etmenlerle ilişkisi bağlamında ele alınmakla birlikte daha özde küreselleşmeye de değinilmektedir. Yavaş Şehir makalelerde ele alındığı şekliyle daha çok bir tanıtım olarak ele alınabilir. Bunun temel sebebi de henüz Yavaş Şehirlerin, kentlerin büyük bir bölümüne etki etmemesidir. “Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World” makalesi Yavaş Yemek ve Yavaş Şehir hareketini, yerel kaynaklar, ekonomik ve kültürel güçler ve bir şehrin eşsiz tarihi bağlamına odaklanan kentsel gelişime alternatif bir yaklaşım olarak incelemektedir. Alternatif ekonomik kalkınma politikaları üzerine yapılan son tartışmaların ardından, çalışma, Yavaş Şehir hareketini ekonomik, çevresel ve adaletli kentsel gelişim hedefleri arasındaki karşılıklı bağımlılıkları ele alma stratejisi olarak incelemektedir. Özellikle, Almanya’daki iki Yavaş Şehir örneğini (Waldkirch ve Hersbruck) örnek alır ve bu şehirlerin kent politikalarını nasıl geri döndürdüklerini gösterir. Çalışma, kurumsal merkezli kalkınma yerine alternatif kentsel gelişim gündemleri bağlamında ele alır. Başarılı Yavaş Şehirlerin kurumsal ve politik özellikleri ve kavramın aktarılabilirliği hakkında bazı açıklamalar sunarak makaleyi sonuçlandırır.³⁶² “The Value of Cittaslow

³⁶¹ Caner Tekin, “Yavaş Turizm ve Yavaş Turist: Cittaslow Seferihisar’da Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, (Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2017)

³⁶² Heike & Knox, *Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World*.

as an Approach to Local Sustainable Development: A New Zealand Perspective” çalışması Yavaş Şehir ilkelerinin küçük kasabalarda sürdürülebilir kalkınmaya ve ekonomik büyüme yardımcı olmak için potansiyel uygulamalarını değerlendirmek için üç Yeni Zelanda vaka çalışması kentinden araştırma sunmaktadır. Bulgular, planlamacıların ve topluluk üyelerinin genel olarak Yavaş Şehir’i, gereksiz ek düzenlemeler ve genel topluluk desteği olmayan bir yaklaşım uygulayan gereksiz bir 'marka' olarak algıladıklarını ortaya koyar.³⁶³

Bir diğer çalışma olan “Creating Ordinary Places: Slow Cities in a Fast World. Journal of Urban Design” temelde kentsel tasarım ile mekânın sosyal inşası arasındaki karşılıklı bağımlılığı konu edinir. Çalışmada mimarların, planlamacıların ve şehir tasarımcılarının, yer yapımı ile ilgili teorik temellere dikkat etmesi gerektiği önerilmektedir. Buradaki vurgu, rutin karşılaşmaları kolaylaştırmak için yaşamın temposuyla kentsel ortamların kapasitesi arasındaki ilişki ve bunun sonucunda yerin sosyal inşasına yol açan belirsizliğin temelini oluşturan paylaşılan deneyimler üzerinedir. Bu sorunlar, Küreselleşme’nin “hızlı dünyası” bağlamında ve Slow City hareketinin gösterdiği sonuçlara tepki verilmesi ele alınmaktadır.³⁶⁴ “Sense and sustainability: The case of the Slow City movement” çalışması sürdürülebilir yerel kalkınmaya yeni bir yaklaşım önerecek duyular üzerine son antropolojik literatürden yararlanır. Duyuların sürdürülebilir kentsel gelişim deneyimlerine ilişkin ve hem söylemlerde hem de ilgi alanlarına nasıl girdiğine dikkat etmenin, bu süreçlerin nasıl işlediğine dair iç görüler üretebileceğini önerir. Tartışmayı geliştirirken, Cittàslow (Slow City) hareketinin İngiliz üye kasabalarındaki etnografik araştırmalardan örnekler alır.³⁶⁵ Aynı yazar bir başka makalede yavaş yaşamın duysal öğelerinin Cittàslow ve ilgili Slow Food hareketinin literatüründe nasıl temsil edildiğini analiz eder. Ardından, Aylsham’ın Cittàslow etkinliklerine ve projelerine odaklanan etnografik saha çalışmamdan yola çıkarak, Cittàslow politikalarını ve faaliyetlerini üreten ve katılan

³⁶³Semmens & Freeman, “The Value of Cittàslow as an Approach to Local Sustainable Development: A New Zealand Perspective”, *International Planning Studies*, C. 17, S. 4 (2012)

³⁶⁴ Paul L. Knox, “Creating Ordinary Places: Slow Cities in a Fast World”, *Journal of Urban Design*, C. 10, S. 1 (2005)

³⁶⁵ Sarah Pink, “Sensing Cittàslow: Slow Living and the Constitution of the Sensory City”, *The Senses and Society*, C. 2, S. 1 (2007)

bireylerin rutin ve yaratıcı duyusal uygulamalarının bir “duyusal kent” oluşturduğunu inceler.³⁶⁶

Yavaş Şehir ile ilgili Türkçe yayımlanmış makaleler ilk olarak bu yeni hareketin üyelik süreçleri, kriterlerini ve Yavaş Şehirlere olan algıları inceler.* Bununla birlikte Yavaş Şehir hareketinin hangi koşullarda ortaya çıktığını ve yayıldığını bir alternatif oluşturduğunu ele alır. “Yaşam Kalitesi Ekseninde Şekillenen Alternatif Bir Kentsel Yaşam Modeli: Yavaş Kentleşme Hareketi” çalışması da bunlardan biridir. Yaşam hızının bireyler üzerindeki olumsuz etkilerinden ve modern birey olarak adlandırılan bireylere alternatif bir yaşam modelinin olup olmadığı sorgulanır. Küreselleşme süreçlerinin etkilerine değinilen çalışmada sağlıklı taze ürünlerle beslenen bireylerin aynı zamanda geleneklerini de bir sonraki nesle aktarabileceği düşüncesinin olumlu tarafları ele alınır. Homojenleşme ve hız unsurlarının böylesine etkin olduğu dönem için bu yavaş yaşamın hangi kavramlarla ifade edeceğini de ele alır.³⁶⁷ ”Yavaş Hareketinin Kentsel Ölçekteki Yeni Yansıması Cittaslow” çalışması ise yavaş hareketinin küreselleşmenin doruğa ulaştığı mega kentlerden ziyade küçük şehirlerin bu alternatife ilgi duymasının nedeninin çevresel faktörler olduğu görülür. Ancak Yavaş Şehirlerin genel anlamda etkisini arttırmasının en önemli şartının geniş çerçevede revize edilmesi olduğu sonucuna varılır. Elbette bu durumun gerçekleşmesi bir bakıma çevresel politikaların büyük ölçüde esnetilmesi gerekliliği doğar. Enerji kaynaklarının

³⁶⁶ Sarah Pink, “Sense and sustainability: The case of the Slow City movement”, *The International Journal of Justice and Sustainability*, C. 2, S. 13 (2008)

*Örnek çalışmalar için bkz:

Esra Özhanç, Zeynep Bozhüyük Ardahanlıoğlu ve Hasan Yılmaz, “Sakin Şehir Üyelik Süreci Analizi”, *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, C. 43, S. 2 (2012)

Elvettin Akman, Çiğdem Akman ve Meltem Karakuş, “Yavaş Şehirler Kriterleri Çerçevesinde Seferihisar Belediyesinin Faaliyetlerinden Yerel Halkın Memnuniyet Düzeyi”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 20, S. 2 (2018)

Celil Çakıcı, Uysal Yenipınar, “Yavaş Şehir Hareketi: Seferihisar Halkının Tutum ve Algıları İle Yaşam Doyumları”, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, C. 11, S. 3 (2014)

Yusuf Dindar, Ayşe Nevin Sert, “Yerel Halkın Yavaş(Sakin) Şehir Hakkındaki Algıları: Seferihisar’da Nitel Bir Araştırma”, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 4 (2018)

Mehmet Yavuz Çetinkaya, Neslihan Serçeoğlu ve Hacı Arslan Uzan, “Yavaş Şehir hareketinin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisi: Erzurum-Uzundere Halkının tutum ve Algıları Üzerine Bir Araştırma”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 45 (2016)

³⁶⁷ Elif Karakurt Tosun, “Yaşam Kalitesi Ekseninde Şekillenen Alternatif Bir Kentsel Yaşam Modeli: Yavaş Kentleşme Hareketi”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 32, S. 1 (2013)

dengeli kullanımı bu politikalara alternatif olarak sunulabilecek politikalar arasındadır.³⁶⁸

“Cittaslow Hareketinde Çevre Eğitiminin Önemi” makalesi Yavaş Şehirlerin çevre politikalarını ele alan makalelerden biridir. Çalışmada genel olarak bir Yavaş Şehir’in yükümlülüğü altına girdiği çevre politikaları ele alınmaktadır. Bu çevre politikalarıyla birlikte doğaya hak ettiği değerin verilmesi ve yerelliğin ön plana çıkması önemlidir. Çünkü bu kavramlar çerçevesinde Yavaş Şehirler kültürel değerin ön plana çıktığı bir toplumsal kalkınma hareketi olarak ele alınabilirliği artar. Bu anlamda toplumsal hareketin aktörleri olarak uygulayıcı bireylere çevre eğitiminin verilmesi sürekliliği bakımından oldukça büyük önem taşıdığı sonucuna varılır. Çevre eğitimiyle birlikte, çevreye, doğaya, tarih ve kültüre daha hassas yaklaşan bireyler yetiştirmenin Yavaş Şehir uygulamaları üzerindeki önemi konu edilir.³⁶⁹ Bunun da ötesinde bu çevre politikalarının devamlılığını sağlama bakımından öneriler sunmaktadır. “Çevreyle Bütünleşmiş Bir Yerel Yönetim Örneği Olarak ‘Sakin Şehir’ Hareketi ve Türkiye’nin Potansiyeli” adlı çalışma, Yavaş Şehir’lerin maddi kaynakların Batı ülkelerinden farklı olarak Türkiye’deki imkânını, adaylık süreçleri ve nüfus hareketleri üzerinden ele alır. Şehirlerin Yavaş Şehir olmasıyla bir bakıma hem yerel toplumun hem de ziyaretçilerin yaşam kalitelerinin yükselmesini amaçlamalarıyla, uluslararası bir ağ halini almasını ön plana çıkarır. Bunun yanında yerel ürünlerin üretim şansı bulmasıyla ekonomik anlamda da sınırlılıkları yıkma girişimleri olarak ele alınabilirliği tartışmaktadır.³⁷⁰ “Çevre ve Enerji Açısından Yavaş Şehir Hareketinin Gelişimi” adlı çalışma ise temelini yine çevresel olgulara dayandırarak şehrin güneş enerji kaynaklarına ulaşma durumunu, altyapı politikalarıyla birlikte sunar. Bir alt söylem olarak ta bireylerin beden sağlığından bahseder. Şehrin Yavaş Şehir olduktan sonra var olan kimliğinin korunması ve şehir insanının sağlığı çerçevesinde geliştirilmesi amacıyla doğal kaynakların kullanıma alınması anlam taşır. Bunun yanında tarım ilaçlarının denetlenmesinin ve

³⁶⁸ Münire Gül Demir, “Yavaş Hareketinin Kentsel Ölçekteki Yeni Yansıması: Cittaslow”, *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, C. 1, S. 4 (2018)

³⁶⁹ Abdullah Karataş, Özgür Karabağ, “Cittaslow Hareketinde Çevre Eğitiminin Önemi”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 16, S. 29 (2013)

³⁷⁰ Veli Sırım, “Çevreyle Bütünleşmiş Bir Yerel Yönetim Örneği Olarak ‘Sakin Şehir’ Hareketi ve Türkiye’nin Potansiyeli”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, C. 1, S. 4 (2012)

üretimin sera gazı salınımından kaçınılmasının ekonomik anlamda da satılan ürünlere yansması ele alınır.³⁷¹

Yavaş Şehirler, sürdürülebilirlik unsurlarının da ele alınmasını gerektirir.* “Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler(Cittaslow)” çalışması, Yavaş Şehirlerin sürdürülebilirlik anlayışının kavramın kendisiyle paralellik gösterdiğini, ayrıca yerel sürdürülebilir ekonomik bir kalkınma modeli olarak ele alınabilme imkânını sunar. Ayrıca çalışma Yavaş Şehirlerin bir sonuç olmasından ziyade bir süreç olduğu durumuna dikkat çeker. Öte yandan bu şehirlerin daha da geliştirilebileceği ve hareketin kendi dinamiklerinin sürekli olarak yenilenmesiyle daha geniş kitlelere üzerinde etkili olabileceği tartışılır.³⁷² “Sürdürülebilir Yerel Kalkınma için Cittaslow Hareketi Bir Model Olabilir Mi” adlı makale ise küreselleşmenin olumsuz etkileriyle birlikte marka olarak öne çıkan kültürlere karşı tutumunu değerlendirir. Yerel üretimin desteklenmesinin de sürdürülebilirliğe olan etkisini aynı eksende ele alır. Gerek ışık kirliliği, gerek karbon salınımı ile mücadele edilmesi bu süreçlere dâhildir. Elbette bir bakımıyla yerel olanın küresel olanın bir parçası olabileceği gerçeği de ele alınır. Bu anlamda tarihten günümüze getirilen yerel ve özgün kimliklerin yaşatılması, yerel bir kalkınma modeli olarak yol haritası niteliğindedir. Ayrıca çalışma yerel kalkınmanın hızlandırıldığını ancak bunu yaparken Yavaş Şehir kurallarına uygun davranıldığını gözler önüne serer. Kentlerin ihtiyaç ve şartları bakımından yerel üretimi ön plana çıkarırken bazı kentlerde ise turizm artışını gerçekleştirdiğini ifade eder.³⁷³ ”Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı Isparta/Eğirdir” çalışması doğrudan Eğirdir ilçesinin Yavaş Şehir olma özelliklerini aktarır. Özellikle sürdürülebilir kırsal turizm potansiyeli bakımın sahip olduğu çeşitlilik konu edinir. Bununla birlikte sanayi ve hızlı gelişim yolunun her zaman bir kent olma durumunu yansıtmayacağına değinilir. Orta ve uzun vadede sahip olduğu doğal üretim

³⁷¹ Sibel Günerhan, Ümit Erdem ve Hüseyin Günerhan, “Çevre ve Enerji Açısından Yavaş Şehir Hareketinin Gelişimi”, *Tesisat Mühendisliği Dergisi*, S. 118 (2010)

*Örnek çalışmalar için bkz:

Burcu Altıparmak, Ahmet Oktan, “Kentsel Sürdürülebilirlik ve Türk Sinemasına Yansmaları: Entelköy Efeköy’e Karşı Filmi”, *Tarih Okulu Dergisi*, S. 25 (2016)

Cemile Bahtiyar Karadeniz, “Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Sakin Şehir Perşembe”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 27, S. 29 (2018)

Şule Yüksel Özmen, haluk Birsen ve Özgül Birsen, “Sakin Şehir Yalvaç Örneğinde Sürdürülebilirlik, Sakin Şehirler ve Toplumsal Katılım”, *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 3 (2017)

³⁷² Enes Battal Keskin, *Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler(Cittaslow)*

³⁷³ Alper Yalçın, Sevda Yalçın, “Sürdürülebilir Yerel Kalkınma İçin Cittaslow Hareketi Bir Model Olabilir Mi”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 1 (2013)

koşullarının devam ettirilmesi bu açıdan önemlidir.³⁷⁴ “Yavaş Kent Unvanının Sürdürülebilirliğinde Belediye Başkanının Rolü: Yenipazar Örneği” çalışması, Yavaş Şehir’lerin unvanının sürdürülebilmesinin zorluğuna dikkat çeker. Öte yandan çalışma, sürdürülebilirliğe olan girişimlerin sonuç vermediğini ve yönetsel olarak başarı elde edilemediğini kapsar. Bunun nedeni olarak ise Yavaş Şehir olma sürecinin ekonomik kaygılar nedeniyle gerçekleştirildiği gösterilir. Bu anlamda yöneticilerin Yavaş Şehirler için büyük önem taşıdığı açığa çıkmaktadır. Ayrıca çalışma başarısız girişimlerin bir diğer nedeninin halkın bilinçlendirilmemesi olduğunu gözler önüne serer. Halkın süreçlerde büyük rol alması gerekliliği tartışılır.³⁷⁵

Yavaş Şehirler hem yerel halk hem de ziyaretçiler tarafından gündelik hayat deneyimlerinin yaşandığı bir mekân olarak ele alındığında kamusal mekân da önemli bir konuma sahiptir. “Sakin Kent Üyeliğinin Kamusal Mekânlara Etkisi” çalışması Waldkirch’deki Kızıl ev ve Seferihisar’daki kadın emeği evi, Aylsham kültür merkezi ve Orvieto lezzet sarayı, Mold üretici pazarı ve kapalı pazar gibi Yavaş Şehirlerin sahip olduğu kamusal mekânları inceler. Bunun yanında kamu hizmeti veren kuruluşların hizmet verme şekilleri ve yeni düzenlemeleri ele alır. Bu anlamda Yavaş Şehirlerin kamusal mekânları düzenleme şekillerinin, yerel halk ve ziyaretçiler bakımından kolay ve erişilebilir olduğu sonucuna varılır. Yine de kamusal mekânların yerel halk yani hak sahipleri için dizaynının daha fazla olduğu, kamusal alanın ticarileşmediği ifade edilir. Caddelerin düzenlenmesi, bisiklet yollarının yapılması, tiyatro, konferans gibi etkinliklerin düzenlenmesi halka yönelik olması dikkat çekmektedir.³⁷⁶

Makalelerde ele alınan konularından bir diğeri ise marka şehir kavramıdır.* “Kentlerin Markalaşması- Vize Örneği” bu çalışmalardan biridir. Çalışma genel

³⁷⁴ Meryem Alagöz, *Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlçesinin Cittaslow Kriterleri Açısından İncelenmesi*.

³⁷⁵ Duygu Ak, “Yavaş Kent(Cittaslow) Unvanının Sürdürülebilirliğinde Belediye Başkanının Rolü: Yenipazar/Aydın Örneği”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 68 (2018)

³⁷⁶ Onur Donat, Pınar Savaş Yavuzçehre, “Sakin Kent(Cittaslow) Üyeliğinin Kamusal Mekânlara Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 35 (2016)

*Örnek çalışmalar için bkz:

Çağatay Akdoğan, “Destinasyon Markalaşma Bağlamında Yavaş Şehir(Cittaslow) Hareketi Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Proceedings Books of 2nd International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences, 20-23 Nisan 2017*, (İstanbul, 2017): 379-390.

Esra Kut, “Marka Kent Olma Yolunda Cittaslow(Slow City) Felsefesi İle Bütünleşmesi Düşünülen Sandıklı”, *Marka Kent Sandıklı Sempozyumu Bildiri Kitabı, 15-18 Ekim 2014*, (Sandıklı, 2014): 129-135.

Aysun Karaahmet, “Yavaş Şehir Hareketinin Kent İmajına Katkısı: Ordu-Perşembe Örneğinin Yerel Basın Üzerinden Analizi”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, C. 5, S. 1 (2013)

itibariyle küreselleşmenin tüm kentlerin birbirine benzemesine neden olduğuyla ilgilidir. Bu birbirine benzeyen kentlerin ise ortak hayat felsefesi hız ve tüketime dayalı olmasıdır. Tüm kentlerde aynı olan ürünlerin ve yaşam standartlarının aşılmaya çalışılması nedeniyle Yavaş Şehirler önem kazanır. Bu anlamda Yavaş Şehir hareketi, büyük kentlerin gölgesinde kalan daha küçük ölçekli kentlerin ilgisini çeker. Çalışma Vize'nin markalaşma öyküsü incelenir. Vize üzerindeki Yavaş Şehir'in amacı kaliteli bir hayat, yaşanabilir olması, standardizasyonunun değişmesi ve gelenekleri desteklemek gibi unsurlardır. Böylece şehrin imkân sınırlarının arttırılması amaçlanır. Yavaş Şehirlerin markalaşma süreçleri kendi kimliğine göre farklılaşır.³⁷⁷ “Şehirlerin Markalaşması Sürecinde Marka Konumlandırmasının Rolü: Seferihisar Cittaslow Üzerine Bir İnceleme” çalışmasında markalaşma süreçlerinin çoğunlukla yerel halk üzerine yoğunlaştığı sonucuna varılmıştır. Şehrin markalaşmasının sürdürülebilir olması için yerel halkın bilinçlendirilmesi ve gerekli eğitimlerle bireylerin algısına yerleştirilmesi hedeflenir. Bireylerin yetiştirilmesi de kentte yansımaya neden olur ve markalaşma değeri korunur. Bu bağlamda ilk Yavaş Şehir olan Seferihisar, Yavaş Şehir felsefesini iyi bir şekilde yansıtarak şehrin marka değerini korumaktadır. Bunu da huzur, mutluluk ve kendi kendine yeten üretim kapasitesi kavramları üzerinden gerçekleştirir. Çalışmada rekabetçi ortamda marka değerini koruması ve daima arttırmayı hedeflemesi, Seferihisar örneğinde olumlu sonuçlar doğurduğu sonucuna ulaşılır.³⁷⁸ Bu çalışmaların beraberinde Yavaş Şehirlerin turizm ve pazarlama merkezli tartışmaları da dikkat çekmektedir.*

Lisansüstü çalışmalar sonrasında Yavaş Şehir kitaplarda da yaygınlaşmaya başlar. Kitap yazarları genel olarak bir Yavaş Şehir'in yönetim komitesinde yer alan isimlerdir. Bu kitaplardan biri şehirlerin yavaş olma felsefesini temel esaslarıyla

³⁷⁷ Funda Yalım, “Yavaş Şehir (Cittaslow) Hareketi Ekseninde Kentlerin Markalaşması ve Kent İletişimi: Kırklareli ‘Vize’ Yavaş Şehir Örneği”, *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 2 (2017)

*Örnek çalışmalar için bkz:

Çiğdem Ünal, “Turizm Coğrafyasında Yeni Kavramlar “Yavaş Şehirler” ve “Yavaş Turizm”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, C. 21, S. 36 (2016)

Emine Banu Burkut, “Yavaş Şehirlerin(Cittaslow) Kültürel Miras ve Turizme Etkilerinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği”, *Uluslar arası Kültürel Miras ve Turizm Kongresi, 19-21 Mayıs, 2017(Konya, 2017)*

Burhanettin Zengin, Koray Genç, “Yavaş Şehirlerin(Cittaslow) Pazarlanması: Göynük Örneği”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 2 (2018)

³⁷⁸ Ebru Gökaliçler, “Şehirlerin Markalaşması Sürecinde Marka Konumlandırmasının Rolü: Seferihisar Cittaslow Üzerine Bir İnceleme”, *Erciyes İletişim Dergisi*, C. 5, S. 1 (2017)

açıklayan “Yavaş Hareketi”dir. Yavaş Şehir kriterleri (çevre politikaları, altyapı politikaları, teknolojiye yararlanarak kent kalitesinin artırılmasına yönelik faaliyetler, yerel ürünlerin korunması, konukseverlik, farkındalık, Özel gereklilikler, yavaş yemek faaliyet ve projelerinin desteklenmesi) açıklanmıştır. Dünyadaki Yavaş Şehir örneklerine değinilmiştir. Yavaş Şehir işletmeciliğinin ilkeleri yavaş işletmecilik başlığı altında incelenmiştir. Yavaş işletmecilik, yerel toplumların üretim süreçlerini, kültürlerini, geleneklerini, uygulamalarını ve yaşadıkları alanları içeren yeni ekonomi düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Küreselleşme dinamikleriyle tanımlanan günümüz pazar ekonomisi sürdürülebilirlik ve refah açısından sınırlandırıldığına değinilir. Merkezileşen üretim süreçlerinin yarattığı bu olumsuz sonuçları değiştirebilecek yeni ekonomik sistem, yerel ekonomi ya da doğa odaklı ekonomi olarak adlandırılmaktadır.³⁷⁹ Kitabın yazarları arasında Rıdvan Yurtseven aynı zamanda Cittaslow uluslararası bilim kurulu üyesidir. Bir başka eser “Yavaş Şehir”dir. Kitapta Enes Keskin, Küreselleşmenin de etkisiyle dünyanın her yerinde aynı türden problemlerin var olduğunu ve insanlığın geleceği için kent merkezli çözümler araştırılmaya başlandığı üzerinde durur. XX. Yüzyılın sonunda insanlık vicdanı, gelecek kuşakların da gereksinmelerini dikkate alan, doğadaki diğer canlılara da hayat hakkı tanıyan ve insanın doğanın efendisi değil bir parçası olduğunu söyleyen “*sürdürülebilir bir dünya için sürdürülebilir kentleşme*” yaklaşımına vurgu yapar. Bu anlamda çalışmanın hipotezi küreselleşmenin şehirlerin dokusunu, yerel özelliklerini ortadan kaldırmasının ve şehirlerdeki yaşam tarzlarını standartlaştırmasının önüne geçmek, çevreye duyarlı ve turizm merkezli yerel kalkınmayı gerçekleştirmek üzere yaşam kalitesini esas alan, nüfusu belirli bir büyüklüğe ulaşmamış şehirler için geliştirilmiş alternatif bir sürdürülebilir kent modelinin Yavaş Şehirler olduğudur.³⁸⁰ Bir diğer çalışma “Cittaslow Olma Yolunda İlk Adım” kitabı Türkiye literatürü için hala bir tanıtım eser olma özelliği taşır. Yavaş Şehir komite üyelerinin amaçladığı tanıtım faktörü üzerinde durur. Genel olarak tanımlar ve kavramsal ifadeler içerir. “Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlanması Ekseninde Yavaş Şehir” adlı kitap ise Yavaş Şehir ekseninin yavaş yavaş sürdürülebilirliğe vurgunun arttığının ifadesidir. Kitap Yavaş Şehir’lerin şehir planlanması ve turizm çevresinden ele alınmasını içerir.³⁸¹ Bu

³⁷⁹ Yurtseven, Kaya, Harman, *Yavaş Hareketi*, 73.

³⁸⁰ Keskin, *Yavaş Şehir*

³⁸¹ Sezgin, Ünüvar, *Sürdürülebilirlik ve Şehir Pazarlanması Ekseninde Yavaş Şehir*

anlamda literatürün çeşitlenmesi başlamıştır. Yine de Türkiye’de ki çalışmalar genel olarak lisansüstü tezler ile sınırlı kalmakla birlikte geniş kitlelere hitap edebilmesi fırsatı son zamanlarda daha da açılmıştır. Bunlar arasında Tübitak destekli proje olan “Salyangozun İzinde” önemli bir yere sahiptir.

“Salyangozun İzinde” kendi proje yürütücülerinin ifadeleriyle, Türkiye’de son yıllarda çevre sorunlarına yönelik artan farkındalık kapsamında çalışma yürütülmüştür. Yeşil yaşam tarzı, ekolojik yaşam tarzı gibi kavramlar medya aracılığıyla gündeme gelmesi durumun bir proje olarak ele alınmasıyla sonuçlanmıştır. Proje kapsamında yeşil yaşam tarzının göstergelerinden biri olarak da “*cittaslow*” Yavaş Şehirler ve bu şehirlerdeki çevre ile uyumlu yaşam olduğu gerekçesiyle ele alınmıştır. Projenin çıkış noktasını Yavaş Şehir akımının tarihsel gelişimi, Yavaş Şehir oluşumuna halkın, yerel yönetimlerin, STK’ların meslek örgütlerinin nasıl dâhil edildiği, çevre iletişiminin çalışma konularından olan toplumsal katılım, işbirliği ve uzmanlaşma çerçevesi oluşturulmuştur.³⁸² Bu nedenle proje çevresel faktörlerle birlikte ele alınmış ve içeriğinde yetkili isimlerle yapılan görüşmeler yer almaktadır.

Tüm bu lisansüstü tez, akademik makale ve projelerde ele alınan Yavaş Şehir hareketi, Yavaş Şehirlerin daha çok Türkiye görünümüne odaklanmıştır. Bu çalışmalar Yavaş Şehirleri birer sonuç olarak kategorize etmiş ve hareketin faaliyetlerini bu doğrultuda ele almışlardır. Sürdürülebilirlik, kent dizaynı, tarımsal etkinlikler ve geleneksellik olarak çeşitlendirilen ve birer uzmanlaşma bölümü oluşturan faktörler söz konusudur. Çalışmaların kesişim noktası giderek daralan bir alanı ifade eder. Bu nedenle Yavaş Şehirleri bir marka şehir, neo-liberal pazar şehri veya geleneksel temelli şehir olarak ele alınması bu farklılıklardan doğar.

³⁸² Özgül Birsen, vd., *Salyangozun İzinde - Türkiye'nin Sakin Şehirleri*

SONUÇ

Zaman ve mekân toplumsal değişimin yapılar üzerindeki etkisini içeren mikro ölçekli bir yol sunar. Zaman ve mekânın sunduğu bu mikro ölçekli yol kavramsal olarak felsefi kökenine dayanır. Bu iki unsurun hem sunuş hem de algılanış biçimi toplumsal yapılar üzerinde büyük bir açıklayıcılığı barındırır. Bu nedenle Tarım toplumları ve Endüstri sonrası toplumlarını bu zaman-mekân üzerinden ele alarak incelemek mümkün olmuştur. Tarım toplumlarında dağıtım ve tüketim odak noktası olmaya başlamadığından, bu toplum tiplerinin ortak paydası üretimdir. Tarım toplumlarındaki üretim; kendine yeten, yoğun emek ve uzun zaman isteyen, homojen yapıdadır. Endüstri sonrası toplumda ise bu süreç; artı ürün odaklı, yoğun emek (çalışma saatleri bakımından) ve kısa zaman isteyen, heterojen üretim olarak değişmiştir. Bu değişimde zaman boyutunun yönü yavaştan hızlıya dönmüştür. Gelişen teknik ve büyüyen makineleşme bu değişimin katalizör unsuru olmuştur. Öte yandan aynı teknik, sosyal süreçler üzerinden de hareket ederek, vardiya sisteminin kurulması ve banliyö kentlerinin meydana gelmesi üzerinde büyük rol oynamıştır. Banliyö kentlerini takiben, modernleşmenin gelişimi ve kentli olma kavramlarının önem kazandığı bir dönemde kent, değişimin mekânsal boyutunu oluşturmuştur. Bu değişimler gelişen teknikle birlikte boş zamanlar yaratmış ve kitlesel tüketimin temel şartını sağlamıştır. Bu boş zaman artık hazzın doyuma ulaşması için gerekli yakıt olan tüketim faaliyetlerini geliştirmeye hazırdır.

Postmodernizm, haz vaadini endüstri devriminden devraldığı hız üzerinden aktarma çabası içerisine girmiştir. Hız deneyimi endüstrileşme sonrası modern kentli bireyin gündelik yaşam pratiklerine işlemiştir. Endüstrileşmenin üretim süreçlerindeki değişimlerden başlayan hız algısı, gündelik yaşamda da etkili olmaya başlamıştır. Gündelik yaşamın, kent hayatında haz deneyimleme ortamı sunması bu nedenle önemlidir. Ayrıca modernleşmenin etkisi ile gündelik yaşamdaki değişimlerin oluşmasına ve hazzın daha hızlı ve daha sağlam temellere dayanarak işleneceği düşünülmüştür. Postmodern dönemde bu hızlanma en güçlü olduğu dönemini yaşamıştır. Hız ve haz en fazla postmodernizmde birbirine eşdeğer kılınmış durumdadır. Ancak postmodernizm vaadi olan bu eş değeri yitirmiş ve hız hazdan yoksunlaşmaya başlamıştır. Hızın hazdan yoksunlaşması postmodern gündelik yaşam

pratiklerine de yansımıştır. Yavaş şehir hareketinin felsefesi tam da bu pratiklere karşı inşa edilmiştir.

Postmodern gündelik yaşamda da hızın haz üzerinden inşası kent üzerinden olmaya devam etmiştir. Mega yapılar, çok şeritli yollar, daha geniş binalar fakat daha az yaşam alanları bu kent içerisindeki hız üzerinden haz arayışının sembolleridir. Kentli olma deneyimini yaşayan bireylerden devralınan kimlik sunum biçimi, postmodernizmde hızlı ve kitlesel tüketilen benlik sorununa neden olmuştur. Bu tüketilen benlikler, tamamen görüntü üzerinden gerçekleşen etkileşim ile güçlenmiştir. Bireylerin benlik sunumları ve görüntüler üzerinden hareket etmesi daha hızlı bir kimlik sunarak daha fazla hazzı sahip olmayı amaçlamıştır. Ancak postmodernizmin bu hamlesi zaman ve mekân arasındaki kopukluğa neden olmuştur. Bu kopukluk haz anlayışının hızdan kopmasına yol açmıştır. Hızdan kopan haz mekân olan kenti sabit tutarak, kendine yeni bir zaman boyutu bulma çabasına girmiş ve bu başka zaman boyutu bulma çabası “yavaş” ile yeni bir boyut kazanmıştır. Böylece Yavaş Şehirler hazzın kent üzerinden yavaş ile beraber okunması durumunu yaratmıştır. Zamansal boyuttaki bu değişiklik yavaşlığın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yavaş Şehrin politikaları, ilkeleri ve örgütlenme biçimleri de bu zaman mekân kopukluğunu kapatmaya yönelik olmuştur. Yavaş Şehirlerin sayısının giderek artması ve popüler hale gelmesi, hızın artık haz unsuru olmadığı gerçeğinin en büyük göstergesidir. Hazzın böylesi bir konuma sahip oluşu yemeklerden, geleneksellikten, sürdürülebilirlikte ve kentsel dizaynın değiştirilmesinden kaynaklanan yeniden canlandırılma arzusu ile paralellik gösterir.

Bu sabitlerle hareket edildiğinde, teknolojinin hızlı yükselişi ile bir noktadan diğerine daha hızlı nasıl gidileceği hesaplamalarının ve besin elde edilmesi noktasında ise ürünlerin boyutlarının, yapılarının, genetiğinin değiştirilme çalışmalarının hala devam ettiği çağda, araç kullanmak yerine bisiklet sürmeyi ve hızlı ve fazla ürün elde etme yerine yavaş ve doğal besin üretme bakımından organikliğin pazar haline gelmesi artık hız'ın toplumsal anlamda haz unsuru olmadığı anlamına gelir. Hız zamansal boyutta haz unsurunu yavaş'a devretmiştir. Bu nedenle Yavaş Şehir toplumsal düzeyde kendine yer bulabilmiş ve popülerliğini arttırmıştır.

Yavaş Şehir Endüstri devriminin uzun vadede sonucu olan modern kentlere, onun yarattığı kaosa, postmodernliğin bireyselliğine başlı başına bir alternatif olma iddiası taşımaktadır. Bunun sebebi Yavaş Şehirlerin alt yapısının, tıpkı modernizmin olduğu gibi zaman-mekân unsurlarını barındırmasıdır. Hız ve kent kaos'una alternatif olarak yavaş ve sürdürülebilir kent unsurları sunar. Yavaş Şehirler bu kaos'un ve haz yoksunluğunun yükselişe geçtiği bir dönemde ortaya çıktığından dolayı, tüm politikalarını hazzı yavaşlayarak elde etme üzerinden kurmuştur. Bu nedenle eleştirdiği gündelik yaşam pratiklerinin yerine tamamen geleneksel, organik, sürdürülebilir pratikler sunar. Yavaş Şehir hareketi yavaşlamayı zaman kavramının ötesinde kullanır. Salyangoz amblemini kullanan Yavaş Şehir, sadece yavaş olmayı değil, aynı zamanda iz bırakmayı amaçlar. İz bırakma durumu, politikalarda kendine geleneksel yemek tarifleri ve organik yiyecekler yönünden yer bulur. Bu anlamda Yavaş Şehir hareketinin geliştirdiği politikalar, toplumun bütün kesimlerinin olmasa da bir kısmının yavaşlamasını, geleneksel bağlarını koparmamasını, kültürel değerlerine sahip çıkmasını ve kaynakların yenilebilir olanlardan yana kullanmasını sağlayarak, toplumsal bir alternatif sunmuştur.

Yavaş Şehir'in bir alternatif olarak ortaya çıkabilmesinin koşulu, toplumsal gelişme sırasında değişime uğrayan insan-doğa arasındaki ilişkinin yeniden inşa edilme olasılığının bulunduğu düşünülmesidir. Yeniden inşa edilme olasılığının kent üzerinden düşünülmesinin sebebi ise insan-doğa arasındaki ilişkinin karşılıklı bağımlı halinin kentler aracılığıyla değişmesinden kaynaklanır. Sürdürülebilir kent olma durumu, doğaya yaklaşma ve özellikle tarım faaliyetlerine yönelme söz konusu olduğunda kendine daha anlaşılır bir ifade alanı bulur. Bu koşullar altında Yavaş Şehir'in geniş yankı bulması bir bakıma insan-doğa arasındaki ilişkinin en büyük zararı gördüğü ve yemeklerin dahi hızlı olma çabası içerisinde yendiği bir döneme denk geliş ile açıklanabilir. Bununla birlikte Yavaş Şehir hareketinin kendisi insanın doğaya dönüş çabası ürünü olma iddiası taşımaktadır.

Yavaş Şehir'in iç dinamiklerine ise kısaca değinilecek olursa, tüm bu politikalarda yerelliğe ve kültürel değerlere büyük bir ilgi söz konusu olduğu görülür. Yerel kültürlerin ekonomik olarak desteklenmesi önemlidir. Bu desteklemenin boyutu ise tartışma konusudur. Temel nosyonu gereği küreselleşmeye karşı olmayan hareket yerelin küreselleşmesini de desteklemektedir. Bunu ise misafirperverlik ile

gerçekleştirerek gelen turistlerin evinde hissetmesi, böylece yereli yerel halkın gözünden görebilmesi ile sağlamaktadır. Bunun yanı sıra yerelin tanıtılması, genişletilmesi, ekonomik olarak desteklenmesi, sürdürülebilirliğinin sağlanması bir bakıma yerelin yerel olarak kalması, öte yandan küresel savaşta “ben de varım” diyebilmesini gerektirir. Küresel kültürler arasında yer alması ise henüz keşfedilmemiş yerel kültürleri eritebilecek statüye sahip olması demektir. Böyle keskin bir dönüşümün yaşanacağı uzak gelecekte ziyade kısa süreli sonuçların ele alınması gerekirse farklı süreçleri söz konusu haline getirmek mümkündür. Bu süreçler ekonomik destekler ve ürün fiyat politikaları ile ilgilidir. Bir ürünün fiyatlandırılması şüphesiz artan talep doğrultusunda gerçekleşir. Bu durum iktisat’ın vazgeçilmez kurallarındandır. Yavaş Şehir ile yerel bölgeye gelecek olan turistlere (yerli veya yabancı) karşı sunulan ürünlerin fiyat politikaları ile Yavaş Şehir olmadan önceki uygulanan fiyat politikaları arasında büyük bir fark olması gerektiği açıktır. Çünkü burada pazarlanan şey sadece ürün değil organikliktir. Bir bakıma eleştirilen kitlesel tüketim farklı biçimde gerçekleşir.

Yerel ürünlerin fiyatlandırılması, kapitalizmin inşa direklerini üzerine diktiği kar’ın maksimizasyonu ilkesi ile örtüşme sağlayabilme tehlikesini giderecek politikalar bütünü olmadığı da açıktır. Bunun da ötesinde endüstri devriminin üretim süreçlerinde kısa sürede daha çok ürün elde edilebilecek düzeyde gerçekleştirilmesi yerine, yalnızca hız nosyonu üzerinden değil yavaşlık, sürdürülebilirlik ve doğallığa yapılan vurgu nedeniyle az miktardaki ürünü kullanım değeri üzerinden ziyade, mübadele edilebilirliği üzerinden pazarlandığı takdirde daha fazla kar elde edilmesinin masumiyeti de tartışma konusudur. Küresel hale gelen yerel kültür, iki farklı unsur içinde barındırır. Birincisi üretici yerli halk, ikincisi tüketici yerli halktır. Yerel bölgelerde halkın büyük bir kısmının üretici olduğu düşünüldüğünde ve iktisadi olarak pragmatik bakış açısına sahip bir kişinin gözünden bakıldığında, kazançlı olunduğunu düşünmek doğru olabilir. İktisadi unsurlarla bezeli gözlüğü çıkarmadan tüketici yerli halkın gözünden bakıldığında ise artan fiyatların karşısındaki şaşkınlık da yeniden ele alınması gereken bir durumdur. Buradan hareketle uygulanan bu politikalar ideal bir toplum düzeni sunma iddiasının yanında yavaşlamayı bir pazarlama unsuru olarak ele almaktadır.

Yavaş Şehirler haz alma ilkelerinden ödün vermemektedir. Bunun için de nüfus sayısı oldukça az olmalıdır. Ancak bu şehirlerin Yavaş Şehir ilan edilerek

pazarlama aracı haline dönüştürülmesi bir bakıma yavaşlığını yitirmesi anlamına gelir. Bu nedenle Yavaş Şehirler, makro düzeyde ekonomik süreçlerden bağımsız tutulduğunda büyük bir alternatif, ekonomik süreçler dâhil edildiğinde, düzen unsurlarını barındıran yeni bir pazarlama tekniği gibi görünebilir.

KAYNAKÇA

- Ak, Duygu. “Yavaş Kent (Cittalow) Unvanının Sürdürülebilirliğinde Belediye Başkanının Rolü: Yenipazar/Aydın Örneği”. *The Journal of Academic Social Science Studies*. S.68 (2018): 563-580.
- . Yavaş Kent (Cittaslow) Hareketi ve Türkiye Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.10, S.52 (2017): 884-903.
- Akay, Ali. *Postmodern Görüntü*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 1997.
- Akbalık, Esra. “Tüketim Kültürünün Etkisinde Değişen Kentsel Yaşam Biçimleri ve Küresel Kentler: İstanbul Örneği” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.
- Akkaş, İbrahim. “Küreselleşme ve Kimlik”. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. C.2, S.1 (2013): 67-79.
- Alagöz, Meryem. “Sürdürülebilir Kent Bağlamında Cittaslow Yaklaşımı, Eğirdir İlçesinin Cittalow Kriterleri Açısından İncelenmesi”. *Asia Minor Studies-International Journal of Social Sciences*. C.6, S.AGP Özel Sayısı (2018): 138-149.
- Alp, K. Özlem. “Postmodern Resimde Zaman- Mekân Temsili”. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. S.20 (2015): 317-333.
- Altıntaş, Volkan. “Yavaş Şehir Seferihisar”, <https://www.turizmaktuel.com/haber/yavas-sehir-seferihisar> [21.09.2018].
- Altunay, Davut Alper. “Mekanik Sanattan Elektronik Sanata Geçiş ve Video Sanatı”, *Anadolu Üniversitesi Dergisi*. C .5, S. 54 (2004), 15- 39.
- Aslan, Kadir. “Eğitimin Toplumsal Temelleri”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S.5 (2001): 16-30.
- Aslanoğlu, Rana. *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Bursa: Asa Kitabevi. 1998.
- Atılgan, Gökhan ve Atilla Aytekin. *Siyaset Bilimi, Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*, İstanbul: Yordam Kitap. 2015.

- Atış, Naciye. “Erken Grek Felsefesinde Birlik Arayışı”. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*. C.3, S.1 (2013): 159-170.
- Aydoğan, Selma. “Sürdürülebilir Mimarlıkta Sakin Şehir (Cittaslow) Yaklaşımı” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, 2015.
- Aykutalp, Aykut.” Hız Siyaseti: Paul Virilio’nun Dromoloji Kuramı”. *International Journal of Social Science*. S.61 (2017): 429-440.
- Ayman Güler, Birgül. “Sosyal Devlet ve Yerelleşme”. *Memleket Siyaset ve Yönetim Dergisi*. C.1, S.2 (2006): 29-42.
- Aytaç, Ömer. “Tüketimcilik ve Metalaşma Kıskaçında Boş Zaman”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C.11, S.1 (2006): 27-53.
- “About”, <https://slowjapan.wordpress.com/about/>[19.02.2019].
- “About us”, <https://www.slowfood.com/about-us/> [16.03.2019].
- Baker, Ulus. *Dolaylı Eylem*, İstanbul: Birikim Yayınları, 2012.
- Bal, Hüseyin. *Kent Sosyolojisi*. Ankara: Turhan Kitabevi. 1999.
- Bal, Metin. “Baudrillard’a Göre Postmodern Sanat ve Simülakr ya da Gerçeğin Yerini Alan Gölge”. *Felsefelogos Dergisi*. S.3 (2017): 153-174.
- Baransel, Atilla. *Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi*, 3 bs. İstanbul: Avcıol Basım Yayım, 1993.
- Başaran, İbrahim Ethem. *Yönetim*, Ankara: Gül Yayınevi, 1989.
- Baudrillard, Jean. *Sessiz Yiğınların Gölgesinde: Toplumsalın Sonu*. 7 bs. çev. Oğuz Adanır. Ankara: DoğuBatı Yayınları. 2017.
- . *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*. 4 bs. çev. Oğuz Adanır. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. 2016.
- . *Simülakrlar ve Simülasyon*. 6 bs. çev. Oğuz Adanır. Ankara: Doğubatu Yayınları. 2011.
- Bauman, Zygmunt. *Akışkan Modernite*. çev. Sinan Okan Çavuş. İstanbul: Can Yayınları. 2017.

- . *Küresellerme – Toplumsal Sonuçları*. 5 bs. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2014.
- . *Parçalanmış Hayat*. 3 bs. çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2018.
- . *Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları*. 2 bs. çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2013.
- . *Sosyolojik Düşünmek*. 14 bs. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2017.
- Baydar, Adviye İkbal. “Değişen Kentleşme Yaklaşımları ve Yavaş Kent(Cittaslow) Akımı” Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Bayhan, Vehbi. *Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma*, Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.
- Becer, Fatih. “Durkheim Sosyolojisinde Ahlak ve Yansımaları”. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*. C.5, S.12 (2004): 813-826.
- Bennett, Andy. *Kültür ve Gündelik Hayat*. Çev. Nagehan Tokdoğan, Burcu Şenel, Umut Yener Kara. Ankara: Phoenix Yayınevi. 2013.
- Benzer Kılıç, A.Nüket. “Bolu-Göynük ve Çevresi Doğal ve Kültürel Kaynaklarının Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi” Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006.
- Berman, Marshall. *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. çev. Ümit Altuğ ve Bülent Peker. İstanbul: İletişim Yayınları. 2009.
- Birand, Kamuran. *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, 3 bs. Ankara: AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1987.
- Birsen, Haluk, Özgül Birsen, Şule Yüksel Özmen ve Şerife Özgün Çıtak. *Salyangozun İzinde – Türkiye'nin Sakin Şehirleri*, Ankara: Anı Yayıncılık. 2017.
- Bookchin, Murray. *Ekolojik Bir Topluma Doğru*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1986.

- Bozkurt, Veysel. *Endüstriyel & Post- Endüstriyel Dönüşüm*. Bursa: Ekin Kitabevi. 2006.
- Bulmu, Emel, Yüksel Doğdu.” Sinop Gerze Geleneksel Göynek Örneklerinin Giyim Sanat Dalı Açısından İncelenmesi”. *Kalemşi Dergisi*. C.5, S.9 (2017): 1-12
- Burkut, Emine Banu. “Yavaş Şehirlerin(Cittaslow) Kültürel Miras ve Turizme Etkilerinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği”. *Uluslararası Kültürel Miras ve Turizm Kongresi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, 2017, 7-16
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, 7- Cilt*. Milliyet Yayınları, 1992
- Canlıoğlu, Gözde. “Değişen Toplum Yapılarında Bilginin Değişen Konumu” Yüksek Lisan Tezi. Marmara Üniversitesi. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2008.
- Cengiz, Şeyma. “Cittaslow Kavramı, Türkiye’de Cittaslow Ünvanını Almış İlçelerin Tanıtımı ve Eskişehir Han İlçesinin Cittaslow Kapsamında İncelenmesi” Yüksek Lisan Tezi. Gaziantep Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Cevizci, Ahmet. *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2010.
- “Cittaslow Egirdir”. <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-egirdir/> [07.04.2019].
- “Cittaslow Gerze”, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-gerze/> [08.04.2019].
- “Cittaslow”, <https://cittaslowturkiye.org/> [12.04.2019].
- “Cittaslow International Charter”. <https://www.politesi.polimi.it/bitstream/10589/126402/4/APPENDIX%20C%20-%20CITTASLOW%20INTERNATIONAL%20CHARTER%20282014%29.pdf> [20.03.2019].
- “Cittaslow Taraklı”. <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-tarakli/> [08.04.2019].
- “Perşembe’de Turizm”. <http://www.persembe.bel.tr/ilce.php?type=0&link=persembede-turizm&id=4> [08.04.2019].
- “Cittaslow Uluslararası Organizasyonu”. <https://cittaslowturkiye.org/#turkiye> [11.03.2019].
- “Cittaslow Uzundere”. <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-uzundere/> [08.04.2019].
- “Cittaslow Vize Projeler”. <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-vize/> [13.04.2019].
- “Cittaslow Vize”, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-vize/Cittaslow> [08.04.2019].

- “Cittaslow Vize”. <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-vize/> [13.04.2019].
- “Cittaslow Yalvaç”. <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-yalvac/> [09.04.2019].
- “Cittaslow Yenipazar”, Ekonomik Yapı, <https://cittaslowturkiye.org/cittaslow-yenipazar/> [08.04.2019].
- “Convivia and communities in Turkey”, <https://www.slowfood.com/nazioni-condotte/turkey/> [19.03.2019].
- Coşkun, Erhan. “Yavaş Şehir Algısı ve Yavaş Şehirlerde İnovatif Yatırımlara İlişkin Bir Araştırma”Doktora Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Çakar, Deniz. “Kültürel Mirası Koruma Bağlamında ‘Yavaş Şehir’(Cittaslow) Hareketi: Türkiye Örneği” Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, 2016.
- Çakır, Mukadder. Bilgi Toplumu Tartışmaları, İstanbul: Pales Yayınları, 2018.
- Çelebi, Emin. “Heidegger’in Hiçlik Çözümlemesine Varlık ve Zaman Çerçevesinde Bir Bakış”. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*. C.6, S.1 (2016): 47-62.
- Çelik, Celaleddin. “Toplumsal Değişme ve Sosyal zaman İlişkisi”, *Değişim Sosyolojisi, Dünyada ve Türkiye’de Toplumsal Değişme*, Der. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2011, 467-478
- Çetin, Adnan. “Şerif Mardin’in Modernlik Anlayışı” Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Çetin, Ensar. *Gündelik Hayat Sosyolojisi*, İstanbul: Rağbet Yayınları. 2013
- Çetinkaya, Zehra. “Sürdürülebilir Yerleşim Modellerinin Sürdürülebilirliğin Boyutları ve Yerel Yönetimler Açısından Karşılaştırılması” Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, 2016.
- Daş, Ertan. “Sığacık’ta Türk Mimarisi (Seferihisar/İzmir)”. *Sanat Tarihi Dergisi*. C.16 (2007): 25-48.
- Davis, Fred. *Moda, Kültür ve Kimlik*. çev. Özden Arıkan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 1997.

- “Davies Imbrescio, Overcoming the neglect of economics in urban regime theory”,
Journal of Urban Affair, C. 25, S. 3 (2003): 271-284.
- Deane, Phyllis. *İlk Sanayi İnkılabı*. çev. Tevfik Güran. Ankara: Türk Tarih Kurumu. Basımevi. 1988.
- Debord, Guy. *Gösteri Toplumu*. 8 bs. çev. Ayşen Ekmekçi. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2018.
- Deleuze, Gilles. *Kant Üzerine Dört Ders*. çev. Ulus Baker. Ankara: Öteki Yayınevi. 2000.
- Demir, Münire Gül. “Yavaş Hareketinin Kentsel Ölçekteki Yeni Yansıması: Cittaslow”.
Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi. C.1, S.4 (2018): 203-210.
- Demir, Zafer. “Karl Marx’ın Bakış Açısında Kapitalist Toplumda Yabancılaşma ve Sonuçları”.
Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi. C.3, S.5 (2018): 63-74.
- Demiryürek Kürşat. “Organik Tarım Kavramı ve Organik Tarımın Dünya ve Türkiye’deki Durumu”
Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, C. 28, S. 1 (2011): 27-36.
- Doğutürk, Gözde. “*Mimari Yaşam Kalitesi Bağlamında Yavaş Şehir Hareketi ve Seferihisar Örneği*” Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, 2010.
- Donat, Onur, Pınar Savaş Yavuzçehre. “Sakin Kent(Cittaslow) Üyeliğinin Kamusal Mekânlara Etkisi”.
Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. S.35 (2016): 115-126.
- Duman, Tuba. “Şehirde Gündelik Hayat”. *Kent Sosyolojisi*, Der. Köksal Alver. Konya: Çizgi Kitabevi, 2017.
- Durkheim, Emile. *Dini Hayatın İkel Biçimleri*. çev: Fuat Aydın. Ankara: Eskiyeeni Yayıncılık.2000.
- , *İntihar*. 1 bs. çev. Zühre İlkelen. İstanbul: Pozitif Yayıncılık. 2013.
- Eisenstadt, Shmuel Noah. *Modernleşme: ve değişim*. çev. Ufuk Coşkun. Ankara: Doğu Batı Yayınları. 2007.

- Eker, Bülent, “Toplam Yaşam Kalitesi”. Edirne: Trakya Üniversitesi Ziraat Fakültesi, 2006.
- . “Sakin Şehir Sakin Hayat”. <http://www.habitat.org.tr/sakin-sehirler/383-sakin-sehirler-citta-slow.html> [17.02.2019].
- Erdoğan, Nihat. “Toplumsal Değişme ve Sosyal Zaman İlişkisi”, *Değişim Sosyolojisi, Dünyada ve Türkiye’de Toplumsal Değişme*, Der. Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2011, 59-72
- Erol, Metin.”Üretim Kapasitesini Artıran Toplumsal Mekanizma Olarak Modernleşme”. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C.25, S.1 2001: 25-47
- Ersavaş Kavanoz, Suna Cazibe. “Merkezleri Yaratma Stratejisi Olarak Yavaş Kentler” Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Erton, Murat. “Kent Kimliği:İzmit ve Mudurnu Yerleşmeleri Örneği” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, 1995.
- Ertürk, Kazım, Cüneyt Miray Kıyak. “Müşteri Memnuniyetini Artırma Aracı Olarak Halkla İlişkilere Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Penceresinden Bakmak”. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*. S.32 (2011): 127-150
- Esenyel, Zeynep Zafer. “Presokratik Filozoflarda Arkhe Sorununun Kozmolojik ve Ontolojik Bağlamda İncelenmesi”. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*. S.22 (2014): 1-25.
- Eyce, Berrin. “Genel Olarak Din Sosyolojisi Üzerinde Yapılan Çalışmalar ve Fransa’da Din Sosyolojisinin Gelişimi”. *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*. S.5 (1990): 31-46.
- Fakıbbaba Dedeoğlu, Esin. “Yaşam Kalitesi Bağlamında Yavaş Şehirlerde Kamusal Mekân Üzerine Bir Analiz” Sanatta Yeterlilik Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Güzel Sanatlar Enstitüsü, 2018.
- Featherstone, Mike. *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. çev. Mehmet Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 1996.

- Fidan, Ahmet, “Tarım, Sanayi ve Bilgi Toplumunda Üretim ve Tüketim İlişkilerinin İşletme ve Yönetimleri Üzerindeki Etkileri”, *Mevzuat Dergisi*, S. 62 (2003): 43-46.
- Fülberth, Georg. *Kapitalizmin Kısa Tarihi*. çev. Sadık Usta. İstanbul: Yordam Kitap. 2011.
- Gardiner, Michael. *Gündelik Hayat Eleştirileri*. çev. Deniz Özçetin, Babacan Taşdemir, Burak Özçetin. Ankara: Heretik Yayınları. 2016.
- Geisen, Thomas, “Yozlaşma- Toplumsalın Biçim Değiştirmesi ve Aidiyet ve Dayanışma Talebi- (Post)- Modern Koşullar Altında Yozlaşmanın Farklı Yönleri”, *FelsefeLogos Dergisi*, C. 2, S. 3 (2007): 67-72.
- Giddens, Anhony. *Sosyoloji*. çev. İstanbul: Kırmızı Yayınları. 2012.
- , *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press. 1991.
- , *Modernite ve Bireysel-Kimlik*. çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Say Yayınları. 2010.
- Goffman, Erving. *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. 3 bs. çev. Barış Ceza. İstanbul: Metis Yayıncılık. 2014.
- Göçer, Emine. “Biyoetik Açısından İnsan Doğası” Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Gökaliler, Ebru. “Şehirlerin Markalaşması Sürecinde Marka Konumlandırmasının Rolü: Seferihisar Cittaslow Üzerine Bir İnceleme”. *Erciyes İletişim Dergisi*. C.5, S.1 (2017): 326-342.
- Göksal, Gökçen. *İngiliz Sanayi Devrimi*, İstanbul: Kora Yayın, 2003.
- Güçlü, Nezahat. “Zaman Yönetimi”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yöntemi Dergisi*. S.25 (2001): 87-106.
- Gül, Hüseyin. “Genel Hatlarıyla Gerze (Sinop) Jeoformolojisi”. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*. C.2, S.1 (2019): 58-68.
- Gültekin, Metin. “Georg Simmel’in Düşüncesinde Modern Toplum ve Tüketim Kültürü”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. C.6, S.20 (2007): 229-245.

- Günerhan, Sibel, Ümit Erdem ve Hüseyin Günerhan. “Çevre ve Enerji Açısından Yavaş Şehir Hareketinin Gelişimi”. *Tesisat Mühendisliği Dergisi*. S.118 (2010): 32-37.
- Gürbilek, Nurdan. *Vitrinde Yaşamak*, 7 bs. İstanbul: Metis Yayıncılık, 2014.
- Güzel, Mehmet. “Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard’ın Simülasyon Teorisinin Temel Kavramları”. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. S.19 (2015): 65-84.
- Han, Byung-Chul. *Zamanın Kokusu*. 2 bs. çev. Şeyda Öztürk. İstanbul: Metis Yayıncılık. 2019.
- Hançerlioğlu, Orhan. *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1989.
- “Hareketin Başlangıcı”. <https://cittaslowturkiye.org/#cittaslow> [11.03.2019].
- Honore, Carl. *Hız Çılgınlığına Baş Kaldıran Yavaşlık Hareketi: Yavaş*. çev. Esen Gür. İstanbul: Alfa Yayıncılık. 2008.
- Immanuel, James. *Paul Virilio*, London & New York: Routledge Publisher, 2007.
- İskender, Ali. “Neulinger Boş Zaman Paradigması ve Boş Zaman Katılım Motivasyonları Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C.21, S.3 (2017): 819-825.
- Jameson, Fredric. *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı*. çev. Nuri Plümer, Abdülkadir Gölcü. Ankara: Nirengi Kitap Birleşik Dağıtım Kitabevi. 2011.
- Joachim, Hans Störing. *Vedalaradan Tractatus’a Dünya Felsefe Tarihi*. çev. Nilüfer Epçeli. İstanbul: Say Yayınları. 2011.
- Jones, Peter, vd., “Return to traditional values? A case study of Slow Food”. *British Food Journal*. C. 4, S. 5 (2003): 297-304.
- Kahraman, Fatih. “Kesitlerden Topluma Bakabilmek: Georg Simmel Sosyolojisi Üzerine Bir İnceleme Denemesi”. *Sosyoloji Dergisi*. S.37 (2018): 81-99.
- Kahveci, Arzu. “Sürdürülebilir Turizm Çerçevesinde Engelsiz Turizm Potansiyelinin İncelenmesi: Taraklı Örneği” Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, 2015.

- Karakurt Tosun, Elif. “Yaşam Kalitesi Ekseninde Şekillenen Alternatif Bir Kentsel Yaşam Modeli: Yavaş Kentleşme Hareketi”. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C.32, S.1 (2013): 215-237.
- Karapınar, Alperen. “Gerçeklik ve Hiper Gerçeklik; Baudrillard ve G.Debord Anlatılarından Hareketle “Hakikatin Yeniden İnşası””. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. C.10, S.53 (2017): 513-518.
- Karataş, Abdullah, Özgür Karabağ. “Cittaslow Hareketinde Çevre Eğitiminin Önemi”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C.16, S.29 (2013): 1-21.
- Kartal, Kemal. *Kentleşme ve İnsan*, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1978.
- “Kate Fletcher Biography. <http://katefletcher.com/profile/> [19.03.2019].
- Kaya, Ozan. “Sürdürülebilir Rekabet Avantajı ve Yavaş İşletmecilik: Karşılaştırmalı Bir Araştırma” Doktora Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Keleş, Ruşen. “Kent ve Kültür Üzerine”. *Mülkiye Dergisi*. C.29, S.246 (2005): 9-18.
- Keresteci, Güray Tevfik. “Zaman Yönetimi: Literatür Taraması” Yüksek Lisans Dönem Projesi. Trakya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Keskin, Enes Battal. “Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow)”. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*. C.8, S.1 (2012): 81-99.
- Keskin, Enes Battal. “Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış Olarak Yavaş Şehirler(Cittaslow): Seferihisar Örneği” Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Keskin, Enes Battal. *Yavaş Şehir*, 2 bs. İstanbul: Uludağ Yayınları, 2015.
- Koçan, Nurhan. “Mudurnu (Bolu) Kentsel Sit Alanı Üzerine Bir Araştırma”. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. C.11, S.1 (2011): 44-51.
- “Tarihi Kent Koruma ve Mudurnu (Bolu) Örneği”. *Ordu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*. C.2, S.2 (2012): 93-102.

- Kongar, Emre. *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993.
- Korkmaz, Mehmet, Cemil Osmanoğlu. “Küreselleşmenin Birey ve Toplum Hayatına Etkileri ve Din Eğitimi”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.8, S.1 (2019): 951-967.
- Köroğlu, Veli, Murat Koç. “Stratejik Yöntem Açısından Taylorizm Prensiplerinin Zamanımıza Yansımaları”. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C.14, S.1 (2017): 1-18.
- Kula, Sedat, Bekir Çakar. “Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki”. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*. C.6, S.12 (2015): 191-210.
- Kurt, Zahide, “Organik Tarım Ürünleri Pazarlaması ve Uygulamalar” Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Kurtar, Ertan Sait, Ali Kemal Ayan, “Organik Tarım ve Türkiye’deki Durumu”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*. C. 19, S. 1 (2004): 56-64.
- Kuyucuoğlu, İsa. “Sosyolojinin Kuruluşunu Etkileyen Düşünce Akımları ve Klasik Sosyolojide Yöntem Araştırmaları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.8, S.36 (2015): 664-687.
- Küçükali, Adnan ve Uğur Şen. “Sakin Kent Hareketinin Çalışanlara Etkisi: Uzundere Örneği”. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. C.6, S.15 (2017): 259-279.
- Lefebvre, Henri. *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*. 4 bs. çev. Işık Ergüden. İstanbul: Sel Yayınları. 2017.
- . *Kentsel Devrim*. 4 bs. çev. Selim Sezer. İstanbul: Sel Yayınları. 2015.
- . *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. 2 bs. çev. Işın Gürbüz. İstanbul: Metis Yayıncılık. 2007.
- . *Şehir Hakkı*. çev. Işık Ergüden. İstanbul: Sel Yayınları. 2016.

- Lynton, Norbert. *Modern Sanatın Öyküsü*. 3. bs. çev. Cevat Çapan, Sadi Öziş. İstanbul: Remzi Kitabevi. 2004.
- Malinowski, Bronislaw. *İlkel Toplum*. çev. Hüseyin Portakal. Ankara: Öteki Yayınevi. 1998.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. 1999.
- Marx, Karl ve Friedrich Engels. *Komünist Parti Manifestosu*. 30 bs. çev. Celal Üster, Nur Deriş. İstanbul: Can Yayınları. 2018.
- Mayer Heike, Paul L. Knox, "Slow Cities: Sustainable Places In A Fast World". *Journal of Urban Design*. C. 28, S. 4 (2006): 321-334.
- ." Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World". *Journal of Urban Affairs*. C.28, S.4 (2006): 321-334.
- McLuhan, Marshall, Bruce Powers. *The Global Village: Transformations in World Life and Media in the 21st Century*, New York: Oxford Universty Press, 1989.
- McNeil, Wiliam. *Dünya Tarihi*. 6 bs. çev. Alaaddin Şenel. Ankara: İmge Kitabevi. 1994.
- Mehmet Küçük (Der.), *Modernite Vercus Postmodernite*. Ankara: Vadi Yayınları, 1993.
- Mermutlu, Ayşe. "Hız Semptomları: Geç-Modern Zaman Rejiminde Belirsizlik, Dolayımsızlık, Eşzamansızlık". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C.28, S.1 (2018): 246-260.
- Mohammed, Seid Ahmed. "Toplum, Devlet ve Modernleşme: Türkiye ve Etiyopya'nın Karşılaştırmalı Tarihi" Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- "Mudurnu Artık Cittaslow (Sakin Şehir)". <http://mudurnu.bel.tr/haberler/mudurnu-artik-cittasl> [14.04.2019].
- "Mudurnu Kültürü". <https://mudurnu.bel.tr/mudurnu/mudurnu-kulturu> [15.4.2019].
- "Mudurnu'da Turizm". <http://www.mudurnualanyonetimi.org/turizm/> [15.04.2019].

- Mulhall, Stephen. *Heidegger ve 'Varlık ve Zaman'*. 1 bs. çev. Kaan Öktem. İstanbul: Sarmal Yayınevi. 1998.
- Murat Erton, “Kent Kimliği: İznik ve Mudurnu Yerleşmeleri Örneği”, (İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995)
- Nadir Çetin, Beyzade. “Küreselleşme Olgusunun Farklı Boyutlarıyla Toplumsal Yansıması: Küreselleşme Karşıtı Hareketler (Türkiye Örneği)” Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Nar, Mehmet Şükrü. “Küreselleşmenin Tüketim Kültürü Üzerindeki Etkisi: Teknoloji Tüketimi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.8, S.35 (2015): 941-954.
- Nigel Watson. *Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü*.çev. Mukadder Erkan, Ali Utku. Ankara: Ebabil Yayınları. 2006.
- Odabaşı, Yavuz. *Tüketim Kültürü: Yetinen Toplumun Tüketen Topluma Dönüşümü*, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1999.
- Oktay, Ahmet. *Metropol ve İmgelem*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.
- Okutan, Birsen Banu. ““Felsefi Meseleler” Çerçevesinde Marx’ı Yeniden Okuma Girişimi”. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*. C.4, S.2 (2016): 47-64.
- Orhan Kamil. “Modern Zamanlar Filmi ve Dönemsel Bir Çalışma İlişkileri Yorumlaması”. *Çalışma ve Toplum*. S.1 (2010): 133-152.
- “Our history”. <https://www.slowfood.com/about-us/our-history/> [19.03.2019].
- “Our philosophy”. <https://www.slowfood.com/about-us/our-philosophy/> [15.03.2019].
- Özbolat, Abdullah, “Postmodern Perspektifte Tüketimin Toplumsal Anlamına Sosyolojik Bir Yaklaşım”. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C.17, S.1 (2012): 117-129.
- Özer Tekin, Nazlı Beril. “Türkiye’de Kapitalizmin İşleyişi Sürecinde Sakin Şehir Hareketi ve Sürdürülebilirlik: Seferihisar Örneği” Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

- Özgenç, Özden. “İdeal Toplum Düzeni Arayışında Kurgulanan Kentsel Planlamalar, Ütopyalar ve Yavaş Şehir Akımı” Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, 2012.
- Özkan, Hakkı Can. “Bir Sürdürülebilir Kent Modeli: Yavaş Şehir Hareketi” Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, 2011.
- Öztürk, Ayça. “Bir Yerleşim Birimi Olarak Kent Anlayışında Yeni Politika: Yükselen Değer Olarak “Yavaş Kent”(Cittaslow)” Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Özyurt, Cevat. *Küreselleşme Sürecinde Kimlik ve Farklılaşma*, İstanbul: Açılım Kitap, 2005.
- Pajo, Aykut ve Kaplan Uğurlu. “Cittaslow Kentleri İçin Slowfood Çalışmalarının Önemi”. *Electronic Journal of Vocational Colleges*. C. 5, S. 6 (2015): 65-73.
- . “Türkiye’deki Cittaslow Kentleri Yerel Yönetimlerinin Destinasyon Pazarlaması Uygulamaları: Vize İlçesi Örneği” Yüksek Lisans Tezi. Kırklareli Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Palabıyık, Adem. “Marx’ın Sosyolojisinde Gözden Uzak Kalmış Bir Kavram: “İşbölümü””. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. C.1, S.1 (2012): 266-298.
- Paul L. Knox. “Creating Ordinary Places: Slow Cities in a Fast World”. *Journal of Urban Design*. C.10, S.1 (2005): 1-11.
- “Perşembe’de Turizm”. <http://www.persembe.bel.tr/ilce.php?type=0&link=persembede-turizm&id=4> (11.03.2019)
- Petrini, Carlo ve Gigi Padovani. *Slow Food Devrimi*. çev. Çağrı Ekiz. Ankara: Sinek Sekiz Yayınevi. 2012.
- Petrini, Carlo. *Terra Madre*. çev. Güliz Akyüz. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi. 2017.
- Pink, Sarah. “Sense and sustainability: The case of the Slow City movement”. *The International Journal of Justice and Sustainability* . C.2, S.13 (2008): 95-106.
- . “Sensing Cittaslow: Slow Living and the Constitution of the Sensory City”. *The Senses and Society*. C.2, S.1 (2007): 59-77.

- “Presedi Slow Food”. <https://www.fondazione Slow Food.com/it/cosa-facciamo/i-presidi/> [17.03.2019].
- Ricoeur, Paul. *Zaman ve Anlatı: 1– Zaman Olayörgüsü Üçlü Mimesis*. 1 bs. çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 2007.
- Ricoeur, Paul. *Zaman ve Anlatı: 3– Kurmaca Anlatıda Zamanın Biçimlenişi*. 1 bs. çev. Mehmet Rifat, Sema Fırat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 2012.
- Ritzer, George. *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*. 2 bs. çev. Şen Süer Kaya. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2011.
- . *Modern Sosyoloji Kuramları*. çev. Himmet Hülür. Ankara: De Ki Basım Yayım. 2011.
- . *Toplumun McDonaldlaştırılması*. 2 bs. çev. Şen Süer Kaya. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2011.
- Roland, Robertson. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London : Sage Publication. 1992.
- Rowbotham, Sheila. *Yeni Bir Çağ Hayali Yirminci Yüzyılı Yaratan Kadınlar*. çev. Suğra Öncü. İstanbul: Sel Yayınları. 2013.
- Selçuk, Güven, “Fordist Birikim Rejimi ve Kitle Kültürü”, *Journal of Yaşar University*, C. 6, S. 24 (2011): 4130- 4152.
- Semmens, Jaimee, Claire Freeman. “The Value of Cittaslow as an Approach to Local Sustainable Development: A New Zealand Perspective”. *International Planning Studies*. C.17, S.4 (2012): 353-375.
- Sennet, Richard. *Kamusal Alanın Çöküşü*. 4 bs. çev. Serpil Durak, Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 2013.
- Sepulveda, Luis ve Carlo Petrini. *Mutluluğa Dair Bir Düşünce*. çev. Şemsa Gezgin. İstanbul: Can Yayınları. 2018.
- Sevra Fırıncioğulları. *Alvin Toffler Bilişim Toplumu Hız ve Geçiciliğin Çağı*. Ankara: Gece Kitaplığı. 2017.

- Sırım, Veli. “Çevreyle Bütünleşmiş Bir Yerel Yönetim Örneği Olarak ‘Sakin Şehir’ Hareketi ve Türkiye’nin Potansiyeli”. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. C.1, S.4 (2012): 119-131.
- Simmel, Georg. *Modern Kültürde Çatışma*. 4 bs. çev. Bora Tanıl, Nazila Kalaycı, Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları. 2006.
- Slattery, Martin. *Sosyolojide Temel Fikirler*. 6 bs. çev. Ümit Tatlıcan. Bursa: Sentez Yayınevi. 2014.
- “Slow Food: The History of an Idea”. <https://www.slowfood.com/about-us/our-history/> [15.03.2019].
- “Slow Food’un Logosu”. <https://www.slowfood.com/> [20.03.2019]
- Smith, Anthony. *Toplumsal Değişme Anlayışı*. çev. Ülgen Oskay. Ankara: Gündoğan Yayınları. 1996.
- Soysaldı, Aysen. “Bolu-Göynük Tokalı Örtmeleri”. *Uluslararası Giyim Kuşam ve Süslenme Sempozyumu*, Tokat: Gazi Osman Paşa Üniversitesi, 2006, *Halk Bilimi Dergisi*. 150-163
- Spencer, Herbert. *İlk Prensipler*. çev: Selmin Evrim. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 1947.
- Sunar, Lütfi, *Türkiye’de Toplumsal Değişim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2014
- . *Değişim Sosyolojisi, Kavramlar, Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. 2018.
- “Şavşat “Sakin Şehir Oldu”. <http://cittaslowshavsat.com/savsat-sakin-sehir-oldu/>
- Şavşat Belediye Başkanlığı Çocuk Meclisi Yönetmeliği”
<http://www.savsatcocukbelediyesi.com/yazilar/yonetmeligimiz/161>
(06.04.2019)
- Şengül, Serkan, İsa Bayhan ve Rahmi Yücel. “Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Gelişim: Göynük Yerel Turizm Paydaşları Üzerine Bir Araştırma”. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*. C.15, S.3 (2018): 489-505.

- Talas, Mustafa, S.Salih Bildinci. *Farklı Yönleriyle Küreselleşme*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2008.
- Tatlıcan, Ümit. *Sosyoloji ve Sosyal Teori Yazıları*, İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2011.
- Tekin, Caner. “Yavaş Turizm ve Yavaş Turist: Cittaslow Seferihisar’da Karşılaştırmalı Bir Araştırma” Yüksek Lisans Tezi. Batman Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü 2017.
- “Terra Madre Indigenous”. <https://www.terramadre.info/rete-terra-madre/terra-madre-indigenous/> [17.03.2019].
- Timur, Taner. *Felsefe, Toplum Bilimleri ve Tarihçi*, 1 bs. İstanbul: Yordam Kitap, 2011.
- Toprak, Melek. “Cittaslow İlanıyla Sükunetini Kaybeden Şehir: Taraklı” Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Torun, Tuğba. “İktisat Etik İlişisine Sosyal Darwinist Bir Yaklaşım”. *İş Ahlakı Dergisi*. C.6, S.2 (2013): 135-163.
- Touraine, Alain. *Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma*. çev. Olcay Kunal İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.
- . *Modernliğin Eleştirisi*. çev. Hülya Tufan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 2007.
- Töre, Teslim. *Birey, Toplum, Sistem ve Globalizm*, İstanbul: Alan Yayınları, 2002.
- Uzun, Ali. “Sinop İlinin Bazı Doğal Turistik Çekicilikleri” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 11 (1998): 1-10.
- Ülgen, Pınar. “Ortaçağ Avrupası’nda Feodal Sisteme Genel Bir Bakış”. *Mukaddime Dergisi*. C.1, S.1 (2010): 1-17.
- Ümit Sarı, “Kitle Kültürü ve Popüler Kültür Bağlamında, Kitle İletişim Araçlarının Kitle Kültürüne Etkileri: Örnek Olarak Popstar Türkiye Yarışması”, (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006)
- Ünal, Ahmet Zeki. “Klasik Fransız Sosyoloji Geleneğinde Toplumsal Düzenin Yeniden İnşası Sorunu ve “İkame Din””. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. C.18, S.30 (2016): 28-34.

- Ünal, Çiğdem. “Turizm Coğrafyasında Yeni Kavramlar “Yavaş Şehirler ve Yavaş Turizm”. *Doğu Coğrafya Dergisi*. Cilt.21, Sayı.36 (2016): 13-28.
- Ünüvar, Şafak ve Mete Sezgin. *Sürdürülebilir ve Şehir Pazarlaması Ekseninde Yavaş Şehir*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları. 2011.
- Üstün Topal, Tuğba, Aslı Korkut ve Tuğba Kiper. “Yerel Kimliğin Kent ile Buluşması: Cittaslow- Yavaş Şehirler”. *İdil Dergisi*. C.5, S.25 (2006): 1413-1430.
- “Üyelik Süreci ve Kriterler”. Cittaslow Üyelik Kriterleri. <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/> [21.03.2019].
- “Üyelik Süreci ve Kriterler”.Cittaslow Üyelik Kriterleri. <https://cittaslowturkiye.org/uyelik-sureci-ve-kriterler/> [11.03.2019].
- Virilio, Paul. *Hız ve Politika*. çev. Meltem Canseven. İstanbul: Metis Yayınları.1998.
- . *Theorist for an Accelerated Culture*. Toronto: University of Toronto Press. 2004.
- Vural, Tülin, Atilla Yücel. “Çağımızın Yeni Kamusal Mekânları Olan Alışveriş Merkezlerine Eleştirel Bir Bakış”. *İTÜ Dergisi*. C.5, S.2 (2006): 97-106.
- Wallerstein, Immanuel. *The Modern World- System 1*. New York: Academic Press. 2008.
- Waters, Malcolm. *Modern Sosyoloji Kuramları*. çev. Zafer Cirhinlioğlu. Ankara: Gündoğan Yayınları. 2008.
- “What Is Biodiversty?”.<https://www..com/biodiversity/biodiversity/> [17.03.2019].
- Yaka, Aydın. *Sosyal Değişme*, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2011.
- Yalçın Alper, Sevda Yalçın. “Sürdürülebilir Yerel Kalkınma İçin Cittaslow Hareketi Bir Model Olabilir Mi”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. C.5, S.1(2013): 32-41.
- Yalım, Funda. “Yavaş Şehir(Cittaslow) Hareketi Ekseninde Kentlerin Markalaşması ve Kent İletişimi: Kırklareli “Vize”Yavaş Şehir Örneği”. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C.6, S.2 (2017): 1-28.
- Yardımcı, Alper Bilgehan. “Milet Okulu Doğa Filozofları Bağlamında Tanrının İmkânı”. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. C.9, S.43 (2016): 1329-1333.
- “Yavaş Şehir Logosu”. <https://cittaslowturkiye.org/> [20.03.2019].

- “Yeni Üyelerimiz Köyceğiz (Muğla) ve Ahlat (Bitlis)”.
<https://cittaslowturkiye.org/yeni-uyelerimiz-koycegiz-mugla-ve-ahlat-bitlis/>
 [10.04.2019].
- Yenipınar, Uysal, Celil Çakıcı. “Yavaş Şehir Hareketi: Seferihisar Halkının Tutum ve Algıları İle Yaşam Doyumları”. *Seyehat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*. C.11, S.3 (2014): 26-41
- Yentürk, Nurhan. “Post-Fordist Gelişmeler ve Dünya İktisadi İşbölümünün Geleceği”. *Toplum ve Bilim Dergisi*. S. 56 (1993): 42-56.
- Yıldırım Söylemez, Esra Meltem Dil Şahin ve Yasemin Deniz Koç. “Sürdürülebilir Üretim ve Tüketimin Benimsenmesinde Karşılaşılan Engellerin Değerlendirilmesi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S.Afro-Asya Özel Sayısı (2016): 192-204.
- Yıldırım, Ayşe. “Ziya Gökalp’te Toplumsal Değişme: “Kültür – Uygarlık Tezi””. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. C.5, S.9 (2013): 1-20.
- Yıldırım, Yıldırım. “Tüketici Davranışları Bağlamında Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisinin Yeniden İncelenmesi ve Gösterişçi Tüketim”. *The Journal of Academic Social Science Studies*. S.40 (2015): 403-428.
- Yıldız, Recep. *Sosyolojinin Doğuşu Kurucuları*, İstanbul: Beka Yayıncılık. 2013.
- Yıldızdöken, Çiğdem. “Heidegger’de Dasein’in Varlığı ve Zaman Felsefesi”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S.53 (2017): 162-178.
- Yılmaz İnal, Gülay. “Herakleitos’un Doğa Anlayışı” Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Yılmaz, Abdullah ve Seyfettin Aslan. “Örgütsel Zaman Yönetimi”. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. C.3, S.1 (2002): 25-46.
- Yurtseven, Rıdvan, Ozan Kaya ve Serhat Harman. *Yavaş Hareketi*. Ankara: Detay Yayıncılık. 2010.
- Yücedağ, İbrahim. “Ütopya ve Toplum Sınıflamaları İlişkisi Üzerine”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. C.8, S.1 (2011): 199-212.

Zengin, Burhanettin, Koray Genç. “Yavaş Şehirlerin (Cittaslow) Pazarlanması: Göynük Örneği”. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. C.7, S.2 (2018): 585-599.

“What we do”. <https://www.slowfood.com/what-we-do/> [16.03.2019].

“What Is Biodiversity?”. <https://www.essedra.com/biodiversity/biodiversity/> [17.03.2019].

DİZİN

- B-**
Boş zaman, 55
- D-**
Doğa, v, 10, 13, 103, 148, 149
- E-**
Endüstri devrimi, v, 1, 5, 11, 25, 27, 28, 39, 64, 128
Endüstrileşme, 15, 16, 67
- G-**
Gündelik yaşam, 2, 5, 61, 65, 126
- H-**
Haz, v, 37, 40, 49, 60, 73
Hız, v, vii, 1, 8, 12, 13, 15, 17, 20, 22, 30, 37, 39, 40, 41, 42, 49, 50, 60, 76, 80, 89, 110, 126, 127, 128, 132, 139, 142, 145, 148
- K-**
Kent, 3, 5, 25, 45, 57, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 97, 98, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 121, 122, 123, 131, 132, 133, 136, 137, 140, 141, 143, 144, 148
Küreselleşme, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 54, 67, 69, 116, 118, 119, 124, 131, 143, 144, 147
Kütahya, 1, 2
- M-**
Modern toplum, 12, 29, 30, 32, 42, 48, 51, 53, 63, 66, 67
Modernizm, 59, 60
- P-**
Postmodernizm, 3, 5, 59, 60, 126, 137, 139
- S-**
Slow food, 76, 78
- T-**
Tarım toplumu, 9, 25, 30, 31, 52
Toplumsal değişim, 14, 18
Tüketim, 9, 21, 32, 40, 42, 46, 49, 50, 59, 60, 62, 63, 66, 87, 131, 137, 138, 143, 149
- Ü-**
Üretim, 1, 15, 25, 32, 39, 40, 42, 49, 51, 86, 138, 149
- Y-**
Yavaş, v, vii, x, xi, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 45, 63, 68, 70, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 144, 147, 148, 149, 150
Yavaş şehir, 4, 115, 127
- Z-**
Zaman, 1, 8, 9, 11, 15, 20, 35, 37, 50, 51, 52, 53, 56, 58, 60, 63, 88, 126, 131, 132, 135, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 145, 149

